

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Diplomová práce

Bc. Ekrť Tomáš

**Ti druzí, méně významní? – Komparace vedlejších větví středoevropských
panovnických rodin**

The second one, less important? – Comparison of the cadet branches of sovereign dynasties in
Central Europe

Poděkování

Děkuji panu prof. Josefu Žemličkovi za četné rady, připomínky a za veškerý čas, který i v této těžké koronavirové době věnoval mně a mé práci. Dále děkuji svým spolužákům Bc. Davidu Trojanovi ze semináře profesora Žemličky za cenné podněty a Bc. Pavlu Petricovi za hodiny a hodiny diskusí nad zpracovávaným textem, které přinášely nejen zajímavé připomínky, ale v dobách tvůrčích krizí i tolik potřebné povzbuzení. Zároveň děkuji všem přátelům, kteří mi pomohli zprostředkovat a přeložit maďarské texty. Největší dík však patří celé mé rodině za trpělivost, kterou se mnou a mými vedlejšími větvemi měla.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů a literatury.

V Praze, dne 6.5. 2021

.....

Tomáš Ekrť

Klíčová slova:

středověk, vedlejší větev, střední Evropa, Přemyslovci, Babenberkové, slezští Piastovci

Key words:

Middle Ages, cadet branch, Central Europe, Premyslides, Babenberger, Silesian Piasts

Abstrakt práce:

Vedlejšími větvemi panovnických rodů je v historiografii věnována různá pozornost. Díky tomu jsou některé širší veřejnosti důvěrně známé a jiné upadly v zapomnění. Obecně však bývají považovány za méně významné. Ve své práci se věnuji vedlejšími větvemi Přemyslovců a panovnických rodů v oblasti střední Evropy. Jaké byly jejich vztahy k vládnoucím příbuzným? Jaká jejich sňatková politika a mocenská zázemí? Můžeme vysledovat nějaké obecné tendence u vedlejších větví panovnických rodů a byly skutečně méně významné? Na tyto a další otázky se snažím ve své práci odpovědět. Zároveň se pokouším představit osudy sledovaných vedlejších větví.

Abstract of the paper:

Historiography pays different attentions to cadet branches of sovereign dynasties. Because of that some of them are well known to the public, while others are almost forgotten. Generally, they are considered less important. In my work I am paying attention to cadet branches of the Premyslid dynasty and cadet branches of other sovereign dynasties in central Europe. What were their relations with their ruling relatives? What were their marriage policies and their domains? Can we find any general tendencies in cadet branches of sovereign dynasties and were they really less important? I am trying to answer these and other questions in my work. Also, I am trying to introduce life stories of cadet branches.

Obsah:

Úvod.....	8
1. Prameny.....	10
2. Literatura.....	16
3. Vedlejší větev Babenberků Jindřicha I. a Jindřicha II. z Mödlingu – Die Herzoge von Mödling.....	24
3.1 Rod Babenberků.....	24
3.2 Jindřich I. z Mödlingu.....	32
3.3 Jindřich II. z Mödlingu.....	42
3.4 Mocenské zázemí.....	45
3.5. Shrnutí.....	49
4. Arpádovské vedlejší větve.....	51
4.1 Půchod Mad'arů do Karpatské kotliny.....	51
4.2. Vedlejší větev Michala, bratra velkoknížete Gejzy.....	54
4.3 Vedlejší větev Almoše, bratra Kolomana I.....	63
4.4 Mocenské zázemí.....	71
4.5 Shrnutí.....	73
5. Slezští Piastovci.....	75
5.1 Počátky vedlejší větve.....	75
5.2 Na vrcholu moci.....	82
5.3 Poslední vzepětí za Jindřicha IV. a dezintegrace Slezska.....	94
5.4 Mocenské zázemí.....	102
5.5 Shrnutí.....	105
6. Vedlejší větve Přemyslovců.....	107
6.1 Počátky rodu Přemyslovců a nástupnictví v Čechách.....	107
6.2 Moravští Přemyslovcí.....	112
6.2.1 Počátky moravských přemyslovských údělů.....	112
6.2.2 Moravští Přemyslovcí ve 12. století.....	120
6.2.3 Moravské úděly.....	130
6.2.4 Shrnutí.....	133
6.3 Vedlejší větev Jindřicha, bratra knížete Vladislava II.....	135
6.3.1 Jindřich.....	135
6.3.2 Jindřich Břetislav.....	140
6.3.3 Mocenské zázemí.....	151

6.3.4 <i>Shrnutí</i>	153
6.4 <i>Děpoltici shrnutí</i>	155
7. Komparace vedlejších větví panovnických rodů	157
Závěr	165
Seznam pramenů	167
Seznam literatury	172
Přílohy	

Úvod

S označením vedlejší větev se setkáváme v historiografii poměrně často. Málokdo si však uvědomuje, že se jedná o umělý pojem vytvořený pro potřeby historiků. Navíc pojem, který v nás vzbuzuje představu o něčem méně významném, co téměř do panovnického rodu nepatří. Zkrátka jako by se jednalo o něco druhého, co bylo navíc méně významné. Avšak bylo tomu skutečně tak? I to je otázka, na kterou by měla tato práce odpovědět.

Ke studiu vedlejších větví panovnických rodů ve střední Evropě mne přivedla již má bakalářská práce, která byla věnována Děpolticům.¹ Při jejím psaní vznikla myšlenka, že by bylo zajímavé provést určitou komparaci Děpolticů s jinými vedlejšími větvemi. A právě tato myšlenka se stala důvodem vzniku této diplomové práce. Jejím cílem bylo představení jednotlivých vedlejších větví panovnických rodů ve střední Evropě, jejich osudů, mocenského zázemí, reprezentace, sňatků, ale i vztahů k jejich vládnoucím příbuzným. Toto podrobné sledování posloužilo jako základ pro finální komparaci. Jejím cílem bylo zjistit, do jaké míry jsou si vedlejší větve panovnických rodů ve střední Evropě podobné. Dozvědět se, zda můžeme vysledovat podobné tendence v oblasti vztahů k vládnoucím příbuzným, reprezentaci, mocenských zázemí, ale i sňatkové politice. Díky tomu si pak zodpovědět výše položenou otázku, zda byly vedlejší větve skutečně méně významné.

Sledované vedlejší větve pocházely z Čech a jejich sousedství. Jednalo se o vedlejší větve Babenberků Jindřicha I. a Jindřicha II. z Mödlingu, která bývá označována jako Herzogen von Mödling. Dále šlo o dva vzorky z Uher, vedlejší větev Michala bratra velkoknížete Gejzy a vedlejší větev Almoše bratra Kolomana I. Z Polska byla za vzorek ke sledování vybrána z geografického hlediska k Čechám nejbližší větev Piastovců, slezští Piastovci. Z Přemyslovských vedlejších větví pak byla v práci věnována pozornost moravským Přemyslovcům, vedlejší větví Jindřicha, bratra knížete Vladislava II. a okrajově i Děpolticům, které jsem již zpracoval dříve. Pozornost mohla být věnována i dalším vedlejším větvím sousedních panovnických rodů, zejména říšských rodů Wettinů a Wittelsbachů. Vzhledem k rozsahu práce a odlišnostem říšského prostředí však bylo od tohoto upuštěno a jediným říšským vzorkem zůstala vedlejší větev Babenberků.

Na místě je samozřejmě otázka, zda jsou nastíněné vzorky vůbec vhodné ke komparaci. V případě Děpolticů, Herzogen von Mödling, vedlejší větve Jindřicha bratra knížete Vladislava a slezských Piastovců o tom nemůžeme pochybovat. Žili totiž ve stejné době, pokud pomineme fakt, že slezští Piastovci všechny ostatní vedlejší větve přežili

---

¹ EKRT, Tomáš. *Děpoltici – vedlejší větev Přemyslovců*. Praha: netištěná bakalářská práce, 2019.

o několik staletí. Proto jim v této práci byla také věnována pozornost jen do konce 13. století. Co se moravských Přemyslovců týče, jejich počátky jsou sice poněkud starší, ale přesto žili i v dobách výše zmíněných vzorků, tudíž je můžeme považovat za vzorky vhodné. Problém nastává u vedlejších větví Arpádovců. V případě Michala a jeho potomků se pohybujeme v době, kdy žádná ze sledovaných vedlejších větví neexistovala, současníky Almoše pak byli jen moravští Přemyslovci. Přesto se domnívám, že se jedná o vzorky vhodné ke komparaci. U vedlejší větve Almoše je tomu tak vzhledem k časové blízkosti, v případě větve Michala především protože bez jejího představení nelze pochopit následný vývoj vedoucí k Almošovi a jeho potomstvu.

Na tomto místě je ještě dobré konstatovat, že vzhledem k rozsahu práce a množství představované látky nebylo možné vždy zabíhat do velkých podrobností. Ostatně jen studium slezských Piastovců či moravských Přemyslovců by stačilo na samostatnou práci. Proto jsem byl nucen o některých problémech pojednat spíše obecněji, vždy však s případným odkazem na relevantní literaturu. Velký problém při vytváření této práce pro mne představovala v případě vedlejších větví Arpádovců neznalost maďarštiny. Proto bych i zde ještě jednou rád poděkoval svým přátelům ovládajícím tento jazyk, kteří mi dokázali zprostředkovat některé publikace, jež jsem následně mohl využít.

Co se metodologie, která byla v této práci využita, týče, musím na první místě zmínit metodu komparace. Ta byla využita pro závěrečné srovnání vedlejších větví, ale i v rámci bádání, kde pomáhala vyplňovat prázdná místa v osudech některých členů sledovaných vedlejších větví. V celé práci jsem se pak snažil postupovat dle progresivní metody, či-li u každé vedlejší větve jsem líčil události tak, jak po sobě následovaly. Kromě metody komparace pak byla k vyplnění zmíněných prázdných míst někdy využita i metoda dedukce.

V práci jsem nejprve představil prameny a literaturu věnované jednotlivým vedlejším větvím. Následně jsem postupně jako by protisměru hodinových ručiček představil v rámci jednotlivých kapitol zahraniční vedlejší větve, počínaje Herzogen von Mödling, přes větve Arpádovců až po slezské Piastovce. Poté jsem věnoval pozornost vedlejším větvím Přemyslovců. Nejprve moravským Přemyslovcům a následně vedlejší větvi Jindřicha, bratra knížete Vladislava II. Pouze krátce jsem následně představil Děpoltice, spíše lze tuto podkapitolu označit za jakési shrnutí poznatků z mé bakalářské práce. Závěrečná kapitola pak představuje gró celé práce v podobě finální komparace vedlejších větví panovnických rodů.

1. Prameny

Pramenná základna k námi sledovaným vedlejším větvím je velmi různorodá, což platí i o literatuře. Některé z námi sledovaných vzorků se vyskytují v pramenech často, jiné jen sporadicky. O jedněch se dovídáme primárně z narativních pramenů, o druhých zase z diplomatického materiálu. Co se vedlejší větve Babenberků týče, musíme konstatovat, že v narativních pramenech její členy nacházíme jen ojediněle. V kronikách máme jen jedinou, ale velmi problematickou zprávu o členovi této vedlejší větve, kterou nám podává takzvaný Ansbert. Tento významný kronikář, který popsal třetí křížovou výpravu, je považován za velmi spolehlivý pramen, neboť se výpravy sám zúčastnil.² Kromě této ojedinělé zprávy nám při studiu vedlejší větve Babenberků pomáhají především díla klášterních analistů z oblasti Rakouského vévodství. Ty sice podávají zprávy důvěryhodné, ale bohužel krátké bez rozsáhlejšího popisu. Ostatně samotný charakter děl širší popis neumožňuje. Navíc i když existuje několik letopisů³, podávají nám stále stejné informace, čímž naše povědomí nerozšiřují. Přesto však zůstávají pro naši práci neocenitelnými prameny. Největší význam pro studium této vedlejší větve má diplomatický materiál. Existuje velké množství listin, v nichž členové této větve figurují. Všechny jsou k dispozici ve čtyřech svazcích edice *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich*⁴, což badateli výrazně usnadňuje práci s nimi. Navíc se jedná o moderní edici, která byla postupně vydávána od poloviny minulého století a jejíž poslední svazek vyšel relativně nedávno, roku 1997.

Přesuňme se nyní k vedlejším větvím Arpádovců. Ani zde není situace s narativními

² Latinský text: ANSBERT. *Historia de expeditione Friderici imperatoris (Der sogenannte Ansbert)*. In: CHROUST, Anton (ed.). *Quellen zur Geschichte des Kreuzzuges Kaiser Friedrichs I.* MGH SRG nova series 5. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1928, s. 1–115. V češtině jsou k dispozici dva překlady: ANSBERT. *Třetí křížová výprava dle kronikáře Ansberta: historie o výpravě císaře Fridricha sestavená jakýmsi rakouským klerikem, který se jí účastnil jménem Ansbert : (skutky nejjasnějšího z římských císařů Fridricha)*. SOUKUP, Pavel (ed.). Příbram: Knihovna Jana Drdy, 2003 a *Milevský letopis: zápisky Vincencia, Jarlocha a Ansberta*. KERNBACH, Anna – WIHODA, Martin (edd.). Praha: Argo, 2013.

³ *Annales Mellicenses*. In: PERTZ, Georgius Heinricus (ed.). MGH SS, t. IX, Hanoverae: 1851, s. 480–535; *Continuatio Claustro-neoburgensis secunda*. In: PERTZ, Georgius Heinricus (ed.). MGH SS, t. IX, Hanoverae: 1851, s. 613–624; *Continuatio Claustro-neoburgensis tertia*. In: PERTZ, Georgius Heinricus (ed.). MGH SS, t. IX, Hanoverae: 1851, s. 629–637; *Continuatio Zwetlensis Altera*. In: PERTZ, Georgius Heinricus (ed.). MGH SS, t. IX, Hanoverae: 1851, s. 541–544.

⁴ Ve skutečnosti se jedná o pět svazků, neboť čtvrtý je rozdělený na dva díly: *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 1., Die Siegelurkunden der Babenberger bis 1215*. FICHTENAU, Heinrich – MITIS, Oskar von – SANTIFALLER, Leo – ZÖLLNER, Erich (edd.). Wien: Holzhausen, 1950; *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 2., Die Siegelurkunden der Babenberger und ihrer Nachkommen von 1216 bis 1279*. FICHTENAU, Heinrich – MITIS, Oskar von – ZÖLLNER, Erich (edd.). Wien: Holzhausen, 1955; *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 3., Die Siegel der Babenberger*. GALL, Franz – MITIS, Oskar von (edd.). Wien: Holzhausen, 1954; *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 4., Halbband 1*. DIENST, Heide – MITIS, Oskar von – ZÖLLNER, Erich (edd.). Wien: Holzhausen, 1968; *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 4., Halbband 2*. DIENST, Heide – HAGENEDER, Herta – LACKNER, Christian – MITIS, Oskar von (edd.). Wien: Oldenbourg, 1997.

prameny ideální. To je však dáno celkovým stavem dochování narativních pramenů Uherského království v raném středověku. Nejstarší dochovanou kroniku představují *Gesta Hungarorum* anonymního notáře krále Bély.⁵ Kromě toho, že si nejsme jisti dobou vzniku, nám navíc tento pramen nikterak neposlouží, neboť popisuje dějiny Uhrů jen do knížete Gejzy. Nemluvě o tom, že je většina informací autorovou fikcí. Pro sledování našich vedlejších větví jsou podstatné dva prameny pozdější. Prvním jsou *Gesta Hunnorum et Hungarorum* Šimona Kézy, který své dílo sepsal v 80. letech 13. století.⁶ Může nás překvapit, že toto dílo, vzdálené více než století a půl od mladší z vedlejších větví, přináší užitečné informace. Důvodem je, že autor čerpal z nám nedochované uherské kroniky, která vznikla na konci 11. či počátku 12. století. A právě tuto nedochovanou kroniku využil nejen Šimon, ale i jiní pozdější autoři.⁷ Díky tomu nám velmi zajímavé a relativně věrohodné informace může poskytnout i *Vídeňská obrázková kronika* latinsky nazývaná *Chronicon Pictum*.⁸ I její autor pracoval s nám nedochovaným dílem a díky tomu pro nás může být i tento pramen pocházející až ze 14. století velmi užitečný. Musíme zde však být opatrní, neboť se do něj stejně jako do Šimona z Kézy mohou prolínat snahy o určitou oslavu či obhajobu vedlejších větví, jejichž členové se stali uherskými králi. Co se diplomatického materiálu týče, můžeme konstatovat, že pro studium těchto větví nemá velký význam.

Ke studiu slezských Piastovců je situace, co se pramenů týče poměrně příznivá. Pro 12. století máme jen jeden polský pramen *Chronica seu originale regum et principum Poloniae*⁹ cisterciáka a krakovského biskupa Wincenty Kadłubka. Její autor byl díky své pozici krakovského biskupa svědkem mnoha událostí a pro svou současnost je pramenem poměrně spolehlivým. Svou kroniku začal autor sepisovat snad kolem roku 1190 a práci na ní přerušil roku 1208, kdy se stal krakovským biskupem. V psaní pak pokračoval po odchodu z pozice krakovského biskupa a vstupu do řádu cisterciáků až do své smrti. Jeho dílo je hlavním pramenem pro dějiny celého Polska ve 12. století, přestože pojednává o dějinách

⁵ Část díla je přeloženo do češtiny: Děje Uhrů mistra P., řečeného Anonymus. In: PRAŽÁK, Richard (ed.). *Legendy a kroniky Koruny uherské*. Praha: Vyšehrad, 1988, s. 169–260. Pro českého čtenáře je snadno přístupný kompletní překlad do slovenštiny: *Kronika anonymného notára kráľa Bela (Gesta Hungarorum)*. MÚCSKA, Vincent (ed.). Budmerice: Vydavateľstvo Rak, 2000.

⁶ KÉZA, Simon. *Gesta Hungarorum*. BAK, János M. – BORKOWSKA, Urszula – CONSTABLE, Giles – KLANICZAY, Gábor (edd.). Budapešť: Central European University Press, 1999.

⁷ IZDNÝ, Jakub. *Dějiny střední Evropy jako jednotného prostoru v dlouhém desátém století*. Praha: netištěná disertační práce, 2019, s. 9.

⁸ *The Hungarian Illuminated Chronicle: Chronica de Gestis Hungarorum*. DERCSÉNYI, Dezsö – KÁLTI, Markus – KÖNYVTÁR, Országos Széchényi (edd.). New York: Taplinger Publishing, 1970.

⁹ Nejnovější latinská edice: KADŁUBEK WINCENTY. *Magistri Vincentii Chronica Polonorum*. In: PLEZIA, Marianus (ed.). MPH, nova series, T. XI. Krakow: 1994. KADŁUBEK, Wincenty. *Mistrza Wincentago Kronika Polska*. Český překlad není k dispozici, existuje však několik polských, například: ABGAROWICZ, Kazimierz – KÜRBIŚ, Brygida (edd.). Warszawa: Państw. Wydaw. Naukowe, 1974.

země od nejstarších dob do roku 1202. Hlavní problém kroniky spočívá v její tendenčnosti. Kadlubek ji psal v dobách, kdy se polské piastovské *regnum* potýkalo s hlubokými vnitřními konflikty. Autor se programově snažil idealizovat dobu, která rozvratu předcházela, a má mezi piastovskými knížaty samozřejmě své oblíbence, kterým je v díle nakloněn.¹⁰ Přesto se jedná pro naši práci o neocenitelný pramen.

Pro 13. století máme pramenů více. Mnoho informací nám podává *Velkopolská kronika*.¹¹ Ta sice obsahuje události od mytických dob až po rok 1273, avšak vzhledem k tomu, že ji autor, jímž si nejsme dodnes jisti, sepsal koncem 13. či začátkem 14. století, jsou pro nás nejcennější právě informace, které nám podává o století 13. Při práci s ní si však musíme dát pozor na to, že je psána z hlediska velkopolského. Podává nám sice informace z celého piastovského *regna*, ale její autor je v hodnocení událostí nakloněn velkopolským Piastovcům.¹² Zajímavé informace o námi sledované době podává i část díla Jana Długosze.¹³ Jedná se sice o autora z 15. století, a tudíž může být zarážející, že ve výběru pramenů uvádíme takto pozdní dílo. Jeho dvanáctidílná kronika pojednává o polských dějinách od mytických dob až po rok 1480. Důležité však je, že měla celou řadu zdrojů. A právě pro výklad o 13. století pracoval zřejmě Jan Długosz s nám nedochovaným pramenem z 13. století.¹⁴ Díky tomu je i toto relativně pozdní dílo cenným zdrojem informací. Další informace o slezských Piastovcích podává *Kronika Polska*, nazývaná též jako *Polsko-slezská kronika*.¹⁵ Badatelé se shodují na tom, že částečně se jedná o dílo založené na kronice Wincenty Kadłubka. Jeho vyprávění rozšířil neznámý autor o slezské události, ale především ještě přidal některé děje z 13. století, které souvisejí se slezskými Piastovci.¹⁶ Co se práce s diplomatickým materiálem týče, mají badatelé věnující se slezským Piastovcům 12. a 13. století usnadněnou práci díky existenci kvalitní edice. Míněna je řada

---

¹⁰ KADŁUBEK, Wincenty. *Mistrza Wincentago Kronika Polska*, s. 41–51.

¹¹ Nejnovější latinská edice: *Chronica Poloniae maioris*. KÜRBIŠ, Brygida (ed.). MPH, nova series, T. VIII. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1970. Český překlad neexistuje, nejnovější polský překlad: *Kronika Wielkopolska*. ABGAROWICZ, Kazimierz (ed.). Krakow: Universitas, 2010.

¹² *Kronika Wielkopolska*, s. 25.

¹³ DŁUGOSZ, Jan. *Joaniis Dlugossi, Annales seu cronicae incliti regni Poloniae, liber IV-VI*. BUDKOWA, Zofia et alii (edd.). Varsaviae: 1973.

¹⁴ LAUDA, Gerard: *Zaginiona kronika z pierwszej połowy XIII wieku w rocznikach królestwa polskiego Jana Długosza. Próba rekonstrukcji*. Poznań: Wydawn. Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 1983, s. 69–76.

¹⁵ *Kronika Polska*. In: ĆWIKLIŃSKI, L (ed.). MPH, T. III. Lwów: 1878, s. 578–656.

¹⁶ POLLAK, Roman. *Piśmiennictwo staropolskie*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1963, s. 244.

Schlesisches Urkundenbuch vydávaná od roku 1963.¹⁷

Přesouváme se k vedlejším větvím Přemyslovců. Nejprve musíme zmínit jednu z nejznámějších kronik, která vznikla na našem území. Jedná se *Kroniku českou* sepsanou kanovníkem jménem Kosmas.¹⁸ V českém prostředí by se asi obtížně hledal člověk, který o ní nikdy neslyšel. Kosmas ve své kronice, kterou sepsal v relativně krátkém čase, k písařskému pultu usedl snad kolem roku 1119, popsal události od stavby Babylónské věže a původu Čechů až po svou současnost. Asi příliš nepřekvapí, že i při práci s tímto pramenem musíme zůstat obezřetní. Kronika sice působí při čtení velmi věrohodně, samotný Kosmův styl v čtenáři budí zdání důvěryhodnosti popisovaných událostí. Není tomu však tak. Pomineme-li fakt, že sám autor má několik svých oblíbenců, jejichž obraz poupravuje, především ve třetí knize, kde Kosmas popisuje to, co mohl skutečně vidět, je velmi opatrný. Sám říká, že by o nynějších událostech bylo lepší mlčet než říkat pravdu, neboť pravda plodí nenávisť.¹⁹ Tím autor jasně naznačuje, že popisem některých událostí podle toho, jak se udály, by se mohl ocitnout v nelibosti knížete či jeho okolí. Proto zde musíme předpokládat určitou autorovu sebekorekturu, které vedla zřejmě k zamlčování některých detailů.²⁰

Dalším pramenem, který přímo navazuje na dílo Kosmy a je označován za jeho pokračovatele, je takzvaný Kanovník vyšehradský.²¹ Tento nám neznámý mnich navázal na dílo Kosmy a v první polovině 12. století popsal vládu knížete Soběslava I., čímž pokryl mezidobí let 1125 a 1140. Přestože autor je velkým obdivovatelem knížete Soběslava I., který je pro něj vzorem hrdiny, musíme informace, které nám podává, považovat za relativně spolehlivé. Ostatně sám byl, pokud ne účastník, tak minimálně současník toho, co popisoval.²²

¹⁷ *Schlesisches Urkundenbuch Band I: 971-1230*. APPELT, Heinrich (ed.). Koln: H. Böhlau, 1971; *Schlesisches Urkundenbuch Band II: 1231-1250*. WINFRIED, Irgang (ed.). Koln: H. Böhlau, 1977; *Schlesisches Urkundenbuch Band III: 1251-1266*. APPELT, Heinrich – MENZEL, Joachim – WINFRIED, Irgang (edd.). Koln: H. Böhlau, 1984; *Schlesisches Urkundenbuch Band IV: 1267-1281*. APPELT, Heinrich – MENZEL, Joachim – WINFRIED, Irgang (edd.). Koln: H. Böhlau, 1988; *Schlesisches Urkundenbuch Band V: 1282-1290*. APPELT, Heinrich – MENZEL, Joachim – WINFRIED, Irgang (edd.). Koln: H. Böhlau, 1993.

¹⁸ Latinský text: KOSMAS. *Cosmae Chronicon Boemorum*. In: *Fontes rerum Bohemicarum II*. EMLER, Josef (ed.). Praha: nákladem Musea Království českého, 1874, s. 1–200; novější edice: KOSMAS. *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*. In: BRETHOLDZ, Bertold (ed.). MGH SS rer. Germ. N.S. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1923. Nejnovější český překlad: KOSMAS. *Kronika Čechů*. BLÁHOVÁ, Marie – WIHODA, Martin (ed.). Praha: Argo, 2011.

¹⁹ KOSMAS. *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*, s. 159–160.

²⁰ Ke Kosmově kronice: KRÁLÍK, Oldřich. *Kosmova kronika a předchozí tradice*. Praha: Vyšehrad, 1976; SLÁMA, Jirí. Kosmovy záměrné omyly. In: KLÁPŠTĚ, Jan – PLEŠKOVÁ, Eva – ŽEMLIČKA, Josef (edd.). *Dějiny ve věku nejistot. Sborník k příležitosti 70. narozenin Dušana Třeštíka*. Praha: NLN, 2003, s. 261–267; TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmova kronika. Studie k počátkům českého dějepisectví a politického myšlení*. Praha: Academia, 1968.

²¹ KANOVNÍK VYŠEHRADSKÝ. Kanovník vyšehradský. In: *Fontes rerum Bohemicarum II*. EMLER, Josef (ed.). Praha: nákladem Musea Království českého, 1874, s. 201–237.

²² NECHUTOVÁ, Jana. *Latinská literatura českého středověku do roku 1400*. Praha: Vyšehrad, 2000, s. 73.

Oba tyto prameny však vznikaly v okolí pražských knížat a je tudíž zřejmé, že události popisují z pohledu pražských Přemyslovců. O to cennější je pro nás pramen, který v blízkosti pražských Přemyslovců nevznikl a není ani plně součástí kosmovské tradice. Jedná se o *Letopisy hradištsko-opatovické*.²³ Tento pramen vznikl snad před rokem 1167 v klášteře v Opatovicích a obsahuje záznamy od počátku letopočtu do roku 1163. Z hlediska naší práce je důležitý fakt, že základem, který byl při sepisování využit, byl nám nedochovaný letopis z kláštera Hradisko. Ten vznikl ve 40. letech 12. století, a právě díky němu je pro nás tento pramen takto významný. Vznikl totiž v prostředí přímo nakloněném moravským Přemyslovcům, zejména těm olomouckým. Podává nám tudíž trochu jiný pohled na tyto vedlejší větve, a navíc z něj můžeme vyčíst i zajímavé genealogické informace, například roky narození některých olomouckých Přemyslovců.²⁴

Zatímco předchozí narativní prameny k vedlejším větví Přemyslovců nám mohly pomoci pouze při sledování moravských Přemyslovců, zbývající dva se dají využít i při studiu vedlejší větve Jindřicha, bratra knížete Vladislava II., a Děpolticů. Jedná se o *Letopis Vincenciův* a *Letopis Jarlocha*, které na sebe přímo navazují a zachovaly se v *Milevském letopise*.²⁵ Vincenius, kaplan biskupa Daniela, představuje skvěle informovaného autora, který byl svědkem části popisovaných událostí, a navíc se sám pohyboval v nejvyšších kruzích. Jeho letopis pokrývající období let 1140 až 1167 je díky tomu plný hodnověrných informací. Na druhou stranu největším problémem Vincencia je oslava Vladislava II., který pro něj představuje vzor a ideálního panovníka. Díky tomu mohl autor nejednou obraz událostí poupravit tak, aby odpovídal jeho obrazu knížete a později krále Vladislava.²⁶ Opatrní musíme být i při práci s dílem milevského opata Jarloch. I on byl současníkem celé řady jím popisovaných událostí, avšak svůj letopis pojednávající o letech 1167–1198 sepsal až v letech

²³ *Letopisy Hradištsko-Opatovické*. In: *Fontes rerum Bohemicarum II*. EMLER, Josef (ed.). Praha: nákladem Musea Království českého, 1874, s. 383–400.

²⁴ K tomuto prameni například: ŠRÁMEK, Josef. *Letopisy Hradištsko-opatovické a jejich místo v kulturních dějinách přemyslovského věku*. *Chrudimské vlastivědné listy* (2011), č. 3, s. 12–14; ŠRÁMEK, Josef. *Zamyšlení nad stránkami análů hradištsko-opatovických*. Poznámka na okraj jedné středověké památky ve světle současného bádání. *Vlastivědný věstník moravský* (2011), č. 4, s. 305–314; WIHODA, Martin. *Anály hradištsko-opatovické nebo První moravská kronika? Po stopách nekosmovského pojetí českých dějin*. In: MALÍŘ, Jiří – VLČEK, Radomír (edd.). *Morava a české národní vědomí od středověku po dnešek: sborník z konference Češi nebo Moravané? K vývoji národního vědomí na Moravě, konané dne 28. 2. 2001 v Brně*. Brno: Matice moravská, 2001, s. 25–32.

²⁵ VINCENCIUS. *Letopis Vincencia, kanovníka kostela pražského*. In: *Fontes rerum Bohemicarum II*. EMLER, Josef (ed.). Praha: nákladem Musea Království českého, 1874, s. 407–460; JARLOCH. *Letopis Jarlocha, opata kláštera milevského*. In: *Fontes rerum Bohemicarum II*. EMLER, Josef (ed.). Praha: nákladem Musea Království českého, 1874, s. 461–520. *Moderní český překlad: Milevský letopis: zápisky Vincencia, Jarlocha a Ansberta*. KERNBACH, Anna – WIHODA, Martin (edd.). *K Milevskému letopisu podrobněji: KERNBACH, Anna. Vincenciova a Jarlochova kronika v kontextu svého vzniku: k dějepisceví přemyslovského období*. Brno: Matice moravská, 2010.

²⁶ *Milevský letopis: zápisky Vincencia, Jarlocha a Ansberta*, s. 9 a 21.

1215–1222. První problém tudíž představuje jeho odstup od událostí, na které vzpomíná. Právě ten jej v několika případech vede k mýlkám a promítání současných poměrů do minulosti. Navíc je autor velkým příznivcem biskupa Jindřicha Břetislava.²⁷ I přesto se však jedná o jedinečný pramen podávajících celou řadu ověřených informací.

Diplomatický materiál ke všem v této práci sledovaným vedlejším větvím Přemyslovců je obsažen především v edici *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*. Vzhledem k období, ve kterém se pohybujeme, nás zajímá především první svazek, který obsahuje listiny do roku 1197.²⁸ Druhý svazek můžeme pak až na výjimky využít jen při studiu Děpolticů.²⁹ Přestože se jedná o starší edici, je pro badatele věnujícího se českému ranému středověku stále nenahraditelná. K bádání o moravských Přemyslovcích by jistě bylo možno využít i *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*.³⁰ Bohužel tato ještě starší ediční řada obsahuje v nejstarších svazcích listiny v plném znění bez kritického aparátu. Navíc editor prvních čtyř svazků Antonín Boček doplňoval volná místa falzy, která si sám vytvářel. Z těchto důvodů byl v práci využit jen mladší a lepší *Codex diplomaticus et epistolaris Bohemiae*.

---

²⁷ *Fontes rerum Bohemicarum II*. EMLER, Josef (ed.), s. 404.

²⁸ *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae, I. (805-1197)*. FRIEDRICH, Gustav (ed.). Praha: 1904–1907.

²⁹ *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae, II. (1198-1230)*. FRIEDRICH, Gustav (ed.). Praha: 1912.

³⁰ *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. Tomus I, 396-1199*. BOČEK, Antonín (ed.). Olomouc: Skarnitzl, 1836.

2. Literatura

Jak již bylo naznačeno, badatelé věnovali jednotlivým námi sledovaným vedlejšími větvím různou pozornost. Od této pozornosti badatelů se samozřejmě odvíjí i to, jak jsou známi širší veřejnosti. Co se vedlejší větve Babenberků Jindřicha I. a Jindřicha II. z Mödlingu týče, musíme konstatovat, že jí velká pozornost věnována nebyla. V podstatě jedinou samostatnou studii představuje článek Franze Galla „*Die ‘Herzoge’ von Mödling.*“, který byl publikován v roce 1954.³¹ Přestože se jedná o relativně starý text, nebyl do dnešní doby překonán a je všemi badateli věnujícími se Babenberkům citován. Na základě podrobného studia pramenů Gall představil nejen životy obou Jindřichů, ale s pomocí diplomatického materiálu se pokusil i o rekonstrukci jejich panství. Pro současné badatele je však práce s textem velmi obtížná. V době jeho publikace teprve vznikala ediční řada *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich*, vydaný byl vlastně jen první díl. Díky tomu většina Gallem citovaných listin byly přímo originály, které jsou obtížně dostupné a v edici hůře dohledatelné. Přesto se jedná o výbornou práci, kterou rakouští historici zřejmě považovali za natolik dobrou, že této vedlejší větvi od vydání Gallova článku zvláštní pozornost nevěnovali.

Formou ojedinělých zmínek či kratičkových exkurzů se s touto vedlejší větví setkáváme v pracích věnovaných Babenberkům či středověkým dějinám Rakouska. Zmínit můžeme publikaci Karla Lechnera *Die Babenberger. Markgrafen und Herzoge von Österreich 976-1246.*³² Jedná se sice o starší dílo, ale přesto o jedno z nejkvalitnějších věnovaných Babenberkům s velmi dobrým poznámkovým aparátem. Avšak s námi sledovanou vedlejší větví se v něm mnohokrát neseťkáme. Obdobně je tomu v případě dalšího díla věnovaného rodu Babenberků z pera George Scheibelreilera. Jeho publikaci *Die Babenberger. Reichsfürsten und Landesherren*³³ po obsahové stránce velmi připomíná Lechnerovo dílo. Přestože poskytuje ucelený pohled na osudy Babenberků, Jindřicha I. a Jindřicha II. rovněž zmiňuje jen ojediněle. Spíše jen drobné narážky na námi sledovanou vedlejší větev obsahují *Österreichische Geschichte 1122-1278. Die Länder und das Reich: der Ostalpenraum im Hochmittelalter.*³⁴

Všechny doposud zmíněné práce pocházely od německy píšících rakouských autorů. Krátce se však Jindřichovi I. z Mödlingu věnoval i jeden britský historik. Řeč je

³¹ GALL, Franz. „Die ‘Herzoge’ von Mödling.“ *Archiv für österreichische Geschichte* (1954), s. 3–44.

³² LECHNER, Karl. *Die Babenberger. Markgrafen und Herzoge von Österreich 976-1246.* Wien – Köln – Weimar: Böhlau Verlag, 1976.

³³ SCHEIBELREILER, Georg. *Die Babenberger. Reichsfürsten und Landesherren.* Wien – Köln – Weimar: Böhlau Verlag, 2010.

³⁴ BRUNNER, Karl – DOPSCH, Heinz – WELTIN, Maximilian. *Österreichische Geschichte 1122-1278. Die Länder und das Reich: der Ostalpenraum im Hochmittelalter.* Wien: Ueberreuter, 1999.

o Jonathanovi Lyonovi a jeho publikaci *Princely Brothers and Sisters: The Sibling Bond in German Politics, 1100-1250*.³⁵ V ní se věnoval sourozencům z urozených říšských rodů a jejich vztahům. Právě z tohoto důvodu jej zaujal Jindřich I., mladší bratr rakouského vévody Leopolda V. Sice je vztahu obou bratrů věnováno jen pár stránek, ale jedná se o velmi výstižné shrnutí. Autor jej popisuje jako velmi zajímavý příklad bezkonfliktního soužití a spolupráce obou bratrů. Na druhou stranu vzhledem k prostoru věnovanému Jindřichovi I. nepřináší ani tato publikace žádné nové postřehy či podněty. V českém prostředí lze pak některé informace o Jindřichovi I. nalézt ve druhém díle Novotného českých dějin.³⁶

Arpádovským vedlejším větvím byla věnována poměrně rozsáhlá pozornost, avšak pouze v rámci obecných prací věnovaných rodu či dějinám Maďarska. Nemělo by nás to příliš překvapovat, neboť z obou námi sledovaných větví pocházeli uherští králové. Obě vedlejší větve se totiž vinou šťastných okolností staly větvemi hlavními. Ze starších prací můžeme zmínit *Geschichte des Ungarischen Mittelalters band 1: Von Den Ältesten Zeiten Bis Zum Ende des 12. Jahrhundert* Bálinta Hómana.³⁷ Přestože se jedná o práci, která vyšla již roku 1940, bývá dodnes autory citována. Pro námi sledované vedlejší větve je poměrně užitečná v případě Almoše a jeho syna Bély, méně již pro potomky Michala. Z dalších prací věnovaných Arpádovcům a dějinám Uher musíme zmínit publikace Guyly Krista. Tento maďarský historik byl autorem či spoluautorem několika publikací věnovaným Arpádovcům. Jednu z nich věnoval nejranějším dějinám Maďarů³⁸, ale z hlediska našeho bádání jsou důležitější dvě jiné práce. První je publikace *Die Arpaden-Dynastie: die Geschichte Ungarns von 895 bis 1301*³⁹, která pojednává chronologicky o dějinách Arpádovců. Lze v ní nalézt několik zajímavých informací o námi sledovaných vedlejších větvích, ale především představuje skvělou přehledovou práci pro uherské dějiny mezidobí let 895 a 1301. Stejně je tomu s maďarsky psanou prací, která vznikla ve spolupráci Krista s historikem Makkem. Jedná se o dílo nazvané *Az Árpád-ház uralkodói*.⁴⁰ Vzhledem k tomu, že práce pojednává o vládách z rodu Arpádovců, dotýká se v několika místech námi sledovaných vedlejších větví. Jak již bylo řečeno námi sledované vzorky usedly na uherský královský trůn, díky čemuž se jim

³⁵ LYON, Jonathan R. *Princely Brothers and Sisters: The Sibling Bond in German Politics, 1100-1250*. Ithaca and London: Cornell University Press, 2013.

³⁶ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./II., Od Břetislava I. do Přemysla I.* Praha: nákladem Jana Laichtera, 1913.

³⁷ HÓMAN, Bálint. *Geschichte des Ungarischen Mittelalters band 1: Von Den Ältesten Zeiten Bis Zum Ende des 12. Jahrhundert*. Berlin: De Gruyter, 1940.

³⁸ KRISTÓ, Gyula. *Hungarian History in the Ninth Century*. Szeged: Szegedi Középkorász Műhely, 1996.

³⁹ KRISTÓ, Gyula. *Die Arpaden-Dynastie: die Geschichte Ungarns von 895 bis 1301*. Budapest: Corvina, 1993.

⁴⁰ KRISTÓ, Gyula – MAKK, Ferenc. *Az Árpád-ház uralkodói*. Könyvek: I.P.C., 1996.

dostalo v této publikaci nemalé pozornosti. To však neznamená, že by se v práci neobjevovaly i informace o členech našich vedlejších větví, kteří na uherský královský trůn neusedli.

Zmiňovaný spoluautor Ferenc Makk je rovněž autorem publikace sledující vztah Arpádovců a Komnenovců ve 12. století *The Árpáds and the Comneni: Political Relations between Hungary and Byzantium in the 12th century*.⁴¹ Díky tomu nám tato práce může poskytnout některé informace k vedlejší větvi Almoše, neboť tento Arpádovec zemřel v byzantském exilu. Z dalších děl tohoto autora k Arpádovcům můžeme zmínit ještě publikaci *Magyar külpolitika (896–1196)*⁴², která se rovněž dotýká námi sledovaných vzorků. Pro studium první vedlejší větve Arpádovců, jejímž zakladatelem byl bratr velkoknížete Gejzy Michal, je skvělá práce maďarského historika jménem György Györffy věnovaná prvnímu uherskému králi Štěpánovi. Jeho publikace vyšla nejprve v anglickém jazyce, později však i s drobnými úpravami v maďarštině.⁴³ Přestože je primárně zaměřena na osobu krále Štěpána I., velmi často se dotýká i první vedlejší větve Arpádovců a částečně obsahuje i cennou polemiku s názory slovenských historiků, o nichž bude ještě řeč. Pro studium mládí zakladatele druhé námi sledované vedlejší větve Almoše je užitečná skvělá biografie krále Kolomana z pera Mártý Fonta.⁴⁴

Jak již bylo naznačeno, nemalou pozornost věnovali námi sledovaným vedlejším větvím Arpádovců slovenští badatelé. Jejich cílem však není představení těchto Arpádovců, ale spíše představit je v souvislosti s určitým fenoménem slovenské historiografie, takzvaným Nitranským knížectvím. Nitranské knížectví je velmi zajímavou teorií či lépe řečeno konstruktem slovenských historiků. Lze rovněž říci, že je pevnou součástí slovenského národního mýtu. Slovenští historici předpokládají, že po celou dobu od začlenění Nitranska do Velké Moravy až do počátku 12. století tvořilo toto knížectví zvláštní, až polosamostatný celek v rámci jednotlivých říší, pod jejichž moc se dostalo. Oporou této teorie je například fakt, že Svatopluk, budoucí vládce Velké Moravy, původně spravoval Nitransko a že v rámci Uher bylo nejednou považováno za úděl pro nevládnoucí Arpádovce. Avšak celý konstrukt stojí mnohdy na pochybných pramenech a úvahách. Avšak vzhledem k tomu, že Slováci chápou Nitransko jako svůj „první samostatný stát“, lze je jen velmi obtížně přesvědčit o některých omylech jejich konstruktů. Z autorů, kteří se Nitransku věnují, lze zmínit

---

⁴¹ MAKK, Ferenc. *The Árpáds and the Comneni: Political Relations between Hungary and Byzantium in the 12th century*. Budapešť: Akadémiai Kiadó, 1989.

⁴² MAKK, Ferenc. *Magyar külpolitika (896–1196)*. Szeged: Szegedi Középkorász Műhely, 1993.

⁴³ GYÖRFFY, György. *King Saint Stephen of Hungary*. Highland Lakes: Atlantic Research, 1994 a GYÖRFFY, György. *István király és műve*. Budapešť: Balassi Kiadó, 2000.

⁴⁴ FONT, Márta. *Koloman the Learned, King of Hungary*. Szeged : Szegedi Középkorász Műhely, 2001.

Richarda Marsinu⁴⁵ a Jána Steinhübla.⁴⁶ Přestože jsou jejich teorie velmi odvážné, nesmíme všechny jejich poznatky striktně zavrhnout či je úplně opomíjet. Stále však musíme zůstat při práci s nimi obezřetní. Závěrem tohoto přehledu konstatujeme, že samostatná práce věnovaná námi sledovaným arpádovským vzorkům nebyla doposud vydána.

Co se literatury vztahující se k slezským Piastovcům týče, musíme konstatovat, že je velmi rozsáhlá. Je to dáno tím, že zájem o Slezsko a jeho dějiny je velmi rozsáhlý nejen mezi polskými badateli, ale i českými a německými. Začneme s pracemi v českém jazyce. Na prvním místě bychom měli zmínit publikaci Radka Fukaly s názvem *Slezsko neznámá země Koruny české*.⁴⁷ Název díla sice jasně napovídá, že jeho těžiště se nachází v období, které není tématem této práce. Nicméně úvodní část je věnována historii Slezska před jeho začleněním do Koruny české. Tato pasáž sice neobsahuje podrobné informace, ale může posloužit k základnímu seznámení s problematikou. Druhou prací, která se již více věnuje námi sledovanému, je netištěná dizertační práce Přemysla Bara o Monarchii slezských Jindřichů.⁴⁸ Přestože opět nepokrývá celé námi sledované období, jedná se o skvěle zpracovanou práci, která může pomoci objasnit nejen vysokou politiku dolnoslezských Piastovců, jmenovitě Jindřichů I., II., III. a IV. Poslední česky psanou prací, kterou bychom měli zmínit, je *Slezsko v dějinách českého státu*, respektive první díl s podtitulem *od pravěku do roku 1490*.⁴⁹ Tato publikace kolektivu autorů představuje jednoznačně nejrozsáhlejší práci o Slezsku a tamních Piastovcích v českém jazyce. Nevěnuje se jen politickým dějinám, ale i kultuře, hospodářství, a to i ve starších dobách, kdy Slezsko nebylo součástí Koruny české. Ale i přes všechny tyto klady má publikace i několik záporů, zejména v zjednodušování, které může vést k omylům. Příkladem může být charakteristika hornoslezského knížete Kazimíra I. Opolského, jehož politiku, pro region velmi významnou, autoři shrnuli do spolupráce s mladší generací Piastovců, což byla pravda jen pro krátké období jeho života.

Mnoho prací o Slezsku a tamních Piastovcích bylo sepsáno v polštině, ale i němčině. Není to příliš překvapivé, uvědomíme-li si, že od dobytí Pruskem do roku 1945 bylo Slezsko

⁴⁵ MARSINA, Richard. Údelné vojvodstvo na Slovensku. *Zborník Slovenského národného múzea* (1987), *História* roč. 27, s. 199–212.

⁴⁶ Kromě série článků k Nitrianskému knížectví je nejdůležitější prací tohoto autora publikace pojednávající komplexně o Nitrianském knížectví. MADARÁSOVÁ, Jitka – STEINHÜBEL, Ján. *Nitrianske kniežatstvo: počiatky stredovekého Slovenska: rozprávanie o dejinách nášho územia a okolitých krajín od sťahovania národov do začiatku 12. storočia*. Bratislava: Rak, 2004.

⁴⁷ FUKALA, Radek. *Slezsko - neznámá země Koruny české: knížecí a stavovské Slezsko do roku 1740*. České Budějovice: Veduta, 2007.

⁴⁸ BAR, Přemysl. *Monarchie slezských Jindřichů (1201–1290). Politika – Paměť – Symbolika*. Brno: netištěná dizertační práce, 2010.

⁴⁹ ANTONÍN, Robert – FUKALA, Radek – JIRÁSEK, Zdeněk (edd.). *Slezsko v dějinách českého státu*. Praha: NLN, 2012.

součástí Pruského království, Německého císařství, Výmarské republiky a nakonec Třetí říše. Ostatně i edice *Schlesisches Urkundenbuch* vznikla v Německu. Zde však představíme jen práce v polském jazyce, a to z důvodu jazykové příbuznosti, a především jejich větší dostupnosti v českých knihovnách. Na prvním místě bychom měli zmínit dílo Benedykta Zientary o Jindřichovi I. Bradatém.⁵⁰ Tato práce vzniknuvší v 70. letech minulého století zůstává dodnes nejlepším dílem o tomto dolnoslezském knížeti a jak název napovídá i o jeho době. Pomineme-li celou řadu prací věnovaných Slezsku⁵¹, je pro naši práci velmi užitečná publikace *Dolny Ślask*.⁵² Přestože se jedná o přehledovou práci věnovanou dějinám celého regionu, obsahuje rozsáhlé pasáže věnované politice dolnoslezských Piastovců. Jen zmiňme, že obdobná práce vznikla i pro Horní Slezsko⁵³, kterého se také náš zájem dotýká. Ve výčtu různých publikací bychom mohli pokračovat i nadále různými monografiemi či studiemi věnovaným jednotlivým slezským Piastovcům⁵⁴ či pracemi věnovanými jednotlivým problémům, avšak vzhledem k rozsahu bibliografie bude lepší odkázat případné čtenáře na seznam literatury. Zmiňme proto jen rozsáhlé dílo Kazimierze Jasińskiego věnované genealogii všech větví slezských Piastovců. Původní jednotlivé práce a studie se po smrti tohoto velkého polského medievisty dočkaly vydání v rozsáhlé publikaci *Rodowód Piastów śląskich: Piastowie wrocławscy, legnicko-brzescy, świdniccy, ziębiccy, głogowscy, żagańscy, oleśniccy, opolscy, cieszyńscy i oświęcimscy*.⁵⁵ Tato rozsáhlá práce je nepostradatelnou pomůckou každého badatele, který se věnuje slezským Piastovcům.

Přesouváme se k literatuře věnované vedlejším větvím Přemyslovců. Musíme ihned konstatovat, že námi sledovaným vzorkům byla věnována různá pozornost. Informace o všech se vyskytují v pracích věnovaných obecně českým dějinám či Přemyslovcům. Za již klasické

⁵⁰ ZIENTARA, Benedykt. *Henryk Brodaty i jego czasy*. Warszawa: Państw. Inst. Wydaw, 1975.

⁵¹ Například: BAHLCKE, Joachim. *Śląsk i Ślązacy*. Warszawa: Scholar, 2001; CZAPLIŃSKI, Marek – KASZUBA, Elżbieta – WAS, Gabriela – ZERELIK, Rościślaw (edd.). *Historia Śląska*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2002; KORTA, Waclaw. *Historia Śląska do roku 1763*. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2003.

⁵² WRZESIŃSKI, Wojciech (ed.). *Dolny Ślask: monografia historyczna*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2006.

⁵³ BAHLCKE, Joachim – GAWRECKI, Dan – KACZMAREK, Ryszard (edd.). *Historia Górnego Śląska: polityka, gospodarka i kultura europejskiego regionu*. Gliwice: Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej, 2011.

⁵⁴ Zde zmíníme jen ty věnované slezským Piastovcům. Biografie ostatních Piastovců využité v této práci jsou k dispozici v přehledu literatury: DWORSATSCHEK, Marius. *Władysław II Wygnaniec*. Krakow: Universitas, 2009; ZIENTARA, Benedykt. *Bolesław Wysoki. Tulacz, repatriant, malkontent. Przyczynki do dziejów politycznych Polski XII wieku*. Krakow: Avalon, 2008; MIKA, Norbert. *Mieszko syn Władysława II Wygnaniec, książę raciborski i pan Krakowa - dzielnicowy władca Polski*. Racibórz: WAW, 2006; JURECZKO, Andrzej. *Henryk III Biały książę wrocławski (1247-1266)*. Kraków: Avalon, 2013; BAR, Přemysl. Vratislavský vévoda Jindřich IV. Probus a poslední Přemyslovci. *Český časopis historický* (2008), č. 4, s. 753–787.

⁵⁵ JASINSKI, Kazimierz. *Rodowód Piastów śląskich: Piastowie wrocławscy, legnicko-brzescy, świdniccy, ziębiccy, głogowscy, żagańscy, oleśniccy, opolscy, cieszyńscy i oświęcimscy*. Wyd. 2. popr. Krakow: Avalon, 2007.

dílo lze považovat práci Václava Novotného. Pro námi sledované období se jedná především o druhý díl jeho dějin.⁵⁶ Přestože se jedná již o poměrně staré dílo, představuje díky vynikající práci s prameny základní publikaci pro studium Přemyslovců v druhé polovině 11. a ve 12. století. Velmi hojně se s námi zvolenými vzorky setkáváme v pracích Josefa Žemličky. Zejména v publikaci *Čechy v době knížecí: (1034–1198)*.⁵⁷ Vzhledem k tomu, že autor představuje velmi komplexně celé sledované období, narazíme v jeho práci na všechny naše vzorky. Větší pozornost jim však vzhledem ke struktuře práce nemohla být věnována. Formou větších i menších exkurzů se sledovanými vedlejšími větvemi Přemyslovců setkáváme i v další autorově publikaci s názvem *Přemyslovci: jak žili, vládli a umírali*.⁵⁸ Se všemi sledovanými vzorky se rovněž můžeme setkat v prvním díle Velkých dějin zemí Koruny české.⁵⁹ Jako poslední přehledovou práci bychom měli zmínit rozsáhlou publikaci předních českých historiků specializujících se na období Přemyslovců *Přemyslovci: Budování Českého státu*.⁶⁰ Tato práce se pokouší o komplexní představení Přemyslovců a Českého státu pod jejich vládou. Co se námi sledovaných vedlejších větví týče, musíme konstatovat, že největší pozornost je věnována moravským Přemyslovcům v rámci kapitoly Morava součástí přemyslovského státu, kterou sepsali Zdeněk Meřinský a Jan Zelenka.⁶¹ Přestože je tato pasáž poměrně krátká, představuje ucelený pohled na dějiny Moravy a tamní úředníky. Na druhou stranu rozsah kapitoly neumožňuje hlubší proniknutí do problematiky.

Zůstaňme nyní u prací věnovaných moravským Přemyslovcům. Na začátek můžeme konstatovat, že je jim věnována pozornost nejen v samostatných studiích, ale rovněž v různých zpracováních dějin Moravy. Na prvním místě musíme zmínit práce Barbary Krzemieňské. Ta se věnovala moravským Přemyslovcům v několika studiích. Nejprve zmíňme její článek o olomouckých Přemyslovcích a Rurikovicích⁶², který se věnuje především genealogii této sekundogenitury a jejím vztahům s Rurikovci. Krzemieňská je rovněž spoluautorkou publikace *Moravští Přemyslovci ve znojenské rotundě*.⁶³ Z hlediska námi sledovaných vzorků je velmi důležitá první část práce sepsaná Krzemieňskou. Ta představuje

⁵⁶ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./II., Od Břetislava I. do Přemysla I.*

⁵⁷ ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí: (1034–1198)*. Praha: NLN, 2007.

⁵⁸ ŽEMLIČKA, Josef. *Přemyslovci: jak žili, vládli a umírali*. Praha: NLN, 2005.

⁵⁹ BLÁHOVÁ, Marie – FROLÍK, Jan – PROFANTOVÁ, Naďa. *Velké dějiny zemí Koruny české. I. sv.* Praha: Paseka, 1999.

⁶⁰ SOMMER, Petr – TŘEŠTÍK, Dušan – ŽEMLIČKA, Josef (edd.). *Přemyslovci: Budování Českého státu*. Praha: NLN, 2009.

⁶¹ Tamtéž, s. 219–239.

⁶² KRZEMIEŇSKA, Barbara. Olomoučtí Přemyslovci a Rurikovci. *Časopis Matice moravské* (1987), s. 259–268.

⁶³ KRZEMIEŇSKA, Barbara – MERHAUTOVÁ, Anežka – TŘEŠTÍK, Dušan. *Moravští Přemyslovci ve znojenské rotundě*. Praha: Set out, 2000.

uceleně moravská sekundogenitura. Bohužel vzhledem k rozsahu jí nemohla být věnována větší pozornost. Především z archeologického hlediska se Moravě v námi sledovaném období věnoval zmiňovaný Zdeněk Meřínský.⁶⁴

S moravskými Přemyslovci se hojně setkáváme i v prvním díle Válkových Dějin Moravy s názvem *Dějiny Moravy díl 1.: Středověká Morava*.⁶⁵ Přestože se jedná o přehledovou práci, je v ní moravským Přemyslovcům věnována dostatečná pozornost. V podstatě se zde můžeme setkat se všemi moravskými údělníky a jejich osudy. Bohužel problém představuje kvalita poznámkového aparátu. Autor sice několikrát citoval prameny, ale co se různých použitých prací týče, neodkazoval na ně. Přesto se však jedná o dobrou přehledovou práci, která může posloužit k základnímu seznámení s moravskými údělníky.

Velkou pozornost moravským Přemyslovcům věnoval a stále věnuje profesor Martin Wihoda působící na Masarykově univerzitě. Z jeho prací zmiňme dvě pro nás nejužitečnější. První je studie věnovaná znojemským údělníkům, která představuje komplexní pohled na tuto moravskou sekundogenituru.⁶⁶ Druhou představuje Wihodova publikace *Morava v době knížecí: 906-1197*.⁶⁷ Jak název napovídá, autorovým cílem bylo představit komplexně dějiny Moravy v mezidobí let 906 a 1197. Přesto však musíme konstatovat, že v tomto ohledu autor svůj cíl nenaplnil a publikace představuje spíše chronologický pohled na určité konkrétní problémy. Ty však představuje velmi poutavě a podrobně. Co se námi sledovaných vedlejších větví týče, lze říci, že se s nimi několikrát setkáváme, přílohy práce dokonce obsahují jejich rodokmeny. Na druhou stranu by mohla být větší pozornost věnována jejich osudům. Práce rovněž obsahuje přílohu, jež podává přehled vládců jednotlivých údělů. Ta by si však zasloužila rozsáhlejší komentář a argumentaci.

Co se vedlejší větve Jindřicha, bratra knížete Vladislava II. týče, musíme bohužel konstatovat, že zvláštní pozornost jí doposavad věnována nebyla. U Jindřicha je to relativně pochopitelné, ale u Jindřicha Břetislava, výrazné postavy druhé poloviny 12. století, se jedná o velmi zarážející situaci.⁶⁸ Bohužel jej stále zastihuje jiná velká postava českých dějin

⁶⁴ Například: MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. Otázky kolonizace a interetnických vztahů na středověké Moravě. *Archaeologia historica* (1993), roč. 18, s. 99–118; MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. Středověké cesty na Moravě a ve Slezsku. In: MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk (ed.). *Morava ve středověku. Sborník příspěvků proslovených ve dnech 7. ledna až 25. března 1998 v rámci přednáškového cyklu Moravského zemského muzea v Brně*. Brno: Moravské zemské muzeum, 1999 s. 125–131.

⁶⁵ VÁLKA, Josef. *Dějiny Moravy díl 1.: Středověká Morava*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1991.

⁶⁶ WIHODA, Martin. Znojemští údělníci v politickém a mocenském systému přemyslovské monarchie. In: CYPRIAN, Pavel (ed.). *Znojemská rotunda ve světle vědeckého poznání*. Znojmo: Jihomoravské muzeum ve Znojmě, 1997. s. 18–45.

⁶⁷ WIHODA, Martin. *Morava v době knížecí: 906-1197*. Praha: NLN, 2010.

⁶⁸ V podstatě jediná studie, která se Jindřichu Břetislavovi věnuje, sleduje především otázku biskupova říšského knížectví. KEJŘ, Jiří. O říšském knížectví pražského biskupa. *Český časopis historický* (1991), s. 481–492.

té doby, Přemysl Otakar I. Co se literatury k Děpolticům týče, dovolím si pouze případné čtenáře odkázat na vlastní bakalářskou práci⁶⁹, ze které zde použité poznatky o Děpolticích pocházejí.

---

⁶⁹ EKRT, Tomáš. *Děpoltici – vedlejší větev Přemyslovců*. K literatuře věnované Děpolticům s. 10–12.

3. Vedlejší větev Babenberků Jindřicha I. a Jindřicha II. z Mödlingu – Die Herzoge von Mödling

3.1 Rod Babenberků

Při studiu Babenberků si musíme nejprve uvědomit, že tento rod nikdy neovládal celé území našeho jižního souseda, s nímž je obecně spojován. S Babenberky je totiž v pramenech spojováno území nazývané Austria⁷⁰, Ostarrîchi⁷¹, či Východní Marka.⁷² Ani jeden tento název pod sebou nezahrnuje celé dnešní území Rakouska. Zjednodušeně bychom mohli říci, že se jednalo zhruba o dnešní Horní a Dolní Rakousy. Na jih od tohoto Babenberky ovládaného území se pak nacházela Štýrská marka (od roku 1180 Štýrské vévodství⁷³), kde začali Babenberkové vládnout až v roce 1192⁷⁴, ale nikoliv z titulu rakouských vévodů, ale jako vévodové štýrstí. Dále se na území středověkého Rakouska nacházelo několik dalších útvarů, které také Babenberkové neovládali.⁷⁵ Ještě, než se začneme věnovat dějinám Babenberků, představme si krátce vývoj v oblasti, která se stala jejich doménou předtím, než ji získali do svého držení.

S rozpadem hranice římské říše na Dunaji začaly do prostoru kolem něj pronikat germánské kmeny. Krátce oblast kolem Dunaje ovládali Rugiové, Langobardové, z východu do oblasti pronikali předchůdci Bavorů a po polovině 6. století sem přišli i Slované. Výrazným mezníkem pro celou oblast byl příchod Avarů do Karpatské kotliny roku 568, pod jejichž vliv se dostalo i podunají. Nic na tom nezměnil ani průnik Bavorů do oblasti Alp. Hranice se zde vytvořila na řece Enži a zůstala neměnná i po začlenění Bavorska do Franské říše. Díky tomu bylo slovanské obyvatelstvo až po řeku Enži pod vlivem Avarů. Situace se změnila koncem 8. století, kdy začal tlak Franské říše na Avarský khaganát, který nakonec skončil jeho zničením, byť zřejmě Franskou říší nezamýšleným. Oblast na východ od řeky

⁷⁰ Toto označení se poprvé objevuje na listině Konráda III. pro klášter Klosterneuburg z roku 1147. Následně se začíná používat a objevuje se i na Privilegiu minus. KASTNER, Hugo. *Von Aachen bis Zypern: Geographische Namen und ihre Herkunft*. Baden-Baden: Humboldt Verlags GmbH, 2007, s. 239.

⁷¹ S názvem se poprvé setkáváme na listině Oty III. pro biskupa z Freisingu z roku 996. Císař daruje statky v „*regione vulgari vocabulo Ostarrichi*“. Celý text je k dispozici online: https://la.wikisource.org/wiki/Ostarrichi_in_marcha_et_in_comitatu_Heinrici (30.1. 2021).

⁷² Označení Východní marka nacházíme u Dětmara. THIETMAR. *Chronicon*. In: HOLTZMANN, Robert. (ed.). *Mgh SS rer. Germ. Nova series, t. IX*. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1935, s. 420. Český překlad: DĚTMAR Z MERSEBURKU. *Kronika*. WIHODA, Martin (ed.), NEŠKUDLA, Bořek – ŽYTEK, Jakub (trans.). Praha: Argo, 2008. Ten toto území dále vymezuje jako marku mezi Bavorskem a Uhrami. THIETMAR. *Chronicon*, s. 515.

⁷³ K okolnostem například. OPLL, Ferdinand. *Fridrich Barbarossa. Císař a rytíř*. Praha: Paseka, 2001, s. 136–140.

⁷⁴ *Milevský letopis: zápisky Vincencia, Jarlocha a Ansberta*, s. 254, poznámka 390.

⁷⁵ Kromě území patřící říšským biskupství Freising, Bamberk a Salzburg zasahovalo do dnešního Rakouska také Kraňské vévodství a Tyrolské hrabství. K přehledu různých států a státeků Svaté říše římské například: ARNOLD, Benjamin. *Princes and Territories in Medieval Germany*. Cambridge: Cambridge University Press, 1991.

Enže se tak stala hraniční součástí Franské říše pod názvem Avarská či panonská marka. Díky tomuto připojení došlo ke christianizaci celého území a také ke kolonizační vlně osadníků z Bavorska, kteří se připojili ke zde usedlému slovanskému obyvatelstvu. Klid v této oblasti však nenastal. Do prostoru marky několikrát vpadli válečníci z Velké Moravy, kteří také část velmi rozsáhlé marky připojili ke své říši. Další ohrožení oblasti nastalo příchodem Maďarů do Panonské nížiny, kterým byla marka za řekou Enží vydána v plen až do bitvy na Lechu roku 955.⁷⁶

Po bitvě byl správcem oblasti ustanoven zeť bývalého bavorského vévody Arnulfa Burchard, jehož správcovství takzvané Východní marky trvalo až do roku 976.⁷⁷ Právě tehdy na světlo dějin vystupují poprvé Babenberkové. Prvním známým členem tohoto rodu byl Leopold Babenberský. Poprvé se s ním setkáváme na privilegiu císaře Oty I. z roku 962.⁷⁸ Loajalita k císaři a jeho následníkovi Otovi II. mu vynesla udělení Východní marky. Toto udělení souviselo s reorganizací bavorského vévodství, které provedl výše zmíněný císař po porážce svého příbuzného bavorského vévody Jindřicha II. Svárlivého. Císař obnovil Korutanské vévodství, aby tím oslabil moc bavorského vévody, který tuto oblast ovládal, a markrabětem Východní marky, která měla také vazbu na Bavorsko, byl učiněn právě Leopold I. Je velmi pravděpodobné, že jím spravovaná oblast neměla v této době své přesné hranice. Badatelé předpokládají, že spíše než o udělení území šlo o udělení souboru práv v pohraniční oblasti, která však svého nositele vyzdvihovala mezi přední říšské velmože.⁷⁹ O vládě tohoto Babenberka ve Východní marce nic nevíme, snad jen to, že bez úhony přečkal omilostnění Jindřicha II., a i po jeho návratu do Bavorska setrval na svém postu.⁸⁰ Leopold I. zemřel roku 994 na zranění způsobené šípem, který jej zasáhl při slavnosti na dvoře würzmburského biskupa. Cílem útoku však nebyl samotný markrabě, ale jeho syn Jindřich.

⁷⁶ K tomuto období podrobněji například: HERWIG, Wolfram. *Österreichische Geschichte 378 - 907. Grenzen und Räume - Geschichte Österreichs vor seiner Entstehung*. Wien: Ueberreuter, 1995; LECHNER, Karl. *Die Babenberger. Markgrafen und Herzoge von Österreich 976-1246*, s. 21–38; SCHEIBELREILER, Georg. *Die Babenberger. Reichsfürsten und Landesherren*, s. 23–78; v českém jazyce se prostoru částečně dotýká: TŘEŠTÍK, Dušan. *Vznik Velké Moravy: Moravané, Čechové a střední Evropa v letech 791-871*. Praha: NLN, 2001.

⁷⁷ LECHNER, Karl. *Die Babenberger. Markgrafen und Herzoge von Österreich 976-1246*, s. 34.

⁷⁸ *Monumenta Germaniae Historica: Die Urkunden Konrad I. Heinrich I. und Otto I. Hanoverae*: Hahnsche Buchhandlung, 1879–1884, č. 235, s. 322–327. Leopoldovým otcem měl být bavorský vévoda Arnulf I. či možná nějaký jeho syn. LECHNER, Karl. *Die Babenberger. Markgrafen und Herzoge von Österreich 976-1246*, příloha rodokmen.

⁷⁹ Stejně jako císař měl právo vybírat píci pro koně, právo noclehu nejen pro sebe ale i pro svou družinu, právo organizovat výstavbu opevnění. S titulem markraběte pak byla spojena ještě kontrola několika pevností ve Východní marce. SCHEIBELREILER, Georg. *Die Babenberger. Reichsfürsten und Landesherren*, s. 72; HLAVAČKA, Milan – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk – POLÍVKA, Miloslav – VEBER, Václav – VOREL, Petr – WIHODA, Martin. *Dějiny Rakouska*. 2. vydání. Praha: NLN, 2007, s. 72–73.

⁸⁰ LECHNER, Karl. *Die Babenberger. Markgrafen und Herzoge von Österreich 976-1246*, s. 46–47.

Přestože se nám o jeho působení nezachovalo mnoho zpráv, můžeme jeho vládu ve Východní marce s přihlédnutím k narážce Dětmara hodnotit jako úspěšnou.⁸¹

První markrabě z rodu Babenberků po sobě zanechal početné potomstvo. Kromě již zmiňovaného syna Jindřicha to byli synové Arnošt, vévoda švábský, Poppo, arcibiskup v Trevíru, Vojtěch, který se po smrti svého staršího bratra Jindřicha stal markrabětem ve Východní marce, a Leopold, arcibiskup v Mohuči. Kromě nich měl nejméně čtyři dcery.⁸² Tento výčet nám dokazuje, jak rychle pronikl do roku 976 nevýznamný rod do nejvyšších pozic v Říši. Jejich mocenský vzestup byl v rané době založen zejména na spolupráci s vládci Svaté říše římské. Právě spolupráce a důvěra vedla k udělení markraběcího titulu Leopoldovi I. Otou II. Potomci tohoto Babenberka pak navázali na otcovu politickou linii spolupráce. Jindřich I., který se stal markrabětem roku 994, si dokázal udržet přízeň nejen Oty III., v jehož okolí ho poprvé zachycujeme v diplomatickém materiálu⁸³, ale i jeho nástupce Jindřicha II., který daroval markraběti majetky mezi Suchým Liesingem a Triestingem nacházející se ve Vídeňském lese. K tomu ještě přidal 20 lánů mezi řekami Kamp a Moravou⁸⁴, čímž značně rozšířil panství tohoto Babenberka. Rozšíření území však také vedlo k přímému zapojení Jindřicha Babenberského do války císaře s Boleslavem Chrabrým, který v této době ovládal Moravu.⁸⁵ Zmíňme ještě, že právě za jeho života došlo v prostoru dnešního Rakouska k brutálnímu zabití jistého Kolomana, kterého místní obyvatelstvo považovalo za špeha. Po jeho smrti mělo dojít k několika zázrakům, a tak jeho tělo nechal markrabě Jindřich převést do Melku, kde jej pohřbili. Zmíňme jen, že Melk se právě tehdy stal centrem Východní marky.⁸⁶

Markrabě Jindřich I. zemřel roku 1018, a poněvadž po sobě nezanechal žádné

---

⁸¹ „.... a on byl po zásluze oplakáván, protože se mu ani v moudrosti, ani v konání nikdo nevyrovnal.“ THIETMAR. *Chronicon*, s. 156.

⁸² WIDHALM, Gloria-Maria (ed.). *Lexikon des Mittelalters. Band 9: Werla bis Zypresse, Anhang, Registerband*. München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 2003, rodokmen Babenberger jünger.

⁸³ SCHEIBELREILER, Georg. *Die Babenberger. Reichsfürsten und Landesherren*, s. 102.

⁸⁴ *Monumenta Germaniae Historica: Die Urkunden Heinrich II. et Ardvini diplomata*. Hanoverae: Hahnsche Buchhandlung, 1900–1903, č. 22, s. 25, rok 1002. Krzemienska se domnívá, že důvodem této donace byla změna situace na hranicích říše. Boleslav Chrabrý mohl totiž již roku 1002 obsadit Moravu, čímž se i zde jeho území dostalo do sousedství říše. Celá donace může působit jako převod kritického území ohroženého expanzí Chrabrého loajálnímu markraběti, který měl chránit dalším ztrátám říšského území. Stačí připomenout, že Chrabrý na úkor říše získal oblast Lužice. Událost pak Krzemienska dává do souvislostí s chováním Vladivoje, který v úplně stejné době přešel z tábora Boleslava Chrabrého k Jindřichovi II. od nějž přijal Čechy v léno ve stejném místě, kde byla vydaná tato donace. KRZEMIENSKA, Barbara. Krize českého státu na přelomu tisíciletí. *Československý časopis historický* (1970), č. 6, s. 497–532, s. 507.

⁸⁵ Dětmar nás zpravuje o střetu mezi Moravany a Jindřichem. THIETMAR. *Chronicon*, s. 474.

⁸⁶ THIETMAR. *Chronicon*, s. 493. Úcta k tomuto zabitému poutníkovi se později rozšířila právě v Rakousích a roku 1244 byl Koloman prohlášen patronem Dolního Rakouska. LECHNER, Karl. *Die Babenberger. Markgrafen und Herzoge von Österreich 976-1246*, s. 63–64.

potomky, jeho nástupcem se stal další syn markraběte Leopolda I. Vojtěch, latinsky Adalbert.⁸⁷ Tento Babenberk vstoupil do dějiny pod přízviskem Vítězný. V roce jeho nástupu na markraběcí stolec došlo k uzavření budyšínského míru⁸⁸, který ukončil válku s Polskem, což muselo přinést i klid na pomezí Východní marky a Moravy. Konstatujeme k tomuto jen, že Moravu krátce poté dobyl český kníže Oldřich. Pro markraběte Adalberta a jeho vládu měly zásadní význam události v Uhrách. První válka, kterou vedl s Uhrami Konrád II. roku 1030, dopadla pro říšské oddíly katastrofálně. Po své porážce byl panovník nucen vyklidit východní část bavorského vévodství, tedy část Východní marky, což byl velký triumf uherského krále Štěpána⁸⁹ a velká ztráta pro markraběte Adalberta. Avšak tato ztráta neměla mít dlouhého trvání. Když králi Štěpánovi zemřel jeho jediný syn, rozhodl se učinit nástupcem svého příbuzného Petra Orseolu, syna benátského dóžete Oty Orseola a své sestry. A právě Petrova sestra byla druhou manželkou markraběte Adalberta⁹⁰, což se ukázalo být klíčové pro následující události. Po smrti Štěpána roku 1038 se Petr ujal vlády. Z počátku navázal na politiku svého předchůdce. Dokonce podpořil českého knížete Břetislava v jeho boji s císařem Jindřichem III. tím, že roku 1040 zaútočil na Východní marku, což umožnilo přesunout moravské oddíly do Čech.⁹¹ Ale již v následujícím roce se proti králi zvedla silná opozice a on byl donucen přehnout k Adalbertovi, zatímco v Uhrách usedl na královský trůn palatin Samuel Aba. Nepochybně právě díky pomoci Adalberta se podařilo přesvědčit císaře k intervenci ve prospěch Petra. Po návratu uherského krále na trůn získal Adalbert zpět svá ztracená území.⁹² A přestože se Petr na trůnu dlouho neudržel a války s Uherským královstvím díky tomu pokračovaly, čímž trpěla právě Východní marka, byli v době Adalbertovi smrti Babenberkové jedním z nejvýznamnějších rodů Bavorska.⁹³

Svého otce vystřídal na markraběcím stolci roku 1055 jeho druhorozený syn Arnošt, neboť nejstarší Adalbertův syn Leopold, jenž měl spolu s otcem vyrvat Východní marku z rukou Maďarů, předčasně zemřel.⁹⁴ Ten pokračoval ve spolupráci s vládci Svaté říše římské

⁸⁷ LECHNER, Karl. *Die Babenberger. Markgrafen und Herzoge von Österreich 976-1246*, s. 65.

⁸⁸ THIETMAR. *Chronicon*, s. 493–494. Boleslav si mírem zajistil držení Lužici a Milska jako říšských lén.

⁸⁹ SCHEIBELREILER, Georg. *Die Babenberger. Reichsfürsten und Landesherren*, s. 106

⁹⁰ WIDHALM, Gloria-Maria (ed.). *Lexikon des Mittelalters. Band 9*, rodokmen Babenberger jüngere.

⁹¹ ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí: (1034–1198)*, s. 59.

⁹² ENGEL, Pál. *The realm of St. Stephen: a history of medieval Hungary, 895-1526*. London: I.B. Tauris, 2005, s. 29. OTA Z FREISINGU. *Otonis episcopi Frisingensis Chronica sive Historia de duabus civitatibus*. In: HOFMEISTER, Adolfus (ed.). *Mgh SS rer. Germ.*, t. XLV, Hanoverae: 1912, s. 297–298. Český překlad: OTA Z FREISINGU. *Historie, aneb, O dvou obcích*. ČERNUŠKA, Pavel – MALÁ, Jana – NECHUTOVÁ, Jana (trans.). Praha: Argo, 2017. K událostem rovněž: LECHNER, Karl. *Die Babenberger. Markgrafen und Herzoge von Österreich 976-1246*, s. 71–73.

⁹³ HLAVAČKA, Milan – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk – POLÍVKA, Miloslav – VEBER, Václav – VOREL, Petr – WIHODA, Martin. *Dějiny Rakouska*, s. 79.

⁹⁴ OTA Z FREISINGU. *Otonis episcopi Frisingensis Chronica sive Historia de duabus civitatibus*, s. 298.

i v době, kdy jeho lenní pán bavorský vévoda povstal proti Jindřichovi III. spolu s korutanským vévodou Welfem III. roku 1055.⁹⁵ Stejně tak podporoval i jeho syna Jindřicha IV., což se mu však stalo osudným. Zemřel 10. června roku 1075 na následky zranění, která utrpěl ve střetech, k nimž došlo u Homburgu na řece Unstrutě, jak nás o tom informuje Lampert z Hersfeldu. „*Ibi Ernst marchio Baioariorum, vir in regno clarissimus et multis sepe adversum Ungarios victoriis insignis, graviter vulneratus est; et cum in castra semivivus relatus fuisset, postero die expiravit.*“⁹⁶

Vlády nad Východní markou se po smrti Arnošta ujal jeho nejstarší syn Leopold II. Do jeho života výrazně zasáhl boj o investituru.⁹⁷ Z počátku sice zůstal věrný rodové tradici a stál za císařem, ale roku 1081 změnil pravděpodobně vinou biskupa Altmana svůj postoj a přešel na stranu papeže. To se samozřejmě neobešlo bez následků a ihned následujícího roku byl Leopold poražen v bitvě u Mailbergu knížetem Vratislavem II., moravskými úředníky a Bavyry.⁹⁸ Dle Kosmy byla hlavní příčinou bitvy nejasná hranice mezi Moravou a Rakousy a také vpád Leopolda II. na Moravu.⁹⁹ To, že hranice mezi Moravou a Východní markou nebyla jasná, neboť ji netvořily pohoří a lesy, je pravděpodobné, ale *casus belli* to zřejmě nebyl. Vpád na Moravu, území, které ovládal spojenec císaře Jindřicha IV. český kníže Vratislav II., zní jako logické vyústění změny stran. Bitva, která představovala drtivou porážku babenberského vojska, znamenala přelom v životě Leopolda II., který dle badatelů přišel o svou bojovnost a stáhl se z veřejného života, byť i nadále zůstal vládcem země až do své smrti roku 1095.¹⁰⁰

Tehdy se vlády nad babenberským panstvím ujal jeho syn Leopold III. Jeho vláda bývá považována za období rozkvětu babenberských držav – dobu velkorysých stavebních projektů, například výstavby klášterů Klosterneuburgu a Heiligenkreuz, či osidlování příhraničních oblastí a celkově vzrůstu kulturní úrovně na okraji Říše se nacházející Východní

⁹⁵ SCHEIBELREILER, Georg. *Die Babenberger. Reichsfürsten und Landesherren*, 118–119.

⁹⁶ LAMPERT Z HERSFELDU. *Lamperti Hersfeldensis Annales*. In: HOLDER-EGGER, Oswaldus (ed.). MGH SS rer. Germ., t. XXXVIII, Hanoverae: 1894, s. 1–304, s. 219. „*Tam Arnošt markrabě Bavorský, muž v království nejslavnější a mnohokrát vítěz nad Uhry, byl vážně zraněn; a když byl polomrtvý přenesen do tábora, následujícího dne zemřel.*“ (Ekrť Tomáš trans.).

⁹⁷ K boji o investituru např. DRŠKA, Václav – SUCHÁNEK, Drahomír. *Církevní dějiny: antika a středověk*. Praha: Grada, 2013, s. 213–220. RAPP, Francis. *Svatá říše římská národa německého: od Oty Velikého po Karla V.* Praha: Paseka, 2007, s. 107–121.

⁹⁸ BLÁHOVÁ, Marie – FROLÍK, Jan – PROFANTOVÁ, Naďa. *Velké dějiny země Koruny české. 1. sv.*, s. 453; *Annales Mellicenses*, s. 500.

⁹⁹ KOSMAS. *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*, s. 131. Nejasnou hranicí Kosmas míní absenci hor na pomezí Moravy a Rakous.

¹⁰⁰ POHL, Walter – VACHA, Brigitte. *Die Welt der Babenberger: Schleier, Kreuz und Schwert*. Graz – Wien – Köln: Styria, 1995, s. 116–118.

marky. Velmi nekriticky svého otce hodnotil také Ota z Freisingu.¹⁰¹ Na druhou stranu i on zaznamenal zejména jeden detail, který jeho otci ke cti nesloužil. Z počátku své vlády se Leopold zřejmě držel stranou významnějších událostí a snažil se obnovit zemi poškozenou válkou, kterou svou změnou stran rozpoutal jeho otec. Později v době války mezi císařem Jindřichem IV. a jeho synem Jindřichem V., jejíž všechny aktéry Ota velice odsuzoval, stanul nejprve na straně Jindřicha IV., aby později přešel na stranu Jindřicha V. Ten o podporu Leopolda usiloval, neboť věděl, že je jedním z nejdůležitějších podporovatelů jeho otce.¹⁰² Leopolda ke změně stran přiměla zřejmě nabídka ke sňatku se sestrou Jindřicha V. Agnes, vdovou po švábském vévodovi Fridrichovi. Je také velmi zajímavé, že tímto sňatkem došlo k provázání Babenberků s budoucími vládci Svaté říše římské. Synem Agnes z prvního manželství byl budoucí král Konrád III. a také jeho bratr Fridrich, otec Fridricha Barbarossy.¹⁰³ Kromě zřejmě u Babenberků nepřekvapující válce s Uhrami¹⁰⁴ lze zmínit ještě jednu událost z Leopoldova života, která dokládá vzrůst významu Babenberků. Po smrti Jindřicha V. roku 1125 to měl být právě on a tři další říšští velmoži, kteří rozhodli o novém vládci Svaté říše římské¹⁰⁵, kterým se stal Lothar. Dle göttiweigského kodexu měl být dokonce navržen jako jeden z kandidátů na uprázdněný trůn, avšak tuto poctu odmítl, čímž dopomohl k nástupu Lothara. Přestože tuto informaci nelze ověřit, dokládá nám vzrůst významu Babenberků za vlády Leopolda III.¹⁰⁶

Leopold III. zemřel roku 1136 a zanechal po sobě velmi rozsáhlé potomstvo.¹⁰⁷ Pro další osud Babenberků měli největší význam Leopold IV. a Jindřich II. Jasomirgott. Po smrti svého otce usedl mladší Leopold IV. na markraběcí trůn. Příbuzenství navázané otcem vyneslo oba bratry na výsluní ihned po zvolení jejich nevlastního bratra Konráda III. králem

---

¹⁰¹ SCHEIBELREILER, Georg. *Die Babenberger. Reichsfürsten und Landesherren*, s. 178–179; OTA Z FREISINGU. *Historie, aneb, O dvou obcích*, s. 7.

¹⁰² Kromě Leopolda změnil strany i český kníže Bořivoj. Oba dva byli považováni za nejsilnější stoupence Jindřicha IV. OTA Z FREISINGU. *Otonis episcopi Frisingensis Chronica sive Historia de duabus civitatibus*, s. 321.

¹⁰³ LECHNER, Karl. *Die Babenberger. Markgrafen und Herzoge von Österreich 976-1246*, s. 121.

¹⁰⁴ OTA Z FREISINGU. *Otonis episcopi Frisingensis Chronica sive Historia de duabus civitatibus*, s. 330–331. Leopold měl zničit vracející se uherské oddíly, které po zemětřesení vpadly do Východní marky a vyplenily ji.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 333. Kromě Leopolda se této porady o novém vládci zúčastnili saský vévoda Lothar, švábský vévoda Fridrich, a flanderský hrabě Karel.

¹⁰⁶ HLAVAČKA, Milan – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk – POLÍVKA, Miloslav – VEBER, Václav – VOREL, Petr – WIHODA, Martin. *Dějiny Rakouska*, s. 86. Více k tomuto svatořečenému Babenberkovi a patronovi Rakouska například: BRUNNER, Karl. *Leopold, der heilige: ein Portrait aus dem Frühling des Mittelalters*. Wien: Böhlau, 2009.

¹⁰⁷ Pomineme-li potomky, kteří zemřeli před smrtí otce, zanechal po sobě Leopold 4 syny Jindřicha II., Leopolda IV., Otu a Konráda, kteří se stali významnými církevními činiteli – Ota byl biskupem ve Freisingu a Konrád arcibiskupem v Salzburgu. Dále měl Leopold ještě 5 dcer. WIDHALM, Gloria-Maria (ed.). *Lexikon des Mittelalters. Band 9, rodokmen Babenberger jüngere*.

roku 1138.¹⁰⁸ Leopoldovi udělil Konrád Bavorské vévodství, což mělo pro Babenberky velký význam, neboť jako markrabata byli leníky bavorského vévody. Jindřicha II., který již dříve držel místo markrabství matčiny statky v Porýní, učinil Konrád falckrabím rýnským.¹⁰⁹ Sám Leopold si však zvětšení svého panství neužíval příliš dlouho, neboť roku 1141 zemřel a vlády v Bavorsku a Východní marce se po něm ujal Jindřich II.¹¹⁰ Jeho situace v Bavorsku však nebyla snadná a ani tak pevná jako Leopoldova. Jindřich musel soupeřit s Welfy a ani jeho politický sňatek s Gertrudou, matkou Jindřicha Lva, mu příliš nepomohl. V Bavorsku se i přes tento nedlouho trávající sňatek, neboť Gertruda krátce po svatbě zemřela, snažil prosadit své nároky strýc Jindřicha Lva Welf VI.¹¹¹ Připočteme-li k neustálé válce s Welfem ještě zapletení se do sporu s Uhrami a štyrskými markrabaty, zdálo se, že Jindřich nebude mít šanci udržet svou pozici. Naštěstí v této závažné situaci jej zachránilo vyhlášení druhé křížové výpravy. K výpravě jen podotkneme, že během ní uzavřel bavorský vévoda a rakouský markrabě alianci s byzantským císařem Manuelem, kterou potvrdil sňatek s císařovou neteří Theodorou.¹¹² Po návratu z výpravy boj o Bavorské vévodství pokračoval. Změnu situace přinesla až smrt krále Konráda. Fridrich Barbarossa, nástupce Konráda, měl se svými welfskými příbuznými lepší vztahy než jeho strýc, což předznamenovalo konec vlády jeho nevlastního strýce v Bavorsku. Roku 1154, poté co se Jindřich II. nedostavil na říšský sněm, udělil Fridrich na základě rozhodnutí knížat Bavorsko Jindřichu Lvovi, synovci Welfa VI.¹¹³ Jindřich II. však i nadále kontroloval Bavorsko a teprve po návratu Fridricha z jeho římské jízdy, které se zřejmě kvůli pocitu krivdy nezúčastnil, a jednání s císařem došlo k vyřešení sporu. Takzvaným privilegiem minus zlistiněným 17. září 1156 přetvořil císař Východní marku na vévodství, čímž ji vydědil z Bavorska a zbavil tak Babenberky lenní závislosti na bavorských vévodech.¹¹⁴ „*Heinricus maior natu ducatum Baioariae septem per vexilla imperatori resignavit. Quibus iuniori traditis, ille duobus vexillis marchiam Orientalem cum comitatibus ad eam ex antiquo pertinentibus reddidit. Exinde de eadem marchia cum predictis*

¹⁰⁸ RAPP, Francis. *Svatá říše římská národa německého: od Oty Velikého po Karla V.*, s. 132.

¹⁰⁹ LECHNER, Karl. *Die Babenberger. Markgrafen und Herzoge von Österreich 976-1246*, s.145–146. Ota z Freisingu vyzvedává zejména energickou správu Bavorska svým bratrem Leopoldem IV. OTA Z FREISINGU. *Otonis episcopi Frisingensis Chronica sive Historia de duabus civitatibus*, s. 349.

¹¹⁰ OTA Z FREISINGU. *Otonis episcopi Frisingensis Chronica sive Historia de duabus civitatibus*, s. 350–351.

¹¹¹ BRUNNER, Karl – DOPSCH, Heinz – WELTIN, Maximilian. *Österreichische Geschichte 1122-1278. Die Länder und das Reich: der Ostalpenraum im Hochmittelalter*, s. 129.

¹¹² K událostem: SCHEIBELREILER, Georg. *Die Babenberger. Reichsfürsten und Landesherren*, s. 196–199; POHL, Walter – VACHA, Brigitte. *Die Welt der Babenberger: Schleier, Kreuz und Schwert*, s. 150–151.

¹¹³ OPLL, Ferdinand. *Fridrich Barbarossa. Císař a rytíř*. Praha: Paseka, 2001., s. 53.

¹¹⁴ POHL, Walter – VACHA, Brigitte. *Die Welt der Babenberger: Schleier, Kreuz und Schwert*, s. 152–155. K Privilegiu minus: APPELT, Heinrich. *Privilegium minus: das staufische Kaisertum und die Babenberger in Österreich*. Wien: Herman Böhlau, 1973. Celý text k dispozici v: *Monumenta Germaniae Historica: Leges, Constitutiones et acta publica imperatorum et regum, t. I*. Hanoverae: 1893, č. 159, s. 220–223.

*comitatibus, quos tres dicunt, iuducium principum ducatum fecit eumque non solum sibi, sed et uxori cum duobus vexillis tradidit ....*¹¹⁵

Po vydání tohoto privilegia nastalo období dalšího rozmachu moci Babenberků – například získání Štýrského vévodství roku 1192, a dokonce aspirace na královský titul. To však již byla doba, v níž významnou roli sehrál Jindřich I. z Mödlingu.

---

¹¹⁵ OTA Z FREISINGU. *Otonis gesta Friderici I. imperatoris*. In: WAITZ, G. (ed.). *Mgh SS rer. Germ.*, t. XLVI, Hanoverae: 1912, s. 1–162, s. 160. „*Jindřich starší věkem (Jindřich II. Jasomirgott) vrátil císaři skrze 7 korouhví Bavorské vévodství. Tyto byly předány mladšímu (Jindřichu Lvovi), císař pak vrátil Jindřichovi Jasomirgottovi dvě korouhve Východní marky s hrabstvími k ní od pradávna patřící. Z marky a výše řečených hrabství, říká se že byli tři, dle výroku velmožů učinil vévodství, které nepředal jen Jindřichovi, ale i jeho manželce ....*“ (Ekrt Tomáš trans.).

3.2 Jindřich I. z Mödlingu

Jindřich I. Z Mödlingu, též označovaný jako Jindřich Starší, byl druhorozeným synem rakouského vévody Jindřicha II. Jasomirgotta a jeho druhé manželky Theodory Komnenovny. Jak nás asi v raném středověku nepřekvapí, přesné datum jeho narození není známo. Důležité je, že sám Jindřich měl dva starší sourozence, sestru Anežku a bratra Leopolda, pozdějšího rakouského vévodu Leopolda V.¹¹⁶ Všechny tyto děti vzešly z manželství Jindřicha a Theodory. Ta měla být provdána za tehdy ještě markraběte Východní marky a bavorského vévodu roku 1149.¹¹⁷ Samotný Jindřich se nám poprvé v pramenech objevuje k roku 1158, kdy je jmenován v listině jeho otce pro Skotský klášter ve Vídni.¹¹⁸ V době, kdy došlo k vydání Privilegia minus, o němž již byla zmínka výše, neměl manželský pár mužského potomka. Právě proto došlo i k udělení země v léno, jak Jindřichovi II., tak jeho choti. Zřejmě tím měla být posílena její pozice, čímž by se mohla ujmout regentství v případě Jindřichovy smrti. Oba bratři se tedy narodili v mezidobí let 1156 a 1158. Přihlédneme-li k tomu, že listina byla vydána 19. září 1156¹¹⁹, mezidobí se nám ještě zmenšuje. Z pramenného materiálu se dále dovídáme, že se Leopold narodil roku 1157. Stejný pramen nás zpravuje i o narození Jindřicha, a to roku 1158¹²⁰, jistě před vydání výše zmíněné listin. Vzhledem k takto krátkému období by se dalo předpokládat, že v době vydání Privilegia minus byla Theodora těhotná a že první syn se jí narodil v první polovině roku 1157. Tím by se i druhorozený Jindřich mohl narodit v první polovině roku 1158.

Jak již bylo řečeno v kapitole věnované pramenům a literatuře o této vedlejší větvi se narativní prameny téměř nezmiňují. Pro její poznání jsou mnohem významnější listiny. Ty bychom mohli rozdělit do dvou skupin. První by obsahovala různé listiny, v nichž se Jindřich objevuje jako svědek, či jiné, které nám mohou prozradit něco o jeho životě. Druhou tvoří donace Jindřicha a jeho vazalů, či jiné dokumenty rekonstruující majetkové zázemí této vedlejší větve. V této kapitole si představíme jen první skupinu, neboť majetkovému zázemí

¹¹⁶ Kromě těchto vlastních sourozenců a možná i nějakých jiných, kteří zemřeli krátce po porodu či v dětském věku, měl Jindřich ještě nevlastní sestru Richardis, která vzešla z předchozího sňatku jeho otce s Gertrudou Saskou, dcerou Lothara III. JURITSCH, Georg. *Geschichte der Babenberger und ihrer Länder, 976-1246*. Innsbruck: Wagner, 1895, příloha rodokmen.

¹¹⁷ POHL, Walter – VACHA, Brigitte. *Die Welt der Babenberger: Schleier, Kreuz und Schwert*, s. 150–151.

¹¹⁸ *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 1., Die Siegelurkunden der Babenberger bis 1215*, č. 27, s. 36–40. Po výčtu svědků zde následuje zmínka, že vše bylo učiněno se souhlasem manželky Theodory, synů Leopolda a Jindřicha a dcery Anežky. Bohužel listina neobsahuje přesnější dataci.

¹¹⁹ Jindřichovi bylo v této době kolem 50 let a oba jeho bratři, kteří by mohli být potencionálními dědici, byli významnými církevními činiteli. WIDHALM, Gloria-Maria (ed.). *Lexikon des Mittelalters. Band 9, rodokmen Babenberger jüngere*. Celý text Privilegia minus: *Monumenta Germaniae Historica: Leges, Constitutiones et acta publica imperatorum et regum, t. I*. Hanoverae: 1893., č. 159, s. 220–223.

¹²⁰ *Continuatio Claustroneoburgensis secunda*, s. 615.

bude věnována samostatná kapitola.

O mládí Jindřicha mnoho nevíme. Můžeme jen předpokládat, že byl vychováván společně s bratrem na dvoře jejich otce. Možná právě věková blízkost a společná výchova vedly k jejich výborným vztahům, ale nepředbíhejme. Několikrát se s Jindřichem setkáváme na listinách jeho otce. Například na dvou listinách z 22. dubna 1161 týkajících se Skotského kláštera ve Vídni. V první vévoda Jindřich II. potvrzuje své založení Skotského kláštera a vzdává se patronátních práv vůči němu. V druhé určuje klášter pohřebištěm pro sebe, své následníky a další členy rodu a vyměřuje mu příjmy.¹²¹ S Jindřichem a jeho bratrem se pak ještě setkáváme na privilegiu z roku 1168 pro obyvatele Niumburchu.¹²² Avšak z těchto zmínek nelze uvažovat o tom, že by se Jindřich v tak mladém věku podílel nějak na vládě se svým otcem. Mohli bychom spíše předpokládat, že stárnoucí otec zde schválně zmiňuje souhlas své manželky a svých synů, aby posílil jejich pozici v případě, že by zemřel ještě v době, kdy by nebyli plnoletí a muselo by dojít k ustanovení regenta.

Dále se s Jindřichem, tentokrát již jako svědkem dokumentu, setkáváme na listině z 31. března 1171 vydané v klášteře Klosterneuburg.¹²³ Zde byl spolu se svým bratrem Leopoldem účasten rozhodnutí o majetkovém sporu mezi klášteřem a Ortolfem z Waidhofenu, v němž otec obou Babenberků figuroval jako soudce. Tímto datem můžeme také bezpečně doložit vstup Jindřicha do politického života. Nelze však předpokládat, že by se tehdy zhruba třináctiletý mladík aktivně podílel se svým otcem na správě země. Spíše se nyní začal více pohybovat v jeho blízkosti, aby z jeho činnosti získal nějaké zkušenosti.

Co přesně však Jindřich v následujících letech konal a čemu byl přítomen, nevíme. V pramenech se nám znovu objevuje až po třech letech, roku 1174, kdy byl o letnicích se svým bratrem pasován na rytíře.¹²⁴ Samozřejmě vystává otázka, z jakého důvodu k tomu došlo. K pasování na rytíře docházelo v raném středověku většinou před bitvou nebo po bitvě. Příkladem takového jednání by mohlo být i pasování Čechů účastnících se třetí křížové výpravy s Fridrichem Barbarossou, ke které došlo krátce po střetu s nepřítelem v Malé Asii.¹²⁵

¹²¹ *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 1., Die Siegelurkunden der Babenberger bis 1215*, č. 29, s. 42–44 a č. 31, s. 45–46. V obou listinách se nachází obdobná pasáž jako v listině z roku 1158.

¹²² *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 1., Die Siegelurkunden der Babenberger bis 1215*, č. 36, s. 50–51. Opět zmíněno, že se tak činí, se souhlasem synů a manželky.

¹²³ *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 4., Halbband 1.*, č. 840, s. 175–177. Jindřich je zde jmenován na začátku svědečné řady, hned po svém bratrovi Leopoldovi: „*Luipoldus et Hainricus filii praeferati ducis*“ s. 176.

¹²⁴ *Continuatio Zwetlensis Altera*, s. 541.

¹²⁵ FLORI, Jean. *Rytíři a rytířství ve středověku*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 73. K pasování Čechů Fridrichem Barbarossou: WETZKY, Karl. *Bůh tomu chce: Češi a Moravané na III. Křížové výpravě do svaté země*. Brno: Moravská bastej, 1998, s. 113.

Vzhledem k tomu, že k pasování došlo tentýž den, kdy pojal Leopold za manželku Helenu, dceru uherského krále Gejzy II.¹²⁶, můžeme jako důvod pasování účast v boji vyloučit. Už sama představa, že týž den, kdy došlo ke svatbě, se bojovalo, je nesmyslná. Mohli bychom spíše předpokládat, že se jednalo o dekorativní povýšení, ke kterým docházelo od 12. století čím dál častěji.¹²⁷ Zde mohlo fungovat jako snaha uherského krále naklonit si ještě více Babenberky a pojistit sňatkem budovanou rodovou alianci. O tom, zda byl Jindřich později na přelomu června a července v Řezně přítomen oblénění svého bratra Leopolda Rakousy od císaře Fridricha Barbarossy¹²⁸, nevíme. Avšak hned následujícího roku započaly události, v nichž sehrál významnou roli.

Dle různých analistických prací vzniknuvších v Rakouském vévodství došlo roku 1175 ke spiknutí českého knížete Soběslava II. a vazalů tehdy nezletilého štyrského markraběte proti vévodovi Jindřichovi II.¹²⁹ Důvodem sporu bylo Vitorazsko, tehdy území pod vládou Přemyslovců. Do pomezí oblasti začali z jihu pronikat rakouští osadníci a kolonizovat ji. Tím samozřejmě docházelo k přivlastňování území ze strany rakouského vévodství, neboť středověká hranice procházela *in media silva*. Čím více se kultivovala jižní část hraničního hvozdu, tím severněji se pak posouvala hranice.¹³⁰ Roku 1175 ještě ke střetu nedošlo, můžeme spíše předpokládat nějaká jednání mezi oběma stranami, která popisuje Jarloch. Boje vypukly naplno až roku 1176. Onoho roku vpadl Soběslav se znojemským údělníkem Konrádem Otou do Rakous, které jejich vojsko poplenilo, načež odtáhlo zpět. Analisté ještě podotýkají, že vpádu se účastnili spolu s Čechy i mnozí další.¹³¹ Neměli bychom však předpokládat nějakou rozsáhlou alianci namířenou proti Babenberkům, analisté zřejmě chtěli jen vyzdvihnout účinek vpádu, a proto s ním spojili i další útočníky. Pokud se někdo z nich skutečně vpádu zúčastnil, tak spíše jako člen družiny Přemyslovských knížat. Nic to však nemění na efektu nájezdu, ke kterému došlo v době žní.

Po odtáhnutí českého vojka přišla odpověď Babenberků, kterou starý vévoda pověřil své syny Leopolda a Jindřicha. Babenberské vojsko pod vedením obou bratrů vpadlo na Moravu do země Konráda Oty. Kromě plenění, které takovouto výpravu provázelo, oblehli bratři Znojmo, avšak dobýt se jim ho nepodařilo. Po krátkém obléhání se pak s kořistí vrátili

¹²⁶ *Continuatio Claustroneoburgensis tertia*, s. 630.

¹²⁷ FLORI, Jean. *Rytíři a rytířství ve středověku*, s. 73.

¹²⁸ *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 4., Halbband 1.*, č. 845, s. 179–180.

¹²⁹ *Continuatio Zwetlensis Altera*, s. 541. Na druhou stranu *Continuatio Claustroneoburgensis* potvrzují, že šlo jen o spor kvůli hranicím *Continuatio Claustroneoburgensis tertia*, s. 630–631. Těž Jarloch: JARLOCH. *Letopis Jarlocha, opata kláštera milevského*, s. 471.

¹³⁰ ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí: (1034–1198)*, s. 314.

¹³¹ JARLOCH. *Letopis Jarlocha, opata kláštera milevského*, 470–471. Klášterní analisté zmiňují Sasy, Šváby, Poláky a Uhry. *Continuatio Claustroneoburgensis tertia*, s. 631.

zpět.¹³² Zde je na místě připomenout, že pro oba bratry to zřejmě byla první válečná zkušenost. Tudíž by nás mohlo napadnout, zda skutečně výpravu vedli sami. Podobný případ známe z českého prostředí. Při první výpravě budoucího českého knížete Bedřicha do Itálie s ním byl Děpolt I., který, můžeme říci, na něj dohlížel, byť velitelem zůstal oficiálně Bedřich.¹³³ Něco podobného bychom mohli předpokládat i v případě vpádu babenberských bratří na Moravu. Nějakého dohlázele, v tomto případě zřejmě z řad velmožů, kterého prameny nereflektují, neboť výpravu oficiálně nevedl.

Odpovědí Soběslava byl další vpád do Rakous, podle dochovaných zpráv ještě pustošivější než ten předchozí.¹³⁴ O žádné odpovědi z rakouské strany neslyšíme, neboť ve stejné době zemřel rakouský vévoda Jindřich II., dle analistů 13. ledna 1177, a na vévodský stolec usedl jeho nejstarší syn Leopold.¹³⁵ Ale ani mladší Jindřich nepřišel zkrátka. Zřejmě na základě nějaké otcovy závěti, která měla zabránit případným sporům mezi syny, byl Jindřich uspokojen vlastnictvím Mödlingu a několika dalších lokalit – můžeme zmínit Jedlese, Wolfpassing, Reisenberg¹³⁶ a mnohé další, které představíme v kapitole věnované panství této vedlejší větve.

Krátce po smrti otce daroval vévoda Leopold se souhlasem svého bratra a matky klášteru Heiligenkreuz les na uctění jeho památky.¹³⁷ Avšak na jiné takovéto zbožné činy neměli oba bratři v danou chvíli čas, neboť byli uprostřed války se Soběslavem. Leopold reagoval pohotově a vydal se do Itálie k císaři. O tom, zda byl v jeho doprovodu i jeho bratr, nevíme, ale spíše bychom mohli předpokládat, že v době vévodovi nepřítomnosti byl právě Jindřich pověřen správou a obranou země. Leopold císaře vyhledal v okolí Pesary, nechal si od něj ještě jednou udělit své země v léno a jak zdůrazňuje Václav Novotný, žaloval zde na Soběslava a jeho chování.¹³⁸ Skutečně můžeme předpokládat, že právě stížnost vůči Soběslavovi byla primárním účelem cesty mladého Babenberka. Ostatně bylo na co si stěžovat, stačí připomenout chování českých válečníků k církevním institucím, které přineslo

---

¹³² *Continuatio Claustroneoburgensis secunda*, s. 616; NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./II., Od Břetislava I. do Přemysla I.*, s. 1036.

¹³³ EKRT, Tomáš. *Děpoltici – vedlejší větev Přemyslovců*, s. 25–26.

¹³⁴ Dle Novotného a letopisců se jednalo o dílo totální zkázy. NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./II., Od Břetislava I. do Přemysla I.*, s. 1036; *Continuatio Claustroneoburgensis tertia*, s. 631.

¹³⁵ *Annales Mellicenses*, s. 508. Ještě před svou smrtí roku 1177 stihl obdarovat se souhlasem své rodiny klášter Heiligenkreuz. *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 1., Die Siegelurkunden der Babenberger bis 1215*, č. 45, s. 61–63.

¹³⁶ SCHEIBELREILER, Georg. *Die Babenberger. Reichsfürsten und Landesherren*, s. 230.

¹³⁷ *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 1., Die Siegelurkunden der Babenberger bis 1215* č. 51, s. 67–68.

¹³⁸ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./II., Od Břetislava I. do Přemysla I.*, s. 1042.

Soběslavovi církevní klatbu.¹³⁹ Císař Fridrich byl již delší čas se svým exponentem Soběslavem nespokojen, ale tehdy se od něj ještě úplně neodvrátil. Přesto měla výprava vévody Leopolda jeden hmatatelný výsledek. Mladý Babenberk zřejmě právě tehdy navázal styky z Čech vyhnaným Bedřichem, který se zdržoval v císařově okolí¹⁴⁰ a mohl se zdát být vhodným spojencem proti Soběslavovi.

K uzavření spojenectví došlo velmi rychle. Z pramenů se dovídáme, že roku 1177 pojal Jindřich, bratr vévody Leopolda, za manželku Richenzu, dceru krále Vladislava I.¹⁴¹ Jednalo se o čistě politický sňatek, který měl zřejmě posílit nové spojenectví. Můžeme říci, že Leopold svého bratra využil stejně, jako panovníci využívali ve sňatkové politice své příbuzné. Ale abychom staršímu bratru našeho Jindřicha nekřivdili, musíme ihned konstatovat, že se zřejmě jednalo o manželství velmi šťastné. Můžeme tak soudit především z toho důvodu, že když zhruba po pěti letech Richenza zemřela, zůstal Jindřich až do své smrti sám. Uvědomíme-li si také, že Jindřich byl velmi mladým vdovcem, kterému mohlo být v době smrti jeho manželky zhruba 25 let, můžeme to, že se znovu neoženil, považovat pro středověk přinejmenším za neobvyklé. A také za důkaz toho, že se jednalo o svazek šťastný.

Jak pokračovala válka mezi Babenberky a Soběslavem roku 1177, nevíme. Nemáme žádné zprávy o plenění ani jiných střetech, byť minimálně k drobnějším potyčkám a nájezdům jistě docházelo. Zvrat v konfliktu nastal až roku 1178. Tehdy udělil císař Fridrich Barbarossa Čechy v léno Bedřichovi.¹⁴² Někdy v průběhu roku 1178 následoval vpád Leopolda na Moravu, při němž babenberské vojsko oblehlo Olomouc. O účasti Leopoldova bratra Jindřicha prameny mlčí, vyloučit bychom ji však úplně neměli. Přestože vojsko Olomouc nedobylo a muselo se spokojit s vypleněním okolní krajiny¹⁴³, prokázalo svým útokem cennou službu Bedřichovi. Ten totiž ve stejném roce vpadl do Čech, porazil Soběslava a zmocnil se Prahy. Přestože později utřil od svého příbuzného jednu porážku, podařilo se mu udržet Prahu a především svůj knížecí stolec.¹⁴⁴

Bedřichovým návratem na pražský knížecí stolec skončila válka mezi Čechy a babenberskými příbuznými nového knížete. Definitivní konec za nepřátelstvím mezi Čechy

¹³⁹ BLÁHOVÁ, Marie – FROLÍK, Jan – PROFANTOVÁ, Nad'a. *Velké dějiny zemí Koruny české. 1. sv.*, s. 646–647.

¹⁴⁰ ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí: (1034-1198)*, s. 314. Navíc byl Bedřich po matce Babenberk, což jistě v navazování kontaktů pomohlo.

¹⁴¹ *Continuatio Zwetlensis Altera*, s. 541.

¹⁴² JARLOCH. *Letopis Jarlocha, opata kláštera milevského*, s. 472. Důvody udělení vyjmenovává například: BLÁHOVÁ, Marie – FROLÍK, Jan – PROFANTOVÁ, Nad'a. *Velké dějiny zemí Koruny české. 1. sv.*, s. 647-648.

¹⁴³ *Continuatio Zwetlensis Altera*, s. 541; JARLOCH. *Letopis Jarlocha, opata kláštera milevského*, s. 472

¹⁴⁴ ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí: (1034-1198)*, s. 314–315.

a Babenberky učinil Fridrich Barbarossa, který obě strany rozsoudil 1. července v Magdeburku. Jednání se tehdy účastnil Leopold, netušíme však, zda byl přítomen i jeho bratr Jindřich, neboť není jmenován mezi svědky, byť by jeho přítomnost byla logická.¹⁴⁵ Samo rozhodnutí však bylo zřejmě již formalitou, neboť na určitých podmínkách ukončení sporu o Vitorazsko se jistě musel Leopold dohodnout s Bedřichem již v době, kdy uzavírali spojení.

Následující roky života Leopoldova bratra Jindřicha můžeme rekonstruovat jen s pomocí diplomatického materiálu. Ještě roku 1179 měl jako soudní vykonavatel rozhodnout spor mezi klášteřem svatého Emmermana v Řezně a Jindřichem z Hainsbachu.¹⁴⁶ K roku 1180 pak společně se svým bratrem vystupuje na donaci pro klášter Heiligenkreuz.¹⁴⁷ Poté až do roku 1182 o něm prameny mlčí. Mohli bychom jen předpokládat, že se Jindřich věnoval správě svého panství, pohyboval se u dvoru svého bratra a jak dokazuje soudní spor, mohl být pověřován svým starším sourozencem jistými úkoly ve správě země.

Těžká rána osudu zasáhla Jindřicha roku 1182. 19. dubna zemřela jeho choť Richenza.¹⁴⁸ Prameny nás samozřejmě neinformují, z jakého důvodu skonala, ale vzhledem k jejímu věku bychom mohli předpokládat, že zemřela při porodu či na vyčerpání organismu po porodu. Zda se jednalo o porod Jindřicha II. či nám neznámého v brzkém věku zemřelého sourozence tohoto Babenberka, nevíme. Jindřicha I. musel skon jeho manželky velmi zasáhnout, neboť jak bylo naznačeno výše, jednalo se zřejmě o šťastné manželství. K roku 1182 pak máme dochovanou zprávu o darování slonovinové desky přivezené z Řecka Jindřichem I. Skotskému klášteru ve Vídni.¹⁴⁹ Tato informace nám tak nepřímou evokuje, že Jindřich I. vyrazil roku 1182 se svým bratrem Leopoldem do Svaté země. Avšak celá zpráva je omylem, jak dokázali rakouští badatelé. Jindřich roku 1182 se svým bratrem do Jeruzaléma nevyrazil a autor této zprávy zřejmě zaměnil jména obou bratrů.¹⁵⁰ Co se tedy s Jindřichem onoho roku dělo? Z analogií k českému prostoru bychom mohli předpokládat, že se během nepřítomnosti bratra ujal správy země¹⁵¹, byť prameny o něčem takovém mlčí.

Rekonstruovat život Jindřicha I. v mezidobí let 1182 a 1189 je prakticky nemožné.

¹⁴⁵ *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 4., Halbband 1.*, č. 862, s. 188–190. Mezi svědky nacházíme také nevlastního bratra knížete Bedřicha Přemysla s titulem markraběte moravského.

¹⁴⁶ *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 4., Halbband 1.*, č. 859, s. 187.

¹⁴⁷ *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 2., Die Siegelurkunden der Babenberger und ihrer Nachkommen von 1216 bis 1279*, č. 480, s. 346–347. Ze zápisu vyplývá, že dar činí společně oba bratři.

¹⁴⁸ *Continuatio Zwetlensis Altera*, s. 542. Krátce po její smrti ještě za spásu její duše učinil dar klášteru Klosterneuburg. *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 4., Halbband 1.*, č. 870, s. 193.

¹⁴⁹ *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 4., Halbband 1.*, č. 869, s. 192–193.

¹⁵⁰ LECHNER, Karl. *Die Babenberger. Markgrafen und Herzoge von Österreich 976-1246*, s. 181–182.

Z celého období se nám totiž dochovaly jen dvě listiny, vynecháme-li různé donace, na nichž vystupuje.¹⁵² Můžeme jen předpokládat, že i nadále stál při svém bratrovi a zároveň se věnoval správě svého údělu či spíše panství v okolí Mödlingu. Do velkých dějin nám znovu vstoupil roku 1190. Když Fridrich Barbarossa vyrazil roku 1189 na křížovou výpravu, hledali bychom marně v jeho okolí vévodu Leopolda. Ten kříž nepřijal a zůstal stejně jako český Konrád II. Ota a další ve své zemi, což jim oficiální kronikář výpravy Ansbert velmi vyčetl.¹⁵³ Nešťastnému průběhu říšské části třetí křížové výpravy se zde věnovat nebudeme. Pro nás je podstatné, že roku 1190 Leopold zřejmě přehodnotil celou situaci a kříž přijal. Dle kronikáře, který ho nejprve odsoudil, přímo hořel touhou vyrazit ve svém životě již podruhé do Svaté země. Z hlediska našeho bádání je však mnohem zajímavější výčet mužů, kteří se s rakouským vévodou měli vydat na cestu. „*Erant autem in comitatu illustris ducis Austrie Leupoldi comes Sifridus de Morl et Dietmarus liber et pauci ministras sui, Ortlebus videlicet de Winchil, Huge de Pucperch, Heinricus de Medlik, ..., Quorum nullus secum reversus est, sed omnes predicta fatali necessitate dies suos clauserunt preter comitem Sifridum ....*“¹⁵⁴ Na této pasáži je zajímavé hned několik věcí. Kromě toho, že Ansbert vnímá Jindřicha jen jako jednoho z vazalů vévody Leopolda, nás také zpravuje o jeho smrti. To je však v rozporu s jinými prameny. Jindřich totiž zemřel až roku 1223. Navíc víme, že Jindřich I. z Mödlingu ve Svaté zemi se svým bratrem vůbec nebyl, neboť je ve stejné době zachycen v diplomatickém materiálu v Itálii. Čím si lze tuto zprávu vysvětlit? První možností by bylo, že Jindřich skutečně odplul se svým bratrem do Svaté země, ale krátce poté se vrátil zpět do Evropy, respektive do Itálie. Úvaha je to zajímavá, ale s jistotou můžeme říci, že to nebylo možné. Dle Ansberta totiž vyrazil Leopold roku 1190, ale kvůli nepřízni počasí musel přezimovat v Zadaru a do Svaté země doplul až na jaře následujícího roku.¹⁵⁵ My však již 1. března nacházíme Jindřicha v Itálii. Jak tedy došlo k mýlce u tak skvěle informovaného kronikáře? Mohlo by se jednat o shodu jmen, ale to není příliš pravděpodobné. Spíše lze předpokládat, že Jindřich se skutečně chystal na výpravu vydat, možná se se svým bratrem

¹⁵¹ Obdobné jednání lze sledovat u Vladislava II. a Děpolda I. při Vladislavově účasti na druhé křížové výpravě. EKRT, Tomáš. *Děpoltici – vedlejší větve Přemyslovců*, s. 24.

¹⁵² Jedná se o dvě donace klášteru Heiligenkreuz z let 1187 a 1188. Donace provádí vévoda Leopold se souhlasem či ve shodě se svým bratrem a manželkou. *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 1., Die Siegelurkunden der Babenberger bis 1215* č. 68, s. 92–94 a Tamtéž, č. 73, s. 98–100.

¹⁵³ ANSBERT. *Historia de expeditione Friderici imperatoris* (Der sogenannte Ansbert), s. 22–24.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 97–98. „*V doprovodu vznešeného rakouského vévody Leopolda pak byli hrabě Sigrifd z Moerl a svobodný pán Dětmar a nemnoho jeho ministrů, totiž Ortleb z Winkelu, Hugo z Puchpergu, Jindřich z Mödlingu, ... Žádný z nich se s ním nevrátil, nýbrž všichni z řečené osudné nutnosti dokonali své dny, kromě hraběte Sigfrida.*“ (Ekrt Tomáš trans.)

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 96–97. Ke křížovým výpravám nejnověji v češtině: TYERMAN, Christopher. *Svaté války: dějiny křížových výprav*. Praha: NLN, 2012.

došel až do Benátek, kde došlo k nalodění, ale nakonec mu byl svěřen jiný velice důležitý úkol.¹⁵⁶

Do Evropy totiž někdy v druhé polovině roku 1190 dorazila zpráva o smrti Fridricha Barbarossy, kterého zastihla smrt 10. června při přechodu řeky Salef.¹⁵⁷ O jeho nástupci bylo jasno. Byl jím jeho syn Jindřich VI., který spravoval zemi v době jeho nepřítomnosti, a dokonce dokázal potlačit povstání Jindřicha Lva.¹⁵⁸ Když se Jindřich vydal roku 1191 na římskou jízdu, byl v jeho doprovodu i Jindřich I. z Mödlingu. Je velmi pravděpodobné, že právě toto byl úkol, který mu zabránil v odplutí do Svaté země. Jindřich měl účastí na korunovační jízdě nového vládce Svaté říše římské reprezentovat rod a jeho věrnost Štaufské dynastii.¹⁵⁹ Ostatně koho jiného než sobě oddaného bratra mohl rakouský vévoda zvolit pro tento delikátní úkol. O podrobnostech bojů, kterých se Jindřich zřejmě zúčastnil, se zde nebudeme zmiňovat.¹⁶⁰ Podotkněme jen, že Jindřich účastí na římské jízdě a bojích v Itálii vykonal pro svého bratra velmi cenné služby.

Po návratu z Itálie nám Jindřich opět mizí z diplomatického materiálu. Netušíme ani, zda se nějakým způsobem podílel na zajetí a věznění Richarda Lví srdce¹⁶¹, byť bychom to mohli vzhledem k blízkosti obou bratrů předpokládat. Můžeme jen říci, že jej zřejmě velice zasáhla smrt Leopolda roku 1194¹⁶², se kterým, jak již bylo nejednou řečeno, si byl velmi blízký. Znovu vstoupil do velkých dějin až roku 1197.

Císař Jindřich VI. se totiž po zajištění svých pozic v Sicilském království rozhodl vytáhnout do Svaté země. Výprava, kterou začal připravovat, se v mnohém lišila od všech předchozích. Kromě důkladné logistické přípravy sestávající se i z najímání žoldnéřů měla

---

¹⁵⁶ Tuto hypotézu by potvrzovaly i *Annales Mellicenses*, které nás zpravují také o tom, že Jindřich vyrazil s Leopoldem. *Annales Mellicenses*, s. 505.

¹⁵⁷ ANSBERT. *Historia de expeditione Friderici imperatoris* (Der sogenannte Ansbert), s. 91–92.

¹⁵⁸ RAPP, Francis. *Svatá říše římská národa německého: od Oty Velikého po Karla V.*, s. 154.

¹⁵⁹ LYON, Jonathan R. *Princely Brothers and Sisters: The Sibling Bond in German Politics, 1100-1250*, s. 125. Jeho přítomnost zde dokazuje diplomatický materiál. Jindřicha nacházíme ve společnosti Jindřicha VI. začátkem března 1191 v Pise a v květnu před Neapolí. *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 4., Halbband 1.*, č. 900, s. 210; Tamtéž, č. 902, s. 211. Kromě toho přítomnost v doprovodu Jindřicha VI. potvrzuje i Ansbert. ANSBERT. *Historia de expeditione Friderici imperatoris* (Der sogenannte Ansbert), s. 95.

¹⁶⁰ Jindřich se totiž kromě korunovace císařem zaměřil na získání Sicilského království, které mu mělo přes jeho manželku připadnout, avšak tamní šlechta zvolila králem Tankerda, jemuž v žilách kolovala krev sicilského královského rodu, ale byl levobočkem. Podrobněji: RAPP, Francis. *Svatá říše římská národa německého: od Oty Velikého po Karla V.*, s. 153–154.

¹⁶¹ K počátku sporu mezi Richardem a Leopoldem na třetí křížové výpravě a Richardově zajetí například: BRUNNER, Karl – DOPPSCH, Heinz – WELTIN, Maximilian. *Österreichische Geschichte 1122-1278. Die Länder und das Reich: der Ostalpenraum im Hochmittelalter*, s.156-158. Příčinou celého sporu mělo být svržení praporu Leopolda z hradeb Akkonu na rozkaz Richarda po jeho dobytí křížáky, což symbolizovalo, že vévoda nemá mít nárok na kořist. TYERMAN, Christopher. *Svaté války: dějiny křížových výprav*, s. 451.

¹⁶² *Annales Mellicenses*, s. 506.

mít „národní“ charakter, neboť se ji účastnili jen velmoži ze Svaté říše římské.¹⁶³ Mezi těmi, kdo přijali kříž, byl i vévoda Fridrich, syn rakouského vévody Leopolda, a zřejmě i Jindřich I. z Mödlingu.¹⁶⁴ Jak můžeme soudit z této události, přátelství a spolupráce vznikající vedlejší větve s vládnoucími příbuznými i nadále pokračovala. Také můžeme předpokládat, že kromě doprovázení mladého vévody mu jeho starší a zkušenější strýc mohl poskytovat cenné rady. Výprava vyplula počátkem září 1197 z Messiny, dle kronikářů se mělo shromáždit až 60 tisíc mužů, ale ve skutečnosti se jednalo asi o pětinu, což byl však impozantní počet.¹⁶⁵ Avšak celá výprava byla odsouzena k neúspěchu ještě před tím, než mohla vyrazit proti Saracénům. Krátce po odplutí první části vojska zemřel císař Jindřich VI.¹⁶⁶, bez jehož vedení se celá výprava rozpadla. Mezi křižáky, kteří vypluli před císařovou smrtí, se nacházeli i oba Babenberkové.¹⁶⁷ Jejich příplutí v září roku 1197 přišlo velmi vhod, neboť právě končilo příměří, které ve Svaté zemi zajistil Richard Lví srdce. Avšak zpráva o smrti císaře vedla k rozkladu přípluvšího vojska, které jen pomohlo tamním vládcům dobýt strategicky významný Bejrút.¹⁶⁸ A právě ve Svaté zemi nedaleko Akkonu roku 1198 zemřel i rakouský vévoda Fridrich.¹⁶⁹ Zbytek jeho mužů se zřejmě vrátil zpět domů pod vedením Jindřicha I. z Mödlingu. Můžeme jen předpokládat, že smrt synovce Jindřicha velmi zasáhla, což se zřejmě projevilo i v určitém odcizení mezi ním a jeho dalším synovcem.

Po návratu z křížové výpravy a smrti prvního synovce se Jindřich stáhl z politického života. Nacházíme sice několik donací, ale jinak jej diplomatický materiál téměř nezachycuje. Netušíme, co se tedy s Jindřichem dělo od jeho návratu ze Svaté země až do jeho smrti. Zdá se, že se stáhl na své panství v Mödlingu, kde se na jeho dvoře pohyboval i proslulý minesänger Walther von der Vogelwiede¹⁷⁰, a nikterak nezasahoval do dynamických událostí prvních desetiletí třináctého století.¹⁷¹ Celá situace na nás může působit tak, že nastalo jisté odcizení mezi Jindřichem a vládnoucími Babenberky. Zřejmě zde panovalo také určité

¹⁶³ Ansbert datuje vyhlášení k roku 1195. ANSBERT. *Historia de expeditione Friderici imperatoris* (Der sogenannte Ansbert), s. 110–113; TYERMAN, Christopher. *Svaté války: dějiny křížových výprav*, s. 487.

¹⁶⁴ ZÖLLNER, Erich (ed.). *Das babenbergische Österreich (976-1246)*. Wien: Österreichischer Bundesverlag, 1978, s. 55.

¹⁶⁵ TYERMAN, Christopher. *Svaté války: dějiny křížových výprav*, s. 489.

¹⁶⁶ ANSBERT. *Historia de expeditione Friderici imperatoris* (Der sogenannte Ansbert), s. 114.

¹⁶⁷ GALL, Franz. “Die ‘Herzoge’ von Mödling.” *Archiv für österreichische Geschichte*, s. 23–24.

¹⁶⁸ Kromě dobytí Bejrútu došlo ještě ke korunovaci Amauryho kyperským králem a instalaci Lva II. jako krále Arménie. TYERMAN, Christopher. *Svaté války: dějiny křížových výprav*, s. 486–492.

¹⁶⁹ Fridrich zemřel 16.4. 1198. ZÖLLNER, Erich (ed.). *Das babenbergische Österreich (976-1246)*, s. 55.

¹⁷⁰ LECHNER, Karl. *Die Babenberger: Markgrafen und Herzoge von Österreich 976-1246*, s. 169.

¹⁷¹ Ať už se jednalo o boje v Říši po smrti Jindřicha VI. či křížové výpravy do Svaté země a Hispánie, na kterých všech se jeho synovec Leopold VI. podílel. K Leopoldovi například: POHL, Walter – VACHA, Brigitte. *Die Welt der Babenberger: Schleier, Kreuz und Schwert*, s. 214–234.

přehlížení, neboť Jindřicha nalezneme jen jednou jako svědka panovnické listiny.¹⁷² Čím toto bylo způsobeno, nevíme. Důvody by mohly být čistě lidské, kdy Jindřich si byl bližší s Leopoldovým starším bratrem Fridrichem, či mladý vévoda vůbec nestál o rady a přítomnost svého o generaci staršího strýce, který mohl mít potřebu svého synovce usměrňovat či nějak zasahovat do jeho způsobu vlády. Podstatné je, že toto odcizení zřejmě přežilo i smrt Jindřicha I. a zasáhlo do života jeho syna, jak se o tom zmíníme v další kapitole. Důkazem tohoto odcizení může být i nová titulatura Jindřicha, který se začal označovat jako *dux Medilicensis*.¹⁷³ Podotkněme jen, že tento Babenberk se takto nikdy nenazval za života svého bratra či synovce Fridricha, ale až za života Leopoldova, což by nám skutečně mohlo jisté odcizení dokazovat. Jindřich I. zemřel roku 1223.¹⁷⁴ Pokud bychom se měli pokusit o jeho krátké hodnocení, mohli bychom konstatovat, že Jindřich měl dar či ovládal umění být druhým. Avšak to, že byl druhým, nijak nesnížilo jeho stopu, kterou zanechal v dějinách a cenné služby, které vykonal pro svého bratra a prvního synovce.

---

¹⁷² FICHTENAU, Heinrich –MITIS, Oskar von – ZÖLLNER, Erich (edd.) *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 2., Die Siegelurkunden der Babenberger und ihrer Nachkommen von 1216 bis 1279*, č. 237, s. 56-65. Jmenován na prvním místě mezi svědky jako náš strýc vévoda Jindřich s. 65.

¹⁷³ *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 2., Die Siegelurkunden der Babenberger und ihrer Nachkommen von 1216 bis 1279*, č. 228, s. 31–32. Jedná se o listinu Jindřicha pro klášter Melk. Doslova se označuje jako vévoda Mödlinský.

¹⁷⁴ LYON, Jonathan R. *Princely Brothers and Sisters: The Sibling Bond in German Politics, 1100-1250*, s. 126; WIDHALM, Gloria-Maria (ed.). *Lexikon des Mittelalters. Band 9, rodokmen Babenberger jüngere*.

3.3 Jindřich II. z Mödlingu

Pokud jsme konstatovali, že Jindřich I., nebo chceme-li Starší, se nevyskytuje v pramenech příliš často, čímž je obtížné rekonstruovat jeho život, tak můžeme říci, že o Jindřichovi II. nevíme téměř nic. Jeho jméno nenacházíme v žádném narativním pramenu a ani v diplomatickém materiálu není mnohokrát. Navíc se nevyskytuje mezi svědky na listinách vládnoucích Babenberků. Většinou se s ním setkáváme při různých donacích či potvrzování darů jeho služebníků. Shrňme nyní to málo, co můžeme o tomto Babenberkovi zjistit.

Rok narození Jindřicha II. z Mödlingu neznáme. Víme, že se musel narodit někdy mezi lety 1177 a 1182, tedy v době, kdy byl jeho otec Jindřich I. ženatý s Richenzou. Nemáme rovněž žádné zprávy o tom, že by měl nějaké sourozence. Jak již bylo řečeno výše, můžeme uvažovat o tom, že Richenza zemřela tak mladá právě kvůli komplikacím způsobeným porodem, ale netušíme, zda se jednalo právě o porod Jindřicha II. Spokojme se proto s mezidobím let 1177 a 1182 jako dobou, kdy se Jindřich II. narodil.

O jeho dalším životě víme ještě méně. V diplomatickém materiálu se s ním setkáváme až po smrti jeho otce, tedy v době, kdy mu mělo být zhruba čtyřiceti let. Jak si vysvětlit takto dlouhou pasivitu? První co by nás mohlo napadnout při shodě jmen syna a otce je, že v diplomatickém materiálu nám splývají oba Jindřichové. To však není možné. Jindřich I. se ve svých listinách označuje většinou jako bratr vévody Leopolda a i v případě, kdy vystupuje jako vévoda z Mödlingu, se vždy setkáváme s nějakým upřesněním – například bratr vévody Leopolda v blahé paměti¹⁷⁵ či náš strýc.¹⁷⁶ Záměna je tedy téměř nemožná. Musíme tedy předpokládat, že Jindřich II. žil poměrně dlouho v ústraní, zřejmě přímo v Mödlingu, kde se mohl spolu s otcem podílet na správě jejich panství. Mohli bychom se samozřejmě pokusit nějakým způsobem toto období jeho pasivity vyplnit, avšak jednalo by se jen o nepodložené teorie. Soustředme se proto na fakta. Konstatujme jen, že nemáme zprávy o žádné jeho manželce. Samozřejmě lze toto tvrzení napadnout tím, že o samotném Jindřichovi toho nevíme mnoho. Avšak pokud by Jindřich skutečně pojal nějakou ženu za manželku a ta by později zemřela, věděli bychom o nějaké donaci církevní instituci za spásu její duše. Či by tuto osobu pohřbili na rodovém pohřebišti Babenberků – v klášteře Heiligenkreuz – spolu s Jindřichem I., Jindřichem II., Richenzou a dalšími Babenberky této doby.¹⁷⁷

¹⁷⁵ *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 1., Die Siegelurkunden der Babenberger bis 1215*, č. 89, s. 122–123.

¹⁷⁶ *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 2., Die Siegelurkunden der Babenberger und ihrer Nachkommen von 1216 bis 1279*, č. 237, s. 56–65.

¹⁷⁷ K tomuto klášteři například: RICHTER, Werner. *Beiträge zur Geschichte von Heiligenkreuz im Wienerwald 1133-2008*. Heiligenkreuz: Be&Be-Verlag, 2011; ZELLER, Bernhard. *Die Babenberger und das Stift Heiligenkreuz im Wienerwald*. Heiligenkreuz: Be&Be-Verlag, 2010.

Kromě různých donací, o kterých bude zmínka v následující kapitole, známe z života tohoto Babenberka dvě události. Tou první je spor mezi Jindřichem II. a klášteřem Melk. Jádrem sporu bylo obsazení fary v Mödlingu, jak nás o tom informují dvě papežské listiny Řehoře IX.¹⁷⁸ Opat z kláštera Melk dosadil na faru v Mödlingu nového faráře, avšak Jindřich II. ji ve stejné době obsadil svým vlastním klerikem. Papež ve svých dvou listinách z let 1230 a 1232 nařizuje prošetření celé záležitosti. Tento spor nemůžeme chápat jako něco výjimečného. Spory o patronátní právo církevních institucí či jeho zneužívání byly zejména pro raný středověk, ale i pro 13. století, typické.¹⁷⁹ Z dikce listin se zdá, že Jindřich II. si toto právo přisvojil a dosadil na faru svého člověka, pravděpodobně někoho ze svého okolí či přímo dvora. Bohužel pro nás netušíme, jak celý spor dopadl. Můžeme jen předpokládat, že se táhl po delší čas a Jindřich ze své pozice nemínil ustoupit. Byl koneckonců pánem Mödlingu, a tudíž se domníval, že právě jemu patří patronátní právo nad tamní farou. Avšak vzhledem k tomu, že další papežskou listinu žádající vyšetření daného problému neznáme, lze uvažovat o vyřešení sporu ke spokojenosti papežství kolem roku 1232.

Druhou nám známou událostí je uzavření dědické smlouvy mezi Jindřichem II. a jeho příbuzným rakouským vévodou Fridrichem II. Tuto nedatovanou listinu, v níž Jindřich II. v případě smrti bez potomků odkazuje veškerý svůj majetek Fridrichovi¹⁸⁰, kladou historici nejnověji do roku 1231. Badatelé se shodují, že se jednalo o velký úspěch vévody¹⁸¹, což by nám mohlo potvrzovat výše zmíněnou tezi o nepříliš dobrých vztazích mezi touto vedlejší větví a vládnoucími Babenberky. Netušíme, z jakých důvodů, kromě bezdětnosti Jindřicha II., došlo k sepsání takovéto závěti. Vždyť vztahy mezi oběma větvemi nebyly zřejmě nejlepší. Proč by tedy v této době Jindřich II. ustanovil v případě své smrti dědicem veškerého svého majetku Fridricha? Pokud skutečně došlo k tomuto ujednání roku 1231, pak je zde velmi nápadná spojitost s právě probíhajícím sporem o obsazení fary v Mödlingu. Lze tedy předpokládat, že Jindřich II. se rozhodl dědickou smlouvu uzavřít s ohledem na své vlastní zájmy. Zřejmě předpokládal, že mu Fridrich nějak v jeho sporu pomůže, a proto se rozhodl k opětovnému sblížení s vládnoucími příbuznými. Avšak vzhledem k tomu, že nevíme, jak

---

¹⁷⁸ *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 4., Halbband 2*, č. 1131, s. 169 a Tamtéž, č. 1172, s. 200–201. K osobě tohoto papeže například: RENDINA, Claudio. *Příběhy papežů: dějiny a tajemství: životopisy 265 římských papežů*. Praha: Volvox Globator, 2005, s. 340–345.

¹⁷⁹ Ke změnám patronátního práva ve 12. a 13. století DRŠKA, Václav – SUCHÁNEK, Drahomír. *Církevní dějiny: antika a středověk*, s. 257–259. Patron kostela neměl po rozhodnutí druhého lateránského koncilu z roku 1139 právo disponovat majetkem církevní instituce, avšak požíval některá práva čestná jako posuzování vhodnosti kandidáta či výběr z více uchazečů. Můžeme předpokládat, že jádrem sporu bylo právě toto právo výběru kandidáta pro obsazení fary v Mödlingu.

¹⁸⁰ *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 4., Halbband 2*, č. 1165, s. 195.

¹⁸¹ SCHEIBELREILER, Georg. *Die Babenberger. Reichsfürsten und Landesherren*, s. 313.

spor o faru dopadl, nelze tuto hypotézu podpořit prameny.¹⁸²

Další zprávy o životě Jindřicha nemáme. Můžeme jen předpokládat, že jej prožil na svých statcích, neboť v okolí rakouského vévody ho nenacházíme. Jindřich II. zemřel roku 1236.¹⁸³ S jistotou můžeme tvrdit, že k tomu došlo před 18. říjnem, neboť z toho dne pochází listina, v níž vévoda Fridrich II. daruje klášteřu Heiligenkreuz vesnici z dědictví po Jindřichovi Mladším z Mödlingu.¹⁸⁴

---

¹⁸² Určité sblížení je však jisté, což nám dokazuje potvrzení donace Jindřicha II. pečeti vévody Fridricha. *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 2., Die Siegelurkunden der Babenberger und ihrer Nachkommen von 1216 bis 1279*, č. 289, s. 125–127.

¹⁸³ WIDHALM, Gloria-Maria (ed.). *Lexikon des Mittelalters. Band 9, rodokmen Babenberger jüngere*.

¹⁸⁴ *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 2., Die Siegelurkunden der Babenberger und ihrer Nachkommen von 1216 bis 1279*, č. 329, s. 167–168.

3.4 Mocenské zázemí

Mocenské zázemí této vedlejší větve představovalo mödlingské panství, což byl konglomerát práv, lén a aloidních statků.¹⁸⁵ Jeho jádrem a zároveň nejvýznamnějším centrem byl hrad Mödling, nacházející se jižně od Vídně. Jak bylo řečeno výše, získal ho spolu s dalšími majetky Jindřich I., zřejmě jako dědictví po otci, aby se tím uspokojily jeho případné mocenské ambice. Vazba této vedlejší větve k městu je živá dodnes, neboť na znaku města Mödling můžeme nalézt výjev z pečeti Jindřicha I.¹⁸⁶ Kromě tohoto hradu Jindřich ještě vlastnil hrad Schwarzenburg, který koupil i se všemi k němu náležejícími statky a služebníky od Fridricha Barbarossy.¹⁸⁷ Netušíme však zda na něm pobýval či jej udělil v léno nějakému svému vazalovi.

Velmi dobře můžeme rekonstruovat panství obou Jindřichů v Rakousích, zejména díky velkému množství listin k němu se vztahujícím. Samozřejmě tyto listiny obsahující donace či koupě nemohou rekonstruovat toto mödlingské panství úplně, avšak mohou nám pomoci k rámcové představě. Na základě diplomatického materiálu předpokládáme, že do mocenského zázemí této vedlejší větve patřily následující lokality: Wartberg¹⁸⁸, Wolfpassing¹⁸⁹, Sollenau¹⁹⁰, Suring¹⁹¹, Chogelprunn¹⁹², Sulz¹⁹³, Münchendorf¹⁹⁴, Rittenhof¹⁹⁵,

¹⁸⁵ GALL, Franz. "Die 'Herzoge' von Mödling.," s. 17.

¹⁸⁶ Výjev v dolní části znaku města je velmi podobný pečeti Jindřicha I. *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 3., Die Siegel der Babenberger*, č. 51, s. 47.

¹⁸⁷ *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 4., Halbband 1.*, č. 843, s. 178. Hrad se nachází v dnešním Bavorsku nedaleko města Rötz.

¹⁸⁸ *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 1., Die Siegelurkunden der Babenberger bis 1215*, č. 60, s. 80–81. Tuto lokalitu známe z donace pro klášter Heiligenkreuz, v níž Jindřich I. propůjčuje klášteru daně z vinic na Wartbergu.

¹⁸⁹ *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 1., Die Siegelurkunden der Babenberger bis 1215*, č. 89, s. 122–123. Tuto lokalitu známe z donace pro klášter Heiligenkreuz, v níž Jindřich I. daruje klášteru tři léna v oblasti Wolfpassingu.

¹⁹⁰ *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 2., Die Siegelurkunden der Babenberger und ihrer Nachkommen von 1216 bis 1279*, č. 228, s. 31–32. Tuto lokalitu známe z donace pro klášter Melk, v níž Jindřich I. vrací klášteru neprávem získaný desátek z vinic v okolí Gumpoldkirchenu.

¹⁹¹ *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 2., Die Siegelurkunden der Babenberger und ihrer Nachkommen von 1216 bis 1279*, č. 245, s. 74. Tuto lokalitu známe z donace pro Mariánský kostel ve Vorachebergu, v níž Jindřich II. za svého služebníka daruje 4 léna v Suringu (onen služebník byl zřejmě léníkem Jindřicha II. a nemohl tento dar učinit sám za sebe, neboť majetek držel jako léno).

¹⁹² *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 2., Die Siegelurkunden der Babenberger und ihrer Nachkommen von 1216 bis 1279*, č. 289, s. 125–127. Tuto lokalitu známe z kupní listiny kláštera Klosterneuburg, který ji koupil od Jindřicha II.

¹⁹³ *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 2., Die Siegelurkunden der Babenberger und ihrer Nachkommen von 1216 bis 1279*, č. 329, s. 167–168. Tuto lokalitu známe z donace vévody Fridricha II., který ji daroval klášteru Heiligenkreuz z dědictví po Jindřichovi II.

¹⁹⁴ *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 2., Die Siegelurkunden der Babenberger und ihrer Nachkommen von 1216 bis 1279*, č. 480, s. 346–347. Tuto lokalitu známe ze společné donace vévody Leopolda V. a jeho bratra Jindřicha pro klášter Heiligenkreuz.

¹⁹⁵ *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 4., Halbband 1.*, č. 854, s. 185. Tuto lokalitu známe z donace pro klášter Klosterneuburg, v níž Jindřich I. odevzdává klášteru statek u Rittenhofu, který jeho služebník klášteru prodal a vyslovuje s prodejem svůj souhlas.

Rorenwisen¹⁹⁶, Gumpoldskirchen¹⁹⁷, Sooss¹⁹⁸, Großjedlersdorf¹⁹⁹, Unterwaltersdorf, Reisenberg, Wisen²⁰⁰, Traiskirchen.²⁰¹ Kromě těchto lokalit víme ještě o šafářství u kláštera svatého Emmermana v Regensburgu, které získal Jindřich I. jako dědictví po svém otci²⁰², a lesu u hory Peilstein.²⁰³ Uvědomíme-li si, že donace a jiné listiny zachycují jen špičku ledovce, můžeme konstatovat, že majetek obou Jindřichů byl nemalý.²⁰⁴ Při zanesení na mapu vyplývá, že většina majetků se nacházela v okolí Vídně a Mödlingu, částečně i na Moravském poli.²⁰⁵ Avšak panství této vedlejší větve si rozhodně nelze představovat jako konzistentní uzavřenou doménu.

O tom, že by přes Mödling procházela nějaká strategicky významná cesta, nevíme. S jistotou však můžeme tvrdit, že už v těchto dobách se v Mödlingu a jeho okolí hojně pěstovala vinná réva, což nám dokazuje několik listin zmiňujících vinice. Přestože první zmínky o nějakém hradu v Mödlingu jsou staršího data, je za jeho zakladatele a stavitele považován právě Jindřich I., který měl provést rozsáhlou přestavbu celého komplexu. Díky tomu se z něj stalo reprezentativní sídlo této vedlejší větve. O tom, zda již tehdy existovalo i město, nevíme. Můžeme předpokládat existenci nějaké významnější osady, ale právo trhu bylo Mödlingu uděleno až ve 14. století.²⁰⁶ To však ekonomický význam lokality nikterak nesnižuje.

Dobře můžeme z diplomatického materiálu rekonstruovat dvůr, který se v okruhu obou Babenberků vytvořil. Nacházely se na něm dokonce i některé úřady, které známe běžně

---

¹⁹⁶ *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 4., Halbband 1.*, č. 870, s. 193. Lokalita je nám známa z donace pro klášter Klosterneuburg. Jindřich I. daruje klášteru tamní dvorec za spásu své zemřelé choti.

¹⁹⁷ *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 4., Halbband 1.*, č. 879, s. 197–198. Lokalitu daroval Jindřichovi štýrský vévoda roku 1186.

¹⁹⁸ *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 4., Halbband 1.*, č. 883, s. 201. Lokalitu známe knihy klášterních privilegií kláštera Heiligenkreuz. Dle ní Jindřich I. daroval klášteru dvě vinice v této vesnici.

¹⁹⁹ *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 4., Halbband 2.*, č. 952, s. 6–7. O této lokalitě se dovídáme z donace Jindřicha I. pro klášter Klosterneuburg. Jindřich klášteru daruje ostrovy kolem Großjedlersdorfu.

²⁰⁰ *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 4., Halbband 2.*, č. 960, s. 13–14. O těchto lokalitách se dovídáme z listiny, v níž hraběnka Richardis odkázala Jindřichovi I. všechny tyto lokality.

²⁰¹ *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 4., Halbband 2.*, č. 1074, s. 118. O této lokalitě se dovídáme z donace Jindřicha II. pro klášter Heiligenkreuz, v níž je darován klášteru tamní dvorec.

²⁰² LECHNER, Karl. *Die Babenberger. Markgrafen und Herzoge von Österreich 976-1246*, s. 169.

²⁰³ *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 2., Die Siegelurkunden der Babenberger und ihrer Nachkommen von 1216 bis 1279*, č. 307, s. 144–145. O tomto lese se dovídáme z listin Jindřicha II., který jej koupil od Markwarda von Robsbach o jehož odškodnění na dědických právech k lesu se v listině zmiňuje. Zároveň v této listině les podřizuje Jindřich své ochraně.

²⁰⁴ Podrobně se výčtu lokalit věnuje Gall. GALL, Franz. “Die ‘Herzoge’ von Mödling.”, s. 14–17.

²⁰⁵ LECHNER, Karl. *Die Babenberger. Markgrafen und Herzoge von Österreich 976-1246*, s. 169.

²⁰⁶ Podrobně k dějinám Mödlingu. KUCERA, Heide – WALDNER, Georg – Waldner, Illse. *1100 Jahre Mödling – Die Geschichte einer Stadt*. Mödling: 2003.

z panovnických dvorů. Například z diplomatického materiálu známe úřad maršálka, číšníka a stolníka. Pozici maršálka na dvoře Jindřicha I. zastával zřejmě po celou dobu života tohoto Babenberku jistý Sigfried.²⁰⁷ V úřadu číšníka nacházíme jistého Wolfgera²⁰⁸ a Leopolda.²⁰⁹ Stolníka známe jen jediného a to jistého Rudigera.²¹⁰ Bylo by lákavé spojit tyto muže s jinými velmoži stejného jména, kteří se na dvoře této vedlejší větve pohybovali²¹¹, ale nemůžeme si být jisti, zda se jedná jen o shodu jmen či stejnou osobu. Jménem známe také dva kaplany – Herborda a Walthra.²¹² V listinách Jindřicha II. tyto úřady nenacházíme, což však neznamená, že na jeho dvoře neexistovaly. V okolí obou Babenberků se pohybovali také ministrálové z jejich panství a členové jejich osobních družin, které nemá cenu vyjmenovávat. Zmiňme jen pány z Maswerde, z jejichž rodu se na dvoře této vedlejší větve pohybovali hned tři členové.²¹³ Můžeme konstatovat, že se jednalo o reprezentativní dvůr, jehož prestiž ještě zvyšovaly pobyty Walthera von der Vogelweide.²¹⁴ Na závěr této části jen konstatujme, že oba Jindřichové byli ministrály opěvováni za svou štedrost a jejich hrad v Mödlingu měl být centrem kultury a umění.²¹⁵

²⁰⁷ Nacházíme jej na následujících listinách: *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 1., Die Siegelurkunden der Babenberger bis 1215*, č. 89, s. 122–123; *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 2., Die Siegelurkunden der Babenberger und ihrer Nachkommen von 1216 bis 1279*, č. 228, s. 31–32; *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 4., Halbband 2.*, č. 952, s. 6–7.

²⁰⁸ Nacházíme jej na následujících listinách: *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 1., Die Siegelurkunden der Babenberger bis 1215*, č. 89, s. 122–123.

²⁰⁹ Nacházíme jej na následujících listinách: *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 4., Halbband 1.*, č. 854, s. 185; *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 4., Halbband 1.*, č. 870, s. 193.

²¹⁰ Nacházíme jej na této listině: *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 1., Die Siegelurkunden der Babenberger bis 1215*, č. 89, s. 122–123.

²¹¹ Na jiných listinách vystupuje Rudigerus z Gundramsdorf: *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 2., Die Siegelurkunden der Babenberger und ihrer Nachkommen von 1216 bis 1279*, č. 228, s. 31–32.; či Leopold z Mödling: *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 1., Die Siegelurkunden der Babenberger bis 1215*, č. 89, s. 122–123.

²¹² Herborda nacházíme na těchto listinách: *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 1., Die Siegelurkunden der Babenberger bis 1215*, č. 60, s. 80–81; *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 1., Die Siegelurkunden der Babenberger bis 1215*, č. 89, s. 122–123. Walthera na: *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 1., Die Siegelurkunden der Babenberger bis 1215*, č. 89; s. 122–123; *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 4., Halbband 2.*, č. 952, s. 6–7.

²¹³ Rudigerus: *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 1., Die Siegelurkunden der Babenberger bis 1215*, č. 60, s. 80–81; *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 1., Die Siegelurkunden der Babenberger bis 1215*, č. 89; s. 122–123. Heinricus: *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 4., Halbband 2.*, č. 952, s. 6–7. Sigfried: *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 2., Die Siegelurkunden der Babenberger und ihrer Nachkommen von 1216 bis 1279*, č. 228, s. 31–32; *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 4., Halbband 1.*, č. 854, s. 185.

²¹⁴ BRUNNER, Horst – HAHN, Gerhard – MÜLLER, Ulrich – NEUREITER-LACKNER, Sigrid – SPECHTLER, Franz Viktor. *Walther von der Vogelweide: Epoche, Werk, Wirkung*. München: C. H. Beck, 1996, s. 22. Walther dokonce ve svých verších Jindřicha I. zmiňuje. Tamtéž, s. 24.

²¹⁵ LECHNER, Karl. *Die Babenberger. Markgrafen und Herzoge von Österreich 976-1246*, s. 169.

S přihlédnutím k výše řečenému lze konstatovat, že oba Jindřichové disponovali poměrně rozsáhlým mocenským zázemím s množstvím ministrálů a reprezentativním dvorem napodobujícím panovnický dvůr jejich vládnoucích příbuzných. Můžeme se tedy přiklonit ke Georgu Scheibelreiterovi, který konstatoval, že uzavření dědických smluv mezi Fridrichem II. a Jindřichem II. bylo velkým úspěchem mladého vévody, neboť si tím zajistil návrat bohatého panství do svého majetku.

3.5 *Shrnutí*

Shrňme nyní naše poznatky o této vedlejší větvi a odpovězme si na otázky, které jsme si v úvodu práce položili. Avšak ještě předtím se vraťme k tomu, jak tato vedlejší větev vznikla a zamysleme se nad důvodem její existence. Pro středověkého vládce bylo početné mužské potomstvo zajišťující kontinuitu dynastie jistě požehnáním, ale zároveň velkou starostí, neboť vlády se mohl vždy ujmout jen jeden syn. Tito mladší synové však také potřebovali nějakým způsobem zaopatřit. Často proto byla těmto řekněme nadbytečným synům, kteří také toužili po moci, určena církevní dráha, během níž zaujali významné posty v církevní hierarchii. Tento model Babenberkové dobře znali, stačí vzpomenout již na potomstvo Leopolda I. či Leopolda III. Můžeme si tedy položit otázku, proč stejný osud nepotkal i Jindřicha I.? Odpověď je vcelku jednoduchá. Jindřich II. Jasomirgot měl pouze dva syny a vzhledem k vysoké úmrtnosti dětí ve středověku měl jeho druhorozený syn fungovat jako určitá pojistka, kdyby se staršímu Leopoldovi něco stalo či zemřel bez potomků. Opět musíme však konstatovat, že toto chování není ojedinělé, neboť i Leopold III. neurčil dva své syny pro církevní dráhu. Tím, že Leopold zůstal na živu a měl potomstvo, byl zapříčiněn vznik této vedlejší větve. Nutno konstatovat, že pro vytvoření nějakého panství či údělu pro mladší sourozence babenberských vládců nemáme v dějinách rodu paralely. Z českého pohledu by znělo lákavě možné ovlivnění s babenberskými državami sousedící Moravou, avšak tuto hypotézu nelze potvrdit.

Co se vztahu této vedlejší větve s jejich vládnoucími příbuznými týče, můžeme v něm dle mého názoru vysledovat několik fází či období. Tou první bylo období velmi těsné kooperace, za jejíž konec můžeme považovat smrt vévody Fridricha v Svaté zemi. Lze bez nadsázky říci, že se jednalo o dobu, kdy byl Jindřich I. plně oddán svým vládnoucím příbuzným, plnil pro ně důležité úkoly a zůstával jejich pevnou oporou. Druhé období bychom mohli vymezit nástupem vévody Leopolda VI. a spory o faru v Mödlingu. V této době došlo k ochlazení vztahu vedlejší větve a vládnoucích příbuzných. Toto ochlazení vztahu však nevedlo a ani se neblížilo k nepřátelství. Jindřich I. ani jeho syn se nepodíleli nijak na správě země, zřejmě byli v minimálním kontaktu se svými příbuznými, avšak i nadále ovládali ono umění být druhými. Poslední období končící až smrtí Jindřicha II. můžeme charakterizovat určitým zlepšením vztahů, které však nebylo spojeno s opětovným zapojením vedlejší větve do nejvyšší politiky. I přes tyto výkyvy ve vztazích musíme konstatovat, že ani Jindřich I. ani Jindřich II. nikdy proti svým příbuzným vojensky nevystoupili a nezpochybnili jejich právo vládnout. Opět tedy zopakujeme či vyzdvihneme ono umění být druhými, které

tato vedlejší větev dokonale ovládala, neboť tato neochvějná loajálnost není typická pro středověké vedlejší větve panovnických dynastií.

Pokud hodnotíme mocenské zázemí, můžeme stručně konstatovat, že nebylo malé a rozhodně nelze tuto vedlejší větev považovat za chudou. Poměrně nemalé zisky musely plynout z produkce vína v oblasti Mödlingu, ale to rozhodně nebyl jediný zdroj příjmů obou Jindřichů. Oněch zdrojů bylo více a zakládaly se zejména na pozemkovém vlastnictví, z něhož jim musely plynout nemalé zisky. Vždyť jak jinak by si mohli dovolit vydržovat svůj dvůr s úřady a zvat na něj dokonce věhlasné umělce? Jak jinak by se mohl Mödling proměnit za jejich vlády v centrum kultury, pokud by nebyli dostatečně zajištěni? Tímto jsme se zároveň dostali k další naší otázce a to k reprezentaci. Můžeme říci, že oba Jindřichové se snažili ve svém vystupování přiblížit či napodobit vládnoucí příbuzné. Důkazem toho může být dvůr a také oni umělci pobývající v Mödlingu. Na druhou stranu Ansbert při svém výčtu účastníků křížové výpravy jmenoval Jindřicha I. mezi ostatními šlechtici a to ani ne na prvním místě. Mohlo by nás to tedy vést k úvaze, že i přes veškerou snahu vnější pozorovatel nerozlišoval mezi nimi a bohatými šlechtici.

Na poslední z našich otázek, kterou byla sňatková politika, nelze odpovědět, neboť víme jen o jednom sňatku, který navíc zřejmě zorganizoval Leopold V. Připomeňme jen, že nevěsta pocházela z panovnického rodu a byla dcerou krále, což její prestiž ještě zvyšovalo.

4. Arpádovské vedlejší větve

4.1 Příchod Maďarů do Karpatské kotliny

O Maďarech toho před jejich příchodem do oblasti Velké dunajské nížiny mnoho nevíme. Jednalo se o kočovníky, jejichž pravlast ležela stejně jako pravlast všech ugrofinských národů pod hřebeny Uralu. Odtud se později přesunuli zhruba k severním břehům Kaspického moře a Aralského jezera. Někdy v 6. století se Maďaři stali součástí kmenového svazu Oněgurů, o nějaký čas později si je podmanila Chazarská říše. Z její nadvlády se vymanili kolem roku 830. V té době se území, kde kočovali, posunulo více na západ. Snad již pod nadvládou Chazarů se pohybovali v oblasti mezi dolním Dunajem a Donem, které se stalo po roce 830 jádrem jejich působení. Rovněž se po vymanění z nadvlády Chazarů stali významným politickým faktorem v dané oblasti. Tehdy se nám také poprvé s jistotou objevují v písemných pramenech. Můžeme zmínit, že už v této době podnikali Maďaři nájezdy na sousední říše. Jako příklad uveďme, že roku 862 podnikli svůj první nájezd proti východofranské říši, po němž následovaly další ať už samostatné či s jinými kmeny. Jeden měli podniknout i s velkomoravským knížetem Svatoplukem. Roku 894 uzavřeli Maďaři spojenectví s byzantským císařem Lvem VI., namířené proti Bulharům. Avšak to byla již doba, kdy se chýlilo ke konci kočování Maďarů mezi Donem a dolním Dunajem, neboť období relativního klidu v oblasti východních stepí narušila nová migrace. Někdy se hovoří o „malé“ migraci stepních národů. Tamní kočovné kmeny se začaly dávat do pohybu v poslední čtvrtině 9. století. Nejprve se daly ve střední Asii vinou tlaku tamního emíra Buchara do pohybu Uzové, kteří začali tlačit na východ od Volhy kočující Pečeněhy. Ti pod tlakem Uzů překročili Volhu a pokračovali dál na západ. V té době bulharský car Symeon, kterého tísnili Maďaři a Byzantinci, uzavřel spojenectví s Pečeněhy, čímž dostal do kleští Maďary. Ze dvou stran sevření Maďaři hledali únikovou cestu a bezpečné útočiště, které spatřovali ve Velké dunajské nížině nacházející se za obloukem Karpat. Cestu do ní již museli dobře znát vzhledem k předchozím kořistnickým výpravám, a tak padlo rozhodnutí k přesunu do této oblasti.²¹⁶

Situace za Karpatami přichozím nahrávala. Velká Morava se zmítala v boji mezi nástupci Svatopluka I. a navíc čelila nepřátelství východofranské říše. A tak roku 895 přešly

²¹⁶ K nejranější historii Maďarů například: FODOR, István. *In Search of New Homeland: The Prehistory of the Hungarian People and Conquest*. Budapešť: Corivna, 1982; KRISTÓ, Gyula. *Hungarian History in the Ninth Century*; RÓNA-TAS, András. *Hungarians and Europe in the Early Middle Ages: An Introduction to Early Hungarian History*. New York: Central European University Press, 1999; BALÁZS, György L. – BÉRES, Zsuzsa Béres – SULLIVAN, Christopher – SZELÉNY, Károly. *The Magyars: the birth of a European nation*. Budapešť: Corvin, 1989. Samozřejmě existuje i mnoho prací přímo v maďarštině, například: SÁNDOR-LÁSZLÓ, Tóth. *Levediatól a Kárpát-medencéig*. Szeged: Szegedi Középkorász Műhely, 1988; KRISTÓ, Gyula. *A Kárpát-medence és a magyarság régmúltja (1301-ig)*. Szeged: Szegedi Középkorász Műhely, 1993.

hlavní síly Maďarů Karpaty přes Verecký průsmyk pod vedením svého nejvyššího vojenského vůdce, *gyuly*, Arpáda. Někteří badatelé předpokládají, že usazení v oblasti došlo se souhlasem východofranského vládce Arnulfa, na jehož straně roku 892 bojovali proti Svatoplukovi. Na druhou stranu bychom nemohli ani vyloučit souhlas velkomoravského knížete Mojzíra II., který v nich mohl vidět vítané spojence.²¹⁷ Ať tak či onak Maďaři se roku 895 začali usazovat ve Velké dunajské nížině, ale Dunaj zatím nepřekročili. Zdá se, že zůstávali nějaký čas zaměstnání dalšími boji s Pečeněhy, při němž přišli o část stád svého dobytka. Na západní břeh Dunaje se vydali až roku 899, kdy vytáhli do Itálie na vyzvání Arnulfa, jenž je chtěl využít v boji proti svému italskému sokovi Berengarovi. Když pak koncem roku zemřel císař Arnulf, využili Maďaři zmatku, který ve východofranské říši nastal, a při návratu obsadili Panonii. Následovalo období dalšího rozšiřování jejich moci a loupeživých nájezdů nejen směrem na západ, ale i východ, přesněji do Byzance. Maďaři měli rovněž podíl na zániku Velkomoravské říše. Nebudeme se zde podrobně věnovat následujícím dynamickým létům. Postačí, když řekneme, že během svých výprav se Maďaři dostali až na území Córdobského chalífátu a byli tudíž v prvních desetiletích 10. století skutečným postrachem Evropy. K tomu jim napomohl i fakt, že jak východofranská říše, tak Byzanc prožívaly na počátku 10. století období vnitřních krizí. Jinak by si taky Maďaři nemohli na východofranské říši vymoci placení tributu, který jim od roku 924 platil Jindřich Ptáčník. Avšak toto období netrvalo věčně. Roku 933 Jindřich Ptáčník Maďary porazil, což samozřejmě ukončilo zasílání tributu, který zajišťoval Maďarům blahobyt. Tato porážka však období loupeživých nájezdů neukončila. Jako mezník v těchto nájezdech bývá považován rok 955, kdy byli Maďaři poraženi u Augsburgu, přesněji na Lešském poli. Samozřejmě si nelze představit, že tehdy nájezdy úplně přestaly. Pokračovaly i nadále, ale s mnohem menší intenzitou. Navíc se Maďaři více zaměřili na Byzanc. Cílem výprav směřujících na Balkán bylo vymáhání poplatků od byzantských panovníků, který mohl nahradit kořist ze západu. Tuto praxi ukončila až porážka Maďarů u Arkadiopole roku 970.²¹⁸

O vnitřních poměrech mezi Maďary a o Arpádovcích toho v tomto období mnoho nevíme. Dle pozdější tradice uherské šlechty mělo přes Karpaty přejít 108 rodů, jejichž

---

²¹⁷ K této debatě: IZDNÝ, Jakub. *Dějiny střední Evropy jako jednotného prostoru v dlouhém desátém století*, s. 104–106.

²¹⁸ Celé období popisuje: IZDNÝ, Jakub. *Dějiny střední Evropy jako jednotného prostoru v dlouhém desátém století*. Z obecných prací lze například doporučit: HÓMAN, Bálint. *Geschichte des Ungarischen Mittelalters band 1: Von Den Ältesten Zeiten Bis Zum Ende des 12. Jahrhunderts*; KRISTÓ, Gyula. *Die Arpaden-Dynastie: die Geschichte Ungarns von 895 bis 1301*; BEREND, Nora – UTABAŇCZYK, Przemysław – WISZEWSKI, Przemysław. *Central Europe in the High Middle Ages: Bohemia, Hungary and Poland, c. 900-c. 1300*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.

potomky měli uherští šlechtici být, ale pravdivost této tradice nelze dokázat. Je pravděpodobné, že Maďaři byli kmenovým svazem kočovníků, kteří postupně v průběhu druhé poloviny 10. století vyměnili nomádský způsob života za usedlý. Stejně tak postupně opustili své původní náboženství a nahradili jej křesťanstvím. Vše byl dlouhý proces, za jehož klíčový moment bychom neměli považovat bitvu u Augsburgu, byť jistě napomohla již existujícím tendencím. Co se Arpádovců týče, ti z počátku nebyli neomezenými vládci kmenového svazu. Jak se zdá, u Maďarů byli ještě na přelomu 9. a 10. století dva vládci zřejmě ze dvou rodů. Nejvyšší vojenský velitel, *guyala*, z rodu Arpádovců, a *kende*, jehož funkce byly především náboženského charakteru. Když byl roku 904 *kende* Kurszán zabit díky bavorským intrikám, převzal jeho funkci Arpád a spojil je do jedné. Přesto však značná moc v kmenovém svazu zůstávala v rukou jednotlivých kmenových náčelníků, proto si po roce 904 a ani později nesmíme představovat Arpádovce jako neomezené vládce.²¹⁹

Představme si zde ještě krátce rodokmen prvních Arpádovců. Prvním známým členem rodu byl Arpádův otec Almoš. Mnoho o něm nevíme, ale jisté je, že Karpaty s Maďary nepřekročil. Badatelé se kloní k tomu, že mohl být jakožto neúspěšný velitel rituálně obětován před odchodem Maďarům. Dále je nám znám Arpádův syn Zoltán, který po smrti svého otce zaujal jeho místo jako velký kníže čili velkokníže. Právě za Zoltána byly podniknuty velké výpravy do západní Evropy. Po jeho smrti, někdy kolem polovina 10. století, vládl Maďarům Arpádův vnuk Fajs, který byl zřejmě poražen v bitvě u Augsburgu. Poté nacházíme v pramenech jako vládce Maďarů dalšího Arpádova vnuka Takšoňa. Právě za jeho vlády docházelo k útokům směrem na Balkán. Po jeho smrti, někdy před rokem 972, se stal velkoknížetem jeho nejstarší syn Gejza, který definitivně opustil politiku výpadů proti okolním zemím a zahájil období konsolidace spojené i s přijetím křesťanství. A právě mladším Gejzovým bratrem byl Michal, jenž se stal zakladatelem první nám známé vedlejší větve Arpádovců.²²⁰

---

²¹⁹ K maďarské společnosti: BARTHA, Antal. *Hungarian Society in the 9th and 10th centuries*. Budapešť: Akadémiai Kiadó, 1975.

²²⁰ Informace o některých maďarských vládciích v první polovině 10. století nám podává Konstantin Porfyrogenetos. PORFYROGENNETOS, Konstantinos. De administrando imperio. In: *Az Árpád-kori magyar történet bizánci forrásai. Fontes Byzantini Historiae Hungaricae aevo ducum et regum ex stirpe Árpád descendentium*. MORAVCSIK, Gyula (ed.). Budapest: 1984, s. 45-58. Text je k dispozici i v češtině: *Magnae Moraviae Fontes Historici III*. BARTOŇKOVÁ, Dagmar – HAVLÍK, Jaroslav – HRBEK, Ivan – LUDVÍKOVSKÝ, Jaroslav – VEČERKA, Radoslav (edd.). Brno: 1969, s. 382–401. Obecně k tomuto období: IZDNÝ, Jakub. *Dějiny střední Evropy jako jednotného prostoru v dlouhém desátém století*; KRISTÓ, Gyula – MAKK, Ferenc. *Az Árpád-ház uralkodói*.

4.2. Vedlejší větev Michala, bratra velkoknížete Gejzy

Kdy se Gejzův mladší bratr Michal narodil, nevíme. Jisté však je, že se původně Michal nejmenoval, to bylo až jeho křestní jméno. Dle některých historiků bylo Michalovo předkřestní jméno Béla, což měla být odvozenina titulu *bolja*.²²¹ O Bélově/Michalově mládí nic nevíme. Poprvé se o něm dovídáme roku 972, kdy měl být společně se svým bratrem Gejzou, tehdy již velkoknížetem, pokřtěn. Někteří badatelé předpokládají, že v době křtu byl ještě nezletilý.²²² V tom případě bychom jeho narození mohli předpokládat někdy na pomezí 50. a 60. let 10. století. Mnoho dalších informací o jeho životě nemáme. Historikové předpokládají, že úzce spolupracoval se svým starším bratrem Gejzou a byl za to odměněn jakýmsi knížectvím, byť prameny o ničem takovém nemluví.²²³

Tato teorie byla rozvinuta některými slovenskými historiky. Ti tvrdí, že oním územím, které měl Michal získat, bylo Nitranské knížectví.²²⁴ Tuto prostou tezi pak rozpracovali. Někteří dokonce tvrdí, že jako první Arpádovec zpacifikoval tamní slovanské kmeny, čímž upevnil podřízenost knížectví vůči Uhrám.²²⁵ Nejasnosti pak budí mezi slovenskými historiky konec Michalova života. Vesměs se shodují na tom, že byl Michal zavražděn z popudu staršího bratra Gejzy. Nejistota však panuje ohledně doby, kdy k tomu mělo dojít. Zatímco část se kloní k roku 995, jiní předpokládají, že k vraždě mělo dojít již mezi lety 976 a 978. Po ní se měl vlády nad Nitranskem ujmout Michalův syn Ladislav Lysý.²²⁶ Opusťme však nejisté pole teorií a shrňme si fakta.

Roku 972 tedy došlo k Michalovu křtu a někdy krátce poté získal od svého bratra Gejzy do správy nějaký kus země. V následujících letech o něm nemáme zprávy, ale vše nasvědčuje tomu, že s bratrem spolupracoval. Rovněž nejsme zpraveni o konfliktech mezi nimi. Co se konce jeho života týče, předkládá maďarský historik Györffy dvě možnosti. Buď zemřel před rokem 997 přirozenou smrtí nebo se koncem života vzdal svého území ve

²²¹ GYÖRFFY, György. *István király és műve*, s. 98.

²²² BEREND, Nora (ed.). *Christianizace a utváření křesťanské monarchie: Skandinávie, střední Evropa a Rus v období 10.-12. století*. Praha: Argo, 2013, s. 329. Jeho nezletilost předpokládá: GYÖRFFY, György. *King Saint Stephen of Hungary*, s. 52.

²²³ GYÖRFFY, György. *King Saint Stephen of Hungary*, s. 76–77.

²²⁴ K tomu například: MADARÁSOVÁ, Jitka – STEINHÜBEL, Ján. *Nitrianske kniežatstvo: počiatky stredovekého Slovenska: rozprávania o dejinách nášho územia a okolitých krajín od sťahovania národov do začiatku 12. storočia*. O tom, že Michal byl prvním nitranským úředníkem, nepochyboval ani slovenský historik Richard Marsina. MARSINA, Richard. Úřední vojvodstvo na Slovensku. *Zborník Slovenského národného múzea*, s. 205. Oproti tomu maďarské bádání je vůči Michalově správě Nitrianska více než skeptické.

²²⁵ LUKAČKA, Ján. *Slovakia in History*. New York: Cambridge University Press, 2011, s. 32.

²²⁶ K roku 995 se kloní Steinhübel. STEINHÜBEL, Ján. Uhorské královstvo a Nitrianske kniežatstvo za vlády Štefana I. *Historický časopis* (2000), č. 1, s. 3–34, s. 3. K 70. letům se kloní: BARTL, Julius – CICAJ, Viliam – KOHOUTOVA, Maria – LETZ, Robert – SEGEŠ, Vladimír – SKVARNA, Dušan. *Slovak History: Chronology & Lexicon*. Wauconda: Bolchazy-Carducci Publishers, 2002, s. 278.

prospěch synovce Štěpána.²²⁷ Avšak ani do jedné z těchto možností nezapadá informace o nuceném odchodu Michalových synů ze země. Je pravdou, že jsme o nich zpraveni pozdními prameny²²⁸, ale faktem zůstává, že se v exilu ocitli, a dokonce se svými příbuznými válčili, o tom však až později. Tudíž nemůže úplně vyloučit tezi slovenských historiků o vraždě.

K čemu tedy došlo koncem Michalova života? Nabízí se dvě možné odpovědi. Buď byl skutečně zabit nebo zemřel přirozenou smrtí, ale jeho synové byli záhy ze země vyhnáni. Z toho vyplývá, že námi sledovaná větev se mohla dostat do nějakého konfliktu s vládnoucími příbuznými. Nelze vyloučit, že si Michal a jeho synové začali činit nároky na vládu nad celou zemí, ale důvodem vyhnanství mohl být i prostý vzrůst jejich moci vzbuzující obavy vládnoucích Arpádovců. Více toho bohužel vzhledem k nedostatku zpráv říci nemůžeme. Podotkněme jen závěrem, že Michal pojal za manželku příbuznou bulharského cara Samuela I. Z tohoto svazku se pak narodili jeho synové Ladislav Lysý a Vazul.²²⁹

Jak již bylo naznačeno výše, Michalovi synové opustili po jeho smrti zemi. Nelze ani vyloučit, že se jednalo přímo o útěk. Oba bratři zamířili na východ k Vladimíru Velikému, vládci Kyjevské Rusi.²³⁰ To, že Ladislav a Vazul zvolili jako svůj cíl právě Kyjevskou Rus, by nás nemělo překvapovat. Za vlády Vladimíra zažívalo jeho velkoknížectví období rozmachu a zdálo se být nejmocnějším východním sousedem Arpádovců.²³¹ Bylo tudíž logické, že se bratři pokusili najít ve Vladimírovi svého ochránce, který by jim mohl dopomoci k návratu do vlasti. Součástí této snahy byl snad i v pozdních pramenech reflektovaný sňatek Ladislava s některou Vladimírovou příbuznou.²³² Avšak předpoklad, že Vladimír v jejich prospěch zasáhne proti tehdy vládnoucímu Štěpánovi I., od roku 1000 uherskému králi, nevyšel. Ba naopak s ním i nadále žil v míru²³³ a bratřím nezbylo než hledat pomoc jinde.

Ladislav a Vazul se tudíž rozhodli vydat do Polska, které tehdy zažívalo pod vládou

---

²²⁷ GYÖRFFY, György. *King Saint Stephen of Hungary*, s. 79.

²²⁸ Hovoří o něm až prameny 14. století. STEINHÜBEL, Ján. Uhorské kráľovstvo a Nitrianske kniežatstvo za vlády Štefana I., s. 3.

²²⁹ KRISTÓ, Gyula – MAKK, Ferenc. *Az Árpád-ház uralkodói*, Appendix 1.

²³⁰ MADARÁSOVÁ, Jitka – STEINHÜBEL, Ján. *Nitrianske kniežatstvo: počiatky stredovekého Slovenska: rozprávanie o dejinách nášho územia a okolitých krajín od sťahovania národov do začiatku 12. storočia*, s. 220–221.

²³¹ Ke Kyjevské Rusi například: TÉRA, Michal. *Kyjevská Rus: dejiny, kultura, spoločnosť*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2019.

²³² *The Hungarian Illuminated Chronicle: Chronica de Gestis Hungarorum*, s. 113.

²³³ To potvrzuje mimo jiné i Nestor. NESTOR. *Nestorův letopis ruský: pověst dávných let*. DOLANSKÝ, Julius (ed.). Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1954, s. 113. Nejnovější české vydání s předmlouvou a poznámkami Michala Téry vyšlo roku 2014.

Boleslava Chrabrého období obrovského územního rozmachu. Zatímco Ladislav u polského vládce zůstal, což se mu brzy vyplatilo, Vazul záhy zemi opustil. Důvodem jeho odchodu mohla být snaha o získání dalších spojenců. Těmi se snad stali Pečeněhové, z nichž pocházela Vazulova manželka Tatin. Připomeňme zde rovněž, že mezi Pečeněhy se Vazul přiklonil k pohanství a že pohany pak dlouho zůstávali i jeho synové.²³⁴ Vraťme se však nyní k Ladislavovi. Jak jsme již zmínili, zažíval raný polský stát pod vládou Boleslava Chrabrého období obrovského územního rozmachu. Nejen že jeho vládce dobyl Moravu, ale na krátký čas usedl na pražský knížecí stolec a obsadil i Lužici s Milčanskem. Kromě toho měl též porazit Maďary a dobýt část jejich země až po Dunaj.²³⁵ Tažení do Uher umožnilo Boleslavovi až podmanění Moravy a nelze úplně vyloučit, že jej podnikl na Ladislavovu žádost. Nelze si však představovat, že by se snažil nesobecky dopomoci vyhnanému Arpádovci k návratu do vlasti. Spíše chtěl Ladislava využít k oslabení Štěpána a jeho země.

Otázkou však zůstává, co přesně Boleslav v Uhrách získal. Musíme připomenout, že dílo Galla Anonyma vzniklo více než sto let po popisované události. Naproti tomu současník událostí Dětmar z Merseburku nás o dobytí Uher vůbec nezpravuje. Podává nám pouze informaci o tom, že na Boleslavově území při hranici s Uhrami se nacházel jistý hrad, který spravoval strýc uherského krále Prokuj, jenž byl násilím vypuzen ze země.²³⁶ Můžeme tedy věřit informaci o dobytí části Uher Poláky? Zřejmě ano, tedy alespoň badatelé soudí, že ke konfliktu mezi Boleslavem Chrabrým a Štěpánem I. skutečně na počátku 11. století došlo a že část Uher byla ztracena. Otázkou samozřejmě je, o jak velké území se jednalo. Györffy se domnívá, že zmínka o dobytí území až po Dunaj by se mohla vztahovat k okupaci údolí řeky Moravy Poláky.²³⁷ Na druhou stranu Steinhübel soudí, že se mohlo jednat o oblast celého dnešního Slovenska či celého Nitranského knížectví.²³⁸ Slovenský historik tuto teorii pak na základě pozdějších pramenů dále rozvíjí. Přepokládá, že Nitranské knížectví bylo svěřeno Ladislavovi Lysému, který zde následně vládl pod polskou ochranou. Steinhübel však zdůrazňuje, že Nitransko nebylo odtrhnuto od Uher. Naopak Štěpán jej i nadále mohl

---

²³⁴ Z manželství známe tři syny jménem Levente, Ondřej a Béla. MADARÁSOVÁ, Jitka – STEINHÜBEL, Ján. *Nitrianske kniežatstvo: počiatky stredovekého Slovenska: rozprávania o dejinách nášho územia a okolitých krajín od sťahovania národov do začiatku 12. storočia*, s. 220–221.

²³⁵ GALLUS ANONYMUS. *Gesta Principum Polonorum. The Deeds of the Princes of the Poles*. KNOLL Paul W. – SCHAER, Frank (edd.). Budapešť: Central European University Press, 2003, s. 30–34. Český překlad: GALLUS, Martinus. *Kronika a činy polských knížat a vládců*. WIHODA, Martin (ed.). Praha: Argo, 2009.

²³⁶ THIETMAR. *Chronicon*, s. 496.

²³⁷ GYÖRFFY, György. *King Saint Stephen of Hungary*, s. 142.

²³⁸ MADARÁSOVÁ, Jitka – STEINHÜBEL, Ján. *Nitrianske kniežatstvo: počiatky stredovekého Slovenska: rozprávania o dejinách nášho územia a okolitých krajín od sťahovania národov do začiatku 12. storočia*, s. 227.

považovat za pevnou součást své říše, jen v něm neměl žádný vliv.²³⁹

Příliš pravděpodobně se nejeví, že by Poláci dokázali ovládnout celé Nitransko a po následující léta tam prosazovat sobě nakloněné vládce. Jako pravděpodobnější se jeví, že v rámci polského vpádu došlo k ovládnutí některých hradů, jejichž správa byla svěřena právě Ladislavovi. Pravděpodobně k této události došlo roku 1014, kdy Poláci ovládli uherské pozice kolem řeky Moravy²⁴⁰, snad až po místo, kde se řeka vlévá do Dunaje. Zda součástí tohoto území byla i Nitra, nelze s jistotou říci. Zatímco slovenští historici jsou o tom přesvědčeni, Györffy to popírá.²⁴¹ Jisté však je, že získání určitého území, ať už většího či menšího, musel být Ladislavem splacen vojenskou pomocí. Arpádovec se záhy zapojil do války mezi Boleslavem Chrabrým a Jindřichem II. Připomeňme, že součástí této války byl i útok na uherské pozice v údolí řeky Moravy, neboť Štěpán I. byl spojencem císaře Jindřicha II. Avšak právě účast na válečném tažení Boleslava Chrabrého se mohla stát Ladislavovi osudnou. Pravděpodobně zemřel při tažení roku 1015.²⁴²

Ladislavův syn Domoslav nebyl v této době ještě dospělý, a tak se vlády či spíše správy nad Poláky dobytou částí Uher ujal Vazul.²⁴³ Stejně jako v případě Ladislava ani o jeho životě mnoho informací nemáme. Slovenští badatelé na základě pozdních zdrojů předpokládají, že navázal na politiku svého bratra a spolupracoval s Poláky. To se jeví jako poměrně pravděpodobné, ostatně nic jiného mu nezbývalo, neboť bez jejich pomoci by se v Uhrách neudržel. Příkladem toho by pak byla jeho účast na tažení Boleslava Chrabrého na Kyjevskou Rus roku 1018.²⁴⁴ Co se však nějakých podrobností a dalšího Vazulova života týče, asi nás již nepřekvapí, že jsou předmětem sporu. Slovenské bádání předpokládá, že Vazulova vláda na území, které připadlo jeho bratrovi – tedy dle slovenských historiků v Nitranském knížectví – byla poměrně dlouhá. Ukončit ji mělo až oslabení moci raného polského státu po smrti Boleslava Chrabrého, jenž skonal roku 1025.²⁴⁵ Toho využil roku 1029 Štěpán, který vpádl s vojskem do Nitranského knížectví zbaveného polské ochrany

²³⁹ STEINHÜBEL, Ján. Uhorské královstvo a Nitrianske knížatstvo za vlády Štefana I., s. 18.

²⁴⁰ MAKK, Ferenc. *Magyar külpolitika (896–1196)*, s. 48–49.

²⁴¹ GYÖRFFY, György. *King Saint Stephen of Hungary*, s. 107–108.

²⁴² K Štěpánově zahraniční politice a jeho spojencům. MAKK, Ferenc. On the Foreign Policy of Saint Stephen. In: ZSOLDOS Attila (ed.). *Saint Stephen and His Country: A Newborn Kingdom in Central Europe – Hungary*. Budapešť: Lucidus Kiadó, 2001, s. 37–48. Ke smrti Ladislava Lysého STEINHÜBEL, Ján. Uhorské královstvo a Nitrianske knížatstvo za vlády Štefana I., s. 18.

²⁴³ GYÖRFFY, György. *King Saint Stephen of Hungary*, s. 169.

²⁴⁴ Vazul se měl na pomoci podílet 500 jezdců. STEINHÜBEL, Ján. Uhorské královstvo a Nitrianske knížatstvo za vlády Štefana I., s. 18. Oněch 500 uherských jezdců nacházíme i u Dětmara, byť bez specifikace, že šlo Vazulovi válečníky. THIETMAR. *Chronicon*, s. 529–531.

²⁴⁵ GALLUS ANONYMUS. *Gesta Principum Polonorum. The Deeds of the Princes of the Poles*, s. 66–73.

a rychle jej dobyl.²⁴⁶

Byla však jeho vláda tak dlouhá? Odpověď na tuto otázku lze hledat v dobytí Moravy knížetem Oldřichem. Vždyť tato země byla hlavní spojnici mezi raným polským státem a Poláky získanou částí Uher. Čeští badatelé se shodují na tom, že Morava byla Přemyslovci získána po roce 1018, ale na přesnějším určení se neshodnou. Zatímco někteří kladou dobytí již na počátek 20. let 11. století, jiní se domnívají, že k němu došlo až kolem roku 1029. Připomeňme zde ještě, že obsazení země bylo zřejmě krátkým procesem.²⁴⁷ Přesnějšího data se asi nedobereme, ale diskuze dokazuje, že k přetnutí spojnice mezi raným polským státem a Uhrami mohlo dojít dříve. A ve chvíli, kdy k tomu došlo, zajisté následoval Štěpánův útok. Nedatujme tedy vzhledem k nejistotě spojené s dobytím Moravy konec Vazulovy vlády nad částí Uher do roku 1029, ale spíše obecně do 20. let 11. století.

Než se budeme zabývat zbytkem Vazulova života, vraťme se ještě k teorii slovenských historiků, která předpokládá, že Ladislav a Vazul drželi celé Nitranské knížectví. Jak již bylo řečeno, zakládá se celý konstrukt na relativně pozdních a málo relevantních pramenech. Historik Györffy souhlasí s tím, že jediným místem, které je s Vazulem spojováno, je právě Nitra²⁴⁸, což může na první pohled podporovat teorii slovenských historiků. Avšak Nitra je spojována s Vazulem z úplně jiného důvodu. Stala se totiž místem jeho uvěznění. A toto uvěznění mohlo souviset jen se zánikem polské enklávy v Uhrách snad spravované Ladislavem a po něm Vazulem. Navíc se nejeví příliš pravděpodobné, že by král Štěpán uvěznil svého příbuzného v centru jeho bývalého panství, kde by mohl mít mnoho podporovatelů.

Přesuňme se však z nejisté půdy teorií k faktům. Následující události totiž razantně zasáhly do Vazulova života. Jediný syn Štěpána I. Emerich zemřel roku 1031²⁴⁹, což otevřelo v Uherském království otázku nástupnictví. Dle badatelů byl mezi Maďary před korunovací Štěpána uplatňován seniorát.²⁵⁰ Tato praxe by mohla být nyní opět uplatněna a vynesla by po smrti Štěpána na královský trůn nejstaršího Arpádovce, jímž byl právě Vazul. I přes torzovitost pramenů se zdá, že Vazul se svými potomky zůstávali se Štěpánem jedinými

²⁴⁶ MADARÁSOVÁ, Jitka – STEINHÜBEL, Ján. *Nitrianske kniežatstvo: počiatky stredovekého Slovenska: rozprávania o dejinách nášho územia a okolitých krajín od sťahovania národov do začiatku 12. storočia*, s. 239.

²⁴⁷ Žemlička uvádí mezidobí let 1019 a 1020. ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí: (1034-1198)*, s. 43. K této debatě přehledně: WIHODA, Martin. *Morava v době knížecí: 906-1197*, s. 83–113.

²⁴⁸ GYÖRFFY, György. *King Saint Stephen of Hungary*, s. 169.

²⁴⁹ Emerich byl později dokonce svatořečen. CARTLADGE, Bryan. *The Will to Survive: A History of Hungary*. Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 16.

²⁵⁰ Pokud by byl v platnosti seniorát vysvětlovalo by to teorie části historiků o vraždě Michala, který by měl po smrti Gejzy nárok na vládu na úkor Gejzova syna. O tom, že seniorát v Uhrách existoval nepochybuje ani Györffy. GYÖRFFY, György. *István király és műve*, s. 112.

mužskými členy rodu Arpádovců a jejich nástupu k vládě by nikdo nestál v cestě. Jenže první uherský král nemínil, aby se po jeho smrti ujali království právě tito jeho příbuzní. O důvodu tohoto odporu se můžeme přít. Snad se mu zdála podezřelá jejich náklonnost k pohanství, či nechtěl přenechat vládu příbuzným, kteří hledali pomoc proti němu v zahraničí. Místo toho se Štěpán rozhodl prosadit nástupnictví Petra Orseola, syna své sestry a benátského dóžete Oty Orseola.²⁵¹ Pro jeho prosazení však bylo zapotřebí odstranit z cesty Vazula a jeho potomky.

A tak roku 1031 byl uvězněný Vazul na příkaz Štěpána oslepen, aby již nemohl představovat hrozbu pro Petra Orseola. K oslepení došlo, i přestože Vazul se zdál být s nástupnictvím Štěpánova synovce smířen.²⁵² Velkou váhu nelze přikládat později vzniklým uherským kronikám, které se snaží očistit Štěpána a tím i vylepšit příběh Vazula a jeho synů, kteří nakonec usedli na uherský královský trůn. Dle těchto kronikářů se Štěpán chystal předat vládu svému bratranci Vazulovi a povolal ho k sobě z vězení v Nitře. Avšak tehdy do příběhu vstoupila Štěpánova manželka Gisela, která nechtěla vidět Vazula na královském trůně. Proto se rozhodla s několika spiklenci jednat a společně vyslali jednoho ze svých lidí k Vazulovi a ten jej oslepil.²⁵³ Krátce po svém oslepení buď ještě roku 1031 nebo 1032 Vazul zemřel a jeho potomci Ondřej, Béla a Levente spolu s bratrancem Domoslavem uprchli ze země. Jejich útočištěm se staly Čechy.²⁵⁴

V Čechách se cesty všech těchto Arpádovců rozešly. Dle některých kronik byla důvodem odchodu jejich nuzná situace²⁵⁵, což jistě mohla být částečně pravda, ale nejednalo se o hlavní příčinu. Tou bylo spojenectví českého knížete Břetislava s novým uherským vládcem Petrem Orseolem, jenž se stal králem roku 1038.²⁵⁶ Zatímco Domoslav zamířil do Říše k Jindřichovi III., jeho bratranci se vydali do Polska. V Polsku však zůstal jen Béla, který se podílel na bojích s Pomořanci, získal si náklonnost Kazimíra I., a dokonce se oženil s panovnickovou sestrou Adléťou. Jeho bratři Ondřej a Levente, snad žárliví na bratrovu pozici u Kazimíra, se nejprve vydali k Pečeněhům, z nichž pocházela jejich matka, a odtud pak na Kyjevskou Rus, kde Ondřej pojal za manželku jednu z tamních kněžek.²⁵⁷ Všem těmto Arpádovcům nezbyvalo nic jiného než čekat na vhodnou příležitost k návratu do země. Ta se

²⁵¹ HÓMAN, Bálint. *Geschichte des Ungarischen Mittelalters band 1: Von Den Ältesten Zeiten Bis Zum Ende des 12. Jahrhundert*, s. 244.

²⁵² MOLNÁR, Miklós. *A concise history of Hungary*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001, s. 26. O tom, že byl Vazul s nástupnictvím Petra Orseola smířen nepochybuje: GYÖRFFY, György. *King Saint Stephen of Hungary*, s. 170.

²⁵³ KÉZA, Simon. *Gesta Hungarorum*, s. 105–107.

²⁵⁴ KRISTÓ, Gyula – MAKK, Ferenc. *Az Árpád-ház uralkodói*, s. 69.

²⁵⁵ *The Hungarian Illuminated Chronicle: Chronica de Gestis Hungarorum*, s. 110.

²⁵⁶ Spojenectví obou bylo namířeno proti Svaté říši římské. ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí: (1034-1198)*, s. 59.

²⁵⁷ TÉRA, Michal. *Kyjevská Rus: dějiny, kultura, společnost*, 275–276.

nejprve naskytla Domoslavovi. Petr Orseolo vládnoucí v Uhrách pocházel z úplně jiného kulturního prostředí. Badatelé se shodují na tom, že se jednalo o dokonalého rytíře a křesťana, který se v Uhrách obklopoval svými Italy. To vedlo společně s jeho nepřilíš úspěšnou politikou k tomu, že jej roku 1041 nespokojení velmoži vyhnali ze země a na jeho místo dosadili záhadného Samuela Abu, snad nějakým způsobem spřízněného se Štěpánem.²⁵⁸ Ve stejné době se v nepříznivé situaci nacházející český kníže Břetislav musel podrobit Jindřichovi III. Součástí dohod uzavřených s císařem byla i účast na chystané výpravě do Uher s cílem navrátit trůn Petru Orseolovi.²⁵⁹

Tehdy se na scéně opět objevil Domoslav, který se znovu ocitl u Břetislava I. a z nám neznámých příčin se stal jeho chráněncem. Můžeme jen předpokládat, že český kníže tak činil proto, aby jej mohl při chystaném tažení do Uher vhodně využít. Ostatně sám Břetislav měl s válkou proti Uhrům zkušenosti ze svého mládí.²⁶⁰ Výprava říšského a českého vojska roku 1042 do Uher však svůj cíl, znovunastolení Petra Orseola, nespĺnila. Sice se podařilo dobýt část země, ale tamní obyvatelstvo odmítlo přijmout Petra Orseola. Tehdy vstoupil na scénu český kníže a navrhl císaři, aby svěřil dobyté území Domoslavovi.²⁶¹ Ostatně jeho otec část země kdysi držel a Domoslav zde vyrostl, tudíž byl s prostředím seznámený a zdál se být ideální volbou. A co bylo hlavní, tamní obyvatelstvo jej bylo ochotné přijmout. A tak se Domoslav vrátil do země, a dokonce získal do správy dobyté území. Z návratu do vlasti se však nemohl těšit příliš dlouho. Záhy po stažení českého a říšského vojska vpadl do Domoslavovy enklávy Samuel Aba a bez větších potíží území opět podvolil své vládě. Domoslav musel znovu uprchnout z vlasti a opět zamířil ke svému ochránci knížeti Břetislavovi I.²⁶²

Naděje v exilu žijícím Arpádovcům svitla znovu roku 1044. Onoho roku padl v bitvě u Menfő, kde se střetl s císařem a vzbouřenci, Samuel Aba a uherští velmoži se začali opět hromadně přiklánět k Petru Orseolovi. Ten byl znovu za přítomnosti císaře, který si i za svou pomoc nechal draze zaplatit, uveden na královský trůn²⁶³, ale své vzdálené příbuzné do vlasti

²⁵⁸ KONTLER, László. *Dějiny Maďarska*. Praha: NLN, 2001, s. 48.

²⁵⁹ O posledním tažení císaře proti Břetislavovi, které vedlo k podrobení se českého knížete nás informuje Kosmas. KOSMAS. *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*, s. 99–100.

²⁶⁰ ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí: (1034–1198)*, s. 63–64.

²⁶¹ Slovenské bádání předpokládá, že došlo k obsazení celého území Nitranského knížectví, které bylo následně svěřeno Domoslavovi. MARSINA, Richard. *Údelné vojvodstvo na Slovensku*, s. 209. Avšak maďarské bádání je v tomto ohledu velmi skeptické a předpokládá jen obsazení části země. Dokonce ani nehovoří o Domoslavovi, ale na základě kroniky Heřmana z Reichenau jen o bezejmeném Arpádovci. MAKK, Ferenc. *Magyar külpolitika (896–1196)*, s. 61.

²⁶² Tamtéž, s. 61.

²⁶³ Petr musel souhlasit se svou podřízeností císaři. ENGEL, Pál. *The realm of St. Stephen: a history of medieval Hungary, 895–1526*, s. 29.

nepovolal. Zřejmě se obával jejich větší popularity, která jej mohla ohrozit. Ostatně jejich větší oblíbenost dokládalo i tažení z roku 1042. Avšak Petrova vláda nebyla příliš pevná a ihned po návratu do Uher se začala objevovat první spiknutí, která král tvrdě potlačoval, čímž rostl odpor k jeho vládě.²⁶⁴

Nespokojení velmoži a preláti se v dané době rozhodli povolat zpět Vazulovy syny. Dle pozdních pramenů tak činili kvůli utrpení svého lidu, které již nemohli déle snášet.²⁶⁵ Je samozřejmě otázkou, jaká byla reálná situace v Uhrách, ale o rozsáhlém odporu proti Petru Orselovi nemůže být pochyb. Na výzvu velmožů a prelátů odpověděli Ondřej a Levente. V době jejich příchodu, roku 1046, vypuklo v Uhrách rozsáhlé pohanské povstání.²⁶⁶ Oba bratři neváhali a stali se brzy jeho vůdci. Nebylo to však zadarmo. Bratři museli povolit zabíjení kněží, ničení kostelů a vyznávání tradičního náboženství. Za to jim však byla přislíbena pomoc v boji proti Petrovi. Je zajímavé, že i přes podporu pohanů se k Ondřejovi a Leventemu chtěli přidat i někteří význační preláti, byli však vzbouřenci usmrceni dříve, než to stihli.²⁶⁷ Překvapit by nás neměla lehkost, s jakou bratři souhlasili s požadavky vzbouřenců. Vždyť oba dlouho pohany zůstávali, Ondřej byl pokřtěn až na Kyjevské Rusi a Levente snad zůstal pohanem do konce života.²⁶⁸ Vzhledem k jejich další politice zaměřené na vymýcení pohanství však toto tvrzení nedává smysl. Pravděpodobnější je, že to byla zkrátka příležitost, která se nemusela znovu objevit, a tak se bratři rozhodli udělat cokoliv, aby ji využili a prosadili se.

Tváří v tvář rozsáhlému povstání, vedenému navíc jinými Arpádovci, se rozhodl Petr Orseolo uprchnout do Východní marky. To se mu však nepodařilo. Byl zajat, oslepen a vykastrován.²⁶⁹ Roku 1047 byl králem korunován Ondřej. Podotkněme, že krátce po svém nástupu přikázal všem poddaným vzdát se pohanských zvyklostí pod trestem smrti²⁷⁰, nedbaje příliš na fakt, že právě pohanské povstání jej vyneslo na královský trůn. Návratu a určitých pozic se dočkali i zbývající Ondřejovi příbuzní. Levente měl pomáhat bratrovi s vládou, ale

²⁶⁴ KRISTÓ, Gyula – MAKK, Ferenc. *Az Árpád-ház uralkodói*, s. 58.

²⁶⁵ *The Hungarian Illuminated Chronicle: Chronica de Gestis Hungarorum*, s. 111.

²⁶⁶ KOSZTOLNYIK, Zoltan J. The Negative Results of the Enforced Missionary Policy of King Saint Stephen of Hungary: The Uprising of 1046. *The Catholic Historical Review* (1974), č. 4, s. 569–586.

²⁶⁷ *The Hungarian Illuminated Chronicle: Chronica de Gestis Hungarorum*, s. 111. Mezi zabitými preláty byl i Gerard Sagredo, jenž byl později svatořečen. K jeho osobě: ŞERBAN, Turcuş. *Saint Gerard of Cenad: The Destiny of a Venetian around the Year One Thousand*. Cluj-Napoca: Romanian Cultural Institute, 2006.

²⁶⁸ KONTLER, László. *A history of Hungary: millennium in Central Europe*. Houndmills: Palgrave Macmillan, 2002, s. 59.

²⁶⁹ MOLNÁR, Miklós. *A concise history of Hungary*, s. 26.

²⁷⁰ *Kronika uhorských kráľov zvaná Dubnická*. SOPKO, Július Sopko (ed.). Budmerice: Vydavateľstvo Rak, 2004, s. 66.

záhy zemřel.²⁷¹ Domoslav získal do správy část území, zřejmě Nitranské knížectví, ale již roku 1048 zemřel. Tehdy se do vlasti na výzvu krále Ondřeje I. vrátil i Béla, který získal Domoslavovo panství jako svůj úděl.²⁷² Dokonce byl učiněn královým nástupcem, neb Ondřej neměl v dané době syna.²⁷³ Přestože Ondřej musel ještě o svůj trůn bojovat s císařem Jindřichem III., který se nechtěl smířit s tím, že by se Uhry vymanily z vlivu Říše, udržel jej. Z vedlejší větve se stala větev hlavní.

---

²⁷¹ *Kroniky stredovekého Slovenska: stredoveké Slovensko očami kráľovských a mestských kronikárov*. SOPKO, Július (ed.). Budmerice: Vydavateľstvo Rak, 1995, s. 104.

²⁷² STEINHÜBEL, Ján. Uhorskí králi a Nitrianske kniežata v rokoch 1046-1077. *Historický časopis* (2001), č. 3, s. 394–414, s. 404.

²⁷³ ZUPKA, Dušan. Rituály zmierenia v zápasoch o uherský trón v druhej polovici 11. storočia. In: NODL, Martin – WIHODA, Martin (edd.). *Rituál smíření: konflikt a jeho řešení ve středověku: sborník příspěvků z konference konané ve dnech 31. května - 1. června 2007 v Brně*. Brno: Matice moravská, 2008, s. 57–70, s. 58.

4.3 Vedlejší větve Almoše, bratra Kolomana I.

Počátky další vedlejší větve Arpádovců lze vysledovat v 70. let 11. století, ale než se k nim dostaneme, shrňme krátce vývoj, ke kterému v Uhrách došlo. Jak jsme říkali, roku 1046 se do Uher vrátili nejprve Ondřej, jeho bratr Levente a jejich bratranec Domoslav, načež roku 1048 do vlasti přišel i poslední z členů Michalovy větve Béla. Z počátku mezi sebou bývalí vyhnanci udržovali dobré vztahy. Ostatně byl to král Ondřej, kdo povolal po smrti Domoslava do vlasti Bélu a svěřil mu část země do správy. Dokonce se zdá, že souhlasil s tím, aby Béla po jeho smrti převzal vládu.²⁷⁴ To se však změnilo s narozením Ondřejova syna Šalamouna, někdy mezi lety 1052 a 1053. Král se jej totiž rozhodl roku 1058 prosadit za svého nástupce. Nechal jej pomazat a korunovat ve Stoličném Bělehradě.²⁷⁵ To vyvolalo odpor Bély, který okamžitě opustil královský dvůr a uchýlil se do svých držav, odkud brzy, snad v obavách o své vlastní bezpečí, uprchl do Polska. Když se roku 1060 vrátil v čele vojska, podařilo se mu usednout na uherský královský trůn, zatímco jeho bratr Ondřej, ochrnutý od září 1058 po úderu mrtvice, zahynul na útěku. Malý Šalamoun se svou matkou utekl roku 1060 do Východní marky, kde se usadili v Melku pod ochranu tamního markraběte.²⁷⁶ Ve vyhnanství nezůstal Šalamoun dlouho. Již roku 1063 se začala chystat výprava, která mu měla pomoci k návratu. Jedním z jejich hlavních propagátorů byl Jindřich IV., s jehož sestrou Juditou byl Šalamoun od roku 1058 zasnoubený. Z dalších lze zmínit českého knížete Vratislava II., který byl Šalamounovým švagrem. Vojsko, se kterým se roku 1063 Šalamoun vypravil do Uher, nenarazilo na odpor. Béla totiž zemřel ještě před jeho vstupem do země 11. září 1063 a jeho synové raději uprchli před Šalomounem ze země. Stejně jako jejich otec před lety zamířili do Polska, zatímco jejich bratranec byl znovu korunován ve Stoličném Bělehradě. Netrvalo však dlouho a Šalamoun povolal své bratrance zpět. Snad se obával, aby se jako jejich otec Béla nevrátili s cizí pomocí do země. Dokonce nejstaršímu Gejzovi svěřil území, které ovládal jeho otec za vlády krále Ondřeje I.²⁷⁷ To vedlo ke krátkému období klidu. Gejza dokonce pomohl svému královskému bratrancovi porazit Pečeněhy a Byzantince, ale jejich vztahy se brzy začaly kalit, a nakonec přerostly v otevřený konflikt. Starší a zkušenější Gejza porazil roku 1074 Šalamouna u Mogyoródu, načež mladý uherský král již podruhé uprchl z Uher, tentokráte i s královským pokladem.²⁷⁸ Asi nás nepřekvapí, že zamířil do Svaté říše římské k Jindřichovi

²⁷⁴ STEINHÜBEL, Ján. Uherská královská a Nitrianská knížata v letech 1046-1077, s. 404.

²⁷⁵ *Kronika uherských králův zvaná Dubnická*, s. 69.

²⁷⁶ HÓMAN, Bálint. *Geschichte des Ungarischen Mittelalters band 1: Von Den Ältesten Zeiten Bis Zum Ende des 12. Jahrhundert*, s. 264-269.

²⁷⁷ KONTLER, László. *Dějiny Maďarska*, s. 50.

²⁷⁸ KOSZTOLNYIK, Zoltan J. *Five Eleventh-Century Hungarian Kings: Their Policies and Their Relations with Rome*. Colorado: Columbia University Press, 1981, s. 86.

IV., kterému za slib pomoci odpřisáhl věrnost. Avšak vojsko, které jej mělo prosadit, bylo poraženo. Vládu nad Uhrami tedy udržel Gejza, ale nebylo mu dáno být králem dlouho. Zemřel již roku 1077. Vlády se po něm ujal jeho bratr Ladislav, za nějž ustaly boje uvnitř dynastie.²⁷⁹ A právě syn Gejzy I. byl zakladatel námi sledované vedlejší větve Almoš.

Přesné datum narození Almoše nám není známé, dokonce si nejsme jisti ani tím, kdo byla jeho matka. Někteří badatelé se kloní k názoru, že Almoš byl synem druhé Gejzovy manželky, kterou byla byzantská princezna Synadene, zatímco jiní předpokládají, že jeho matkou byla první Gejzova choť Sofie.²⁸⁰ Pokud by jeho matkou byla byzantská princezna, mohlo by to částečně vysvětlovat zhoršené vztahy mezi ním a jeho starším bratrem Kolomanem, jehož matkou byla Sofie. Rovněž by pro tuto tezi mohlo hovořit, že Almoš později ze země uprchl a dožil právě pod ochranou konstantinopolského císaře.²⁸¹ Na druhou stranu víme, že krátce po smrti manžela odešla vdova po Gejzovi z Uher zpět do své vlasti.²⁸² Nezdá se pravděpodobné, že by sebou nevezala i svého malého syna, který by mohl navíc být v Uhrách výhledově ohrožován o málo starším Kolomanem. Přikloňme se tudíž k tomu, že Almošovou matkou byla Sofie. Co se data narození týče, předpokládají historici, že jak Koloman, tak Almoš se museli narodit krátce po sobě na počátku 70. let 11. století.²⁸³ Vzhledem k tomu, že Sofie musela zemřít někdy před rokem 1075, kdy se Gejza podruhé oženil, mohli bychom uvažovat i o tom, že zemřela následkem poporodních komplikací, možná právě po porodu Almoše. Jistí si však v tomto ohledu být nemůžeme.

Do života obou chlapců jistě velmi tvrdě zasáhla smrt jejich otce roku 1077. Jak jsme již hovořili, uherským králem se poté stal Gejzův mladší bratr Ladislav. Ten se zároveň ujal obou svých mladých synovců. Jistě mnohé z nás napadne, jak bylo pro chlapce nebezpečné ocitnout se na dvoře strýce, který bude výhledově podporovat nástupnictví vlastních potomků, v čemž by mohli synovci být překážkou. Avšak v tomto případě tomu tak nebylo. Ladislav

---

²⁷⁹ Ladislav také vyřešil problém se Šalamounem, který se do smrti Gejzy považoval za právoplatného uherského krále. Ten roku 1077 uznal vládu Ladislava a po formální abdikaci roku 1081 od něj získal v Uhrách rozsáhlé panství. I přes zisk vlastního panství proti Ladislavovi začal intrikovat, za což byl uvězněn. Po svém propuštění se usadil u Pečeněhů a opět se snažil o zisk trůnu. Úspěchu však nedosáhl. Zemřel při tažení Pečeněhů proti Byzanci. ENGEL, Pál. *The realm of St. Stephen: a history of medieval Hungary, 895-1526*, s. 33.

²⁸⁰ K prvnímu názoru se kloní slovenské bádání, druhý zastává například: FONT, Márta. *Koloman the Learned, King of Hungary*, s. 12.

²⁸¹ MAKK, Ferenc. *The Árpáds and the Comneni: Political Relations between Hungary and Byzantium in the 12th century*, s. 24.

²⁸² PRINZING, Günter – SALAMON, Maciej (edd.). *Byzanz und Ostmitteleuropa 950–1453: Beiträge einer table-ronde während des XIX. International Congress of Byzantine Studies, Copenhagen 1996*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 1999, s.72–76.

²⁸³ FONT, Márta. *Koloman the Learned, King of Hungary*, s. 13.

měl totiž ze svých manželství pouze jednu dceru.²⁸⁴ Bylo tedy jisté, že Gejzovi potomci se stanou Ladislavovými dědici a podle toho s nimi bylo zároveň jednáno. O dětství, které oba chlapci trávili na strýcově dvoře, nic nevíme. Jisté je pouze to, že s nimi měl uherský král rozdílné plány. Starší Koloman se měl začít připravovat na církevní dráhu²⁸⁵, což zřejmě znamenalo, že Ladislav nepočítal s tím, že by se po něm ujal vlády. Toto jednání bylo dosti neobvyklé, neboť většinou bývali na církevní dráhu směřováni mladší ze sourozenců. Dle pozdějších kronik byl Koloman údajně zcela slepý, shrbený, kulhal a koktal.²⁸⁶ Pokud nám tento popis přináší nějaký odraz skutečnosti či alespoň tradice, která v Uhrách existovala, můžeme předpokládat, že právě tyto nedostatky vedly krále Ladislava k tomu, že Kolomanovi určil církevní dráhu, zatímco Almoše se rozhodl prosadit svým nástupcem. Avšak je otázkou, zda přesně můžeme popisu kroniky věřit. Ostatně vznikla s velkým časovým odstupem a s vědomím následujícího vývoje vlády Almošových potomků v Uhrách.²⁸⁷ Přesto právě opomíjení staršího z bratrů vedlo později ke konfliktu mezi sourozenci, ale nepředbíhejme.

Prvním krokem, který Ladislav učinil, aby zajistil Almošovo nástupnictví, bylo, že jej roku 1084 učinil vévodou Slavonie. Musíme si uvědomit, že Almošovi tehdy mohlo být maximálně 14 let, spíš méně. Díky tomu jistě správu nevykonával sám, nýbrž pod dohledem některého z velmožů. Cíl uherského krále byl v tomto ohledu více než prostý, získání zkušeností a mocenské základny budoucího nástupce trůnu. Vévodou Slavonie zůstal Almoš do roku 1091²⁸⁸, kdy mu jeho strýc připravil nový úkol. Roku 1089 totiž zemřel chorvatský král Demetrius Zvonimir, jehož chotí byla Ladislavova sestra Helena. Krátce poté roku 1091 zemřel bez potomků i jeho nástupce Štěpán II. a v zemi vypukl konflikt mezi frakcemi nobility ohledně toho, kdo má být novým vládcem.²⁸⁹ Tehdy zasáhla Ladislavova sestra Helena, která s podporou části velmožů, požádala bratra, aby přitáhl do země. Tento zásah by neznamenal pro Ladislava nic menšího než zisk chorvatské koruny. A tak ještě roku 1091 vpadl do Chorvatska.²⁹⁰ Z počátku nenarazil uherský král na žádný odpor, a tak snadno ovládl

---

²⁸⁴ První manželku Ladislava neznáme, druhou byla Adléta Švábská. Ze svých manželství měl Ladislav pouze dvě dcery. KRISTÓ, Gyula – MAKK, Ferenc. *Az Árpád-ház uralkodói*, Appendices 1–2.

²⁸⁵ STEINHÜBEL, Ján. Zánik Nitrianskeho kniežatstva. *Historický časopis* (2002), č. 3, s. 385–406, s. 395–396.

²⁸⁶ *The Hungarian Illuminated Chronicle: Chronica de Gestis Hungarorum*, s. 131. Na druhou stranu měl být díky přípravě na výkon církevního úřadu velmi pečlivě vzdělaný. GALLUS, Martinus. *Gesta Principum Polonorum. The Deeds of the Princes of the Poles*, s. 172–173.

²⁸⁷ KONTLER, László. *A history of Hungary: millennium in Central Europe*, s. 63.

²⁸⁸ FONT, Márta. *Koloman the Learned, King of Hungary*, s. 15.

²⁸⁹ CURTA, Florin. *Southeastern Europe in the Middle Ages, 500–1200*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, s. 265.

²⁹⁰ FINE, John V.A. *The Early Medieval Balkans: A Critical Survey from the Sixth to the Late Twelfth Century*. Michigan: University of Michigan Press, 1991, s. 282.

celé území od řeky Drávy po Dinárské hory.²⁹¹ Tam narazil na opozici. Část chorvatských velmožů nesouhlasila s Ladislavovým vpádem a rozhodně jej nechtěla přijmout za krále. Do jejich čela se postavil Petr Svačić, kterého si později část šlechticů zvolila králem. Ten odporem v Dinárských horách bránil kompletnímu ovládnutí země. Do toho Ladislavovi přibyl další problém v podobě vpádu Kumánů. A tak se ještě roku 1091 rozhodl svěřit nově dobyté území do správy Almoše a sám se vydal zpět.²⁹² O tom, jak se zde Almošovi dařilo, mnoho nevíme, každopádně se mu nepodařilo zlomit odpor Petra Svačiće, od roku 1093 chorvatského krále. Na druhou stranu zde získával další cenné zkušenosti, které mu měly dle Ladislavova plánu spolu s drženým územím dopomoci k prosazení na uherský královský trůn.

Roku 1095 se král Ladislav vzhledem ke svému zdravotnímu stavu rozhodl, že nazrál čas definitivně prosadit Almoše svým nástupcem. Almoš se onoho roku spolu s bratrem Kolomanem, tehdy již biskupem a Ladislavem účastnil tažení proti českému knížeti, ale ještě před překročením hranic se králův zdravotní stav zhoršil. Dle kronikářů právě tehdy svolal velmože a označil Almoše svým nástupcem. S tím však nesouhlasil starší Koloman, který urychleně opustil vojsko a zamířil do Polska v naději, že zde získá pomoc.²⁹³ Krátce poté uherský král Ladislav I. zemřel. Almošovi však nebylo dáno, aby se stal po strýcově smrti uherským králem. Do Uher se totiž krátce po Ladislavově smrti z Polska vrátil Koloman a rozhodl se prosadit svá práva. Podotkněme, že jeho nárok byl s přihlédnutím k jeho věku silnější. Dle *Vídeňské obrázkové kroniky* se vracel na přání Ladislava. Tento pramen nás dále informuje o tom, jak Almoš svému bratrovi ochotně ustoupil a postoupil mu korunu.²⁹⁴ Toto svědectví pozdního pramene se však nezdá být relevantní, uvědomíme-li si, že Koloman byl korunován až roku 1096.²⁹⁵ Ladislav zemřel již 29. července 1095, čímž vzniká relativně dlouhé mezidobí. Nabízí se tudíž poněkud jiné řešení. Koloman se vrátil po strýcově smrti s vojskem a rozhodl se prosadit své nároky silou. Došlo ke konfliktu, jehož vyústěním byla dohoda obou bratří, v níž Almoš postoupil korunu bratrovi. Za to měl získat knížectví, které držel jeho otec a před ním i jeho děd – zřejmě Nitranské knížectví.²⁹⁶ Zisk tohoto území představoval jistě dostatečnou odměnu za ústup bratrovým nárokům. Na druhou stranu Almoš

²⁹¹ TOMÁŠ ZE SPLITU. *History of the Bishops of Salona and Split*. KARBIĆ, Darimir – PERIĆ, Olga – SWEENEY, James Ross (edd.). Budapešť: Central European University Press, 2006, s. 93.

²⁹² BÁRÁNY, Attila. The Expansion of the Kingdom of Hungary in the Middle Ages (1000–1490). In BEREND, Nora (ed.). *The Expansion of Central Europe in the Middle Ages*. Londýn: Routledge, 2012, s. 333–380, s. 345; CURTA, Florin. *Southeastern Europe in the Middle Ages, 500–1200*, s. 265.

²⁹³ *The Hungarian Illuminated Chronicle: Chronica de Gestis Hungarorum*, s. 130; ENGEL, Pál. *The realm of St. Stephen: a history of medieval Hungary, 895–1526*, s. 34.

²⁹⁴ *The Hungarian Illuminated Chronicle: Chronica de Gestis Hungarorum*, s. 130.

²⁹⁵ STEPHENSON, Paul. *Byzantium's Balkan Frontier: A Political Study of the Northern Balkans, 900–1204*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, s. 197.

²⁹⁶ FONT, Márta. *Koloman the Learned, King of Hungary*, s. 20.

přišel o správu Chorvatska. Navíc Nitransko bylo blíže královskému dvoru, čímž se tento Arpádovec dostával pod bedlivější dozor svého bratra. Lze tudíž předpokládat, že Almoš byl nucen bratrovi ustoupit kvůli tomu, že prohrával. Nasvědčuje tomu i fakt, že se nikdy se svým postavením nesmířil, ostatně právě jeho si umírající Ladislav vybral za svého nástupce.

První konflikt mezi bratry na sebe nenechal dlouho čekat, vypukl již roku 1098. Jeho pozadí však bylo mnohem hlubší, než by se mohlo zdát. Ladislav I. podporoval ke konci své vlády Jindřicha IV. v jeho boji s papežem Urbanem II., zatímco Koloman, který byl sám kdysi biskupem, se přiklonil na stranu papeže Urbana II.²⁹⁷ Ve stejné době obdržel Almoš dopis od císaře Jindřicha IV. V něm mu vládce Svaté říše římské děkoval za spolupráci a pomoc, zřejmě z dob vlád Ladislava I. Rovněž jej žádal, aby u svého bratra, krále Kolomana, zasáhl v jeho prospěch, za což sliboval odměnu.²⁹⁸ Tato císařova žádost nebyla vyslyšena, ale právě jeho přátelství mohlo Almoše přimět k jednání. Roku 1097 vpadl Koloman do Chorvatska s cílem porazit Petra Svačiće a podrobit si i zbytek země. Podotkneme, že se mu jej podařilo porazit v bitvě, v níž chorvatský král zahynul.²⁹⁹ Almoš tehdy využil bratrovy nepřítomnosti. Začal shromažďovat armádu a připravovat vše k povstání. Koloman se však včas o intrikách proti své osobě dozvěděl a roku 1098 vytáhl na bratrovo knížectví. Almoš mu vyrazil vstříc a obě vojska se setkala u Tiszavárkony, kde je od sebe dělila pouze řeka Tisa. K boji však nedošlo. Velmoži z obou stran mezi sebou začali jednat, načež přiměli bratry, aby uzavřeli mír.³⁰⁰ Neměli bychom však vyloučit možnost, že k jednání došlo z iniciativy jednoho z bratrů. Zda to bylo ze strany Almoše, který mohl mít obavy, že je bratr silnější, či Kolomana chtějícího ušetřit zemi zbytečného krveprolití, se však už nedovíme. Podstatné je, že mír, který byl mezi bratry uzavřen, opět neměl mít dlouhého trvání.

Konflikt vypukl na novo roku 1105. Důvodem byla korunovace Kolomanova syna Štěpána, tehdy čtyřletého chlapce, uherským králem. Tento čin připravoval Almoše o možnost stát se po smrti bratra uherským králem. Někteří historici totiž předpokládají, že součástí Almošova ustoupení Kolomanovi roku 1096 mohl být i slib, že se stane po Kolomanově smrti uherským králem.³⁰¹ Nebylo by to nic neobvyklého. Jak jsme již viděli, seniorátní princ se v nástupnictví nejednou využil, byť občas byl prosazován silou. Nyní však jakékoliv

²⁹⁷ KRISTÓ, Gyula – MAKK, Ferenc. *Az Árpád-ház uralkodói*, s. 136.

²⁹⁸ Dopis je i s překladem do angličtiny k dispozici v: *Imperial Lives & Letters of the Eleventh Century*. BENSON, Robert L. – MOMMSEN, Theodor E. – MORRISON, Karl F. (edd.). New York: Columbia University Press, 1962, s. 171.

²⁹⁹ FINE, John V.A. *The Early Medieval Balkans: A Critical Survey from the Sixth to the Late Twelfth Century*, s. 284.

³⁰⁰ *The Hungarian Illuminated Chronicle: Chronica de Gestis Hungarorum*, s. 131. FONT, Márta. *Koloman the Learned, King of Hungary*, s. 22.

³⁰¹ STEINHÜBEL, Ján. *Zánik Nitrianskeho kniežatstva*, s. 397.

Almošovy naděje pohasly a jediným řešením byla otevřená konfrontace. Sám by však neměl šanci, a tak se rozhodl hledat pomoc za hranicemi Uher. Nejprve vyrazil do Říše, kde doufal v pomoc sobě nakloněného Jindřicha IV. Avšak císař, čelící vzpouře vlastního syna, nemohl pro tohoto Arpádovce nic udělat, a tak se již roku 1106 Almoš vrátil zpět s nepořízenou.³⁰² Jenomže ve svém údělu ohrožovaném jeho bratrem si zůstat netroufl, a tak uprchl do Polska. Tam našel podporu u Boleslava III. Křivoústého. Značnou roli v tom jistě sehrály manželky obou mužů, které byly sestry. S Polskou pomocí vpadl Almoš do Uher a podařilo se mu dobýt pevnost Abaújvár.³⁰³ Jenže štěstí mu nepřálo. Koloman si dobře uvědomoval, že bez polské pomoci je jeho bratr bezbranný. Uherský král se proto neváhal s Boleslavem III. sejít a uzavřít s ním věčné přátelství a bratrství.³⁰⁴ Tím Almoš přišel o svého jediného spojence a nezbývalo mu nic jiného, než se vzdát Kolomanovi. Ten byl na oko přívětivý, s bratrem se usmířil, a dokonce mu vrátil jeho knížectví. Avšak uherský král nevěřil, že mu Almoš zůstane věrný, a tak ihned po jeho návratu začal chystat kroky k tomu, aby již nemohl představovat nebezpečí pro něj ani pro jeho syna.

Vhodná příležitost nastala roku 1107. Almoš se tehdy vypravil na kající pouť do Svaté země. Koloman využil jeho nepřítomnosti a roku 1107 či 1108 připravil bratra o jeho knížectví.³⁰⁵ Zřejmě se domníval, že právě tato majetková základna je příčinou sporů nejen mezi ním a Almošem, ale obecně v rámci dynastie Arpádovců. Almošovo knížectví tedy přestalo jako úděl existovat a bylo plně podřízeno uherskému králi.³⁰⁶ Na druhou stranu to neznamená, že Almoš přišel o svou mocenskou základnu úplně. V jeho bývalém panství mu zůstaly majetky, pouze území jako celek bylo podřízeno uherskému králi.³⁰⁷ Jak Almoš reagoval na bratrovo jednání, nevíme. Jistě zuřil, ale v daný okamžik nemohl bez spojenců nic dělat. Místo toho založil roku 1108 klášter v Dömöši. Vysvěcení budoucího komplexu se zúčastnil i Koloman. Toho měl dle pozdních pramenů Almoš využít k pokusu o jeho zabití. Nevíme, zda se skutečně nějaký pokus o vraždu krále připravoval. Jisté je, že Almoš byl z něj obviněn a měl být na Kolomanův rozkaz uvězněn. Ale na naléhání velmožů došlo opět ke smíření bratrů a Almošovu propuštění.³⁰⁸

Usmíření však bylo opět jen předstírané. Almoš krátce po incidentu opustil zemi

³⁰² HÓMAN, Bálint. *Geschichte des Ungarischen Mittelalters band 1: Von Den Ältesten Zeiten Bis Zum Ende des 12. Jahrhundert*, s. 359.

³⁰³ FONT, Márta. *Koloman the Learned, King of Hungary*, s. 22.

³⁰⁴ GALLUS ANONYMUS. *Gesta Principum Polonorum. The Deeds of the Princes of the Poles*, s. 172–173.

³⁰⁵ MAKK, Ferenc. *The Árpáds and the Comneni: Political Relations between Hungary and Byzantium in the 12th centuries*, s. 15.

³⁰⁶ STEINHÜBEL, Ján. *Zánik Nitrianskeho kniežatstva*, s. 405.

³⁰⁷ FONT, Márta. *Koloman the Learned, King of Hungary*, s. 23.

³⁰⁸ *The Hungarian Illuminated Chronicle: Chronica de Gestis Hungarorum*, s. 132.

a zamířil do Svaté říše římské, kde se mu podařilo získat podporu Jindřicha V. Ten v září roku 1108 napadl Uhry a oblehl Prešpurk ve snaze usadit Almoše na uherský královský trůn. Útok podpořil i český kníže Svatopluk, který rovněž vpadl s vojskem do Uher.³⁰⁹ Koloman však této přesile odolal. Jeho spojencem Boleslav III. Křivoústý napadl Čechy, čímž donutil Svatopluka ke stažení z Uher.³¹⁰ Navíc obléhání Prešpurku bylo neúspěšné a Koloman v daný okamžik neváhal nabídnout Jindřichovi mír a přátelství. Ten s nabídkou uherského krále souhlasil a Almoš se opět ocitl bez spojenců. Jediné, co pro něj jeho bývalý spojenc udělal, bylo, že mu u Kolomana vymohl odpuštění všech prohřešků a možnost návratu zpět do Uher.³¹¹ Almoš se však ani nyní nevzdával. Zkrátka se nehodlal smířit s nástupnictvím Kolomanova syna Štěpána a po svém návratu začal opět konspirovat proti svému bratrovi. Tehdy došla uherskému králi s věčně rebelujícím bratrem trpělivost. Někdy mezi lety 1112 a 1115 nechal Almoše i s jeho malým synem Bélou oslepit, aby tím definitivně připravil bratra o šanci usednout na královský trůn. Obdobný trest měl stihnout i mnoho Almošových podporovatelů. Bývalý kníže nitranský se poté přesunul do ústraní kláštera v Dömöši.³¹²

Koloman svého cíle dosáhl. Když roku 1116 zemřel, nastoupil bez jakýchkoliv potíží na uherský královský trůn jeho syn Štěpán. Za jeho vlády žil nějaký čas Almoš v ústraní v klášteře v Dömöši, ale později snad kolem roku 1125 ze země uprchl.³¹³ Důvod útěku neznáme. Podle pozdních pramenů se Almoš obával, že by jej mohl Štěpán II. nechat zabít.³¹⁴ Podle části badatelů však byl důvod útěku jiný. Almoš údajně začal veřejně kritizovat vojenské neúspěchy svého synovce v Dalmácii a ve Volyni. Dokonce měl opět chystat povstání, které mělo uherského krále svrhnout. Celý plán byl však prozrazen a Almoš musel z Uher utéct.³¹⁵ Se svými věrnými zamířil do Byzantské říše, kde byl vřele přijat tamním císařem Janem II. Komnenem a usazen v oblasti Makedonie. Měli bychom zde připomenout, že roli v jeho přijetí mohla sehrát i císařova manželka, která byla dcerou Ladislava, který si Almoše původně vybral za nástupce.³¹⁶ Když se o všem dověděl Štěpán II., žádal císaře, aby

³⁰⁹ HÓMAN, Bálint. *Geschichte des Ungarischen Mittelalters band 1: Von Den Ältesten Zeiten Bis Zum Ende des 12. Jahrhundert*, s. 378.

³¹⁰ MANTEUFFEL, Tadeusz. *The Formation of the Polish State: The Period of Ducal Rule, 963–1194*. Detroit: Wayne State University Press, 1982, s. 108.

³¹¹ STEINHÜBEL, Ján. Zánik Nitrianskeho kniežatstva, s. 400–401.

³¹² *Kronika uhorských kráľov zvaná Dubnická*, s. 87; HÓMAN, Bálint. *Geschichte des Ungarischen Mittelalters band 1: Von Den Ältesten Zeiten Bis Zum Ende des 12. Jahrhundert*, s. 380.

³¹³ KRISTÓ, Gyula – MAKK, Ferenc. *Az Árpád-ház uralkodói*, s. 156–157.

³¹⁴ *The Hungarian Illuminated Chronicle: Chronica de Gestis Hungarorum*, s. 135.

³¹⁵ MAKK, Ferenc. *The Árpáds and the Comneni: Political Relations between Hungary and Byzantium in the 12th century*, s. 23.

³¹⁶ KINNAMOS, Jan. *Deeds of John and Manuel Comnenus by John Kinnamos*. BRAND, Chares M. (ed.). New York: Columbia University Press, 1976, s. 17–18.

Almoše vyhnal. Jan II. neuposlechl, což posloužilo jako záminka k válce mezi oběma říšemi v letech 1127 a 1129. Jejího konce se však Almoš nedožil. Zakladatel námi sledované vedlejší větve zemřel 1. září 1127.³¹⁷

Almoš po sobě zanechal tři potomky, kteří vzešli z jeho manželství s Předslavou Kyjevskou. Kromě syna Bély se jednalo o dvě dcery Adelajdu a Hedviku. Béla se narodil někdy mezi lety 1108 a 1110.³¹⁸ Je zde tudíž nutné připomenout, že v době, kdy byl oslepen, mu mohlo být maximálně sedm let. Jeho zmrzačení však mohlo být původně zamýšleno ve větším rozsahu. Podle pozdních pramenů měl dokonce chlapcův strýc Koloman nařídít muži, jenž prováděl oslepení, aby chlapce vykleštil. Ten se nad chlapcem slitoval a vykleštil jen psa a jeho genitálie donesl králi jako důkaz.³¹⁹ Tomuto příběhu nemusíme přikládat větší váhu, ale jasně nám ukazuje, jaké utrpení musel malý nevinný chlapec snášet. Co se Bélových dalších osudů týče, badatelé předpokládají, že žil po oslepení s otcem v klášteře v Dömöši. Je však velmi zajímavé, že jej otec nevzal sebou do Byzantské říše. Místo toho Béla zůstal v Uhrách ukrytý v Pécsváradském klášteře.³²⁰ O důvodu, který Almoše vedl k tomu, že mladíka nechal i přes nebezpečí v Uhrách, lze jen spekulovat. Snad se obával nejistého osudu, který na něj mohl za hranicemi země čekat či se domníval, že ukrytý v Uhrách bude Béla ve větším bezpečí. Ostatně, jak se říká, pod svícnem bývá největší tma. Ani v tomto období však o Bélovi nějaké zprávy nemáme a nemůžeme tudíž říci, jaký byl jeho život. Jeho život se však razantně změnil roku 1129. Jak se zdá, uherský král Štěpán II., Bělův bratranec, žil v domnění, že Béla zemřel krátce po oslepení.³²¹ Právě onoho roku se měl dozvědět, že je naživu. Může nás překvapit, že uherský král tuto zprávu přijal s neskrývaným nadšením. Důvod byl prostý, neměl nástupce. Nechal tedy svého bratrance povolat ke dvoru a začal jej připravovat na to, že se stane jeho nástupcem. Nejprve zorganizoval Bělův sňatek s Helenou Srbskou a k tomu daroval bratranci jako sídlo Tolnu.³²² Když roku 1131 zemřel, nastoupil na královský trůn Béla, označovaný jako Béla II. Slepý. Z vedlejší větve se již podruhé v Uhrách stala větev hlavní. Podotkněme zde, že Bélovi potomci budou vládnout v Uhrách až do vymření dynastie Arpádovců.

---

³¹⁷ FONT, Márta. *Koloman the Learned, King of Hungary*, s. 83.

³¹⁸ Adeljda se stala manželkou Soběslava I., Hedvika byla provdána za markraběte Východní marky. PRINZING, Günter – SALAMON, Maciej – STEPHENSON, Paul. *Byzantium and East Central Europe*. Krakov: Jagiellonian University, 2001, s. 162.

³¹⁹ CARLADGE, Bryan. *The Will to Survive: A History of Hungary*, s. 133. *The Hungarian Illuminated Chronicle: Chronica de Gestis Hungarorum*, s. 133.

³²⁰ KRISTÓ, Gyula – MAKK, Ferenc. *Az Árpád-ház uralkodói*, s. 160.

³²¹ *The Hungarian Illuminated Chronicle: Chronica de Gestis Hungarorum*, s. 135.

³²² ENGEL, Pál. *The realm of St. Stephen: a history of medieval Hungary, 895-1526*, s. 50.

4.4 Mocenské zázemí

Pokud hovoříme o mocenském zázemí námi sledovaných větví, pohybujeme se, jak již bylo naznačeno, na nejisté půdě. Můžeme předpokládat, že se většinou nacházelo na dnešním Slovensku, ale ne vždy jej tvořilo celé Nitranské knížectví. Přesto zde představíme tento zvláštní celek, fungující podobně jako úřední knížectví, celý, ale nesmíme zapomínat, že někteří námi sledovaní Arpádovci drželi jen jeho část či možná vůbec v jejich moci nebylo. Jak toto území vypadalo? Slovenské bádání předpokládá, že nejpozději od počátku 11. století až do jeho zániku to byl stabilní celek. Při popisu hranice pak vychází z Uhersko-polské kroniky³²³ a hranic nejstarších uherských komitátů na území Nitranského knížectví. Popis hranice se v obou případech shoduje, což vedlo slovenské bádání k přesvědčení, že informace Uhersko-polské kroniky jsou pravdivé. Jižní hranice začínala na Dunaji a odtud pokračovala po hřebeni Čerhátu a horním toku Zad'vy. Dále probíhala přes Hevešsko-boršodskou vrchovinu, Bukové hory, přes soutok Slanej s Hornádem k ohybu řeky Tisy. Východní hranice vybíhala zhruba od Abova přes Zemplínské vrchy, Slanské pohoří, odkud pokračovala dále přes Ondavskou vrchovinu a po říčce Chotčianka až k hranicím Uher a Polska.³²⁴ Severní hranici pak tvořilo hraniční pohoří, západní hranice by zhruba odpovídala dnešní slovensko-rakousko-české hranici. Z popisu vyplývá, že se mělo jednat o velmi rozsáhlé území, téměř o třetinu Uherského království.³²⁵ Co se hlavního centra regionu týče, nelze pochybovat o tom, že jím byla Nitra.

Pro hospodářský význam regionu byla velmi důležitá přítomnost jedné z dopravních tepen středověké Evropy, Dunaje. Jednalo se o důležitou dopravní tepnu, mezi střední Evropou a Černomořím.³²⁶ Samozřejmě stejně jako na všech jiných obchodních cestách i zde docházelo k výběru různých poplatků od proplouvajících lodí, což muselo přinášet nitranským knížatům nemalé zisky. Zároveň byla jižní část Nitranského knížectví velmi úrodná, ostatně jak dodnes, což přinášelo další zisky. Bohužel pro námi sledovanou dobu chybí doklady o těžbě drahých kovů či rud, která se na území dnešního Slovenska, a tím pádem i někdejšího Nitranského knížectví, rozvinula ve vrcholném středověku.³²⁷

Důležitou součástí hospodářství a správy území tvořila takzvaná komitátní soustava,

³²³ *Uhersko-polská kronika: nedocenený prameň k dejinám strednej Európy*. HOMZA, Martin (ed.). Bratislava: Libri Historiæ, 2009.

³²⁴ STEINHÜBEL, Ján. Uhorské kráľovstvo a Nitrianske knižatstvo za vlády Štefana I., s. 33.

³²⁵ FONT, Márta. *Koloman the Learned, King of Hungary*, s. 20.

³²⁶ Dunaj fungoval jako významná obchodní spojnice již v antice a raném středověku. Poté co Maďari obsadili Karpatskou kotlinu došlo k přerušení či minimálně omezení obchodu, který se přesunul na několik desetiletí severněji. Avšak jakmile ustali nájezdy Maďarů obchod se na Dunaj vrátil v plné míře. K tomu. EAST, W.G. *The Danube Route-Way in History. Economica* (1932), č. 37, s. 321–345.

³²⁷ Zlato a stříbro byly objeveny až ve 20. lete 14. století. KONTLER, László. *Dějiny Maďarska.*, s. 76–77.

což byla obdoba hradské soustavy. Správce, zvaný župan, zastupoval v komitátním obvodu panovnickou moc, vybíral tribut, soudil a byl i zodpovědný za ochranu daného území. Na tuto soustavu pak byla navázána služebná organizace.³²⁸ Komitátní soustava začala dle slovenských badatelů v Nitranském knížectví vznikat poté, co král Štěpán obnovil svou svrchovanost nad tímto územím.³²⁹ Původní kmenová knížectví Nitra, Váh, Hont a Boršod byla zrušena a místo nich vznikla právě komitátní soustava. Badatelé předpokládají, že nejprve byla velká kmenová knížectví nahrazena komitáty téměř stejného rozsahu a následně pak došlo k jejich rozdrobení na menší celky. Díky tomu se nám na území Nitranského knížectví objevují kromě čtyř komitátů z kmenových knížectví nové správní celky, například Bratislavský komitát, ale i Ostříhomský a Komárenský, jejichž území leželo původně jen na severním břehu Dunaje. Konstatujeme, že území komitátů procházelo již od jejich vzniku různými změnami – objevovaly se nové, jiné se zmenšovaly či zvětšovaly. Mnohé další komitáty pak vznikaly v době, která již není předmětem našeho studia.³³⁰ Připomeňme však ještě jednou, že si nemůžeme být jisti, zda námi sledovaní Arpádovci skutečně celé Nitransko drželi. Pravděpodobné se to jeví v případě Almoše, ale u dřívějších námi sledovaných je to více než nepravděpodobné.

O dvorech námi sledovaných Arpádovců nemáme žádné zprávy. Můžeme se jen domnívat, že existovaly minimálně u vedlejší větve Almoše. Rovněž nevíme nic o mužích, kteří byli členy družin těchto Arpádovců. Na druhou stranu máme pozdní zprávy o jejich reprezentaci, respektive o reprezentaci Almoše. Ten měl dle pozdních pramenů založit kromě kláštera v Dömöši ještě klášter v Mezeši a rovněž se měl podílet na přestavbě kláštera Szentjobb v Biharsku. Tento klášter byl založen již Ladislavem I., ale za jeho vlády zůstal dřevěným, teprve až za Almoše mělo dojít ke kamenné přestavbě.³³¹ Opět zde však čelíme problému, že nás, ostatně jak je to u této vedlejší větve časté, o dění zpravují pozdní a tendenční prameny. Jistou tak zůstává pouze fundace v Dömöši.³³²

---

³²⁸ K tomu: KRZEMIENSKA, Barbora – TŘEŠTÍK, Dušan. Hospodářské základy raně středověkého státu ve střední Evropě (Čechy, Polsko, Uhry v 10. a 11. století). *Hospodářské dějiny*, 1978, č. 1, s. 149–230.

³²⁹ Výše jsme hovořili o tom, že není pravděpodobné, že by Ladislav a Vazil ovládali celé Nitransko. Přesto komitátní správa v Uhrách za krále Štěpána vznikala a vznikla i na Nitransku

³³⁰ STEINHÜBEL, Ján. Uhorské královstvo a Nitrianske knížatstvo za vlády Štefana I., s. 20–34.

³³¹ *Chronici Hungarici compositio saeculi XIV.* DOMANVSZKY, Sándor (ed.). SRH I, Budapest: 1937, s. 217–505, s. 427.

³³² Například Font o této fundaci nepochybuje. FONT, Márta. *Koloman the Learned, King of Hungary*, s. 23.

4.5 Shrnutí

Odpovězme se nyní na v úvodu položené otázky. Jaké byly tedy vztahy sledovaných vedlejších větví s jejich vládnoucími příbuznými? Hodnotit je jako proměnlivé či dynamické by asi nevystihlo podstatu. Nejlépe by bylo říci, že byly většinu času nepřátelské. Přestože existovaly doby, kdy spolu příbuzní vycházeli, doby, kdy spolu měli velmi napjaté až nepřátelské vztahy, jasně převládaly. Klíčovým bodem vztahů byla otázka nástupnictví a snaha o prosazování principu primogenitury na úkor seniorátu. To byl důvod možného zabití Michala, oslepení Vazula, Ladislava a Bély. Jak jsme však ukázali, členové námi sledovaných větví se naději na prosazení nevzdávali a neváhali se proti vládnoucím bratrancům spojit s jejich nepřáteli. Nutno konstatovat, že k jejich prospěchu. V podstatě všichni v Uhrách vládnoucí králové z rodu Arpádovců, vynecháme-li Štěpána I., Petra Orseola a Samuela Abu, jehož původ je nejistý, byli potomky první námi sledované vedlejší větve. Tudíž nikoliv potomci Gejzy, ale Michala. Zároveň z druhé námi sledované vedlejší větve pocházeli všichni uherští králové vládnoucí od nástupu Bély II. až do vymření Arpádovců. Námi sledované vedlejší větve tedy dosáhly vždy nejvyššího cíle, staly se větvemi hlavními. U otázky vztahů je ještě vhodné zdůraznit mimořádnou krutost, které jsme byli mezi příbuznými svědky. U první sledované větve by nás takové chování nemuselo překvapovat, ostatně i z českého prostředí známe ze stejné doby podobné zacházení. Ostatně jak dopadl kníže Jaromír? Je však pravdou, že na počátku 12. století bylo oslepení dvou nevládnoucích příbuzných uherských králů, Almoše a jeho malého syna Bély, mimořádně krutým trestem, který byl zřejmě dán uherským kulturním prostředím. Připomeňme zde, že ve stejné době se v Čechách podobné spory mezi bratranci řešily „jen“ uvězněním, ale nikoliv oslepením.

Co se mocenského zázemí námi sledovaných vedlejších větví týče, můžeme říci, že pokud hovoříme o Nitranském knížectví jako celku, což lze jen v případě Almoše, byl jeho potenciál značný. Ostatně mělo se jednat téměř o jednu třetinu království, navíc s přítomností významné obchodní stezky. Rovněž bylo Nitransko velmi blízko k centřům Uherského království, což však nemuselo být pro jeho držitele vždy výhodou. Ostatně uherský král jistě nechtěl mít ve své blízkosti nespolehlivého příbuzného s rozsáhlým mocenským zázemím. Jak jsme již několikrát zmínili, mocenské zázemí první vedlejší větve zřejmě celé knížectví nikdy netvořilo. Díky tomu nemůžeme v případě Michalových potomků přesně určit význam jejich mocenské základny, která se však na území Nitranského knížectví nacházela. Co se otázky reprezentace týče, můžeme konstatovat, že minimálně druhá námi sledovaná vedlejší větev si v ní nezapadla s vládnoucími příbuznými. Poslední naší otázkou je sňatková politika. Můžeme

v krátkosti říci, že členové námi sledovaných vedlejších větví měli vždy manželky z předních vládnoucích rodů, alespoň pokud víme. Zajímavostí je určitá orientace sňatkové politiky směrem na východ. Zejména pak do Polska, Kyjevské Rusi, ale i k pohanským Pečeněhům.

5. Slezští Piastovci

5.1 Počátky vedlejší větve

Ještě předtím, než se začneme věnovat slezským Piastovcům, bylo by vhodné vymezit Slezsko. Pod tímto názvem nemůžeme chápat jen malý kus země, který po Slezských válkách zůstal součástí Habsburské monarchie a který je jednou ze tří historických zemí tvořících dnešní Českou republiku. Ve středověku lze zjednodušeně pod pojmem Slezsko chápat území vratislavské diecéze a některé oblasti Malopolska, Bytomska a Osvětimska.³³³ Do středověkého Slezska však nesmíme počítat Opavsko, jehož příslušnost ke Slezsku byla definitivně stvrzena až roku 1614.³³⁴ Osu celého území tvoří střední a horní tok řeky Odry s jejími pravobřežními i levobřežními přítoky. Z hlediska geografického Slezsko ohraničuje na jihu takzvaný sudetský masiv, na jihovýchodě Moravskoslezské Beskydy, na východě Osvětimsko-Ratibořská kotlina. Západní hranice se vztahuje k toku řeky Bobravy, severní k toku Barycze. Musíme si zde uvědomit, že západní hranice s Lužicí, severní hranice s Velkopolskem a východní s Malopolskem nekopírují přírodní překážky, nýbrž vznikly politicky.³³⁵ Celou tuto oblast rozděloval hustý les na dvě části – Dolní Slezsko, označované často jen jako Slezsko, a Horní Slezsko, nazývané též Opolsko.³³⁶

O tom, kdy se toto území stalo součástí raného Polska, nepanuje shoda. Je pravděpodobné, že část Slezska ovládl kníže Svatopluk, ale vláda velkomoravských knížat nad tamními kmeny neměla dlouhé trvání.³³⁷ Slezsko se o několik desítek let později ocitlo pod vlivem Přemyslovců. To souviselo s expanzí „říše“ Boleslavů směrem na východ, při kterém došlo k ovládnutí severní Moravy, Krakovska, Slezska a Pováží. Důvodem expanze byla snaha zajistit obživu velmi rozsáhlé družině, snad až tří tisícové, kterou v této době nemohl prostor Čech uživit.³³⁸ Vláda Přemyslovců ve Slezsku se začala chýlit ke konci roku 985, kdy ztratili jeho část. O zbytek přišli kolem roku 990. Mezi badateli nepanuje úplná shoda o tom, kdy Přemyslovci Slezsko ztratili definitivně. Někteří tvrdí, že k tomu došlo o několik let později, zřejmě však ještě ke konci života Boleslava II.³³⁹

Slezsko tedy poprvé přešlo pod nadvládu Piastovců, kteří do něj měli navíc lepší

³³³ FUKALA, Radek. *Slezsko – neznámá země Koruny české: knížecí a stavovské Slezsko do roku 1740*, s. 23.

³³⁴ ŽÁČEK, Rudolf. *Slezsko*. Praha: Libri, 2005, s. 90.

³³⁵ KORBELÁŘOVÁ, Irena. K územně správnímu členění Slezska před rokem 1740. In: *Slezský sborník: Acta Silesiaca 100* (2002), č. 3, s. 161–180, s. 162.

³³⁶ WRZESIŃSKI, Wojciech (ed.). *Dolny Śląsk: monografia historyczna*, s. 59–60.

³³⁷ BAHLCKE, Joachim – GAWRECKI, Dan – KACZMAREK, Ryszard (edd.). *Historia Górnego Śląska: polityka, gospodarka i kultura europejskiego regionu*, s. 98.

³³⁸ ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí: (1034-1198)*, s. 37. K družinám například: CHOČ, Pavel. *S mečem i štítem: české raně feudální vojenství*. Praha: Naše vojsko, 1967.

³³⁹ Debatu shrnuje: ANTONÍN, Robert – FUKALA, Radek – JIRÁSEK, Zdeněk (edd.). *Slezsko v dějinách českého státu*, s. 117–120.

přístup než Přemyslovci, neboť jim v cestě nestály žádné přírodní překážky. Avšak ani tehdy nebyla oblast připojena k Polsku trvale. Po smrti Boleslava Chrabrého roku 1025 nastal rozklad jeho říše, čehož později využil český kníže Břetislav a Slezsko obsadil. Ani toto obsazení nebylo trvalé. Postačí, když řekneme, že oblast byla předmětem konfliktů mezi Přemyslovci a Piastovci až do roku 1135. Tehdy Lothar III. definitivně přiřkl oblast Piastovcům s výjimkou Kladska, Opavska, Glubczyce a Kariów, které zůstaly v držení potomků Přemysla Oráče.³⁴⁰

Představme si nyní v krátkosti rod, z něhož se vydělila námi sledovaná vedlejší větev. Počátky Piastovců jsou, stejně jako například u Přemyslovců, mytické povahy. Krátce nám jejich rodovou pověst podává Gallus Anonymus. Za zakladatele rodu je dle ní považován chudý rolník Piast, syn Chościska, jenž žil v podhradí Hnězdna, kde vládl nelidsky kníže Popel. Piast ho měl vyhnat a ujmout se vlády nad Hnězdnem. Piastovým nástupcem se stal jeho syn Zeměvít (nazývaný též Samovít), po něm vládl jeho syn Lešek, dále Zeměmysl, jehož synem byl Měšek. Dodejme, že všechna knížata měla válkami rozšiřovat území svého knížectví.³⁴¹ Hledáme-li však prvního nelegendárního Piastovce, byl by jím až Měšek, kterého ve svém díle zmiňuje jeho současník Widukind z Corvey.³⁴² Nebudeme se zde věnovat podrobně dějinám Polska a Piastovců. Zmiňme jen, že po smrti Boleslava Chrabrého, syna Měška a dcery Boleslava I. Doubravky, se roku 1025 Piastovské panství začalo rozpadat. Tento panovník k panství Piastovců připojil nejen Slezsko, ale i Moravu, krátce usedl na pražský knížecí stolec, a měl dokonce vliv i v Horních Uhrách. Dále získal pod svou kontrolu část Lužice, prováděl výboje i východním směrem, a především získal královský titul. Přesto však nedokázal zabránit tomu, aby se piastovská říše začala jeho smrtí rozpadat.³⁴³ Nastaly nástupnické komplikace, kdy Boleslavův nejstarší syn Měšek II. musel čelit odporu svých mladších bratrů. Během útoků ze západu a východu došlo ke ztrátám Milska, Lužice a Červených hradů. Jako doprovodný jev krize probíhaly lidové bouře, pohanská povstání a zřejmě i rebelie lokálních, možná původních kmenových elit, hlásících se o podíl na moci.³⁴⁴ Krize raného státu se táhla několik desítek let. Mimo jiné právě do této doby spadá

³⁴⁰ BAHLCKE, Joachim. *Śląsk i Ślązacy*, s. 25–26.

³⁴¹ GALLUS ANONYMUS. *Gesta Principum Polonorum. The Deeds of the Princes of the Poles*, s. 18–30.

³⁴² HIRSCH, Paul – LOHMANN, Hans-Eberhard (edd.). *Widukindi monachi Corbeiensis rerum gestarum Saxoniarum libri tres*. In: Mgh SS rer. Germ., t. LX. Hahn, Hannover: Hahn, 1935, s. 141. K dispozici je i český překlad kroniky: WIDUKIND Z CORVEY. *Dějiny Sasů*. IZDNÝ, Jakub – SPURNÁ, Kateřina (edd.). Praha: Argo, 2016.

³⁴³ Velkou pozornost věnuje Boleslavovi Gallus: GALLUS ANONYMUS. *Gesta Principum Polonorum. The Deeds of the Princes of the Poles*, s. 30–73.

³⁴⁴ K Polsku 11. století, šíření křesťanství a jeho vlivu na panovnickou moc například: BEREND, Nora (ed.). *Christianizace a utváření křesťanské monarchie: Skandinávie, střední Evropa a Rus v období 10.–12. století*, s. 262–313.

českému čtenáři jistě známá výprava českého knížete Břetislava do Polska a výše zmíněné odtržení Slezska. To již bylo za vlády syna Měška II. Kazimíra I. Obnovitele. Ten měl též velké problémy s prosazením se, a musel dokonce utéci ze země.³⁴⁵ Mohli bychom zde pokračovat ve víru domácích bojů, rozvratů a obnovování piastovského Polska v 11. století, avšak toto není předmět této práce. Poznamenejme jen, že v průběhu 11. století přestali Piastovci užívat královský titul a museli se smířit s určitými územními ztrátami. Přesuňme však nyní svou pozornost na začátek 12. století.

Před smrtí knížete Vladislava Hermana roku 1102 si podíl na vládě nad zemí vynutili jeho dva synové, Zbyhněv a Boleslav III. Křivoústý. Ti navíc zemi rozdělili mezi sebe.³⁴⁶ Krátce po smrti otce mezi nimi vypukl konflikt, který po různých peripetiích skončil Zbyhněvovým oslepením a smrtí. Jediným vládcem se tak stal Boleslav III. Křivoústý. Tento Piastovec je považován za obnovitele raného polského státu, neboť mu vládl jako jediný kníže a jeho vláda byla stabilní.³⁴⁷ Z jeho mnohých úspěchů můžeme zmínit zejména návrat Slezska k Polsku, což bylo zmíněno výše.

Pro námi sledovanou vedlejší větev měl zásadní význam nástupnický řád sestavený tímto velkým Piastovcem. Země byla rozdělena na jednotlivé úděly mezi potomky tohoto Piastovce. Nejstarší Boleslavův syn, a také jeho jediný mužský potomek z prvního manželství se Zbyslavou Kyjevskou³⁴⁸, se měl stát seniorem a získat seniorátní úděl, skládající se z Krakovska, a k tomu Slezsko. Zbytek země byl rozdělen mezi Boleslavovi mužské potomky z jeho druhého manželství se Salome z Bergu. Mazovsko získal Boleslav IV. Kadeřavý, Velkopolsko Měšek III. Starý, Sandoměřsko Jindřich a Sieradz Kazimír. Vzhledem k tomu, že Kazimír a Jindřich byli doposud nezletilí, vládla za ně jako regentka jejich matka Salomena, držící svůj vdovský úděl v okolí Lenčice. Všechny tyto úděly měly být dědičné, s výjimkou Krakovska, které měl ovládat vždy senior, tudíž nejstarší z Piastovců.³⁴⁹ Nelze si nevšimnout určité podobnosti s českému čtenáři důvěrně známým stařešinským zákoníkem knížete Břetislava a ani vyloučit, že se Boleslav III. nechal v českém knížectví inspirovat.³⁵⁰ Podstatné je, že celé ustanovení předpokládalo udržení jednoty mezi nevlastními sourozenci, jinak by byl stát odsouzen k rozvratu. Avšak tato jednota, kterou zřejmě Boleslav III.

³⁴⁵ GALLUS ANONYMUS. *Gesta Principum Polonorum. The Deeds of the Princes of the Poles*, s. 74–77.

³⁴⁶ WRZESIŃSKI, Wojciech (ed.). *Dolny Śląsk: monografia historyczna*, s. 55.

³⁴⁷ K jeho osobě například: PIETRAS, Zdzisław. *Bolesław Krzywousty*. Katowice: Wydawnictwo "Ślask", 1978.

³⁴⁸ JASIŃSKI, Kazimierz. *Rodowód Piastów śląskich: Piastowie wrocławscy, legnicko-brzescy, świdniccy, ziębiccy, głogowscy, żagańscy, oleśniccy, opolscy, cieszyńscy i oświęcimscy*. Wyd. 2. popr. Krakow: Avalon, 2007, s. 57.

³⁴⁹ O rozdělení Polska nás zpravuje mistr Kadłubek. KADŁUBEK WINCENTY. *Magistri Vincentii Chronica Polonorum*, s. 118–119; WRZESIŃSKI, Wojciech (ed.). *Dolny Śląsk: monografia historyczna*, s. 55.

předpokládal, dlouho nevydržela.

Presouváme se nyní ke vzniku námi sledované vedlejší větve a ihned musíme konstatovat zajímavý fakt. Slezští Piastovci jsou totiž potomci Vladislava II., od roku 1138 polského seniora. Zatímco jiné vedlejší větve měly svůj počátek u mladších vládcových potomků, zde jsme konfrontováni s tím, že vedlejší větev nám vzniká od nejstaršího syna předchozího panovníka. Avšak nepředbíhejme. Krátce po smrti Boleslava III. došlo ke sporu mezi Vladislavem II. a jeho nevlastními bratry. Je samozřejmě otázkou, co k němu vedlo. Dle mistra Kadhubka mohla za vše Vladislavova žena Anežka Babenberská, která měla svému muži vyčítat, že nevládne celé zemi tak dlouho, až se Vladislav rozešel s bratry ve zlém.³⁵¹ Nemůžeme však úplně této kronice, vzniklé v letech rozvratu polského státu na počátku 13. století, slepě věřit³⁵², byť určitý vliv Vladislavovy manželky vyloučit nelze. Někteří badatelé k této zprávě poznamenávají, že nový vládce především nedosahoval kvalit svého otce, ve kterém se však vzhlížel, a snažil se dosáhnout obdobných úspěchů jako on.³⁵³ K tomu všemu je nutné ještě přičíst činy další ženy – tentokrát macechy Vladislava Salomeny, která zřejmě své syny podněcovala proti jejich nevlastnímu bratrovi a usilovala o to, aby se na úkor něho prosadili. Jak jinak si lze vysvětlit plánovaný sňatek její dcery s kyjevským knížetem Vsevolodem a sněm jejich potomků v Lenčici roku 1141?³⁵⁴ Toto jednání Salomeny a možná i popichování Anežky vedlo k prvnímu otevřenému střetu mezi potomky Boleslava III. Křivoústého, který však ještě skončil pro Vladislava dobře. Zásnuby se podařilo překazit vypravením zvláštního poselstva k Vsevolodovi, jenž od svatby ustoupil, a dokonce poskytl Vladislavovi vojenský oddíl. S ním a vlastním vojskem pak polský senior roku 1142 zpusťošil državy svých nevlastních bratrů a dosáhl tak dokonalého vítězství.³⁵⁵ V dané situaci se však nerozhodl bratry zbavit jejich údělů či nějak pozměnit závěť svého otce, zřejmě přičiněním

³⁵⁰ K stařešinskému zákoníkú v Čechách například: STARÝ, Marek. K právním aspektům nástupnictví na knížecí stolec a královský trůn v Čechách za vlády Přemyslovců. In: *Právněhistorické studie*, Praha: Karolinum, 2005, s. 29–69 či SCHMIDT, Roderich. Die Einsetzung der böhmischen Herzöge auf den Thron zu Prag. In: BEUMANN, Helmut – SCHRÖDER, Werner (edd.). *Aspekte der Nationenbildung im Mittelalter*. Sigmaringen: Thorbecke, 1978, s. 439–463.

³⁵¹ KADŁUBEK WINCENTY. *Magistri Vincentii Chronica Polonorum*, s. 119–120.

³⁵² Důvody k tomu nám podává úvod edice, zejména tato pasáž: KADŁUBEK, Wincenty. *Mistrza Wincentago Kronika Polska*, s. 41–51.

³⁵³ FRIEDL, Jiří – JUREK, Tomasz – ŘEZŇÍK, Miloš – WIHODA, Martin. *Dějiny Polska*. Praha: NLN, 2017, s. 61.

³⁵⁴ BINIAŚ-SZKOPEK, Magdalena. *Bolesław IV Kędzierzawy – książę Mazowsza i princeps*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2009, s. 96–98.

³⁵⁵ KADŁUBEK WINCENTY. *Magistri Vincentii Chronica Polonorum*, s. 120. Vládcé v Kyjevě se přiklonil na stranu Vladislava asi díky sňatku jeho dcery s Vladislavovým synem Boleslavem. JASINSKI, Kazimierz. *Rodowód Piastów śląskich: Piastowie wrocławscy, legnicko-brzeszy, świdniccy, ziębicecy, glogowscy, żagańscy, oleśniccy, opolscy, cieszyńscy i oświęcimscy*, s. 63.

palatina Petra Vlasta, vykonavatele testamentu Boleslava III. Křivoúťého.³⁵⁶

Avšak právě koalice nevlastních bratří měla ukončit Vladislavovu vládu a učinit z jeho potomků vedlejší větev rodu. Je totiž zřejmé, že Vladislav již dále svým bratrům nedůvěřoval a chtěl ve vhodný čas podlomit jejich moc. Příležitost se naskytla roku 1144, kdy zemřela vdova po Boleslavovi Salomena. Polský senior se tehdy pokusil získat její úděl a zřejmě i regentství nad nezletilými bratry, čímž by ovládl jejich panství a podstatně zvětšil svou vlastní mocenskou základu.³⁵⁷ Proti této jeho snaze a za práva svých bratrů však vystoupili Boleslav s Měškem. S činností svého vládce nesouhlasil ani palatin Petr Vlast, který měl s několika slezskými velmoži vystoupit proti polskému seniorovi. Vladislav se rozhodl řešit vše silou. Zatímco velmože se podařilo potlačit a potrestat – nevíme, jaký trest stihl ostatní vzbouřence, ale palatinovi byl vyříznut jazyk, byl oslepen a následně vyhnán země³⁵⁸ – své bratry již polský senior nedokázal porazit. I přes dílčí úspěchy jako obsazení Mazovska, musel nakonec Vladislav po své porážce roku 1146 opustit i se svými potomky zemi, a právě tento odchod mu vynesl přízvisko vyhnanec. Jen Krakov se ještě nějaký čas bránil, ale nakonec i ten podlehl koalici bratrů.³⁵⁹ Dodejme jen, že ještě během bojů musel Vladislav navíc čelit církevním představitelům, jmenovitě hnězdenskému arcibiskupovi, který nad ním zřejmě za chování vůči slezské nobilitě a válce s bratry, které snad podporoval, vyhlásil klatbu.³⁶⁰

Vladislav zamířil z Polska na dvůr Konráda III. v naději, že mu pomůže znovu získat ztracenou pozici. Vyhnaný polský senior tehdy neváhal sáhnout ani k takovému činu, jako bylo složení lenního holdu, čímž *de iure* činil celé Polsko lénem Říše.³⁶¹ Tento čin přiměl Konráda III. k vojenskému řešení. Avšak tažení, které bylo organizováno ve velkém spěchu, narazilo už na Odře na silný odpor svorně stojících Vladislavových bratrů v čele s Boleslavem IV. Kadeřavým, jenž se stal seniorem. Výprava rychle ztroskotala a na další pomoc vládce Svaté říše římské nemohlo být pomyšlení, neboť se právě začalo schylovat ke druhé křížové výpravě.³⁶² Ani ze strany papežské kurie nemohla vzhledem ke křížové výpravě přijít pomoc, byť papežský legát Guido orodoval za znovunastolení Vladislava na krakovský stolec,

³⁵⁶ K jeho osobě například: SNOCH, Bogdan. *Tragedia Piotra Włostowica*. Katowice: Śląski Instytut Naukowy, 1987.

³⁵⁷ BINIAŚ-SZKOPEK, Magdalena. *Bolesław IV Kędzierzawy – książę Mazowsza i princeps*, s. 110.

³⁵⁸ *Annales Cracoviensis et Annales Cracoviensis compilata*. In: PERTZ, Georgius Heinricus (ed.). MGH SS, t. XIX, Hanoverae: 1866, s. 582–607, s. 590.

³⁵⁹ KADŁUBEK WINCENTY. *Magistri Vincentii Chronica Polonorum*, s. 121–122. Obranu Krakova potvrzují: *Annales Cracoviensis et Annales Cracoviensis compilata*, s. 590.

³⁶⁰ WRZESIŃSKI, Wojciech (ed.). *Dolny Śląsk: monografia historyczna*, s. 56.

³⁶¹ BORAS, Zygmunt. *Książęta piastowscy Śląska*. Katowice: Wydawnictwo "Ślask", 1974, s. 28.

³⁶² ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí 1034-1198*, s. 232.

a dokonce vyhlásil klatbu nad jeho mladšími bratry.³⁶³

V dané chvíli nezbývalo Vladislavovi a jeho potomkům než čekat na svou příležitost. Boleslav Vysoký, nejstarší syn Vladislava a jeho choti Anežky, dcery Leopolda III.³⁶⁴, se vydal s otcem na křížovou výpravu, v jejímž čele stanul Konrád III. Zajímavostí pro nás může být, že výpravy se účastnil i jejich příbuzný Jindřich.³⁶⁵ Avšak nějak závažné spory si mezi nimi v daný okamžik nemůžeme představit. Z analogií bychom naopak mohli předpokládat, že Jindřich zde trochu dohlížel na své příbuzné, aby neohrožovali pozici jeho bratra, polského seniora Boleslava IV.³⁶⁶ I přes snahu držet se v blízkosti Konráda III., který by mohl Vladislavovi a jeho potomkům pomoci k návratu, museli vyhnaní Piastovci počkat až na vládu jeho nástupce Fridricha Barbarossy, který byl v tomto ohledu aktivnější než jeho strýc. Z diplomatického materiálu vyplývá, že se Vladislav se svým synem pohyboval v okolí nového vládce, zřejmě ve snaze zajistit si jeho náklonnost. Navíc se Boleslav s Fridrichem účastnil i jeho výpravy do Itálie, při níž byl korunován císařem.³⁶⁷ Na první pohled by se mohlo zdát, že právě tato činnost a naléhání přiměly císaře k zásahu v jejich prospěch. Nelze to však předpokládat. Následující události totiž musíme vnímat v širším rozhledu. V podstatě můžeme říci, že nároky Vladislava a jeho synů císař pouze využil ke svému vlastnímu cíli – závislosti Polska na Říši, což částečně potvrdil už lenní slib Vladislava II., který jej složil strýci Fridricha Barbarossy Konrádovi III.

Roku 1157 vtrhlo Barbarossovo vojsko za účasti Vladislava Vyhnance a českých oddílů do Slezska. Podle zpráv kronikářů byl vpád ničivý. Kromě pro válku běžného plenění byl spálen i hrad Hlohov a Boleslav IV. Křivoústý neměl se svými bratry tváří tvář přesile jinou možnost než jednat. Zvláště když útok pokračoval ze Slezska do Velkopolska směrem na Poznaň.³⁶⁸ Výsledky jednání potvrzují, že císaři šlo především o jeho vlastní zájem. Boleslav

³⁶³ Dokladem vyhlášení klatby je její negace papežem. *Schlesisches Urkundenbuch Band I: 971-1230*, č. 21, s. 16–17.

³⁶⁴ Kromě něj měl Vladislav s Anežkou nejméně 4 další děti – Měška Křivonohého, Richenzu, Konráda a Alberta. JASINSKI, Kazimierz. *Rodowód Piastów śląskich: Piastowie wrocławscy, legnicko-brzescy, świdniccy, ziebiccy, glogowscy, żagańscy, oleśniccy, opolscy, cieszyńscy i oświęcimscy*, příloha rodokmen piastowie wrocławscy i legnicko-brzescy.

³⁶⁵ O polské účasti na výpravě: ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí 1034-1198*, s. 233–234; FRIEDL, Jiří – JUREK, Tomasz – ŘEZNÍK, Miloš – WIHODA, Martin. *Dějiny Polska*, s. 62.

³⁶⁶ Obdobným příkladem může být účast Děpolta I. na výpravách Barbarossy do Itálie, kterých se účastnil i Oldřich, bratr vězněného Soběslava, budoucího knížete Soběslava II. EKRT, Tomáš. *Děpoltici – vedlejší větve Přemyslovců*, s. 25–26.

³⁶⁷ Důkazem jsou jejich jména ve svědečných řadách listin. *Schlesisches Urkundenbuch Band I: 971-1230*, č. 27, s. 19 a č. 29, s. 22.; ZIENTARA, Benedykt. *Bolesław Wysoki. Tułacz, repatriant, malkontent. Przyczynek do dziejów politycznych Polski XII wieku*, s. 44–45.

³⁶⁸ RAHEWINUS. *Rahewini gesta Friderici I. imperatoris*. In: WAITZ, G. (ed.). *Mgh SS rer. Germ.*, t. XLVI, Hanoverae: 1912, s. 162–346, s. 167–169. O výpravě též VINCENCIUS. *Letopis Vincencia*, kanovníka kostela pražského, s. 424–425. O české účasti ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí 1034-1198*, s. 236–237.

IV. složil lenní slib, musel se také zavázat k účasti na plánované císařově výpravě do Itálie, ale i k tomu, že císaři bude platit tribut. Vladislav se svými potomky byl téměř opomenut – součástí dohody byla jen povinná účast Boleslava IV. na sněmu v Magdeburku, kde se měla záležitost jeho nevlastního bratra a potomků projednat.³⁶⁹

K ničemu takovému však nedošlo, neboť císař byl zaujat svou italskou politikou a zřejmě byl v tu chvíli se situací na východě spokojen. V této době, přesněji 30. května roku 1159, zemřel Vladislav II.³⁷⁰, aniž by se dočkal návratu do své vlasti. Na druhou stranu musíme připomenout, že se o to pokoušel a snažil se zajistit podporu, kde se jen dalo. Jak jinak si také vysvětlit sňatek jeho dcery Richenzy s Alfonsem VII. Kastilským, který se uskutečnil právě v době Vladislavova nuceného exilu.³⁷¹

Přesto se jeho potomci dočkali návratu, a to roku 1163. Do Slezska se vrátili dva Vladislavovi synové, Boleslav a Měšek.³⁷² Nevíme, co přesně bylo důvodem návratu, ale vše se pravděpodobně stalo za přispění císaře Fridricha Barbarossy a i vojenského tažení.³⁷³ Ziskem, či můžeme říci návratem Slezska do jejich rukou, získala tato vedlejší větev silné mocenské zázemí, které umožnilo rozmach její moci.

---

³⁶⁹ RAHEWINUS. *Rahewini gesta Friderici I. imperatoris*, s. 169–170.

³⁷⁰ JASINSKI, Kazimierz. *Rodowód Piastów śląskich: Piastowie wrocławscy, legnicko-brzescy, świdniccy, ziębiccy, glogowscy, żagańscy, oleśniccy, opolscy, cieszyńscy i oświęcimscy*, s. 57. K jeho osobě například: DWORSATSCHKEK, Marius. *Władysław II Wýgnaniec*.

³⁷¹ JASINSKI, Kazimierz. *Rodowód Piastów śląskich: Piastowie wrocławscy, legnicko-brzescy, świdniccy, ziębiccy, glogowscy, żagańscy, oleśniccy, opolscy, cieszyńscy i oświęcimscy*, s. 72.

³⁷² KADŁUBEK WINCENTY. *Magistri Vincentii Chronica Polonorum*, s. 125.

³⁷³ ANTONÍN, Robert – FUKALA, Radek – JIRÁSEK, Zdeněk (edd.). *Slezsko v dějinách českého státu*, s. 139.

5.2 Na vrcholu moci

Návrat do vlasti, čtyři roky po smrti jejich otce, představoval významný úspěch bratrů Boleslava Vysokého a Měška Křivonohého. Přesto však nedosáhli takového postavení, jaké měli jejich nevlastní strýcové. Museli zejména strpět, že v zemi zůstanou posádky Boleslava IV. – jmenovitě ve Vratislavi, Lehnici a Hlohově, což byly klíčové body pro ovládnutí Slezska.³⁷⁴ Navíc Slezsko získal do užívání jen nejstarší syn Vladislava II. Vyhnanec Boleslav Vysoký s tím, že měl zároveň zajistit svého bratra Měška.³⁷⁵ Zcela opomenut byl pak další Vladislavův syn Konrád, jenž byl tou dobou ještě nezletilý a který zřejmě ani do Slezska se svými bratry v danou dobu nepřišel.³⁷⁶ Avšak právě tato nastíněná situace měla mít v budoucnu pro osudy a především jednotu této vedlejší větve fatální následky.

Z počátku nebyl daný stav nikterak řešen, ostatně za daných podmínek nebyl na něco takového čas. Polský senior Boleslav IV. Kadeřavý se jistě nechtěl trvale smířit s přítomností svých nevlastních synovců v Polsku, ostatně pro něj představovali jistou hrozbu a on je přijal jen díky nátlaku zvenčí. Jak jinak bychom si také mohli vysvětlit onu podmínku o seniorových posádkách v klíčových centrech země? Oba bratři tedy vzhledem k vnějšímu nebezpečí svorně spolupracovali. První úspěch na sebe nenechal dlouho čekat. Roku 1166 využili Boleslavova tažení proti Prusům a vyhnali jeho posádky ze Slezska.³⁷⁷ Seniorova reakce přišla vzápětí, ale jeho vpády do Slezska v letech 1167 a 1168 nevedly k žádným výsledkům, neboť bratři je společnými silami odrazili. Boleslavovi nezbývalo než se s daným stavem smířit.³⁷⁸

Tehdy se však začal kalit vztah mezi Boleslavem Vysokým a Měškem Křivonohým. Důvody přesně neznáme, ale je pravděpodobné, že Měšek se vzhledem k pomnutí nebezpečí snažil získat do svého držení část Slezska, s čímž však jeho bratr nesouhlasil. Zkrátka Měšek se nechtěl spokojit s rolí druhořadého knížete, který nemá ani vlastní území.³⁷⁹ Tato situace vedla roku 1172 k válce mezi oběma bratry. Jednalo se však o rozsáhlý konflikt, nikoliv bratrský spor, neboť na stranu Měška se přiklonil i nejstarší syn Boleslava Vysokého Jaroslav. Přestože byl nejstarším synem, otec jej předurčil k církevní dráze a již počátkem 70. let se stal členem vratislavské kapituly s předpokladem, že se jednou stane biskupem. Důvodem

³⁷⁴ WRZESIŃSKI, Wojciech (ed.). *Dolny Śląsk: monografia historyczna*, s. 57.

³⁷⁵ FUKALA, Radek. *Slezsko – neznámá země Koruny české: knížecí a stavovské Slezsko do roku 1740*, s. 46.

³⁷⁶ V této době měl ještě pobývat v klášteře v Říši. ANTONÍN, Robert – FUKALA, Radek – JIRÁSEK, Zdeněk (edd.). *Slezsko v dějinách českého státu*, s. 139–140.

³⁷⁷ ZIENTARA, Benedykt. *Bolesław Wysoki. Tułacz, repatriant, malkontent. Przyczynek do dziejów politycznych Polski XII wieku*, s. 57–61.

³⁷⁸ MIKA, Norbert. *Mieszko syn Władysława II Węgnańca, książę raciborski i pan Krakowa - dzielnicowy władca Polski*, s. 28.

³⁷⁹ WRZESIŃSKI, Wojciech (ed.). *Dolny Śląsk: monografia historyczna*, s. 57.

jeho podpory strýce Měška bylo zřejmě určité opomíjení ze strany otce, prosazujícího potomky ze svého druhého manželství.³⁸⁰ Situace také využil polský senior Boleslav IV., který se svým bratrem, velkopolským knížetem Měškem III. Starým, vstoupil do bojů na straně Měška Křivonohého³⁸¹, zřejmě s cílem oslabit tak své slezské příbuzné, kteří se nedávno vymanili z jeho přímé kontroly.

Vývoj války nebyl při daném rozložení sil překvapivý a rozsáhlá koalice velmi rychle vytlačila Boleslava Vysokého ze Slezska. Ten stejně jako před lety s otcem zamířil k císaři, který se jej rozhodl podpořit. Následující události nás mohou vést k domněnce, že tomu bylo za slib odvádění tributu.³⁸² Císař okamžitě začal připravovat vojsko na tažení, avšak k měření sil nedošlo. Boleslav IV., zřejmě si dobře pamatujíc plenění, které bylo spojené s tažením říšského vojska, souhlasil s návratem svého nevlastního synovce do Slezska. Avšak podmínkou bylo nové rozdělení země. Boleslav Vysoký měl nyní držet centrální část Slezska s Vratislaví, zatímco Ratibořsko získal Měšek Křivonohý – jmenovitě hrady Ratiboř, Toszek a Kozle.³⁸³ Jaroslav z boje také nevyšel s prázdnou. K doživotnímu užívání získal část Opolska, nacházející se mezi sférami jeho otce a strýce.³⁸⁴ Pokud bychom měli danou situaci nějak zhodnotit, tak můžeme říci, že z války nakonec nejvíce vytěžili císař Fridrich Barbarossa a polský senior Boleslav IV. První jmenovaný přivázal Boleslava I. placením tributu k Říši a druhý oslabil své příbuzné rozdrobením jejich državy. Nutno zde také připomenout, že tento jev, kterého jsme zde byli mezi slezskými Piastovci poprvé svědky – válka mezi bratry o území a jeho rozdělení – se bude mezi členy této větve objevovat pravidelně.

Ani po tomto rozdělení nezavládla mezi slezskými Piastovci svornost. Záminkou pro další boje mezi nimi byl vývoj v Polsku. Roku 1173 zemřel Boleslav IV. a na jeho místo nastoupil nejstarší žijící Piastovec, jeho bratr Měšek III. Starý. Ten se snažil udržet jednotu celého státu, který se pomalu drobil mezi jeho příbuzné. Avšak jeho vláda nebyla příliš pevná a když proti němu povstala v Krakovsku šlechta, kterou podpořila i některá piastovská

---

³⁸⁰ Jaroslav pocházel z prvního manželství Boleslava s kněžnou Zvinislavou Kyjevskou. Druhou manželkou Boleslava se stala německá hraběnka Kristýna. JASINSKI, Kazimierz. *Rodowód Piastów śląskich: Piastowie wrocławscy, legnicko-brzescy, świdniccy, ziębiccy, głogowscy, żagańscy, oleśniccy, opolscy, cieszyńscy i oświęcimscy*, s. 63–64.

³⁸¹ WRZESIŃSKI, Wojciech (ed.). *Dolny Śląsk: monografia historyczna*, s. 57–58.

³⁸² ZIENTARA, Benedykt. *Bolesław Wysoki. Tułacz, repatriant, malkontent. Przyczynek do dziejów politycznych Polski XII wieku*, s. 63–66.

³⁸³ BAHLCKE, Joachim – GAWRECKI, Dan – KACZMAREK, Ryszard (edd.). *Historia Górnego Śląska: polityka, gospodarka i kultura europejskiego regionu*, s. 105.

³⁸⁴ BAHLCKE, Joachim. *Śląsk i Ślązacy*, s. 28.

knížata, nezbylo Měškovi než utéci ze země.³⁸⁵ Jak nás asi nepřekvapí, zamířil na dvůr Fridricha Barbarossy. V Krakově se mezitím jako senior prosadil další syn Boleslava III. Křivoústého Kazimír II. Spravedlivý. Tyto události zasáhly i slezské Piastovce, kde zejména Boleslav I. Vysoký nebyl spokojený s omezením své moci. Zatímco Boleslav I. Vysoký se postavil za nového seniora, jeho syn Jaroslav, bratr Měšek a i druhý bratr Konrád, který se někdy v této době vrátil do Slezska, podpořili Měška III. Starého.³⁸⁶ Pro koalici bratrů a jejich synovce nebyl velký problém vytlačit Boleslava I. Vysokého ze země a obsadit tamní hradská centra svými muži. Ten v dané situaci prchl k novému polskému seniorovi v očekávání, že jej podpoří. Avšak stejně jako v případě spojenectví s Barbarossou byla tato podpora draze vykoupená. Boleslav I. Vysoký musel oficiálně rezignovat na jakýkoliv pokus o aspiraci na stolec seniora, na což by vzhledem ke svému věku měl brzy nárok.³⁸⁷ Seniorův zásah byl rychlý, avšak nelze předpokládat, že došlo k nějaké vojenské konfrontaci. Zbylí Piastovci ve Slezsku si velmi rychle uvědomili, že za dané situace by riskovali podporou Měška III. příliš. Změnili strany a přijali výrok Kazimíra II., neboť na něm někteří z nich i vytěžili. Boleslav I. Vysoký se směl vrátit do své bývalé državy, Jaroslavovi byla jeho držba potvrzena. Konrád dostal tehdy do držby Hlohovsko. Měšek I. Křivnohý vytěžil z konfliktu nejvíce, neb jeho velmi chudá država byla rozšířena o část Krakovska – jmenovitě o Osvětimsko, Bytomsko a Sevěřsko³⁸⁸, čímž zároveň došlo k uspokojení jeho ambicí.

Že tento čin zmírnil napětí mezi bratry, dokazuje i jejich následné sblížení. Jak se zdá, slezští příbuzní Boleslava I. Vysokého nikdy nepřestali podporovat návrat Měška III. a na svou stranu získali roku 1184 i Boleslava, který přestal prosazovat Kazimíra II.³⁸⁹ Avšak tato otevřená podpora Měška III. nevydržela dlouho, neboť jeho podpora ze strany Fridricha Barbarossy skončila po úspěšném tažení císařova syna, které jako obvykle bylo zakončeno dohodou, v níž polský senior uznal svrchovanost Říše.³⁹⁰ Nemáme však žádné zprávy o tom,

³⁸⁵ K okolnostem nespokojenosti s vládou Měška III.: KADŁUBEK WINCENTY. *Magistri Vincentii Chronica Polonorum*, s. s. 129–147.

³⁸⁶ BINIAŚ-SZKOPEK, Magdalena. Konflikty w łonie dynastii piastowskiej a wzrost znaczenia możnych na przykładzie sporów synów Bolesława Krzywoustego. In: DOBOSZ, Józef – KUJAWIŃSKI, Jakub – MATLA-KOZŁOWSKA, Marzena (edd.). *Pierwsze polsko-czeskie forum młodych mediewistów. Materiały z konferencji naukowej Gniezno 27-29 września 2005*. Poznań : Instytut Historii UAM, 2007, s. 159–172.

³⁸⁷ CZAPLIŃSKI, Marek – KASZUBA, Elżbieta – WAS, Gabriela – ZERELIK, Rościław (edd.). *Historia Śląska*, s. 48–49.

³⁸⁸ KADŁUBEK WINCENTY. *Magistri Vincentii Chronica Polonorum*, s. 147; BAHLCKE, Joachim – GAWRECKI, Dan – KACZMAREK, Ryszard (edd.). *Historia Górnego Śląska: polityka, gospodarka i kultura europejskiego regionu*, s. 105. Události popisuje i mladší Velkopolská kronika: *Chronica Poloniae maioris*, s. 55–59.

³⁸⁹ ZIENTARA, Benedykt. *Bolesław Wysoki. Tulacz, repatriant, malkontent. Przyczynę do dziejów politycznych Polski XII wieku*, s. 70. Můžeme předpokládat, že jedním z důvodů pro přechod Boleslava na stranu Měška III. byla jeho touha stát se jednou polským seniorem, což mu zakazovala dohoda s Kazimírem.

³⁹⁰ WRZESIŃSKI, Wojciech (ed.). *Dolny Śląsk: monografia historyczna*, s. 59.

že by polský senior Kazimír nějak potrestal své slezské příbuzné za podporu Měška, což by mohlo naznačovat, že jim velkoryse odpustil či to bylo součástí dohody s Jindřichem VI.

V následujících letech panoval ve Slezsku klid a jednotliví Piastovci, uspokojeni svým mocenským zázemím, proti sobě nijak nebrojili. Problém nenastal ani když v druhé polovině 80. let zemřel Konrád³⁹¹, jehož Hlohovsko připadlo zpět Boleslavovi I. Vysokému. Připomeňme zde, že Konrád zemřel bezdětný a zakladateli dalších větví slezských Piastovců zůstali pouze Boleslav s Měškem, neboť Jaroslav, držící třetí část země, přijal kněžské svěcení.

Velký zlom v ambicích slezských Piastovců nastal roku 1194, kdy zemřel Kazimír II. Spravedlivý. Tento velký Piastovec po sobě zanechal nezletilého dědice Leška Bílého.³⁹² V daný moment vycítil příležitost k získání Krakova Měšek III. Starý, kterého opět podpořili slezští Piastovci. Jejich vojsko, které vedli Jaroslav a Měšek Křivonohý, se dokonce účastnilo rozhodující bitvy, která proběhla 13. září 1195 na řece Mozgawě.³⁹³ Přesto nás může překvapit, že Měšek III. se i přes toto jasné vítězství seniorem nestal. V dohodě s vdovou po Kazimírovi Helenou se vzdal nároku na stolec seniora a Krakov, avšak vymínil si opatrovnictví nad Leškem Bílým. Tímto byla de facto nedodržovaná zásada seniorátu definitivně porušena. S tím však nesouhlasil jeden z Měškových podporovatelů, slezský kníže Boleslav I. Vysoký.³⁹⁴ Je velmi pravděpodobné, že tak činil kvůli vlastním mocenským ambicím a své snaze získat polský seniorátní stolec. Avšak ani podpora ze strany papeže mu nepomohla daný stav věci změnit³⁹⁵ a první snahy slezských Piastovců o krakovský knížecí stolec prozatím vyzněly naprázdno. Za své vzala i jejich jednota. Důvodem byla smrt Jaroslava 22. března 1201, tehdy již vratislavského biskupa, ovládajícího Opolsko.³⁹⁶ Po jeho smrti získal Opolsko Boleslav I., což zřejmě nelibě nesl jeho bratr Měšek, činící si také nárok na tuto oblast. Příležitost pro Měška přišla mnohem dříve, než čekal, neboť 8. prosince 1201 Boleslav zemřel a vlády nad územím se ujal jeho syn

³⁹¹ JASINSKI, Kazimierz. *Rodowód Piastów śląskich: Piastowie wrocławscy, legnicko-brzescy, świdniccy, ziębiccy, glogowscy, żagańscy, oleśniccy, opolscy, cieszyńscy i oświęcimscy*, s. 74–75.

³⁹² JASINSKI, Kazimierz. *Rodowód pierwszych Piastów*. Poznań: Wydawn. Poznańskiego Tow. Przyjaciół Nauk, 2004, s. 265. Více k jeho osobě: DOBOSZ, Józef. *Kazimierz II. Sprawiedliwy*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2014.

³⁹³ Na druhou stranu je nutné připomenout, že se vojsko slezských Piastovců opozdilo a rozhodující úlohu nesehrálo. Bitvu popisuje: KADŁUBEK WINCENTY. *Magistri Vincentii Chronica Polonorum*, s. 187–190.

³⁹⁴ ZIENTARA, Benedykt. *Bolesław Wysoki. Tułacz, repatriant, malkontent. Przyczynek do dziejów politycznych Polski XII wieku*, s. 70.

³⁹⁵ *Schlesisches Urkundenbuch Band I: 971-1230*, č. 64, s. 41–42. Papež sice vyzval bulou k podpoře Boleslava Vysokého, ale vysocí polští duchovní tuto bulu ignorovali. ANTONÍN, Robert – FUKALA, Radek – JIRÁSEK, Zdeněk (edd.). *Slezsko v dějinách českého státu*, s. 143.

³⁹⁶ CZAPLIŃSKI, Marek – KASZUBA, Elżbieta – WAS, Gabriela – ZERELIK, Rościław (edd.). *Historia Śląska*, s. 51.

Jindřich I. řečený Bradatý. Jindřichův strýc Měšek I. Krivonohý využil situace a rychle vytlačil Boleslavovy posádky z Opolska.³⁹⁷ Můžeme dokonce uvažovat, že Měškovým cílem mohlo být ovládnutí celého Slezska, neboť se stal nejstarším tamním Piastovcem. Ale této mety nedosáhl. Místo toho uzavřel se svým synovcem dohodu, dle níž si Jindřich ponechával hrady, které držel jeho otec a zavázal se svému strýci vyplatit 1000 hřiven stříbra. Mohli bychom uvažovat, že důvodem vyplacení bylo jakési odškodnění Měška za to, že neovládl celé Slezsko. Většina badatelů však soudí, že se jednalo o odkoupení otmuchovsko-nyské kastelánie, která sice dříve patřila Jaroslavovi, ale nyní přešla do rukou Jindřicha Bradatého. Ať tak či onak toto rozdělení regionu se stalo trvalým a potvrdila jej i papežská bula.³⁹⁸ Přesto právě tehdy začíná období největšího mocenského rozmachu slezských Piastovců, a to zejména těch z Dolního Slezska (či jen Slezska), ale i Horního Slezska (či Opolska).

V tuto chvíli bude vhodné sledovat obě větve zvlášť. Začneme tedy tou, která se měla stát mocnější – větví ovládající Dolní Slezsko, načež si ve vhodný čas v krátkém exkurzu představíme i osudy Piastovců z Horního Slezska. V Dolním Slezsku vládoucí Jindřich I. Bradatý a po něm jeho syn Jindřich II. dosáhli svou expanzivní politikou rozsáhlých úspěchů, čímž si jejich vláda vysloužila v polské historiografii označení Monarchie slezských Jindřichů.³⁹⁹ Avšak nepředbíhejme. Pokud bychom chtěli na úvod nějak shrnout vládu Jindřicha, šlo by říci, že vedl politiku oslabování svých sousedů a rozšiřování území svého knížectví.⁴⁰⁰ Půdu měl pro to připravenou už ve chvíli, kdy uzavřel mír se svým strýcem Měškem. Nahrávala mu i situace v Polsku, kde v podstatě přestala existovat jakákoliv centrální vláda a jednotliví Piastovci zde soupeřili o moc. Navíc se Jindřich nemusel obávat ani nějakých problémů z Říše, kde zuřila válka mezi Filipem Švábským a Otou IV. Brunšvickým. Navíc z říšského prostředí pocházela i jeho manželka Hedvika Meránská⁴⁰¹, což mu mohlo pomoci v zajištění lepších vztahů s tamními rody. Sňatkem své sestry s Přemyslovcem Děpoltem III. měl svého spojence i v české kotlině.⁴⁰² Věnovat se dopodrobna politice Jindřicha Bradatého vzhledem k rozsahu a tématu práce nelze. Případné

³⁹⁷ *Kronika Polska*. ĆWIKLIŃSKI, L (ed.). MPH, T. III. Lwów: 1878, s. 578–656, s. 646.

³⁹⁸ Jedná se o dvě listiny. První papež potvrzuje rozdělení a druhou vyzývá vysoce postavené polské preláty, aby dohlédli na dodržování ustanovení. *Schlesisches Urkundenbuch Band I: 971-1230*, č. 80, s. 52–53 a č. 81, s. 53. K událostem též: MIKA, Norbert. *Mieszko syn Władysława II Wygnańca, książę raciborski i pan Krakova - dzielnicowy władca Polski*, s. 176–180.

³⁹⁹ K pojmu: BAR, Přemysl: *Monarchie slezských Jindřichů (1201–1290). Politika – Paměť – Symbolika*.

⁴⁰⁰ WRZESIŃSKI, Wojciech (ed.). *Dolny Śląsk: monografia historyczna*, s. 60.

⁴⁰¹ JASIŃSKI, Kazimierz. *Rodowód Piastów śląskich: Piastowie wrocławscy, legnicko-brzescy, świdniccy, ziębiccy, glogowscy, żagańscy, oleśniccy, opolscy, cieszyńscy i oświęcimscy*, s. 111.

⁴⁰² EKRT, Tomáš. *Děpoltici – vedlejší větve Přemyslovců*, s. 21.

zájemce bych v tomto případě odkázal na relevantní literatura.⁴⁰³ Přesto se zde pokusíme o jakési shrnutí.

Jeho první výboje směřovaly do Velkopolska, kde Jindřich zasáhl do sporu mezi tamními knížaty Vladislavem Kulhavým (někdy se objevuje i značení Tenkonohý, polsky Laskonogi) a Vladislavem Odoničem. Jindřich nejprve směnil s Vladislavem Kulhavým Lubušsko za Kališsko, čímž si jej naklonil, neboť toto území mohlo Vladislavovi sloužit lépe k prosazení jeho vlastních mocenských zájmů. Později se Jindřich ještě zřekl Kališka ve prospěch Odoniče, čímž urovnal spor mezi velkopolskými knížaty a na čas si je oba naklonil.⁴⁰⁴ Zde podotkneme, že směněné Lubušsko se velmi brzy Jindřichovi vrátilo. Historikové předpokládají, že ke směně území došlo mezi lety 1205-1208, ale již roku 1209 se dolnoslezskému knížeti naskytla příležitost, aby získal území zpět. Lubušsko totiž napadl lužický markrabě Konrád a Vladislav Kulhavý jej nedokázal udržet. Tato situace přiměla Jindřicha Bradatého k jednání – netušíme však, zda jednal po dohodě se svým spojencem Vladislavem⁴⁰⁵ či z vlastní iniciativy. Následující události spíše potvrzují první možnost, neboť po zdařilém protiútoky, při němž kromě osvobození Lubušska obsadil Jindřich i část Lužice, zůstaly tyto země v jeho držení, aniž by to nějak pokazilo jeho vztah s Vladislavem.

Kromě toho začal Jindřich, obdobně jako jeho otec, usilovat o metu nejvyšší – pozici polského seniora. Krakovsko v této době ovládal syn Kazimíra Spravedlivého Lešek, kterému se po smrti Měška III. podařilo s podporou krakovské šlechty a církevních představitelů prosadit na úkor ostatních starších Piastovců. Navíc tuto situaci uznal roku 1207 i papež.⁴⁰⁶ O to více by nás mohlo zarazit, že již roku 1210 vydal papež bulu, v níž na žádost piastovského knížete, který není jmenován, svatý otec potvrzoval platnost seniorátního ustanovení, čímž zpochybňoval legitimitu Leška.⁴⁰⁷ Historikové si dodnes kladou otázku, kdo byl tím záhadným Piastovcem, na jehož žádost a možná i za nemalou finanční sumu došlo ke změně papežova mínění. Většina se kloní k tomu, že šlo o Jindřicha Bradatého, ale někteří i k tomu, že šlo o jeho strýce Měška I. Křivonohého, který byl v danou chvíli nejstarší a mohl tudíž nejvíce získat.⁴⁰⁸ Na druhou stranu ani Jindřich by s žádostí nevyšel na prázdno, neboť

---

⁴⁰³ Zejména lze doporučit kromě práce Přemysla Bara dílo Benedykta Zientara: ZIENTARA, Benedykt. *Henryk Brodaty i jego czasy*.

⁴⁰⁴ WRZESIŃSKI, Wojciech (ed.). *Dolny Śląsk: monografia historyczna*, s. 60.

⁴⁰⁵ Tamtéž, s. 60.

⁴⁰⁶ *Kodeks dyplomatyczny Małopolski, t. I.* PIEKOSIŃSKI, Franciszek (ed.). Kraków: Wydawnictwa Komisji Historycznej Akademii Umiejętności w Krakowie, 1876, č. 5. s. 11.

⁴⁰⁷ *Schlesisches Urkundenbuch Band I: 971-1230*, č. 118, s. 87.

⁴⁰⁸ Pro Jindřicha se vyslovuje třeba Zientara: ZIENTARA, Benedykt. *Henryk Brodaty i jego czasy*, s. 187, avšak pravděpodobnější se jeví argumentace Miky pro Měška: MIKA, Norbert. *Mieszko syn Władysława II Wýgnańca, książę raciborski i pan Krakova - dzielnicowy władca Polski*, s. 155–166.

mohl díky ní mít do budoucna naději na nástup na krakovský knížecí stolec. Ponechme však tuto otázku, na níž nelze s jistotou odpovědět, stranou a věnujme se dále Jindřichovi.

Lešek Bílý po vydání buly ustoupil nejstaršímu Piastovci, Měškovi Křivonohému, který ovládl Krakov. Samozřejmě zůstává otázkou, proč to vůbec udělal? Odpovědí asi bude stáří Měška a možná i jeho chatrné zdraví, které mohlo přimět Leška k podvolení se kurii s nadějí, že jeho příbuzný brzy zemře. Můžeme konstatovat, že tento kalkul mu vyšel, neboť první slezský Piastovec, který dosáhl mety nejvyšší, zemřel již šestnáctého května 1211 (samotný Krakov obsadil roku 1210).⁴⁰⁹ Ani tehdy se Jindřichovi nepodařilo prosadit – *de iure* na to neměl však ani právo, neboť starší byl ještě jeho spojenec Vladislav Kulhavý. Do Krakova se vrátil Lešek, kterého podporovala velká část Piastovců – Vladislav Odonič, mazovský kníže Konrád, arcibiskup Jindřich Kytlič, ale i dědic Měška I. Křivonohého Kazimír I. Opolský.⁴¹⁰

Jindřich Bradatý se svého cíle nevzdal, ale v danou chvíli raději na obranu svých a Vladislavových nároků nevystoupil. Vyčkávání brzy přineslo své ovoce. Jednota široké koalice se začala postupně rozpadat a Jindřich toho využil ke svým vlastním cílům. Roku 1217, kdy došlo k rozpadu této široké piastovské koalice, začal Jindřich Bradatý na Vladislavu Odoničovi žádat navrácení Kališska, které mu před lety postoupil.⁴¹¹ Důvodem navrácení mělo být to, že jeho strýc Vladislav Kulhavý mu již z otcova dědictví dal dostatečný díl, což nás vede k domněnce, že již během předání mělo být dohodnuto, že se země Jindřichovi vrátí ve chvíli, kdy Odonič dostane od strýce dostatečný podíl z otcova dědictví. Jindřich byl na celou záležitost dobře připraven, neboť právo na návrat Kališska měl stvrzené i papežem.⁴¹² Navíc se mu podařilo získat cenného spojence – ještě téhož roku se v Dankově setkal s Leškem Bílým a uzavřel s ním spojeneckou smlouvu.⁴¹³ Jak probíhaly následující události, zůstává nejasné. Víme jen, že roku 1217 byl Vladislav Odonič vyhnán z Polska⁴¹⁴, snad za přispění Jindřicha, Leška a jistě i svého strýce Vladislava Kulhavého. Jindřich tím získal zpět Kališsko a Vladislav ovládl celé Velkopolsko. Navíc si Jindřich svého spojence Vladislava v dohodě, kterou mezi sebou uzavřeli, ještě více naklonil. Na jejím základě získal Vladislav opět Lubušsko s podmínkou, že se po jeho smrti vrátí Jindřichovi.⁴¹⁵

⁴⁰⁹ BAHLCKE, Joachim – GAWRECKI, Dan – KACZMAREK, Ryszard (edd.). *Historia Górnegó Śląska: polityka, gospodarka i kultura europejskiego regionu*, s. 107.

⁴¹⁰ ANTONÍN, Robert – FUKALA, Radek – JIRÁSEK, Zdeněk (edd.). *Slezsko v dějinách českého státu*, s. 170.

⁴¹¹ ZIENTARA, Benedykt. *Henryk Brodaty i jego czasy*, s. 244.

⁴¹² BAR, Přemysl. *Monarchie slezských Jindřichů (1201–1290). Politika – Paměť – Symbolika*, s. 45. Listina papeže: *Schlesisches Urkundenbuch Band I: 971–1230*, č. 154, s. 111–112.

⁴¹³ *Schlesisches Urkundenbuch Band I: 971–1230*, č. 162, s. 116.

⁴¹⁴ *Chronica Poloniae maioris*, s. 80.

⁴¹⁵ *Schlesisches Urkundenbuch Band I: 971–1230*, č. 173, s. 127.

Mohlo by se nám zdát zvláštní, proč byl Jindřich vůči Vladislavovi tak štědrý a proč, když měl spolu s ním právo usednout na krakovský stolec, uzavřel spojenectví i s Leškem. Odpověď je prostší, než se zdá. Oba dva zmínění Piastovci totiž neměli mužské potomky. To mohlo do budoucna živit Jindřichovu naději na získání Velkopolska a kdyby se něco stalo s Leškem i Krakovska.

V následujících letech se Jindřichovi dařilo udržovat se svými novými spojenci dobré vztahy. Zajímavá by mohla být jen jeho aktivita a podíl na křížových výpravách do Prus, kterých se účastnil po boku Leška⁴¹⁶ či přijetí z Čech vypuzených Děpolticů a ještě předtím uzavření sňatku jeho syna Jindřicha s dcerou Přemysla Otakara I. Annou.⁴¹⁷ Avšak soulad mezi Jindřichem a jeho spojenci neměl delšího trvání. Jindřich se zřejmě roku 1225 rozhodl využít nespokojenosti malopolské šlechty s Leškem a v čele svého vojska vytáhl na Krakov. Ten však nedobyl a když se s vojskem vracel zpět, dostal se do tísnivé situace, kdy jej dohnal Lešek spolu se svým bratrem Konrádem Mazovským. Za dané situace přijal Jindřich Leškem nabízený mír a zřekl se nároků na Krakov.⁴¹⁸ Důvodem celého konfliktu však nemusela být jen nespokojenost krakovské šlechty, ale i to, že se Vladislav Kulhavý měl stát opatrovníkem případných Leškových potomků, čímž by byl Jindřich odsunut na druhou kolej, a to mu vzhledem k jeho ambicím jistě nevyhovovalo.⁴¹⁹

K rychlému uzavření míru a i zřeknutí se ambicí na Krakovsko vedla Jindřicha další příležitost územních získání. Šlo opět o Lubušsko, které sice bylo postoupeno Vladislavovi Kulhavému, ale ten jeho správu přenechal magdeburskému arcibiskupovi. Roku 1225 však došlo k obsazení země vojsky durynského lantkraběte Ludvíka.⁴²⁰ Jindřich bez ohledu na to, že území postoupil Vladislavu Kulhavému, či možná právě kvůli jeho předchozímu chování vůči němu, podnikl rychlý útok a Lubušsko obsadil pro sebe. Nic na tom nezměnila ani válka s magdeburským arcibiskupem z rodu Askánců mezi lety 1229 a 1230.⁴²¹

Nicméně opusťme Lubušsko a vraťme se o pár let zpět, respektive do roku 1227, který významně zasáhl do Jindřichova života. Toho roku svolal Lešek do Gasawie sněm, který měl řešit vážné otázky dotýkající se celého Polska. Zúčastnil se ho i jeho bratr Konrád, Jindřich

⁴¹⁶ BAR, Přemysl: *Monarchie slezských Jindřichů (1201–1290). Politika – Paměť – Symbolika*, s. 48–51.

⁴¹⁷ EKRT, Tomáš. *Děpoltici – vedlejší větev Přemyslovců*, s. 41–42.

⁴¹⁸ O všem nás zpravuje až kronikář 15. století Jan Długosz. DŁUGOSZ, Jan. *Joaniis Dlugossi, Annales seu cronicae incliti regni Poloniae, liber IV-VI.*, s. 241–242. O události též: WRZESIŃSKI, Wojciech (ed.). *Dolny Ślask: monografia historyczna*, s. 61.

⁴¹⁹ BAR, Přemysl: *Monarchie slezských Jindřichů (1201–1290). Politika – Paměť – Symbolika*, s. 52. Leškovo se roku 1226 narodil syn Boleslav. JASIŃSKI, Kazimierz. *Rodowód Piastów małopolskich i kujawskich*. Wrocław: Wydaw. Historyczne, 2001, s. 44.

⁴²⁰ WRZESIŃSKI, Wojciech (ed.). *Dolny Ślask: monografia historyczna*, s. 61.

⁴²¹ ZIENTARA, Benedykt. *Henryk Brodaty i jego czasy*, s. 224.

Bradatý a snad i Vladislav Odonič, který se již před časem opět vrátil do Velkopolska. Zde však došlo k nečekané události. K atentátu na dva účastníky jednání – slezského a krakovského knížete. Zatímco Jindřich útok přežil, byť si z něj odnesl zranění, Lešek byl zabit.⁴²² Na čí popud k útoku došlo se historikové přou. Nejpravděpodobnější se jeví pomořanský vévoda Svatopluk, kterého chtěl Lešek dostat opět pod vliv polského piastovského *regna*. Na druhou stranu na smrti Leška vydělal hodně i opatrovník jeho syna Vladislav Kulhavý, který byl dokonce 5. května 1228 povolán na krakovský knížecí stolec a na jednání chyběl. Jeho pozice však nebyla vůbec pevná, neboť proti němu vystoupil jak Lešekův bratr Konrád, tak Kulhavého synovec Vladislav Odonič.⁴²³ Stranou dění nezůstal ani slezský kníže Jindřich. Jakmile se zotavil ze svého zranění, jež si odnesl z jednání v Gasawie, okamžitě se vrhl do bojů.

Souběh událostí je zmatený a nejasný, ale podstatné je, že ještě ve druhé polovině roku 1228 Jindřich obsadil Krakov. Ať už tomu bylo se souhlasem Vladislava Kulhavého, který tehdy bojoval s Odoničem, nebo bez něj, představovala kontrola Krakova pro Jindřicha naplnění jeho největšího cíle.⁴²⁴ Netěšil se z něj však příliš dlouho. Jeho pozice v Malopolsku nebyla příliš silná a ve chvíli, kdy jeho stejnojmenný syn odvedl většinu vojáků zpět do Slezska, byl Jindřich zajat tamní nobilitou. Zřejmě na popud Konráda Mazovského, na jehož území byl i převezen. Bradatého syn se sice chystal podniknout výpravu, aby otce osvobodil, ale celá věc se nakonec vyřešila diplomaticky. Jindřich se musel opět vzdát jakýchkoliv nároků na Krakov, načež byl propuštěn a mohl se vrátit zpět, byť s pošramocenou pověstí.⁴²⁵ Na druhou stranu zaznamenal Jindřich během pár let drobný úspěch na jiné frontě. Když zemřel v květnu 1230 jeho bratrance Kazimír I. Opolsko-Ratibořský, který vládl po svém otci Měškovi Křivonohém v Horním Slezsku, pohotově se ujal poručnictví nad jeho nezletilými potomky.⁴²⁶ Tím byl slezský region opět sjednocen pod autoritou jedné osoby. Navíc tím Jindřich získal rozsáhlejší mocenskou základnu pro další boje o Krakov.

Vyložíme si zde krátce, jaké byly osudy Piastovců z Horního Slezska v předcházejících desetiletích. Již jsme se zmínili o aspiracích Měška I. Křivonohého na pozici polského seniora. Ještě jednou připomeňme, že měl na vše nárok, neboť se skutečně v prvním desetiletí

---

⁴²² *Chronica Poloniae maioris*, s. 81–82. O události nás zpravují i další prameny, například: *Kronika Polska*. ČWIKLIŃSKI, L (ed.), s. 648.

⁴²³ WŁODARSKI, Bronisław. *Polityczne plany Konrada I. księcia mazowieckiego*. Toruń: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1971, s. 29.

⁴²⁴ BAR, Přemysl: *Monarchie slezských Jindřichů (1201–1290)*. *Politika – Paměť – Symbolika*, s. 58–60.

⁴²⁵ *Kronika Polska*. ČWIKLIŃSKI, L (ed.), s. 649.

⁴²⁶ BAHLCKE, Joachim – GAWRECKI, Dan – KACZMAREK, Ryszard (edd.). *Historia Górnego Śląska: polityka, gospodarka i kultura europejskiego regionu*, s. 108.

13. století jednalo o nejstaršího Piastovce.⁴²⁷ Jak již bylo řečeno, svého cíle dosáhl, když roku 1210 ovládl Krakov, avšak krátce poté zemřel. Vlady po něm se ujal jeho syn Kazimír I. Opolsko-Ratibořský. Ten zpočátku vsadil na spojenectví s mladší generací Piastovců – zejména Leškem Bílým, Konrádem Mazovským a také Vladislavem Odoničem, což jej velmi vzdálilo od jeho dolnoslezského příbuzného, proti němuž se několikrát po boku výše jmenovaných postavil. Avšak ve 20. letech začal poskytovat na svém dvoře útočiště odpůrcům Leška Bílého, který zřejmě toužil získat zpět území darované Meškovi I. Křivonohému Kazimírem II. Spravedlivý.⁴²⁸ To jej přivedlo do tábora Jindřicha I. Bradatého, s nímž se účastnil i jeho neúspěšných pokusů o získání polského seniorátního stolce.⁴²⁹ Když Kazimír zemřel, vystoupil na ochranu práv jeho synů a vdovy právě Jindřich, jak již bylo řečeno výše. O tom, že tak činil z ryze sobeckých důvodů, nikoliv aby tím chránil práva vdovy a jejích potomků, nemůže být ani přes dobré vztahy mezi ním a Kazimírem pochyb.

Bradatého situaci také pomohly další události. Válka o Velkopolsko se vyvíjela různým způsobem, avšak nakonec Odonič vyhnal svého strýce ze země. Vladislav Kulhavý zamířil ke svému spojenci Jindřichovi do Slezska, avšak při přípravě tažení zde roku 1231 zemřel.⁴³⁰ Tím došlo k uvolnění prostoru nejen ve Velkopolsku, ale především i v Malopolsku, kam se tento Piastovec, jakožto opatrovník Leškova syna Boleslava, tlačil. Předpokládá se, že své území a opatrovnictví nad Boleslavem odkázal před smrtí právě Bradatému.⁴³¹ Ten se také poprvé na konci roku 1231 tituloval jako *dux Cracovie*.⁴³² Jindřich vtrhl do Krakovska a po boji s Konrádem Mazovským uzavřel v listopadu 1232 mír, který byl později potvrzen i kurií. Jindřich na jeho základě získal Krakovsko a opatrovnictví nad Boleslavem Stydlivým, který měl do doby, než se stane dospělým, přidělen jako úděl Sandoměřsko. Konrád se spokojil se získáním několika oblastí v Malopolsku.⁴³³ Válka s Odoničem ve Velkopolsku byla náročnější, avšak i zde bylo Jindřichovo snažení korunováno úspěchem. Roku 1234 mu Vladislav postoupil veškeré velkopolské území na východ od řeky Varty.⁴³⁴

Slezští Piastovci se tehdy ocitli na vrcholu své moci. Badatelé předpokládají, že za

⁴²⁷ Ke snaze o získání krakovského knížecího stolce: MIKA, Norbert. *Mieszko syn Władysława II Wygnańca, książę raciborski i pan Krakowa - dzielnicowy władca Polski*, s. 162–169.

⁴²⁸ BAHLCKE, Joachim – GAWRECKI, Dan – KACZMAREK, Ryszard (edd.). *Historia Górnośląska: polityka, gospodarka i kultura europejskiego regionu*, s. 106–108.

⁴²⁹ BAR, Přemysl: *Monarchie slezských Jindřichů (1201–1290). Politika – Paměť – Symbolika*, s. 62.

⁴³⁰ PRZYBYL, Maciej. *Władysław Laskonogi, książę wielkopolski 1202-1231*. Poznań: 1998, s. 168.

⁴³¹ KORTA, Waclaw. *Historia Śląska do roku 1763*, s. 78–79.

⁴³² *Schlesisches Urkundenbuch Band I: 971-1230*, č. 315, s. 232.

⁴³³ ZIENTARA, Benedykt. *Henryk Brodaty i jego czasy*, s. 340.

⁴³⁴ O bojích mezi Jindřichem a Vladislavem máme jen krátké zprávy: *Kronika Polska*. ČWIKLIŃSKI, L (ed.), s. 649 a *Chronica Poloniae maioris*, s. 84–85.

dané situace dokonce Jindřich uvažoval o obnovení polského královského titulu, avšak k tomu nezbyl čas, neboť roku 1237 vypukla opět válka s Odoničem.⁴³⁵ Ač se Jindřichovi podařilo útok velkopolského knížete odrazit, v průběhu bojů 19. března 1238 zemřel. Připomeňme, že tehdy ovládal rozsáhlé území „od hradu Santok na severu Velkopolska přes Lubuš, Krosno na západě, vlastní Slezsko, Opolsko, až po Sanodměřsko na východě piastovského území.“⁴³⁶

Když se vlády nad otcovým územím ujal jeho syn Jindřich II., mohlo se zdát, že přejímal říši na vrcholu moci, avšak realita byla jiná. V podstatě ve všech částech zděděného území čelil tlakům ohrožujícím její integritu. Válka s velkopolským knížetem Vladislavem Odoničem pokračovala až do jeho smrti 5. června roku 1239⁴³⁷, avšak to nebyl rozhodně největší problém nového vládce. Do Malopolska začal pronikat Konrád Mazovský, o své dědictví se začal hlásit Boleslav Stydlivý. Zde Jindřich situaci vyřešil podporou Boleslava, čímž si mohl podržet nominální vládu nad Krakovskem.⁴³⁸ Podobně se o své dědictví hlásili i potomci Kazimíra Opolsko-Ratibořského, kterým musel Jindřich také ustoupit, neboť, aby svým nárokům přidali na váze, vstoupili do spolku Konrádem Mazovským. Vlády v Horním Slezsku se ujal Měšek II. Tlustý a na jeho vládě se podílel i Měškův mladší bratr Vladislav. Ale Jindřich II. si i nadále udržel nad nimi a jejich územím nominální vládu a formálně tak Horní Slezsko zůstávalo součástí jeho držav.⁴³⁹ Aby problémů nebylo málo, musel Jindřich ještě čelit magdeburskému arcibiskupovi a jeho askánským příbuzným, kteří se snažili ovládnout Lubušsko. Možná právě z tohoto pohledu bychom měli vidět Jindřichovu ochotu k ústupkům ke svým příbuzným, neboť si v dané chvíli nemohl dovolit boj na tolika frontách. Tyto ústupky se mu vyplatily, neboť Lubušsko se podařilo uhájit.⁴⁴⁰ Navíc i nadále se mohl považovat za hlavního polského knížete, což nám dokazuje jeho titulatura.⁴⁴¹ Avšak ambiciózní politika jeho otce, která zavedla tolik důvodů k nedůvěře, si měla nyní vybrat svou daň a definitivně srazit slezské Piastovce z vrcholu, na němž se snažili i přes všechny obtíže udržet. Vpád Mongolů roku 1241 ukončil vládu Jindřicha II. Pobožného, který padl v bitvě Lehnice 9. dubna 1241.⁴⁴² Připomeňme jen, že na bojišti se k Jindřichovi připojili jen jeho

⁴³⁵ ANTONÍN, Robert – FUKALA, Radek – JIRÁSEK, Zdeněk (edd.). *Slezsko v dějinách českého státu*, s. 175.

⁴³⁶ BAR, Přemysl: *Monarchie slezských Jindřichů (1201–1290). Politika – Paměť – Symbolika*, s. 72.

⁴³⁷ K němu více: PELCZAR, Sławomir. *Władysław Odonic. Książę wielkopolski, wygnaniec i protektor Kościoła (ok. 1190-1239)*. Kraków: Avalon, 2018.

⁴³⁸ BAR, Přemysl: *Monarchie slezských Jindřichů (1201–1290). Politika – Paměť – Symbolika*, s. 73.

⁴³⁹ BAHLCKE, Joachim – GAWRECKI, Dan – KACZMAREK, Ryszard (edd.). *Historia Górnej Śląska: polityka, gospodarka i kultura europejskiego regionu*, s. 108–109.

⁴⁴⁰ KORTA, Waclaw. *Historia Śląska do roku 1763*, s. 80–82.

⁴⁴¹ Titulatura dux Zlesue, Cracouie et Polonie. *Schlesisches Urkundenbuch Band II: 1231-1250*, č. 164, s. 105–106 a č. 167, s. 107–108.

⁴⁴² *Chronica Poloniae maioris*, s. 87–88.

příbuzný Měšek II. Tlustý, rytíři z jeho ovládané částí Velkopolska, členové rytířských řádů a na cestě byl český král Václav I.⁴⁴³ Vzhledem k ambiciózní politice jeho otce se nemůžeme divit, že se zde neocitli žádní Askánci ani jiní Piastovci, nutno však poznamenat, že někteří z nich museli sami útoku čelit. Závěrem snad jen podotkněme, že Měšek II. z bitvy díky včasnému ústupu vyvázl⁴⁴⁴, což by nás však nemělo vést k úvaze, že zde svého příbuzného schválně nechal napospas, byť i jemu jistě nevyhovovaly jeho ambice.

---

⁴⁴³ Z Krakovska nikdo přijít nemohl, neboť přes něj Mongolové protáhli, i Měšek se připojil hlavně protože přes jeho území prošlo nepřátelské vojsko. Ostatní Piastovci nebyli přítomni a nijak nepomohli – například vysláním oddílu. Na druhou stranu nutno říci, že někteří z nich museli sami Mongolům čelit. K bitvě například: KORTA, Waclaw. *Najazd Mongolów na Polskę i jej Legnicki epilog*. Katowice: Śląski Instytut Naukowy, 1983.

⁴⁴⁴ BAHLCKE, Joachim – GAWRECKI, Dan – KACZMAREK, Ryszard (edd.). *Historia Górnego Śląska: polityka, gospodarka i kultura europejskiego regionu*, s. 109–110.

5.3 Poslední vzepětí za Jindřicha IV. a dezintegrace Slezska

V první chvíli se nemusela smrt Jindřicha II. jevit jako naprostá tragédie pro jeho říši. Tento Piastovec po sobě zanechal 4 syny, z nichž nejstarší Boleslav Rogatka byl téměř dospělý.⁴⁴⁵ Vlady se pohotově ujala jako regentka vdova po Jindřichovi Anna, ke které se již roku 1242 připojil Boleslav. Navíc podle zpráv, které máme, byl Boleslav krátce po smrti otce povolán i na krakovský stolec místní šlechtou.⁴⁴⁶ Avšak nový kníže a jeho matka začali brzy ztrácet půdu pod nohama. Zásadním problémem pro ně bylo, že ostatní významní hráči sice utrpěli ztráty, avšak zůstali naživu a rozhodně byli zkušenější než mladík Boleslav. O Krakovsko musel dolnoslezský kníže vést válku s Konrádem Mazovským, jehož síly krátce po prohlášení Boleslava krakovským knížetem vyhnaly Rogatkovy posádky ze země. Tamní nobilita roku 1243 povolala na krakovský stolec Boleslava V. Stydlivého, syna Leška Bílého, kterého Konrád podpořil.⁴⁴⁷ Aby problémů nebylo málo ve Velkopolsku, jehož většinu ovládl Jindřich Bradatý po smrti Vladislava Kulhavého, se prosadili synové Vladislava Odoniče. V Horním Slezsku, alespoň nominálně ještě za Jindřicha II. vázaném k Dolnímu Slezsku, se Měšek II. začal chovat jako suverénní vládce. Díky tomu zbylo během pár let z rozsáhlého panství slezských Jindřichů jen Dolní Slezsko, Lubušsko a Krosenská země.⁴⁴⁸

Naděje na obnovení postavení slezských Piastovců musely v Boleslavovi pohasnout ve chvíli, kdy se objevily problémy s jeho vlastními bratry. Jádrem sporu byla pravděpodobně snaha Boleslava připravit bratry o jakýkoliv kus dědictví po jejich otci, čímž by byla zachována celistvost země. Za práva mladších bratrů se tehdy postavila slezská šlechta a konflikt byl na spadnutí. Je však otázkou, do jaké míry tím šlechta sledovala své vlastní zájmy místo ochrany práv mladších synů Jindřicha II.⁴⁴⁹

Velká část šlechty přestala ve 40. letech 13. století poslouchat Boleslava Rogatku a otevřeně se postavila za nároky jeho mladšího bratra Jindřicha, jenž se od roku 1245 pohyboval ve vysoké slezské politice.⁴⁵⁰ Během pár let bojů byl Boleslav zahrán do kouta. Proti rozsáhlé opozici šlechty, podporované vratislavským biskupem Tomášem, vdovou po Jindřichovi II. Annou a Boleslavovým bratrem Jindřichem, neměl šanci vzdorovat. Roku 1247

⁴⁴⁵ WRZESIŃSKI, Wojciech (ed.). *Dolny Śląsk: monografia historyczna*, s. 65.

⁴⁴⁶ *Annales Silesiaci compilati 965-1279*. Błażowski, M. (ed.). In: MPH, T. III. Lwów: 1878, s. 657–679, s. 679; MULARCZYK, Jerzy. *Władza książęca na Śląsku w XIII wieku*. Wrocław: Wydawnictwo uniwersytetu Wrocławskiego, 1984, s. 75.

⁴⁴⁷ *Annales Silesiaci compilati 965-1279*. Błażowski, M. (ed.), s. 679.

⁴⁴⁸ ANTONÍN, Robert – FUKALA, Radek – JIRÁSEK, Zdeněk (edd.). *Slezsko v dějinách českého státu*, s. 209.

⁴⁴⁹ JURECZKO, Andrzej. *Henryk III Biały książę wrocławski (1247-1266)*, s. 41.

⁴⁵⁰ Poprvé ho nacházíme společně s Boleslavem na této listině: *Schlesisches Urkundenbuch Band II: 1231-1250*, č. 296, s. 177–178.

se tedy odhodlal k jednání.⁴⁵¹ To pro něj nedopadlo nejlépe. Finálním výsledkem bylo rozdělení země mezi Jindřicha, označovaného jako III. Bílý a Boleslava. Jindřich získal, můžeme říci, prestižnější díl dědictví, což jistě souviselo právě s nátlakem široké koalice na Boleslava. Při dělení mu připadla střední část Slezska, Vratislavsko se stejnojmennou metropolí, zatímco Boleslav si musel vystačit s méně prestižním Lehnickem včetně Lubušska a Hlohovska. Oba bratři se také v dohodě zavázali zajistit své mladší sourozence Konráda a Vladislava. Oběma byla sice určena církevní dráha, avšak měli být zároveň zajištěni svými bratry. Nominálně tedy vládl Konrád s Boleslavem a Vladislav s Jindřichem, přičemž byli tito nezletilí Piastovci hmotně zabezpečeni v dílech svých starších bratrů, avšak předpokládalo se, že žádné území neodtrhnou, drželi jej v takzvaném nedílu.⁴⁵²

Mohlo se zdát, že tím se situace vyřešila, ale ani zdaleka tomu tak nebylo. Je jisté, že samotný Boleslav nebyl s daným řešením vůbec spokojený. Jako nejstarší se cítil ukřivděn zejména tím, že jemu nepřípadlo Vratislavsko a musel se spokojit pouze s Lehnickem. Olej do ohně přilil i jeden z mladších bratrů, jmenovitě Konrád. Ten strávil svá studia v Paříži a právě v této době se vrátil zpět do Slezska.⁴⁵³ Nečekaně se však rozhodl, že nepřijme kněžské svěcení – zde by stálo za to připomenutí, že mu byla přislíbena velmi výnosná prebenda, pasovské biskupství. Navíc se nechtěl smířit s postavením nedílníka, nýbrž začal usilovat vydělení vlastního knížectví. V jeho rozhodnutí jej podpořil i Jindřich III. Bílý, který v tom viděl možnost k oslabení svého bratra Boleslava.⁴⁵⁴ Díky tomu se již roku 1248 rozhořel ve Slezsku nový konflikt. Musíme však hned na úvod říci, že se nejednalo jen o čistě domácí konflikt, neboť všichni tři aktéři do něj vtáhli i sousedy. Boleslav si zajistil podporu magdeburského biskupa odstoupením poloviny Lubušska. Zároveň se mu podařilo získat na svou stranu i hrabata z Anhaltu. Jindřichovi zase za postoupení Krosenska přislíbil pomoc míšeňský markrabě. Stranou nezůstal ani Konrád, který si sňatkem s dcerou Velkopolského knížete Přemysla I. zajistil pomoc od tohoto Piastovce.⁴⁵⁵ Válka pokračovala až do roku 1251, kdy bylo pro Konráda vyděleno Hlohovsko, což však Boleslav definitivně uznal až roku 1255.⁴⁵⁶ Tím bylo někdejší panství slezských Jindřichů rozděleno na tři části, ale ani tím

⁴⁵¹ *Kronika Polska*. ĆWIKLIŃSKI, L (ed.), s. 651–652.

⁴⁵² *Kronika Polska*. ĆWIKLIŃSKI, L (ed.), s. 652. BAR, Přemysl: *Monarchie slezských Jindřichů (1201–1290)*. *Politika – Paměť – Symbolika*, s. 82.

⁴⁵³ WRZESIŃSKI, Wojciech (ed.). *Dolny Śląsk: monografia historyczna*, s. 66.

⁴⁵⁴ CZAPLIŃSKI, Marek – KASZUBA, Elżbieta – WAS, Gabriela – ZERELIK, Rościszlaw (edd.). *Historia Śląska*, s. 60.

⁴⁵⁵ *Kronika Polska*. ĆWIKLIŃSKI, L (ed.), s. 652. O postoupení území nás zpravuje diplomatický materiál. *Schlesisches Urkundenbuch Band II: 1231-1250*, č. 368, s. 233 a č. 369, s. 234.

⁴⁵⁶ GRODECKI, Roman – WYROZUMSKI, Jerzy – ZACHOROWSKI, Stanisław (edd.) *Dzieje Polski średniowiecznej. Tom 1., do roku 1333*. Kraków: Platan, 1995, s. 295.

rozklad Dolního Slezska neskončil.

Vratislavsko bylo jako jediné knížectví ušetřeno na delší čas trvalého rozdělení. Bratr tamního knížete Jindřicha III. Vladislav totiž pokračoval v církevní dráze a naplňoval tak původní představu dohod uzavřených roku 1247. Snad jen dodejme, že po působení ve vyšehradské kapitule se stal papežským kaplanem, později legátem, a nakonec i salzburským arcibiskupem. Pro českého čtenáře může být zajímavé, že mu k tomu pomohl Přemysl Otakar II.⁴⁵⁷ I samotný Jindřich III. byl častým hostem na dvoře českého krále⁴⁵⁸, což mělo význam i pro budoucnost jeho knížectví. Avšak ani Vratislavsko nebylo ušetřeno konfliktu mezi bratry, kteří jej zdědili. Někdy v 60. letech 13. století vypukl mezi Jindřichem III. a Vladislavem konflikt, za který údajně mohli Jindřichovi *milites*. Vše vyústilo v dočasné rozdělení Vratislavska mezi bratry, avšak zřejmě nikterak neovlivnilo jejich vztahy. Jak jinak by bylo možné, že Jindřich III. svěřil své potomky těsně před smrtí roku 1266 bratru Vladislavovi?⁴⁵⁹

Vratislavsko tedy bylo i přes spor bratrů ušetřeno hlubšího rozkladu a bylo mu dáno, aby se stalo nejmocnějším ze slezských knížectví. Svého vrcholu dosáhlo za vlády syna Jindřicha III., Jindřicha IV. Proba (Spravedlivého), jehož vláda bývá někdy považována za poslední vzepětí Monarchie slezských Jindřichů.⁴⁶⁰ Regentství Vladislava nemělo dlouhého trvání, byť nelze tvrdit, že by jej Vladislav nějak zanedbával. Ba naopak, pobýval ve Slezsku, salzburské arcibiskupství řídil na dálku, a dokonce se mu ještě povedlo stát se roku 1268 administrátorem vratislavského biskupství, čímž ještě více posílil svoji pozici. Avšak roku 1270 náhle zemřel.⁴⁶¹ Připomeňme jen, že Vladislavovým regentstvím bylo knížectví opět sjednoceno a že i po jeho smrti zůstávalo celistvé.

Ochranu nad dospívajícím Jindřichem IV. se tehdy pravděpodobně ujal Přemysl Otakar II., na jehož dvoře měl mladý vratislavský kníže pobývat a trávil tam poslední léta svého dospívání ještě za života svého strýce.⁴⁶² Můžeme předpokládat, že jeho pobyt na pražském dvoře měl sloužit k upevnění spojení, které mezi vratislavskými Piastovci a českým králem v určité formě existovalo delší čas. Byl to také český král, kdo dohlédl na podzim roku 1271 na slavnosti inauguraci Jindřicha ve Vratislavi.⁴⁶³ Mohlo by se nám zdát zvláštní téměř roční čekání na ustanovení mladého knížete v jeho knížectví, avšak to vše bylo dáno okolnostmi.

⁴⁵⁷ BAR, Přemysl: *Monarchie slezských Jindřichů (1201–1290). Politika – Paměť – Symbolika*, s. 85.

⁴⁵⁸ VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny zemí Koruny české. 3. sv. 1250–1310*. Praha: Paseka, 2002, s. 89.

⁴⁵⁹ *Kronika Polska*. ČWIKLIŃSKI, L (ed.), s. 653.

⁴⁶⁰ Bar celé období Monarchie slezských Jindřichů vymezuje právě od vlády Jindřicha I. po smrt Jindřicha IV.

⁴⁶¹ *Chronica Poloniae maioris*, s. 125–126.

⁴⁶² ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar II.: král na rozhraní věků*. Praha: NLN, 2011, s. 154.

⁴⁶³ WRZESIŃSKI, Wojciech (ed.). *Dolny Ślask: monografia historyczna*, s. 67.

Již v září roku 1270 vystupuje Jindřich na listině společně s Přemyslem Otakarem II. poprvé jako vratislavský kníže, aby roku následujícího vydal v Praze svou první vlastní listinu.⁴⁶⁴ Jak již bylo řečeno, Vratislavské knížectví si muselo na jeho příchod počkat až do podzimu, neboť český král tehdy musel řešit válku s Uhrami. Připomeňme jen, že válkou utrpělo i Vratislavsko, do kterého vpadli spojenci uherského krále Boleslav Stydlivý s Konrádem Mazovským a zemi důkladně vyplenili.⁴⁶⁵ Od svého příchodu do Vratislavska udržoval Jindřich IV. Probus poměrně úzké spojenectví s českým králem. A právě toto mu pomáhalo k upevnění jeho postavení mezi slezskými Piastovci, ač byl v danou chvíli nejmladší. Avšak účinná podpora českého krále neměla trvat dlouho. Mírová smlouva uzavřená v listopadu 1276 před branami Vídně mezi Přemyslem a Rudolfem Habsburským vážně oslabila moc českého krále.⁴⁶⁶ To se projevilo i ve Slezsku. Již následujícího roku byl chráněncem českého krále zajat svým příbuzným Boleslavem Lehnickým, zřejmě na popud římského krále, který chtěl oslabit spojenectví Přemysla se slezskými knížaty.⁴⁶⁷ Na druhou stranu nelze vyloučit ani snahu o získání části Vratislavska, neboť Jindřich IV. byl nakonec nucen postoupit Boleslavovi západní část svého území.⁴⁶⁸

Nové možnosti přinesla vratislavskému knížeti smrt českého krále v bitvě na Moravském poli roku 1278. Lze se totiž oprávněně domnívat, že Jindřich nemohl za jeho života vést úplně samostatnou politiku a musel podřizovat své zájmy zájmům českého krále. Avšak od roku 1278 se vše změnilo a mladý Piastovec začal velmi cílevědomě vyvíjet svou vlastní politiku. Jindřich IV. se nejprve zapojil do sporů ohledně poručnictví nad nezletilým synem zesnulého českého krále Václavem. V tomto ohledu neuspěl. Dohoda, která byla tehdy uzavřena mezi Otou V. Braniborským, Rudolfem Habsburským a Jindřichem IV. měla předejít konfliktu o poručnictví nad Václavem. Nebyla však pro vratislavského knížete příliš výhodná. Poručníkem a správcem v Čechách byl ustanoven Ota V., Rudolf Habsburský získal Moravu a Jindřich doživotně Kladsko. Zmíněná dohoda však vratislavského Piastovce neuspokojila

---

⁴⁶⁴ *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae V/2*. DUŠKOVÁ, Saša – ŠEBÁNEK, Jindřich (edd.). Praha: Academiae scientiarum Rei publicae Bohemicae, 1981, č. 625, s. 229. *Schlesisches Urkundenbuch Band IV: 1267-1281*, č. 120, s. 90.

⁴⁶⁵ Dozvídáme se o tom na základě listiny vratislavského biskupa. *Schlesisches Urkundenbuch Band IV: 1267-1281*, č. 124, s. 91.

⁴⁶⁶ ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar II.: král na rozhraní věků*. Praha: NLN, 2011, s. 423–424. Dle Otakara Štýrského se na jednání podílel i Jindřich IV. OTACHER. *Ottokars östreichische Reimchronik*. In: SEEMÜLLER, J. (ed.). *Monumenta Germaniae historica, Deutsche Chroniken 5/1-2*. Hannoverae: 1890, s. 194.

⁴⁶⁷ *Kronika Polska*. ĆWIKLIŃSKI, L (ed.), s. 655–656. Že k tomu mohlo dojít na popud římského krále tvrdí Bar: BAR, Přemysl: *Monarchie slezských Jindřichů (1201–1290). Politika – Paměť – Symbolika*, s. 94–95.

⁴⁶⁸ *Kronika Polska*. ĆWIKLIŃSKI, L (ed.), s. 656.

a ten navíc zabral i oblast Broumova. ⁴⁶⁹ Díky tomu samozřejmě došlo ke konfliktu s Otou. Ten vpádl dvakrát do Vratislavska, poprvé roku 1279 podpořen svídnicko-javorským knížetem Boleslavem, a podruhé roku 1280, kdy se k těmto dvěma mužům připojil ještě Jindřich Lehnický. ⁴⁷⁰ Jindřich IV. neměl jinou možnost než se spokojit s tím, co získal. Aby si však upevnil postavení a zamezil další válce, složil ještě roku 1280 ve Vídni lenní slib Rudolfovi Habsburskému. Někteří badatelé předpokládají, že zde mohlo dojít k jednáním o obnovení polského královského titulu ⁴⁷¹, ale nepředbíhejme.

Jindřich se po roce 1280 plně vrhnul do slezské a polské politiky. Cíl měl zřejmě jasný a nutno říci nemalý. Opětovné sjednocení Polska pod ním jakožto polským králem. ⁴⁷² Právě k tomu směřovaly jeho další akce, nejprve ve Slezsku a jeho nejbližším okolí. Nutno říci, že zde měl situaci usnadněnou rozdrobováním piastovských držav, o čemž se více zmíníme po smrti Jindřicha IV. Vratislavský kníže se nejprve oženil s dcerou Vladislava Opolského Konstancii ⁴⁷³, čímž si zajistil spojenectví tohoto hornoslezského Piastovce. Velkého úspěchu pak dosáhl roku 1281, kdy uspořádal sjezd slezských knížat, kterého se účastnil i velkopolský kníže Přemysl II. Velkopolský. Jindřich tam všechny účastníky zajal – jmenovitě Jindřicha Lehnického, Konráda Hlohovského a Přemysla Velkopolského. ⁴⁷⁴ Zatímco Přemysl byl propuštěn díky územním ústupkům, slezští Piastovci se museli zavázat k vojenské podpoře Jindřicha po dobu pěti let. Lze konstatovat, že tato událost vynesla definitivně Jindřicha nad ostatní slezské Piastovce. Navíc se do tábora vratislavského knížete postupně přidali i ostatní dolnoslezští Piastovci a po smrti Vladislava Opolského roku 1281 se jeho vliv rozšířil i do Horního Slezska, které, ač doposud jednotné, se začalo dělit mezi Vladislavovy syny. ⁴⁷⁵ Můžeme tedy skutečně hovořit o obnovení Monarchie slezských Jindřichů, která, nikoliv přímo, ale nepřímo opět ovládala celé Slezsko.

S podporou ostatních slezských Piastovců se pak Jindřich vrhl do boje o Krakov, jehož dobytí by mu alespoň v symbolické rovině svěřovalo vládu nad celým Polskem. Roku 1285 vytáhl Jindřich proti malopolskému knížeti Leškovi Černému, který ovládal Krakov. Avšak úspěchu nedosáhl, neboť Leška podpořili nejen jeho příbuzní mazovští Piastovci, ale

⁴⁶⁹ ŽEMLIČKA, Josef. *Do tří korun: poslední rozmach Přemyslovců (1278-1301)*. Praha: NLN, 2017, s. 49–50.

⁴⁷⁰ *Kronika Polska*. ČWIKLIŃSKI, L. (ed.), s. 656.

⁴⁷¹ VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny zemí Koruny české*. 3. sv. 1250-1310, s. 368; WRZESIŃSKI, Wojciech (ed.). *Dolny Śląsk: monografia historyczna*, s. 67.

⁴⁷² ANTONÍN, Robert – FUKALA, Radek – JIRÁSEK, Zdeněk (edd.). *Slezsko v dějinách českého státu*, s. 221.

⁴⁷³ JASINSKI, Kazimierz. *Rodowód Piastów śląskich: Piastowie wrocławscy, legnicko-brzescy, swidniccy, ziębiccy, glogowscy, żagańscy, oleśniccy, opolscy, cieszyńscy i oświęcimscy*, s. 542–543.

⁴⁷⁴ *Rocznik Traski*. ČWIKLIŃSKI, L. (ed.). In: MPH, T. II. Lwów: 1872, s. 826–861, s. 847.

⁴⁷⁵ BAHLCKE, Joachim – GAWRECKI, Dan – KACZMAREK, Ryszard (edd.). *Historia Górnego Śląska: polityka, gospodarka i kultura europejskiego regionu*, s. 112.

i uherský král.⁴⁷⁶ Nová příležitost nastala roku 1288, kdy zemřel Lešek ovládající Krakov.⁴⁷⁷ Většina tamní nobility se tehdy vyslovila pro nástup bratrance Leška Boleslava Plockého, ale část prosazovala Jindřicha IV. To vedlo ke konfliktu. Ten zde nebudeme dopodrobna rozebírat, postačí, když řekneme, že slezští Piastovci stáli ve válce pevně za Jindřichem IV., který i přes četné ztráty a boj proti široké koalici Piastovců obsadil v srpnu 1289 Krakov.⁴⁷⁸ Ve stejné době však český král Václav II., ke kterému se uchýlili někteří z Jindřichových odpůrců, obsadil Broumovsko a Kladsko.⁴⁷⁹ Přesto se vše vyvíjelo pro Jindřicha relativně dobře. Krakov byl obsazen a vratislavský kníže měl tehdy dle badatelů uvažovat o tom, že se nechá korunovat králem. Jeho protivníci, do jejichž čela se místo mazovských Piastovců postavil Vladislav Lokýtek, sice nadále představovali velkou hrozbu, dokonce Jindřicha na čas z Krakova vytlačili, ale vše se v daný okamžik mohlo jevit na dobré cestě. Avšak náhle 23. června roku 1290 Jindřich IV. zemřel. Těsně před svou smrtí stihl jen sepsat závěť.⁴⁸⁰ Jeho smrt ukončila jednotu slezských Piastovců. Vratislavský kníže totiž po sobě nezanechal žádné potomky a jediné, co ostatní slezské Piastovce drželo pohromadě, byla jeho osoba.

Vraťme se nyní o několik let zpět a představme si, jak vypadal zbytek Slezska za vlády Jindřicha IV. Bylo již řečeno, že tomuto významnému Piastovci nemálo napomohlo rozdrobení Slezska. Hovořili jsme o rozdělení Dolního Slezska mezi potomky Jindřicha II. na tři knížectví – Vratislavské, Lehnické a Hlohovské. Toto dělení však pokračovalo i nadále. Hlohovsko získal Konrád I. Hlohovský a když roku 1273/4 zemřel, přešlo na jeho tři syny. Je zajímavé, že ti jej ihned nerozdrobili mezi sebe, ale naopak drželi celé knížectví v nedělu.⁴⁸¹ Avšak tato situace neměla dlouhého trvání. Když roku 1278 zemřel Boleslav Rogatka, který se dlouho nechtěl zdát Hlohovska ve prospěch svého bratra a zřejmě i nadále čekal na příležitost k jeho znovuzískání, sourozenci si zemi rozdělili. Nejstarší Jindřich III. si ponechal Hlohov (byl nadále knížetem hlohovským), mladší Přemysl získal z Hlohovska vydělené Zaháňsko a poslední z bratří, Konrád II. Hrbatý Stínavsko. Aby byla situace ještě komplikovanější, mladší Jindřichovi bratři si někdy po roce 1284 své úděly vyměnili.⁴⁸² Obdobný vývoj nastal i v Rogatkově Lehnicku. Ještě v 70. letech svěřil Boleslav svému

---

⁴⁷⁶ *Rocznik Traski*. ĆWIKLIŃSKI, L. (ed.), s. 850–851. BAR, Přemysl: *Monarchie slezských Jindřichů (1201–1290). Politika – Paměť – Symbolika*, s. 103.

⁴⁷⁷ BALZER, Oswald. *Genealogia Piastów*. Krakow: Avalon, 2005, s. 333.

⁴⁷⁸ O bojích například: *Rocznik Traski*, s. 852. WRZESIŃSKI, Wojciech (ed.). *Dolny Śląsk: monografia historyczna*, s. 68. Jindřich se po obsazení Krakova tituluje jako *dux Slesie, Cracouie et Sandomirie. Schlesisches Urkundenbuch Band V: 1282-1290*, č. 412, s. 320.

⁴⁷⁹ VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny země Koruny české*. 3. sv. 1250-1310, s. 409.

⁴⁸⁰ BAR, Přemysl. Vratislavský vévoda Jindřich IV. Probus a poslední Přemyslovci, s. 777.

⁴⁸¹ FUKALA, Radek. *Slezsko – neznámá země Koruny české: knížecí a stavovské Slezsko do roku 1740*, s. 53.

⁴⁸² WRZESIŃSKI, Wojciech (ed.). *Dolny Śląsk: monografia historyczna*, s. 68.

synovi Jindřichovi Tlustému Javorsko, avšak dlouho si jej nepodržel. Po smrti otce totiž ovládl Lehnicko a Javorsko přenechal svým mladším bratrům, kteří si jej kolem roku 1281 rozdělili. Boleslav získal vlastní Javorsko, zatímco Bernard obsadil Lemberk, dnešní Lwówek Śląski, s okolím, aby jej po jeho smrti roku 1286 připojil Boleslav k Javorsku.⁴⁸³

Poněkud déle vydržela jednota Horního Slezska. Jak jsme se již zmínili, vlády se tam roku 1238 ujal Měšek II. Tlustý, který držel zemi v nedělu s bratrem Vladislavem. Ke konfliktům mezi nimi zřejmě nedocházelo a země nebyla rozdělena. Když roku 1246 zemřel na následky poranění způsobeného pádem z koně Měšek, ujal se vlády nad celým územím Vladislav.⁴⁸⁴ Ten několikrát vstoupil do konfliktu mezi Piastovci a byl počítán i mezi spojence českého krále Přemysla Otakara II.⁴⁸⁵ Když roku 1281 umíral, zanechával po sobě čtyři syny. Ti nějaký čas drželi zemi v nedělu, ale nejpozději roku 1284 si ji rozdělili. Může překvapit, že prestižní Opolsko, které bylo centrem Horního Slezska, získal až třetí Vladislavův syn Boleslav. Nejstarší syn Měšek získal Těšínsko, druhorozený Kazimír Bytomsko a nejmladší Přemysl Ratibořsko.⁴⁸⁶ Někteří z nich se pak v 80. letech aktivně účastnili válek vedených Jindřichem IV.

Další osudy slezských Piastovců probírat nebudeme, neboť ostatní námi sledované vedlejší větve vymřeli nejpozději kolem poloviny 13. století, zatímco poslední ze slezských Piastovců Jiří Vilém Lehnický zemřel až roku 1675.⁴⁸⁷ Zmiňme jen hlavní vývojové tendence, které jsme mohli u slezských Piastovců pozorovat a které přetrvávaly i nadále. Tou první je neustálé dělení držav mezi potomky. Byli jsme toho svědky hned několikrát a pokračovalo to i nadále. Například Horní Slezsko se mezi lety 1306 a 1313 rozpadlo ze 4 na 9 knížectví.⁴⁸⁸ Dělení se po smrti Jindřicha IV. nevyhnulo ani Vratislavsku. Jindřich IV. sice po sobě zanechal závěť, ale nespokojenost s ní vedla k válkám mezi Piastovci. Po nich zůstaly z největšího knížectví jen Vratislav, Olawa a Brzeg, aby se po smrti Jindřicha V. Tlustého, který tuto část Vratislavska získal, roku 1296 staly centry údělů jeho tří synů. Možná jen připomeňme, že na základě testamentu Jindřicha IV. získali vratislavští biskupové do svého držení z Vratislavska vydělené Nisko-Otmuchovské knížectví.⁴⁸⁹

⁴⁸³ ANTONÍN, Robert – FUKALA, Radek – JIRÁSEK, Zdeněk (edd.). *Slezsko v dějinách českého státu*, s. 221.

⁴⁸⁴ BAHLCKE, Joachim – GAWRECKI, Dan – KACZMAREK, Ryszard (edd.). *Historia Górnegu Śląska: polityka, gospodarka i kultura europejskiego regionu*, s. 109.

⁴⁸⁵ Opolský oddíl se nacházel v bitvě u Kressenbrunn a i na Moravském poli. Zde spolu s oddílem Jindřicha III. Hlohovského a Přemysla II. Velkopolského. cOTACHER. *Ottokars östreichische Reimchronik*, s. 207.

⁴⁸⁶ BAHLCKE, Joachim – GAWRECKI, Dan – KACZMAREK, Ryszard (edd.). *Historia Górnegu Śląska: polityka, gospodarka i kultura europejskiego regionu*, s. 112.

⁴⁸⁷ ŽÁČEK, Rudolf. *Slezsko*, s. 98.

⁴⁸⁸ BAHLCKE, Joachim – GAWRECKI, Dan – KACZMAREK, Ryszard (edd.). *Historia Górnegu Śląska: polityka, gospodarka i kultura europejskiego regionu*, s. 112.

⁴⁸⁹ FUKALA, Radek. *Slezsko – neznámá země Koruny české: knížecí a stavovské Slezsko do roku 1740*, s. 53.

Druhou tendencí bylo opětovné zcelování či vědomí společného původu. Příkladem může být Hlohovsko, rozdělené mezi tři syny Konráda I. Hlohovského. Vzhledem k tomu, že mladší sourozenci Jindřicha III. Hlohovského zemřeli bez potomků, získal jejich země zpět právě jejich starší bratr. Na druhou stranu stejně došlo k jejich opětovnému oddělení vinou dělení mezi jeho syny.⁴⁹⁰ Postupnou dezintegraci dokládá i fakt, že ještě za vlády Václava II. bylo v celém Slezsku osm knížectví, avšak roku 1327 již sedmnáct. Jmenovitě v Dolním Slezsku Hlohovské, Stínavské, Zaháňské, Olešnické, Lehnicko-Břežské, Vratislavské, Nisko-Otmuchovské, Javorské, Svídnické a Minstenberské. V Horní Slezsku Opolské, Falkenberské, Střelecké, Kozelsko-Bytomské, Ratibořské, Těšínské a Osvětimské.⁴⁹¹

---

⁴⁹⁰ WRZESIŃSKI, Wojciech (ed.). *Dolny Śląsk: monografia historyczna*, s. 69.

⁴⁹¹ KORBELÁŘOVÁ, Irena. K územně správnímu členění Slezska před rokem 1740, s. 163–164.

5.4 Mocenské zázemí slezských Piastovců

Ihned na úvod bychom si měli uvědomit, že Slezsko se pod vládou námi sledované vedlejší větve, či můžeme říci větví, stalo hospodářsky nejvýznamnější částí Polska 13. století.⁴⁹² Přírozeným centrem celého regionu byla Vratislav, sídlo biskupa, která zůstala nejvýznamnějším sídlem celého regionu i během jeho neustálého dělení. Její význam potvrzoval i počet obyvatel. Na počátku 14. století zde žilo mezi třinácti a patnácti tisíci obyvateli, což z ní činilo největší město v celém Slezsku.⁴⁹³ Avšak rozhodně se nejednalo o jedinou rozsáhlou sídelní lokalitu.

V době, kdy do Slezska dorazili potomci Vladislava Vyhnance, hledali bychom v této oblasti města marně. Země byla protkána sítí hradeckých center, jejichž funkce byla stejná jako v tehdejších Čechách.⁴⁹⁴ Tato síť byla poměrně hustá. V Dolním Slezsku se nacházelo v době, o které mluvíme, 20 hradeckých obvodů a v Horním Slezsku zhruba 10.⁴⁹⁵ Po návratu synů Vladislava Vyhnance začala ve Slezsku s různou intenzitou probíhat německá kolonizace. Byla zakládána nejen města, ale i vesnice. Je však otázkou, od koho byl dán impulz k příchodu německých osadníků. Někteří badatelé předpokládají, že to byli právě synové Vladislava, kdo zval osadníky do Slezska. Argumentují tím, že jak Boleslav tak Měšek strávili část svého života ve Svaté říši římské a jejich pobyt v nich měl podnítit snahu o zakládání měst. Avšak rozsáhlá kolonizace spojená nejen se zakládáním měst, ale především i vesnic, by nebyla možná bez příchodu cisterciáků. Cisterciáci prosluli jakožto řád spojený s kolonizací a měli tudíž do Slezska přinést potřebné *know-how*. Pokud bychom se zajímali o to, odkud kolonisté přicházeli, tak to bylo zejména z Bavorska, Saska a Palatinátu.⁴⁹⁶ A právě německá kolonizace učinila ze Slezska nejurbanističtější a nejhustěji osídlený region celého Polska.

Na počátku 14. století mělo být v celém Slezsku třicet pět lokalit s více jak tisícem obyvatel, zatímco v Malopolsku deset, ve Velkopolsku taktéž deset a Mazovsku jen šest.⁴⁹⁷ Největší města se nacházela v Dolním Slezsku. Kromě zmiňované Vratislavi to byla města Lwówek a Lehnice, která měla mít ve 13. století až jedenáct tisíc obyvatel, dále Hlohov a Svídnici, které měly mezi osmi a devíti tisíci. Hranici 4 tisíc obyvatel překonávaly i Środa Śląska, Nisa a Żąbkowice Śląskie. Dále se v Dolním Slezsku nacházelo několik

⁴⁹² MULARCZYK, Jerzy. *Władza książęca na Śląsku w XIII wieku*, s. 7.

⁴⁹³ WRZESIŃSKI, Wojciech (ed.). *Dolny Śląsk: monografia historyczna*, s. 81.

⁴⁹⁴ Jednalo se o vojenské záležitosti, vybírání daní, dávek a cel, soudní záležitosti, kontrolu a obranu cest. *Přehled dějin Československa I [do roku 1526]*. Praha: Nakladatelství Academia, 1980, s. 134. K soustavě ve Slezsku. ANTONÍN, Robert – FUKALA, Radek – JIRÁSEK, Zdeněk (edd.). *Slezsko v dějinách českého státu*, s. 132–136.

⁴⁹⁵ KORBELÁŘOVÁ, Irena. K územně správnímu členění Slezska před rokem 1740, s. 166.

⁴⁹⁶ BAHLCKE, Joachim. *Śląsk i Ślązacy*, s. 32–38.

⁴⁹⁷ MULARCZYK, Jerzy. *Władza książęca na Śląsku w XIII wieku*, s. 9.

menších měst. Badatelé dokonce odhadují, že již ve 13. století třicet procent obyvatel Dolního Slezska žilo ve městech.⁴⁹⁸ Kolonizace neminula ani Horní Slezsko. Na německém právu byla založena města jako Opolí a Ratiboř. Dle některých historiků se zde dokonce na počátku 13. století mělo nacházet až 235 měst. Města zde však byla menší než v Dolní Slezsku. Za největší lze považovat Ratiboř se třemi tisíci obyvateli a Opolí se zhruba dvěma tisíci a pěti sty obyvateli. Většina měst však neměla přes tisíc obyvatel, což však neubíralo na hospodářském významu celé oblasti.⁴⁹⁹

Ekonomický význam celého regionu podtrhovalo i to, že přes něj procházela jedna z hlavních obchodních tepen Evropy. Jednalo se o komunikaci označovanou jako *Via Regia*, která se vzhledem ke své poloze od raného novověku označovala jako *Hohe Straße*, čili Horní cesta.⁵⁰⁰ Jednalo se o jednu ze stěžejních obchodních stezek celé Evropy spojující východ a západ. Začínala na Rýně i když v širším chápání až v Santiagu de Compostela. Od Rýna mířila na východ přes Frankfurt nad Mohanem, Erfurt, Lipsko a odtud do Horní Lužice. Zde procházela Kamencem, Budyšínem, Zhořelcem a Lubání, aby odtud pokračoval do Slezska. Zde procházela Naumburgem, Boleslavem, Lehnicí a Slezskou Středou až do Vratislavi. V okolí Vratislavi pak docházelo k jejímu rozdělení. Zatímco jedna část označována někdy jako *Via Regia Lusatiae Superioris* pokračovala dále do Horního Slezska, z něj do Krakova a dále na východ, druhá mířila z Vratislavi do Velkopolska a odtud dále na východ. Kromě Vratislavi představovalo důležitý bod na stezce i Opolí, ze kterého směřovala odbočka této obchodní stezky na Moravu.⁵⁰¹ S přihlédnutím k tomu, že se jednalo o nejvýznamnější spojnici západu a východu, můžeme konstatovat, že vládům, přes jejichž území procházela, plynuly nemalé zisky. Zejména z výběru mýta, ale samozřejmě díky obchodu prosperovala i se stezkou sousedící města. Co se přepravovaného zboží týče, zmiňme, že převažoval artikl z východu – zejména kožešiny, med, ale i exotické koření.⁵⁰²

Kromě strategické polohy na významné obchodní stezce zvyšovala ekonomický potenciál Slezska i těžba rud. Vlastně samo hornictví bylo jedním z podnětů pro rozvoj tamních měst. Rubalo se olovo, železná ruda, ve Slezsku existovaly rozsáhlé kamenolomy na stavební kámen. Z drahých kovů se těžilo jak zlato, tak stříbro.⁵⁰³ Nejstarší zprávy o hornictví

⁴⁹⁸ WRZESIŃSKI, Wojciech (ed.). *Dolny Śląsk: monografia historyczna*, s. 81.

⁴⁹⁹ BAHLCKE, Joachim – GAWRECKI, Dan – KACZMAREK, Ryszard (edd.). *Historia Górnego Śląska: polityka, gospodarka i kultura europejskiego regionu*, s. 295–301.

⁵⁰⁰ BOBKOVÁ, Lenka. *Jan Lucemburský: otec slavného syna*. Praha: Vyšehrad, 2018, s. 291.

⁵⁰¹ K stezce například: PAWLOW, Kamen. *Via Regia, Königsstrasse oder Hohe Strasse. Thüringer Impressionen*. Erfurt: Begleitheft zur Wanderausstellung Erfurt – Bonn – Eisenach Gotha, 1998.

⁵⁰² BAHLCKE, Joachim – GAWRECKI, Dan – KACZMAREK, Ryszard (edd.). *Historia Górnego Śląska: polityka, gospodarka i kultura europejskiego regionu*, s. 302.

⁵⁰³ MULARCZYK, Jerzy. *Władza książęca na Śląsku w XIII wieku*, s. 10–11.

pocházejí již roku 1136, tudíž v době příchodu potomků Vladislava Vyhnance už muselo být poměrně rozvinuté.⁵⁰⁴ Centra těžby se nacházela v okolí měst Złotoryja, Lwówek Śląski a Złoty Stog.⁵⁰⁵ Těžba rud sice skýtala námi sledované vedlejší větvi nemalé zisky, přesto nesmíme zapomínat, že z hlediska hospodářského zůstávalo na první místě zemědělství. Závěrem lze tedy konstatovat, že ekonomický potenciál celé oblasti byl značný.

Velmi dobře je možné z rozsáhlého diplomatického materiálu rekonstruovat dvory jednotlivých slezských Piastovců. Avšak vzhledem k množství těchto Piastovců by toto pozorování vydalo na celou studii. Pokusme se tedy o nějaké shrnutí. Je otázkou, zda můžeme ve 13. století hovořit u slezských Piastovců o napodobování stylu jejich vládnoucích příbuzných, když už ani kontrola Krakova nezaručovala vládu nad celou zemí. Přesto však můžeme tvrdit, že ať už si Slezsko tamní Piastovci dělili víc a víc, čímž se jejich mocenská základna zmenšovala, nikdy se nepřestávali prezentovat jako suverénní vládci, kterými však vzhledem ke slabé centrální moci v podstatě byli. Každý z nich si kolem sebe vytvářel dvůr s úřady. To, jak složité by bylo sledovat fluktuaci lidí na dvorech slezských Piastovců, dokládají následující čísla. Ve 13. století lze napočítat u různých Piastovců třináct palatinů, třicet dva komorníků, padesát dva kancléřů, třicet šest stolníků a tak bychom mohli pokračovat dále.⁵⁰⁶

---

⁵⁰⁴ BAHLCKE, Joachim – GAWRECKI, Dan – KACZMAREK, Ryszard (edd.). *Historia Górnego Śląska: polityka, gospodarka i kultura europejskiego regionu*, s. 304.

⁵⁰⁵ MULARCZYK, Jerzy. *Władza książęca na Śląsku w XIII wieku*, s. 11.

⁵⁰⁶ Tamtéž, s. 95.

5.5 Shrnutí

Odpovězme si nyní na otázky, které jsme si položili v úvodu. Tou první byl vztah vedlejší větve k vládnoucím příbuzným. U slezských Piastovců jsme však konfrontováni s problémem, kdo je jejich vládnoucím příbuzným? Na první pohled je odpověď prostá, polský senior ovládající Krakov. Můžeme však říci, že Piastovec ovládající Krakov ovládal ve 13. století i zbytek Polska? Maximálně nominálně, ale reálně ne. U této vedlejší větve lze tudíž spíše hovořit o vztahu k jejím ostatním Piastovským příbuzným. Pokud bychom chtěli použít dnešní termín, řekli bychom, že tyto vztahy byly jak na horské dráze. Zkrátka byly velmi proměnlivé. Nežřídka se stávalo, jak jsme si ostatně dokázali, že během pár let došlo k rozkolu mezi dvěma Piastovci, aby se o několik roků později opět spojili. Pokud bychom hledali nějaké pojící články politiky slezských Piastovců vůči jejich příbuzným, našli bychom zhruba dva. Tím prvním je snaha o zajištění a zároveň rozšíření vlastní mocenské základny a druhým snaha dosáhnout prestižního krakovského stolce. Můžeme taktéž říci, že ve svých vlastních ambicích se tito Piastovci často neohlíželi ani na vlastní nejbližší příbuzné. Ostatně konflikt mezi bratry Boleslavem Vysokým a Měškem Křivonohým vypukl poměrně záhy po jejich návratu do Polska. Jak jsme však viděli, obdobných konfliktů bylo více. Výše řečené by pak platilo i o vztahu ke skutečným vládnoucím příbuzným 12. století. Neustále změny aliancí, vzpoury proti nim i spolupráce jen za účelem vlastního prospěchu. Je však nutné ještě připomenout, že tato vedlejší větev dosáhla několikrát mety nejvyšší, obsazení krakovského knížecího stolce.

Co se mocenského zázemí této vedlejší větve týče, lze říci, že jeho potenciál byl značný. Slezsko se stalo hospodářsky nejvyspělejším regionem celého polského piastovského *regna*. Mělo bohatá naleziště rud, hustou městskou síť a procházela přes něj významná obchodní stezka. Celý region skýtal tedy svému držiteli nemalé zisky. Jenže až na pár let jej nikdy celý nedežl jeden Piastovec. Navíc si Piastovci své území od smrti Jindřicha II. neustále rozdrobovali na menší a menší díly. Čím menší díly drželi, tím samozřejmě menší zisky jim plynuly. Přesto ještě jednou konstatujme, že hospodářský potenciál celého Slezska byl silný.

Stejně tak všichni slezští Piastovci, ať už bylo jejich území jakkoliv velké, měli kolem sebe rozsáhlý dvůr s úřady, jaký známe u panovníků. Navíc všichni slezští Piastovci měli titul knížat, což je jednoznačně odlišovalo od šlechty. Na druhou stranu si musíme uvědomit, že postupem času a neustálým dělením držav jejich moc slábla. Tudíž slábly i možnosti jejich reprezentace. Nakonec byli slezští Piastovci v majetkové oblasti rovni bohatým šlechticům

a jediné, co je od nich odlišovalo, byl titul knížat.

Poslední otázka se týká sňatkové politiky. Vzhledem k množství slezských Piastovců jsme ji příliš nesledovali, k přehledu mohou sloužit přílohy VI – X. Můžeme konstatovat, že sňatková politika i u této vedlejší větve sloužila především k posílení jejich pozic. Zajímavostí je, že se na ní nepodíleli vládnoucí příbuzní, buď protože už nebyli tak mocní, aby se své příbuzné mohli využít ve sňatkové politice, anebo protože s nimi tito Piastovci nikdy dobře nevycházeli. Co se sňatkové politiky obecně týče, lze říci, že byla orientována především na okolí Slezska – Říši, Polsko a Rus. Za trochu neobvyklou věc bychom mohli považovat provdání dcery Vladislava II. Vyhnance do Kastílie. S něčím obdobným se již nesetkáme. S neustálým drobením držav docházelo sice k poklesu moci těchto Piastovců, ale ti byli neustále knížaty. Nikdy se nestali pouhými šlechtici, byť jejich majetek mohl být srovnatelný. Proto se i nadále sňatková politika orientovala na panovnické rodiny, často velmi významné. Závěrem konstatujme, že s přibývajícím množstvím slezských Piastovců dochází ke sňatkům i mezi nimi navzájem.

6. Vedlejší větve Přemyslovců

6.1 Počátky rodu Přemyslovců a nástupnictví v Čechách

Počátky Přemyslovců jsou pro historiky zahaleny tajemstvím, a přesto je téměř každý, kdo prošel alespoň nejnižším stupněm českého vzdělávacího systému, zná. Kdo z nás ostatně ve škole neslyšel o Libuši a Přemyslovi? Každý ví, že příběh o nich nám podává již náš nejstarší kronikář Kosmas.⁵⁰⁷ Následně nás informuje i o několika knížatech z Přemyslova rodu, která často také známe díky slavnému dílu *Staré pověsti české*. Děti se s těmito knížaty ve školách seznamují ve zjednodušených zábavných podáních dodnes.⁵⁰⁸ Na první pohled se tedy vše zdá být jasné. Jenže kromě jmen těchto legendárních knížat nevíme, až na zmínku o válce s Lučany, o jejich působení nic. Velký kronikář to zdůvodňuje tím, že se podobali spíše zvířatům a rovněž, že nebyl nikdo, kdo by zaznamenal jejich skutky.⁵⁰⁹ Jinak řečeno máme před sebou tradici, na níž sice může být něco pravdy, ale věřit jí nemůžeme. Poněkud jistější si v osudech rodu Přemysla Oráče můžeme být až od knížete Bořivoje.

Přemyslovci byli jedněmi z *duces Boemarrorum*, o nichž náš zpravují východofranské prameny 9. století.⁵¹⁰ Postupně se v pramenech zahraniční provenience setkáváme se stále menším množstvím *duces*. Geograf Bavorský hovoří o tom, že v Čechách je 15 *civitas*, což nám evokuje počet 15 *duces*.⁵¹¹ S tímto množstvím koresponduje i jiná zpráva o tom, že roku 845 mělo přijmout křest ve Východofranské říši 14 z českých *duces*.⁵¹² Při výpravě Franků do Čech roku 872 se jim postavilo 6 českých *duces*, která dokonce známe jménem. Není bez zajímavosti, že mezi nimi nacházíme knížete Bořivoje. Podotkneme jen, že tito *duces* útočníky dokázali porazit, snad někde u Labe.⁵¹³ Když později Češi odpadli od Velké Moravy a přiklonili se k východofranskému Arnulfovi, informují nás prameny o dvou nejvýznamnějších *duces*, kteří před Arnulfem poklekli.⁵¹⁴ To nám dokazuje, že docházelo k určité hierarchizaci moci. Už zde nebylo několik *duces*, kteří si byli v podstatě rovni. Byli

⁵⁰⁷ Příběh o Libuši a jejích sestřích: KOSMAS. *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*, s. 9–27.

⁵⁰⁸ Staré pověsti české byly již po několikáté vydány roku 2015. JIRÁSEK, Alois. *Staré pověsti české*. Praha: Naše nakladatelství, 2015. Převyprávění pro děti. EISLEROVÁ, Jana. *Staré pověsti české – pro děti*. Praha: Fragment, 2019.

⁵⁰⁹ KOSMAS. *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*, s. 21.

⁵¹⁰ K *duces Boemarrorum*: ŽEMLIČKA, Josef. „*Duces Boemarrorum*“ a vznik přemyslovské monarchie. *Československý časopis historický* (1989), č. 5, s. 697–721; TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935)*. Praha: NLN, 1997.

⁵¹¹ Text lze nalézt v edici: *Magnae Moraviae Fontes Historici III*. BARTOŇKOVÁ, Dagmar – HAVLÍK, Jaroslav – HRBEK, Ivan – LUDVÍKOVSKÝ, Jaroslav – VEČERKA, Radoslav (edd.). Brno: 1969. Geograf je rovněž k dispozici online. https://la.wikisource.org/wiki/Geographus_Bavarus (14.09. 2020).

⁵¹² *Annales Fuldenses*. In: PERTZ, Georgius Heinricus (ed.). *MGH SS.*, t. I, Hanoverae: 1826, s. 337–415, s. 365.

⁵¹³ Tamtéž, s. 384–385.

⁵¹⁴ Tamtéž, s. 411.

zde *duces*, kteří byli mocnější a kteří začali kmen zastupovat navenek, zatímco jiní zůstali v roli lokálních vládců.

A právě jedním z oněch dvou nejvýznamnějších *duces* byl Přemyslovec Spytihněv. K postavení jedněch z nejvýznamnějších *duces* jistě Přemyslovcům pomohla i poloha jejich državy, která se nacházela ve středních Čechách.⁵¹⁵ Za Boleslava I. nám pak *duces* z pramenů mizí a nedaleko zanikajících hradišť vznikají přemyslovské hrady. Badatelé hovoří o expanzi Přemyslovců ze středních Čech a jejich postupném ovládnutí země.⁵¹⁶ Tento proces však pravděpodobně začal už za knížete Václava, jak nám napovídá *Kristiánova legenda*.⁵¹⁷ Definitivně však byl dovršen za vlády Boleslava I. Tudíž se širší veřejnost dopouští anachronismu, když označuje za zakladatele české státnosti knížete Václava. Václav se na proces jejího utváření podílel, ale jejím zakladatelem je až Boleslav. Jedna z otázek, kterou si nyní můžeme položit, je, co vedlo k procesu sjednocení. Jak se zdá, byla to zejména potřeba účinné obrany Čech, kterou nemohli zajišťovat jen jednotliví *duces* se svými družinami, kteří navíc nemuseli mít vždy mezi sebou dobré vztahy. To se zdá být logické, připomeneme-li si konflikty Přemyslovců s Východofranskou říší v první polovině 10. století.⁵¹⁸

Nebudeme se zde dále věnovat rozmachu moci Přemyslovců za vlády Boleslavů, rozpadu jejich říše, spory mezi syny Boleslava II. a zklidnění celé bouřlivé situace za vlády knížete Oldřicha. V tomto ohledu lze odkázat na různé práce dané problematice věnované.⁵¹⁹ My se nyní poté, co jsme si představili, jaké byly počátky rodu Přemyslovců, přesuneme k problematice, která měla pro vedlejší větve tohoto rodu velký význam – nástupnictví. Dle Kosmy se mělo nástupnictví v Čechách od smrti knížete Břetislava řídit stařešinským zákoníkem.⁵²⁰ Podle něj měl vždy v Čechách vládnout nejstarší člen rodu Přemysla Oráče. Nechme stranou fakt, že celý seniorátní řád nepředstavoval Břetislavovu novinku, nýbrž

⁵¹⁵ K Přemyslovské doméně na počátku 10. století: SOMMER, Petr – TŘEŠTÍK, Dušan – ŽEMLIČKA, Josef (edd.). *Přemyslovci: Budování Českého státu*, s. 74–75.

⁵¹⁶ ŽEMLIČKA, Josef. „*Duces Boemarrorum*“ a vznik přemyslovské monarchie, s. 711–713.

⁵¹⁷ Legenda obsahuje zmínku o knížeti kouřimském, který se Václavovi podvolil a byl za to nechán na svém hradě jako správce. TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935)*, s. 419.

⁵¹⁸ Například lze zmínit válku Oty I. s Boleslavem I. či hrozící konflikt mezi Jindřichem I. Ptáčníkem a knížetem Václavem, ke kterému nedošlo díky Václavovu podvolení a povinnosti odvádět tribut. TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935)*, s. 403–404.

⁵¹⁹ Zmínit můžeme tři knihy Lutovského: LUTOVSKÝ, Michal. *Po stopách prvních Přemyslovců I. Zrození státu 872-972. Od Bořivoje I. po Boleslava I.* Praha: Libri, 2006; LUTOVSKÝ, Michal. *Po stopách prvních Přemyslovců II. Léta krize a obnovy 972-1012. Od Boleslava II. po Jaromíra.* Praha: Libri, 2007; LUTOVSKÝ, Michal. *Po stopách prvních Přemyslovců III. Správa a obrana země (1012-1055). Od Oldřicha po Břetislava I.* Praha: Libri, 2008. Zajímavé informace podává i Charvát: CHARVÁT, Petr. *Zrod českého státu 568-1055.* Praha: Vyšehrad, 2007. Vhodná je i práce polské badatelky Matly-Kozłowske: MATLA-KOZŁOWSKA, Marzena. *Pierwsi Przemyslidzi i ich państwo (od X do połowy XI wieku). Ekspansja terytorialna i jej polityczne uwarunkowania.* Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2008.

⁵²⁰ KOSMAS. *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*, s. 102.

existoval v prostoru české kotliny zřejmě již v 10. století.⁵²¹ Pro náš výklad je důležité, že každý Přemyslovec měl díky seniorátnímu řádu právo usednout na pražský knížecí stolec. Toto právo však bylo spíše teoretické a velmi se lišilo od praxe, která v Čechách panovala.

Období, kdy byl seniorátní řád skutečně dodržován, bylo poměrně krátké. Týká se jen generace synů knížete Břetislava.⁵²² Poté již dodržován nebyl, ale to neznamená, že byl zrušen. Seniorátní řád zůstal v platnosti do vlády Přemysla Otakara I. Tehdy byla jeho platnost definitivně popřena tím, že ještě za králova života roku 1216 byl zvolen nástupcem jeho syn Václav, čímž byly opomenuty případné nároky jiných starších Přemyslovců i Přemyslova syna z prvního manželství a v podstatě nastolen princip primogenitury. Tento stav potvrzovala i Zlatá bula ulmská.⁵²³ Nedodržování stařešinského zákoníku však neznamenovalo, že by vymizel z povědomí členů rozvětveného rodu Přemysla Oráče. Naopak jednotliví Přemyslovci nejednou vystupovali se svými nároky právě na jeho základě, či jej využívali k nátlaku na vládnoucího Přemyslovce. Co však vedlo k nedodržování ustanovení, které nemělo znevýhodňovat nikoho z rodu Přemyslovců?

Důvodů bylo jistě několik. Snaha vládnoucího knížete prosadit nástupcem svého syna, ale rovněž i netrpělivost některých Přemyslovců. Ostatně málo komu se jistě chtělo čekat celý život na šanci vládnout. Dalším důvodem mohly být i zahraniční zásahy do poměrů v Čechách, zejména udělování Čech v léno vládci Svaté říše římské. V neposlední řadě měli na porušování seniorátního řádu podíl i mocní zemští předáci, kteří měli na ustanovování knížat vliv.⁵²⁴ Nebudeme se zde věnovat přehledu českých knížat a toho, jakým způsobem pražský knížecí stolec získali. Spíše si jen ukažme několik příkladů výše zmíněných důvodů porušování stařešinského zákoníku.

Snaha o prosazení potomka stála za porušením seniorátního řádu na konci vlády knížete Břetislava II. Ten nastoupil roku 1092 na pražský knížecí stolec po právu jako nejstarší žijící Přemyslovec. Podotkněme však, že v této době ještě neměl potomky, neboť se oženil teprve roku 1094. Netrvalo dlouho a kníže se dočkal syna.⁵²⁵ Jenže se synem přišly i starosti. Břetislavovi bylo v době narození prvního potomka téměř čtyřicet let a muselo mu být jasné, že jeho syn nebude mít šanci k jakémukoliv prosazení s přihlédnutím k tolika

⁵²¹ ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí 1034-1198*, s. 73.

⁵²² EKRT, Tomáš. *Děpoltici – vedlejší větev Přemyslovců*, s. 13.

⁵²³ K tématu: WIHODA, Martin. *Zlatá bula sicilská: podivuhodný příběh ve vrstvách paměti*. Praha: Argo, 2005.

⁵²⁴ K nástupnictví v Čechách v raném středověku a stařešinskému zákoníku například: LOSERTH, Johann. Das angebliche Seioratsgesetz des Herzogs Břetislaw I. und die böhmische Succession in der Zeit des nationalen Herzogthums. Ein Beitrag zur altböhmisches Rechtsgeschichte. *Archiv für österreichische Geschichte* (1882), s. 1–78; STARÝ, Marek. K právním aspektům nástupnictví na knížecí stolec a královský trůn v Čechách za vlády Přemyslovců; SCHMIDT, Roderich. Die Einsetzung der böhmischen Herzöge auf den Thron zu Prag.

⁵²⁵ ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí 1034-1198*, s. 121.

starším a zkušenějším příbuzným. To byl zřejmě důvod k žádosti, kterou přednesl Jindřichovi IV. roku 1099 v Řezně. „*Item et hoc obtinuit precibus apud caesarem, ut eius fratri Borivoy vexillum daret et eum Boemis omnibus, qui cum eo venerant, assignaret, quo post obitum suum fratrem eius Borivoy sublimarent in solium.*“⁵²⁶ Nejen že tímto činem došlo k opomenutí práv zemských předáků, ale zejména byl porušen stařešinský zákoník, neboť po Břetislavovi byl nejstarším Přemyslovcem Oldřich Brněnský.⁵²⁷ Břetislav takto konal zřejmě v naději, že Bořivoj se stejně zachová vůči jeho synovi. Připomeňme jen, že toto konání vedlo k období intenzivních bojů o pražský knížecí stolec mezi lety 1100 a 1125.

Příkladem zásahu vládce Svaté říše římské do českých poměrů je i výše zmíněné udělení Čech v léno Bořivojovi. Nebylo to však naposledy, kdy k něčemu takovému došlo. Otázkou však zůstává, jaký byl reálný dopad udělení Čech v léno, ke kterému většinou došlo za nějakou protislužbu. Ostatně zemští předáci nenesli dobře zásahy do svých práv volby knížete. Uvedme zde tedy pár příkladů. Jedním by mohl být osud Oty II. Olomouckého. Po smrti knížete Vladislava I. mu byly Čechy uděleny v léno králem Lotharem. Ale i přes vojenskou pomoc, kterou mu vládce Svaté říše římské poskytnul, se Ota neprosadil, neboť vojsko, které mu mělo pomoci s prosazením, bylo poraženo knížetem Soběslavem I. v bitvě u Chlumce roku 1126. Dodejme, že v ní našel smrt i Ota Černý.⁵²⁸ Na druhou stranu bez asistence Konráda III. by se na knížecím stolci roku 1142 neudržel kníže Vladislav II.⁵²⁹ a rovněž bez udělení Čech v léno Soběslavovcům by se tito Přemyslovci roku 1173 do Čech nevrátili.⁵³⁰

Poslední námi zmíněný případ nám dokládá i velkou moc zemských předáků nad nástupnictvím v Čechách. Dle Kosmy měli zemští předáci dohlížet na dodržování stařešinského zákoníku, ale rovněž knížete dle tradice z 10. století volili.⁵³¹ Právě jejich podpora byla pro setrvání knížete u moci důležitá. Když roku 1173 podpořili Soběslava II., přestože ještě před rokem zvolili knížetem Bedřicha, syna krále Vladislava, musel tento

---

⁵²⁶ KOSMAS. *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*, s. 169. „*Ten (Břetislav II.) obdržel prosbami od císaře to, že jeho bratru Bořivojovi dal praporec a všem Čechům, kteří přišli s ním, přikázal, aby ho po smrti jeho bratra pozdvihli na stolec.*“ (Ekrť Tomáš trans.).

⁵²⁷ BLÁHOVÁ, Marie – FROLÍK, Jan – PROFANTOVÁ, Nad'a. *Velké dějiny země Koruny české. 1. sv.*, s. 483.

⁵²⁸ KANOVNÍK VYŠEHRADSKÝ. *Kanovník vyšehradský*, s. 203.

⁵²⁹ Události roku 1142 popisuje Vincencius. VINCENCIUS. *Letopis Vincencia, kanovníka kostela pražského*, s. 410–413.

⁵³⁰ Události popisuje Jarloch. JARLOCH. *Letopis Jarlocha, opata kláštera milevského*, s. 464–466. K nástupu Soběslava II. přehledně: ZELENKA, Jan. Kosmas, Mnich Sázavský, Jarloch a sedmdesátá léta 12. století. In: MAŠEK, Michal – SOMMER, Petr – ŽEMLIČKA, Josef (edd.). *Vladislav II.: druhý král z Přemyslova rodu: k 850. výročí jeho korunovace*. Praha: NLN, 2009, s. 50–68, s. 57–59.

⁵³¹ KULECKI, Michal. *Ceremonial intronizacyjny Przemyslidow w X-XIII wieku*. In: *Przegląd historyczny LXXV*. Warszawa: 1984, s. 441–451, s. 444.

Přemyslovec i se svým otcem přehnout z Čech.⁵³² Obdobným případem by mohl být nástup Jindřicha Břetislava na pražský knížecí stolec. I jemu více než podpora císaře a udělení Čech v léno pomohlo, že se na jeho stranu přidali zemští předáci.⁵³³

Ukázali jsme si, jakými způsoby byl stařešinský zákoník porušován. Připomeňme ještě jednou, že i přes všechny těžkosti měl každý Přemyslovec šanci usednout na pražský knížecí stolec. Klíčovou roli v tom však nehrál panovník Svaté říše římské, ba dokonce ani předáci. Nejdůležitější bylo ovládnutí Pražského hradu, na němž se nacházel knížecí stolec, spíše kámen, na nějž se dalo usednout. Na něj byl kníže usazován po zvolení předáky.⁵³⁴ Bez kontroly Pražského hradu se ani Přemyslovec podporovaný předáky a vládcem Svaté říše římské nemohl považovat za vládce Čech.

---

⁵³² Událost popisuje Jarloch. JARLOCH. Letopis Jarlocha, opata kláštera milevského, s. 464–466.

⁵³³ Událost popisuje Jarloch. JARLOCH. Letopis Jarlocha, opata kláštera milevského, s. 509–511.

⁵³⁴ ŽEMLIČKA, Josef. *Přemyslovci: jak žili, vládli a umírali*, s. 83.

6.2 Moravští Přemyslovci

6.2.1 Počátky moravských přemyslovských údělů

Dle výkladu Kosmova máme hledat počátek moravských sekundogenitur rodu Přemyslovců u knížete Břetislava. Při kronikářově vyprávění o vydání stařešinského zákoníků je učiněna zmínka i o plánované budoucnosti synů Břetislava. Zatímco nejstarší Spytihněv se měl ujmout dle zákoníku vlády v celých Čechách, na Moravě měli vládnout jeho tři bratři – polovinu země měl získat Vratislav, druhou společně Konrád a Ota.⁵³⁵ Avšak náběh k moravským sekundogeniturám musíme hledat už dříve. Vraťme se proto o nějaký čas zpět.

Čechy a Morava byly krátce ve společném svazku již za vlády velkomoravského knížete Svatopluka, který je v 80. letech 9. století ke své říši připojil.⁵³⁶ Avšak krátce po jeho smrti se česká knížata odtrhla a roku 895 se v Řezně podrobila králi Arnulfovi.⁵³⁷ Na tom nic nezměnily ani pokusy velkomoravského knížete Mojžíra II. o znovudobytí Čech. V 10. století pak kníže Boleslav II. připojil oblast severní Moravy ke své „říši“, ale po jeho smrti byla tato země obsazena Poláky pod vedením Boleslava Chrabrého, který krátce usedl i na pražský knížecí stolec.⁵³⁸ Morava pak zůstala pod polskou vládou i po vypuzení Poláků z Čech. Až kníže Oldřich ji někdy po roce 1018 dobyl a připojil k českému státu. Vše nasvědčuje tomu, že šlo o poměrně rychlý proces a že k obsazení země došlo během relativně krátké doby.⁵³⁹

Správou nově získaného území byl pověřen Oldřichův syn Břetislav. O této správě nás informuje Kosmas v souvislosti s únosem Jitky. „.... *heros Bracizlaus cum nova nupta, patre saluto, duce Oudalrico, recta via proficiscitur in Moraviam. Nam antea pater sibi totam illam terram tradiderat in potestatem, fugatis cunctis de civitatibus Poloniis, ...*“⁵⁴⁰ Otázkou je, proč Oldřich svěřil nově získané území svému synovi? Důvodů bylo několik. Prvním byla jistě potřeba vybudování nové správní organizace na Moravě. S tím souvisel i vznik nové moravské elity, která se rekrutovala částečně z příchozích Čechů a částečně z původní moravské vrstvy velmožů.⁵⁴¹ Druhým mohla být i horší dostupnost Moravy z Prahy. Z Čech obklopených prstencem hor bylo možné dostat se na Moravu jen přes zemské brány, kterými

⁵³⁵ KOSMAS. *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*, s. 105.

⁵³⁶ Čechy Svatopluk získal snad mezi lety 882 a 884. TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935)*, s. 192.

⁵³⁷ Podrobila se knížata Spytihněv a Vitislav. *Annales Fuldenses*, s. 411.

⁵³⁸ ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí 1034-1198*, s. 37–41.

⁵³⁹ WIHODA, Martin. *Morava v době knížecí: 906-1197*, s. 109.

⁵⁴⁰ KOSMAS. *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*, s. 75. „*Hrdina Břetislav s novou manželkou pozdravil otce, knížete Oldřicha, a poté se vydal přímou cestou na Moravu. Neboť předtím poté, co vyhnal Poláky ze všech hradů, mu otec dal celou tu zemi do moci.*“ (Ekrt Tomáš trans.).

⁵⁴¹ ŽEMLIČKA, Josef „Moravané“. *Český časopis historický* (1992), č. 1., s. 17–32, s. 20–25.

procházely obchodní stezky.⁵⁴² To pražskému knížeti značně komplikovalo kontrolu této země. Ostatně právě účinná kontrola Moravy měla být dle badatelů důvodem vzniku údělných knížectví.⁵⁴³ Břetislavovu správu tak lze pokládat za jakýsi předstupeň údělů.

Po smrti knížete Oldřicha zřejmě Břetislav pověřil správu nad stále neklidnou Moravou, která ještě vyžadovala tvrdou vojenskou ruku, některého ze svých družiníků. Jako pravděpodobný správce se nabízí Všebor, zřejmě první Hrabišic, ale jisti si být nemůžeme.⁵⁴⁴ Teprve po Břetislavově skonu se dle Kosmy měli správy nad Moravou ujmout jeho synové. Avšak někteří badatelé předpokládají, že Břetislavovi synové zemi spravovali již před otcovou smrtí. Kdy však nahradili svým otcem dosazeného správce, nevíme.⁵⁴⁵

Smrt knížete Břetislava nepřinesla na Moravě usazeným knížatům klid. Ba naopak. Nový pražský kníže Spytihněv II. se hned po svém nástupu razantně chopil vlády. Pocítili to zejména jeho na Moravě usazení sourozenci. Kníže, který se chystal podniknout cestu na Moravu, měl dle Kosmova líčení poslat list třem stům vybraným velmožům, aby se dostavili pod ztrátou hrdla do Chrudimi.⁵⁴⁶ Spytihněvův cíl byl v tomto ohledu jasný. Manifestovat svou moc i na Moravě, kde v údělech vládli jeho mladší bratři a tím jim zároveň připomenout, že jsou podřízeni pražskému knížeti. Události však nabraly jiný spád. Moravští předáci se skutečně vydali na cestu, ale do Chrudimi nedorazili. Místo toho zůstali u zemské brány nedaleko Hrutova, čímž nevstoupili na území Čech. Pražský kníže, který toto jednání chápal jako ohrožení svého postavení, proti nim vytáhl a zajal je. Na místě je otázka, o co v danou chvíli šlo. Máme se domnívat, že moravští velmoži odmítli vstoupit do Čech, neboť tím chtěli dát najevo svou podřízenost údělníkům? Rozhodně ne. Dá se předpokládat, že chtěli z napětí mezi sourozenci těžit, což jim však nevyšlo. Měli bychom ještě zmínit, o koho vlastně šlo, kdo byli tito vybraní velmoži. Badatelé předpokládají, že se jednalo o úředníky a beneficiáře na moravských hradech.⁵⁴⁷

Snad právě chování moravských velmožů bylo důvodem dalšího tvrdého jednání Spytihněva. Snad by i své bratry nechal po své cestě přes Moravu v údělech, kdyby nedošlo k tomuto útoku na jeho autoritu, který se dal vysvětlit i tím, že velmoži místo pražského

---

⁵⁴² Jednalo se o Trstenickou stezku a její odbočky Haberskou a Libickou stezku. Ke středověkým stezkám obecně: KVĚT, Radan. *Atlas starých stezek a cest na území České republiky*. Brno: studio VIDÍ, 2011.

⁵⁴³ DOBEŠ, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha: NLN, 2005, s. 32.

⁵⁴⁴ ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí 1034-1198*, s. 80.

⁵⁴⁵ Například. WIHODA, Martin. *Morava v době knížecí: 906-1197*, s. 116.

⁵⁴⁶ KOSMAS. *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*, s. 105–106.

⁵⁴⁷ K událostem u Hrutova: ŽEMLIČKA, Josef „Moravané“, s. 25–26. Starší bádání se klonilo k tomu, že se jednalo o původní moravskou aristokracii. Tyto závěry však odmítl Jiří Sláma. SLÁMA, Jiří. Přemyslovci a Morava. *Sborník společnosti přátel starožitností* (1991), s. 51–68, s. 61.

knížete uznávají jen úředníky. Spytihněv se na hrutovských polích nezastavil, rychle vtáhl na Moravu s úmyslem zbavit své bratry vlády. Zatímco Vratislav prchl do Uher, Konrád a Ota se museli vrátit do Prahy, kde zůstali pod dohledem knížete.⁵⁴⁸ Stačilo málo a moravské vedlejší větve by neexistovaly. Situace se však změnila. Důvodem byla náhlá smrt císaře Jindřicha III. roku 1056. V Říši musela být vzhledem k nezletilosti následníka ustanovena regentská vláda a ta ukončila nepopulární protiuherskou politiku.⁵⁴⁹ To představovalo pro Spytihněva na první pohled malý problém. Jenže jeho bratr Vratislav, pobývajíc od úprku z Moravy v Uhrách, nezahálel. Ve svém exilu se seznámil s princeznou Adlétou a brzy se s ní oženil. Tím získal podporu uherského krále.⁵⁵⁰ Spytihněv v obavách z možného vpádu uherského vojska souhlasil s návrhem Vratislava do země, a dokonce mu vrátil i Olomoucko.⁵⁵¹ Zda se však na Moravu vrátili Konrád s Otou, nevíme. Badatelé předpokládají, že bratři se do údělů vrátili až s nástupem Vratislava na pražský knížecí stolec. Ten se stal pražským knížetem po smrti svého bratra Spytihněva roku 1061. Dle Kosmy měl pak Moravu rozdělit mezi své mladší sourozence. Ota získal Olomoucko a Konrád Brněnsko.⁵⁵² A právě Otou s Konrádem považujeme za zakladatele či spíše otce moravských přemyslovských sekundogenitur.

To, že je Vratislav na Moravu navrátit, naznačuje důvěru, kterou u něj oba mladší bratři měli. Ostatně všichni tři museli přečkat útoky Spytihněva, což je jistě sblížilo. Na druhou stranu obnovení moravského biskupství roku 1063 lze chápat i tak, že skrze něj chtěl na své bratry pražský kníže dohlížet.⁵⁵³ Zajímavé je, že v této době nebyl zřejmě úplně jasný status obou na Moravě působících Vratislavových bratrů. To nám dokazuje listina Oty I. Olomouckého z roku 1078. První olomoucký úředník je v ní označován „*dei gratia id, quod est*“.⁵⁵⁴ Celý opis nám ukazuje určitou autorovu bezradnost. Zdá se, že nevěděl, jakým titulem Otou označit, a tak se rozhodl celou situaci galantně obejít tímto konstatováním.

⁵⁴⁸ Dle Kosmy se nejednalo o zajetí, ale jen o pobytu u dvora, kde mohli být oba pod dohledem knížete. Dokonce oba získali u dvora úřady. Konrád se měl stát hlavním lovcem, zatímco Ota mistrem nad pekaři a kuchaři. KOSMAS. *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*, s. 106.

⁵⁴⁹ SCHULZE, Hans K. *Hegemoniales Kaisertum. Ottonen und Salier*. Berlin: Siedler, 1991, s. 401–407.

⁵⁵⁰ Připomeňme, že Vratislav byl čerstvým vdovcem, ovdověl zhruba měsíc po odchodu do Uher. Jeho choť zajal Spytihněv a zřejmě nevybíravé chování k ní mělo za následek její smrt, ke které došlo krátce po jejím propuštění. NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./II., Od Břetislava I. do Přemysla I.*, s. 98–99.

⁵⁵¹ KOSMAS. *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*, s. 106–107.

⁵⁵² KOSMAS. *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*, s. 110.

⁵⁵³ K založení biskupství například: ROUBIC, Antonín. Obnovení biskupství v Olomouci. In: BYSTRICKÝ, Jan (ed.). *Historická Olomouc a její současné problémy VIII: tematický sborník zaměřený na problematiku kultury v Olomouci 10. - 13. století s přihlédnutím k širším vývojovým a územním souvislostem*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1990, s. 19–30; ŠRÁMEK, Josef. K výročí roku 1063: Moravský biskup Jan aneb O jednom obraze z Kosmovy kroniky. *Vlastivědný věstník moravský* (2013), č. 3, s. 228–244; WIHODA, Martin. *Morava v době knížecí: 906–1197*, s. 127–138.

⁵⁵⁴ *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae, I. (805–1197)*, č. 79, s. 82–85. „*který je z boží milosti tím, čím je*“ (Ekrt Tomáš trans.).

Nemůžeme se tomu divit. Instituce, kterou historici označují jako údělné knížectví, představovala stále něco relativně nového. Navíc s nejistým osudem, jak ukázal kníže Spytihněv II., který své bratry z Moravy odstranil. Až později se v diplomatickém materiálu začalo objevovat přiřazování center údělů k tituluře údělníků. Opusťme však tuto zajímavou momentku a přesuňme se k dalšímu dění.

O vztazích moravských údělníků a pražského knížete Vratislava mnoho nevíme. Zdá se, že z počátku byly dobré a oba Vratislavovi mladší bratři se podíleli i na jeho politice a vojensky jej podporovali.⁵⁵⁵ Na druhou stranu se s nimi občas spojoval další jejich bratr, pražský biskup Jaromír-Gebhard, hledající v nich pomocníky ve své snaze o zrušení olomouckého biskupství.⁵⁵⁶ Ke konfliktu moravských údělníků s tehdy již králem Vratislavem došlo však až ke konci 80. let. Cílem králova zájmu se tehdy stalo Olomoucko. Tamní údělník Ota zemřel již 9. června 1087.⁵⁵⁷ Zanechal po sobě vdovu Eufemii s nezletilými syny Svatoplukem a Otou. Vzhledem k nezletilosti Otových synů se po jeho smrti ujal správy Olomoucka sám Vratislav, ale do správy země záhy zapojil svého syna Boleslava, kterému uděl postoupil.⁵⁵⁸ Můžeme se pouze dohadovat, co Vratislava k tomuto konání vedlo. Logická se jeví snaha o zabezpečení vlastních synů. Zatímco potomci moravských údělníků měli takřkajíc jisté své úděly, Vratislavovi synové zůstávali závislí na vládcí v Praze. Dle Kosmova líčení pak byla hlavním důvodem Vratislavova konání náklonost Konráda Brněnského k jeho synovcům z Olomoucka.⁵⁵⁹ Jinými slovy řečeno Konrád se považoval za toho, kdo by se měl ujmout opatrovnictví nad nezletilými Otovými potomky, což bylo pro českého krále nepředstavitelné, neboť by tím došlo ke sjednocení Moravy. To, že Konrád potomkům svého bratra Oty stranil, potvrzuje i útěk manželky zemřelého olomouckého knížete Eufemie, uherské princezny, do Brna.⁵⁶⁰

Roku 1091 vytáhl Vratislav k Brnu a oblehl Konráda. Důvodem mohlo být jednak poskytnutí azylu Eufemii a Konrádův nesouhlas s královým konáním na Olomoucku, ale

⁵⁵⁵ Například se oba účastnili bitvy u Mailberku roku 1082 v níž bylo poraženo vojsko Babenberků. Důvodem války byla dle Kosmy nejasná hranice mezi Moravou a Východní markou. KOSMAS. *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*, s. 131–133. K vládě Vratislava II.: REITINGER, Lukáš. *Vratislav: první král Čechů*. Praha: Argo, 2017; nebo VANÍČEK, Vratislav. *Vratislav II. (I.): první český král: Čechy v době evropského kulturního obratu v 11. století*. Praha: Vyšehrad, 2004.

⁵⁵⁶ KALHOUS, David. Jaromír-Gebhard, pražský biskup a říšský kancléř (1038–1090). Několik poznámek k jeho životu. *Mediævalia Historica Bohemica* (2003), s. 27–45, s. 30.

⁵⁵⁷ Hradištsko-Opatovické letopisy jej při té příležitosti označují za otce Moravy. Letopisy Hradištsko-Opatovické, s. 390.

⁵⁵⁸ KOSMAS. *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*, s. 148. Boleslav byl královým prvorozeným synem z třetího manželství. Jeho mladšími bratry byli Bořivoj, Vladislav a Soběslav. NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./II., Od Břetislava I. do Přemysla I.*, s. 298.

⁵⁵⁹ KOSMAS. *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*, s. 148.

⁵⁶⁰ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./II., Od Břetislava I. do Přemysla I.*, s. 297.

i snaha Vratislava o likvidaci seniorátního ustanovení a prosazení nástupnictví vlastních synů. Ostatně v daný moment jedinou překážku v nástupnictví jeho potomků představoval Konrád.⁵⁶¹ Je rovněž možné, že se český král snažil tímto konáním získat kontrolu nad Brněnskem a udělit jej jednomu ze svých synů. K tomu však nedošlo. Události před Brnem měly totiž úplně jiné vyústění. V táboře obléhatelů totiž došlo ke sporu mezi Vratislavem a jeho nejstarším synem Břetislavem. Králův syn navíc navázal kontakt s obleženým Konrádem.⁵⁶² Situace začala pro obleženého údělníka vypadat dobře a dávala mu možnost k jednání. Avšak konflikt neukončil brněnský kníže, nýbrž jeho choť Wirpirk pocházející z bavorského rodu Sieghardovců.⁵⁶³ Ta měla dle Kosmy bez vědomí manžela předstoupit před krále a vyjednala ukončení bojů. Vratislav s tím souhlasil zejména z obavy, aby se Konrád s Břetislavem proti němu nespojili. Údělný systém byl zachován a nejen to. Konrád byl po krátkém čase potvrzen jako budoucí český kníže přísahou zemských předáků.⁵⁶⁴ Důvodem k tomuto činu byla králova snaha zatlačit Břetislava z vysoké politiky, zřejmě na úkor potomků z Vratislavova třetího manželství.⁵⁶⁵ Břetislav se sice po tomto prohlášení pokusil dobýt Prahu, ale neuspěl, načež se svými podporovateli odešel do Uher.⁵⁶⁶

Roku 1092, po smrti krále Vratislava, nastoupil brněnský údělník Konrád na pražský knížecí stolec, avšak po pár měsících zemřel. Po něm se ujal vlády jako nejstarší Přemyslovec do Čech se navrátil Břetislav II.⁵⁶⁷ Na Moravě v té době již vládla nová generace údělníků. Do Olomoucka se snad ještě během vlády Konráda vrátili Otovi synové Svatopluk a Ota, kteří zemi spravovali společně. Na druhou stranu Brněnsko Konrád po nástupu na pražský knížecí stolec rozdělil mezi své dva syny. Starší Oldřich získal Brno a okolí, zatímco mladší Litold Znojensko.⁵⁶⁸ Tím byl ustanoven systém tří údělů a tří moravských vedlejších větví rodu Přemyslovců. Měli bychom zde však připomenout, že brněnská a znojenská rodová linie si

---

⁵⁶¹ Byl po Vratislavovi nejstarším žijícím Přemyslovcem. ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí 1034-1198*, s. 111.

⁵⁶² O sporu v táboře obléhatelů nás zpravuje Kosmas. Králův důvěrník Zděrad urazil Břetislava tak, že jej po poradě s druhy nechal zabít. Ze strachu pak přesunul svůj tábor a dle Kosmy ho následovala větší a statečnější část vojska. KOSMAS. *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*, s. 148–151.

⁵⁶³ WIHODA, Martin. *Morava v době knížecí: 906-1197*, s. 146–147.

⁵⁶⁴ KOSMAS. *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*, s. 151–153.

⁵⁶⁵ Ve všem je vidět vliv Vratislavovy choti Svatavy, která chtěla prosazovat své syny. Podotkněme, že Svatava byla třetí manželkou Vratislava, zatímco Břetislav byl synem z druhého králova manželství. NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./II., Od Břetislava I. do Přemysla I.*, s. 300. Ostatně tomu napovídalo už udělení Olomoucka Boleslavovi.

⁵⁶⁶ Ke konfrontaci zřejmě Břetislava podněcovala i družina, která musela být nespokojena s dlouhou Vratislavovou vládou a obávala se, že Vratislavovu garnituru nenahradí oni, ale garnitura Konrádova. KRZEMIENSKA, Barbara. Břetislav II. Pokus o charakteristiku osobnosti panovníka. *Československý časopis historický* (1987), č. 5, s. 722–731, s. 727–728.

⁵⁶⁷ KOSMAS. *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*, s. 157.

⁵⁶⁸ BLÁHOVÁ, Marie – FROLÍK, Jan – PROFANTOVÁ, Naďa. *Velké dějiny země Koruny české. 1. sv.*, s. 465.

i přes rozdělení snažili uchovat jakési povědomí společného původu. Důkazem je společné založení kláštera v Třebíči, který měl sloužit jako pohřebiště obou větví.⁵⁶⁹

Nástup Břetislava II. nepřinesl z počátku žádné konflikty. Svatopluk a Ota byli příliš mladí na to, aby Břetislava ohrozili a Oldřich s Litoldem, jak se zdá, také v danou chvíli stáli věrně za novým knížetem. Tedy alespoň nejsme zpraveni o žádných problémech, které by pražský kníže měl se svými moravskými bratřenci. To se změnilo až ve druhé polovině 90. let 11. století. Z nám neznámého důvodu nechal pražský kníže roku 1097 zajmout Oldřicha Brněnského a uvěznil ho na hradě Kladsko. Dle Kosmy tak učinil kvůli tomu, že byl na potomky Konráda Brněnského rozezlen.⁵⁷⁰ Je však otázkou, co bylo příčinou tohoto rozezlení. Mohla to být nějaká příliš samostatná politika moravských údělníků, či spíše vše souviselo se snahou Břetislava II. prosadit za svého nástupce bratra Bořivoje, který byl zřejmě mladší než Oldřich.⁵⁷¹ Pro tuto variantu by hovořil fakt, že zatčení postihlo pouze Oldřicha, ale jeho bratra Litolda se nedotklo.

Oldřichovi se však podařilo z Kladska uprchnout. Zamířil zpět do svého údělu a na pomoc mu přispěchal i bratr Litold. Navrátilší se brněnský kníže si však svůj úděl dlouho neužil. Již roku 1099 vytáhlo české vojsko na Moravu. Důvodem mělo být uspořádání poměrů v zemi⁵⁷², ale nelze pochybovat o tom, že cílem bylo odstranění Oldřicha a potrestání Litolda. Oba bratři se nebyli schopni postavit na účinný odpor. Byli obleženi v Brně, z něhož se jim podařilo před dobytím města utéci. Vládu nad oběma jejich úděly pak Břetislav II. svěřil Bořivojovi. Kam zamířil Oldřich, nevíme, ale jeho bratr Litold se usadil v oblasti dnešních dolních Rakous nedaleko Moravy. Odtud vedl záškodnické akce proti Bořivojovi. Útočiště mu poskytl mocný hrabě Gottfried z hradu Raabs.⁵⁷³

Exil potomků Konráda Brněnského neměl však dlouhého trvání. Koncem roku 1100 byl zavražděn Břetislav II. a na pražský knížecí stolec nastoupil jeho bratr Bořivoj II. Jeho odchodu do Prahy okamžitě využili Oldřich s Litoldem. Obsadili své úděly a rozhodli se svrhnout Bořivoje. Ostatně dle stařešinského zákoníku měl na vládu právo Oldřich. V srpnu roku 1101 vyrazili oba údělníci v čela vojska ku Praze. Celé tažení však ztroskotalo před

---

⁵⁶⁹ K tomuto klášteru například: FIŠER, Rudolf. *Třebíč. Z historie benediktinského opatství*. Třebíč: FiBox, 2004; ŽAMBERSKÝ, Antonín. K zakládací listině trebičského kláštera. *Naším krajem: vlastivědné čtení o jihozápadní Moravě* (1996), č. 7, s. 28–36.

⁵⁷⁰ KOSMAS. *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*, s. 165–166.

⁵⁷¹ První názor zastává Žemlička. ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí 1034-1198*, s. 125–126. Válka vidí důvod ve snaze i prosazení Bořivoje. VÁLKA, Josef. *Dějiny Moravy díl 1.: Středověká Morava*, s. 40.

⁵⁷² KOSMAS. *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*, s. 169–170.

⁵⁷³ KRZEMIENSKA, Barbara. Břetislav II. Pokus o charakteristiku osobnosti panovníka, s. 730; NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./II., Od Břetislava I. do Přemysla I.*, s. 399.

Malínem.⁵⁷⁴ Bratři se poté vrátili zpět do svých úředí a až do konce svých životů se věnovali pouze jejich správě. Svět vysoké politiky tím nadobro opustili.⁵⁷⁵

Sotva skončil konflikt s jedněmi údělníky, objevily se před pražským knížetem problémy s druhými, tentokrát olomouckými. Svatopluk a Otík se dlouho vzhledem ke svému věku drželi stranou. Nezapojili se do konfliktu s Břetislavem II., a ani nepodpořili své bratrance při tažení proti Bořivojovi II. Naopak jednali spíše jako spojenci pražského knížete.⁵⁷⁶ Dle Kosmy vedlo k rozkolu mezi Olomoucí a Prahou konání Bořivoje během výpravy do Polska roku 1103.⁵⁷⁷ Někdy poté začal Svatopluk usilovat o získání pražského knížecího stolce jistě podporován bratrem Otou. Je zajímavým faktem, že se nesnažil získat podporu císaře, ale rozhodl se vsadit na české předáky. Jeho muži přesvědčovali nespokojence k odpadnutí od Bořivoje, jiné přímo upláceli. Dalším spojencem se stal polský Boleslav III. usilující o podlomení moci Bořivoje II. Ten navíc sjednal i pomoc z Uher.⁵⁷⁸ Avšak tažení z podzimu roku 1105 uskutečněné v době Bořivojovy nepřítomnosti ztroskotalo. Uherský kontingent nedorazil, polská pomoc do země rovněž nevstoupila a Bořivoj v Čechách po svém návratu rychle získal převahu. Olomoucký údělník se musel vrátit zpět na Moravu. Následovala jej i skupina předáků obávajících se trestu.⁵⁷⁹

I přes neúspěch široké koalice se Svatopluk nevzdal. Opět vsadil na nespokojence v Čechách. Těm se k odporu podařilo přesvědčit i Bořivojova bratra Vladislava a mnohé předáky. Ti všichni pak roku 1107 vyzvali Svatopluka k tažení do Čech. Bořivoj téměř všemi opuštěný neměl šanci a musel opustit zemi. Tak 14. května 1107 usedl na pražský knížecí stolec Svatopluk⁵⁸⁰, jako druhý z moravských Přemyslovců. Podpora Vladislava však nebyla zadarmo. Svatopluk měl nechat předáky odpřisáhnout, že po své smrti zvolí jeho nástupcem právě tohoto Bořivojova bratra. Tím se stejně jako Svatoplukovým nástupem opomíjely veškeré nároky Bořivojovy, ale i Oldřicha Brněnského.

Svatoplukova krátká vláda byla dosti dynamická. Nejprve musel dořešit problém s Bořivojem, který se uchýlil k císaři a dožadoval se jeho podpory. Jindřich V. tehdy povolal Svatopluka ke svému dvoru, aby zde celý spor rozsoudil. Císař však ihned po příjezdu nového

⁵⁷⁴ KOSMAS. *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*, s. 176–178.

⁵⁷⁵ WIHODA, Martin. Znojemští údělníci v politickém a mocenském systému přemyslovske monarchie. 20–24.

⁵⁷⁶ WIHODA, Martin. *Morava v době knížecí: 906-1197*, s. 162.

⁵⁷⁷ Svatopluk vyrazil na tažení spolu s Bořivojem, aby zasáhly do války mezi bratry Zbyhňevem a Boleslavem. Měli podpořit Zbyhňeva, za což byla slíbena vysoká odměna. Avšak Boleslav Bořivoje uplatil, aby se stáhl. Jenže tím nebyla z tažení žádná kořist a jediný zisk měl Bořivoj. A to mělo dle Kosmy vést k nevráživosti Svatopluka, který chtěl také podíl z kořisti, či v tomto případě spíše úplatku. KOSMAS. *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*, s. 178–179.

⁵⁷⁸ ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí 1034-1198*, s. 129–130.

⁵⁷⁹ VÁLKA, Josef. *Dějiny Moravy díl 1.: Středověká Morava*, s. 41.

⁵⁸⁰ KOSMAS. *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*, s. 185.

pražského knížete zajal.⁵⁸¹ Na druhou stranu jeho vládu v Čechách to neohrozilo, neboť správy země se ujal Svatoplukův mladší bratr Ota, od roku 1107 olomoucký údělník.⁵⁸² Navíc se Svatoplukovi brzy podařilo dosáhnout propuštění a to za příslib vysoké finanční odměny císaři. Tu však celou splatit nemusel, neboť císař potřebující vojenskou pomoc proti Polákům a Uhrům mu část odměny odpustil.⁵⁸³ Navrátilší se pražský kníže se rozhodl posílit své postavení v Čechách. Avšak vyvraždění Vršovců, ke kterému došlo z jeho popudu roku 1108, mělo opačný důsledek.⁵⁸⁴ Při císařově tažení proti Polákům roku 1109 byl Svatopluk zavražděn zřejmě jedním ze sympatizantů Vršovců.⁵⁸⁵ Zanechal po sobě syna Václava, kterého zplodil s nám neznámou manželkou.

---

⁵⁸¹ KOSMAS. *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*, s. 185–187.

⁵⁸² NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./II., Od Břetislava I. do Přemysla I.*, s. 438.

⁵⁸³ Jindřich V. neodpustil jen zaplacení částky, ale i to, že byl potupen. Jako rukojmí měl být, než budou peníze vyplaceny, poslán do Říše Svatoplukův bratr Ota, ale záhy uprchl, což vedlo k nelibosti Jindřicha V. Ta však neměla dlouhého trvání právě kvůli potřebě vojenské pomoci. BLÁHOVÁ, Marie – FROLÍK, Jan – PROFANTOVÁ, Naďa. *Velké dějiny země Koruny české. I. sv.*, s. 494.

⁵⁸⁴ KOSMAS. *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*, s. 190–191. K Vršovcům a zejména jejich genealogii. KOPAL, Petr. Neznámý známý rod. Pokus o genealogii Vršovců. *Sborník archivních prací*, č. 1 (2001), s. 3–84.

⁵⁸⁵ KOSMAS. *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*, s. 195–196.

6.2.2 Moravští Přemyslovci ve 12. století

Dle dohod uzavřených mezi Svatoplukem a Vladislavem se měl stát novým pražským knížetem Vladislav. Předáci, kteří však byli přítomni na tažení v Polsku, prohlásili knížetem Svatoplukova bratra Otu, což okamžitě potvrdil i přítomný Jindřich V.⁵⁸⁶ Ale v Praze jiná část velmožů a rovněž pražský biskup Heřman nastolili Vladislava. Tato situace nakonec vedla k císařovu zásahu. Asi nás nepřekvapí, že opět sehrál svou roli vysoký úplatek, tentokrát ze strany Vladislava. Císař jej potvrdil jako pražského knížete⁵⁸⁷, aniž by mu vadilo, že to samé učinil před rokem v případě Oty. Olomoucký údělník byl poté okamžitě uvězněn. Nikoliv však proto, aby se jej Vladislav zbavil či jej zmrzačil, oslepení navrhovali někteří jeho rádci, ale aby jej potrestal a tím Ota zmoudřel. Ostatně ve vězení dlouho nezůstal, roku 1113 byl propuštěn, a dokonce mu bylo vráceno Olomoucko.⁵⁸⁸

V následujícím dynamickém období dokázal olomoucký údělník nejen udržet své panství, ale i jej rozšířit. Nutno říci, že mu v tom pomáhali i relativně dobré vztahy s Vladislavem I. Roli v jejich přátelství mohlo sehrát i to, že oba pojali za manželky dcery hraběte Jindřicha z Bergu. K sňatku Oty s Žofií z Bergu mělo dojít krátce po jeho propuštění roku 1114.⁵⁸⁹ Po propuštění Oty z vězení můžeme hovořit o vytvoření jakéhosi trojlístku ovládajícího České knížectví v době polských i uherských vpádů a intervencí z Říše. S Vladislavem a Otou II. Olomouckým jej tvořil ještě Vladislavův bratr Soběslav, který od roku 1115 spravoval Brněnsko a Znojensko za nezletilé potomky tamních údělníků. Právě oni tři uzavřeli roku 1115 mír s polským Boleslavem III. Křivoústým a roku 1116 jejich vojsko porazilo uherského krále Štěpána II. Důkazem svornosti celého trojlístku mohou být i mince ražené Otou v Olomouci se symbolem tří prutů.⁵⁹⁰

Tato aliance se však kolem roku 1120 rozpadla, nutno říci k užtku Oty II. Olomouckého. Netušíme však, z jakých důvodů k tomu došlo. Spojenectví tří Přemyslovců přečkalo i Vladislavovo postoupení pražského knížecího stolce Bořivojovi II. roku 1117 a jeho opětovné sesazení stejným Přemyslovcem roku 1120. Soběslav ani nikdo

⁵⁸⁶ KOSMAS, *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*, s. 197–198.

⁵⁸⁷ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./II., Od Břetislava I. do Přemysla I.*, s. 474.

⁵⁸⁸ Kosmas hovoří se nejen o potrestání, ale i o připomenutí toho, že moravští Přemyslovci jsou jen správci země ne vládcí – tak to údajně viděl už Břetislav, ale zřejmě zde máme především Kosmovu a Vladislavovu vizi postavení moravských Přemyslovců. KOSMAS, *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*, s. 204–205. O propuštění Oty II.: KOSMAS, *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*, s. 212.

⁵⁸⁹ Letopisy Hradištsko-Opatovické, s. 392.

⁵⁹⁰ WIHODA, Martin. *Morava v době knížecí: 906-1197*, s. 166–167. K mincím moravských údělníků: SMEJKAL, Jan. Peníze na Moravě v době Přemyslovců. In: FIFKOVÁ, Renáta (ed.). *Sága moravských Přemyslovců. Život na Moravě od XI. do počátku XIV. století. Sborník a katalog výstavy pořádané Vlastivědným muzeem v Olomouci a Muzeem města Brna k 700. výročí tragické smrti Václava III., posledního českého krále z dynastie Přemyslovců*. Olomouc: Vlastivědné muzeum, 2006, s. 133–144.

jiný Bořivoje nehájil.⁵⁹¹ O to překvapivější pro nás může být, že byl Soběslav z Moravy vypuzen. Mohli bychom v celé události cítit vliv dcer hraběte Jindřicha z Bergu podporujících společenství svých manželů. Ostatně tomu by nasvědčovalo i to, že Vladislav svěřil Otovi správu Brněnska a rovněž jej učinil poručníkem svých dětí.⁵⁹² Vše nás vede k domněnce, že se Ota měl stát po Vladislavovi knížetem, stejně jako Bořivoj II. po Břetislavovi II. Situace se však změnila. I přestože Vladislavova manželka Richenza podporovala nástupnictví Oty II. Olomouckého, se umírající pražský kníže smířil se svým bratrem Soběslavem, který se stal roku 1125 po Vladislavově smrti pražským knížetem. Ihned po svém nástupu na knížecí stolec se obrátil proti svému největšímu konkurentovi Otovi II. Olomouckému. Ještě roku 1125 vytáhl s vojskem na Moravu. Nejprve odejmul Otovi II. Brněnsko a postoupil jej Oldřichovu synu Vratislavovi. Poté vpadl do Olomoucka a poplenil ho.⁵⁹³ Snad doufal, že Otu přiměje k poslušnosti. Jinak si ostatně nelze vysvětlit, že neoblehl Olomouc. Ota se však nevzdal a rozhodl se obrátit na krále Svaté říše římské Lothara III. Ten v únoru roku 1126 vytáhl s vojskem přes Krušné hory do Čech. Byl však poražen Soběslavem u Chlumce. V bitvě padl i olomoucký údělník Ota II. označovaný též jako Černý.⁵⁹⁴

Smrt Oty jakoby uvolnila Soběslavovi ruce v konání na Moravě. Do Olomoucka dosadil potomka Svatopluka Václava, čímž opomenul jakékoliv nároky syna Oty II. Černého Oty III. Dětleba, který se musel uchýlit k příbuzným na Rus. Navíc Soběslav zajal Konráda Znojemskeho a stejný osud měl čekat Vratislava Brněnskeho, který však stihl uprchnout ze země. Vše nasvědčovalo tomu, že vlády nad celou Moravou se měl ujmout Václav jako prodloužená ruka pražského knížete.⁵⁹⁵ Ale situace se změnila roku 1130. V červnu odhalil Soběslav spiknutí českých předáků, kteří byli nespokojeni s jeho vládou. Navíc ve stejném roce zemřel na Moravě působící Václav.⁵⁹⁶ Mnozí badatelé právě tento rok označují za předěl v Soběslavově způsobu vlády, neboť pražský kníže se rozhodl spojit s některými vyhnanými moravskými údělníky. Vratislavovi a později i Konrádovi byly navráceny jejich úděly jistě v naději, že se stanou Soběslavovou oporou na Moravě spolu

⁵⁹¹ ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí 1034-1198*, s. 137.

⁵⁹² Znojemska se ujal Litoldův syn Konrád. BLÁHOVÁ, Marie – FROLÍK, Jan – PROFANTOVÁ, Nad'a. *Velké dějiny země Koruny české. 1. sv.*, s. 510. Důvodem všech těchto činů byly společné politické cíle Vladislava a Oty: KRZEMIENSKA, Barbara – MERHAUTOVÁ, Anežka – TŘEŠTÍK, Dušan. *Moravští Přemyslovci ve znojenské rotundě*, s. 14–15.

⁵⁹³ KANOVNÍK VYŠEHRADSKÝ. *Kanovník vyšehradský*, s. 203.

⁵⁹⁴ K okolnostem bitvy podrobně: VANÍČEK, Vratislav. *Soběslav I.: Přemyslovci v kontextu evropských dějin v letech 1092-1140*. Praha: Paseka, 2007, s. 165–197.

⁵⁹⁵ VÁLKA, Josef. *Dějiny Moravy díl 1.: Středověká Morava*, s. 42.

⁵⁹⁶ *Letopisy Hradištsko-Opatovické*, s. 394.

s olomouckým biskupem Jindřichem Zdíkem.⁵⁹⁷ Nutno říci, že tento kalkul Soběslavovi vyšel a Vratislav s Konrádem po celý zbytek jeho vlády nikterak nevystupovali proti jeho politice. Mohli bychom je dokonce považovat za spojence pražského knížete. O Olomoucku v této době mnoho nevíme. Zdá se, že nějaký čas jej spravoval přímo Soběslav, načež jej roku 1135 postoupil synovi Bořivoje II. Lupoldovi. Ten byl ale již roku 1137 vyhnán a správy se ujal Soběslavův syn Vladislav, který v něm setrval až do otcovy smrti.⁵⁹⁸

Nástup Vladislava II., který se stal pražským knížetem roku 1140, přinesl na Moravu velkou změnu. Z dlouholetého exilu se do země vrátil syn Oty II. Ota III. Dětleb a pražský kníže mu svěřil Olomoucko. Syn Soběslava Vladislav ovládající tento úděl raději uprchl do Uher. Brněnský Vratislav i znojemský Konrád nového pražského knížete uznali a zdálo se, že nástup nového knížete nepovede k nějaké válce.⁵⁹⁹ Ne však na dlouho. Stejně jako proti Soběslavovi I. i proti Vladislavovi II. se začala formovat opozice. I v tomto případě byli vzbouřenci odhaleni, ale podařilo se jim prchnout na Moravu. Tam našli azyl u všech tří údělníků, což dokazuje, že tamní Přemyslovci nebyli z vlády Vladislava příliš nadšeni. Zřejmě jim vadil fakt, že byli opět vyškrtnuti z nástupnictví na pražský knížecí stolec. Vždyť v době smrti Soběslava I. byl nejstarším Přemyslovcem znojemský kníže Konrád II.⁶⁰⁰ Zřejmě toto další porušení stařešinského zákoníku, které působilo jako opomíjení práv moravských údělníků, přivedlo Konráda, Vratislava i Otu III. Dětleba na stranu opozice.

Vojsko moravských údělníků a vzbouřených předáků s Konrádem v čele vyrazilo roku 1142 do Čech. Od účasti na výpravě moravské údělníky a předáky nezastavil ani olomoucký biskup Jindřich Zdík, který vyhlásil nad celou svou diecézí interdikt.⁶⁰¹ Pražský kníže se vzbouřencům postavil s bratry u Vysoké na Čáslavsku, ale byl poražen. Konrád pak pokračoval ku Praze, kde oblehl mladšího Vladislava bratra Děpolta. Jenomže Pražský hrad se dobýt nepodařilo a ve chvíli, kdy do Čech přišlo vojsko Konráda III., obláhatelé se raději

⁵⁹⁷ Ke spiknutí proti Soběslavovi: ŽEMLIČKA, Josef. Vyšehrad 1130: soud, nebo inscenace? (K "nekosmovskému" pojetí českých dějin.). In: PÁNEK, Jaroslav – POLÍVKA, Miloslav – REJCHRTOVÁ, Noemi (edd.). *Husitství – reformace – renesance: sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela*. Praha: Historický ústav AV ČR, 1994, s. 47–68. K návratu brněnského a znojemského údělníka: WIHODA, Martin. *Morava v době knížecí: 906-1197*, s. 187.

⁵⁹⁸ BLÁHOVÁ, Marie – FROLÍK, Jan – PROFANTOVÁ, Nad'a. *Velké dějiny země Koruny české. 1. sv.*, s. 551.

⁵⁹⁹ KRZEMIENSKA, Barbara – MERHAUTOVÁ, Anežka – TŘEŠTÍK, Dušan. *Moravští Přemyslovci ve znojemské rotundě*, s. 12; KRZEMIENSKA, Barbara. Olomoučtí Přemyslovci a Rurikovci, s. 259–268.

⁶⁰⁰ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./II., Od Břetislava I. do Přemysla I.*, s. 767. Tito vzbouřenci byli pravděpodobně muži, kteří prosadili zvolení Vladislava pražským knížetem po smrti Soběslava I. Zřejmě předpokládali, že bude Vladislav snadno ovladatelný a oni si udrží své pozice. K tomu však nedošlo, Vladislav se začal obklopovat svými lidmi a tato starší garnitura z doby vlády Soběslava I. se rozhodla získat své pozice zpět silou. ŽEMLIČKA, Josef. Křižovatky Vladislava II. Co mohl a nemohl druhý český král? In: MAŠEK, Michal – SOMMER, Petr – ŽEMLIČKA, Josef (edd.). *Vladislav II.: druhý král z Přemyslova rodu: k 850. výročí jeho korunovace*. Praha: NLN, 2009, s. 17–27, s. 17–18.

⁶⁰¹ Letopisy Hradištsko-Opatovické, s. 397.

stáhli.⁶⁰²

Následovala Vladislavova pomsta. V čele vojska vpadl na Moravu a poplenil údělly svých příbuzných. Ota III. Dětleb a Vratislav se raději podvolili, aby předešli větším škodám, a záhy obdrželi od Vladislava milost.⁶⁰³ To samé se však nedalo říci o Konrádovi, který i nadále setrval v odporu za hradbami Znojma, snad doufajíc v prosazení svých nároků na pražský knížecí stolec. Avšak ani Ota s Vratislavem nechovali i přes své podvolení pražského knížete v lásce. Trnem v oku jim byl zejména olomoucký biskup Jindřich Zdík, který fungoval jako prodloužená ruka knížete na Moravě. Na počátku roku 1145 uvítal znojemský údělník Konrád olomouckého biskupa nedaleko zemské brány na jeho cestě do Říma. Součástí setkání byla i žádost tohoto Přemyslovce o přímluvu Jindřicha Zdíka u knížete Vladislava II. Avšak toto vstřícné chování bylo součástí lsti. V noci se Konrádovi muži pokusili biskupa zabít, ale tomu se podařilo uprchnout.⁶⁰⁴ Přestože celá akce proběhla na rozkaz znojemského údělníka, souhlasili s ní či o ní byli dopředu spraveni nejen Ota s Vratislavem, ale i bratr knížete Vladislava II. Děpolt.⁶⁰⁵ Účast všech moravských údělníků je více než pochopitelná. Doufali, že odstraněním biskupa se zbaví očí a uší Prahy na Moravě.

Jindřich Zdík i po útoku pokračoval v cestě do Říma, kde papež vyobcoval z církve tučet účastníků útoku na biskupa. Mezi nimi byl jak Konrád Znojemský, tak brněnský Vratislav i bratr Vladislava II. Děpolt.⁶⁰⁶ Znojemský údělník se však i nadále nevzdával a opevnil se ve svém sídle. Děpolt se vypravil na kajícnu pouť do Říma a nad brněnským Vratislavem, v této době těžce nemocným, byla klatba Jindřichem Zdíkem odvolána. Je zajímavé, že klatba nestihla olomouckého údělníka Otu III. Dětleba, který byl o akci rovněž zpraven a zřejmě s ní i souhlasil. Důvod se asi nedozvíme, i když určitou roli by mohly hrát dřívější dobré vztahy s biskupem Jindřichem Zdíkem, který se měl za jeho návrat u Vladislava přimluvit. Konrád zůstal opět osamocen a od pražského knížete jej neochránilo ani pevné Znojmo. Vladislav vtrhl roku 1146 na Znojmsko a zmocnil se i Konrádova sídla, které se po obléhání vzdalo. Na nějaké tvrdé potrestání ale nedošlo. Na přímluvu římského krále Konráda III. dosáhl znojemský údělník po svém pokoření nejen milosti, nýbrž i navrácení

---

⁶⁰² Ztráty ze střetu u Čáslavy musely být ztráty velké na obou stranách. Vincencius hovoří zejména o smrti vzbouřených českých předáků, kteří našli azyl na Moravě. VINCENCIUS. Letopis Vincencia, kanovníka kostela pražského, s. 411–413. Pohledem kronikářů a analistů na tyto události se zabývala: KERNBACH, Anna. Vladislav II. a odboj v roce 1142 očima pražského kanovníka Vincencia. In: MAŠEK, Michal – SOMMER, Petr – ŽEMLIČKA, Josef (edd.). *Vladislav II.: druhý král z Přemyslova rodu: k 850. výročí jeho korunovace*. Praha: NLN, 2009, s. 28–39.

⁶⁰³ VINCENCIUS. Letopis Vincencia, kanovníka kostela pražského, s. 413–414.

⁶⁰⁴ Tamtéž, s. 414–415.

⁶⁰⁵ EKRT, Tomáš. *Děpoltici – vedlejší větev Přemyslovců*, s. 23–24.

⁶⁰⁶ *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae, I. (805-1197)*, č. 143, s. 146–147.

svého panství.⁶⁰⁷ Mezi moravskými Přemyslovci a jejich pražskými bratřenci zavládl v následujících letech mír, dokonce by se dalo hovořit o zlepšení vzájemných vztahů. Důkazem mohou být účast Spytihněva, syna Vratislava Brněnského, na druhé křížové výpravě s Vladislavem II. a jeho bratrem Jindřichem, či účast moravských údělníků na tažení do Polska roku 1157.⁶⁰⁸

Přesto začal Vladislav v 50. letech razantně zasahovat do moravských poměrů. Prvním cílem jeho zájmu se stalo Brněnsko, kde roku 1156 zemřel Vratislav.⁶⁰⁹ Badatelé se různí v názorech, co se zde poté stalo. Část předpokládá, že úděl začal tehdy se souhlasem Vladislava spravovat znojemský Konrád II., čímž byla jižní část Moravy opět sjednocena v jeden úděl.⁶¹⁰ Jiní proti tomu předpokládají přechod Brněnska pod přímou správu pražského knížete, a dokonce uvažují o tom, že k tomu došlo již roku 1146.⁶¹¹ Pravdy mezi oběma názorovými proudy se zřejmě nedopátráme. Připomeňme ještě, že tímto přechodem Brněnska pod správu jiných, ať už pražských či znojemských Přemyslovců, byla pominuta všechna práva Vratislavových synů Spytihněva a Svatopluka.

O něco jasnější informace máme o Olomoucku. 12. května 1160 zemřel tamní údělník Ota III. Dětleb a správy země se poté ujal sám král Vladislav. I zde k tomu došlo na úkor Otových synů z jeho manželství s ruskou kněžnou Durancíí, byť nejstaršímu z nich Vladimírovi bylo v době otcovy smrti patnáct let.⁶¹² Přímá správa krále však neměla dlouhého trvání, neboť ten do Olomoucka dosadil svého syna Bedřicha, který tento úděl spravoval snad do počátku 70. let, kdy se zde vlády ujal další z králových synů Svatopluk. Ten se však z Olomoucka ztrácí ve stejné době, kdy musel Vladislav a jeho potomci opustit Čechy, tedy roku 1173.⁶¹³

V nastalém období intenzivních bojů o pražský knížecí stolec, které historikové vymezují lety 1172 a 1197, proti sobě stanuly zejména dvě větve pražských Přemyslovců. Přesto v těchto bojích sehráli nemalou roli i moravští Přemyslovci, zejména znojemský

---

⁶⁰⁷ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./II., Od Břetislava I. do Přemysla I.*, s. 807; NOVÝ, Rostislav. *Přemyslovský stát 11. a 12. století*. Praha: Univerzita Karlova, 1972, s. 157–158. O události rovněž: BOLINA, Pavel. Kde byl přepaden biskup Jindřich Zdík roku 1145. (Příspěvek k historii moravsko-českého pomezí). *Časopis Matice moravské* (2003), s. 343–373.

⁶⁰⁸ O tom VINCENCIUS. *Letopis Vincencia, kanovníka kostela pražského*, s. 417 a s. 424.

⁶⁰⁹ SCHELLE, Karel. *Velké dějiny Země Koruny české. Tematická řada, Stát*. Praha: Paseka, 2015, s. 43.

⁶¹⁰ ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí 1034-1198*, s. 261 či SOMMER, Petr – TŘEŠTÍK, Dušan – ŽEMLIČKA, Josef (edd.). *Přemyslovci: Budování Českého státu*, s. 237.

⁶¹¹ WIHODA, Martin. *Morava v době knížecí: 906-1197*, příloha přemyslovská knížata na Moravě – Brněnsko.

⁶¹² KRZEMIENSKA, Barbara. *Olomoučtí Přemyslovci a Rurikovci*, s. 268. Vladimír se narodil roku 1145. *Letopisy Hradištsko-Opatovické*, s. 399.

⁶¹³ ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.: panovník, stát a česká společnost na prahu vrcholného feudalismu*. Praha: Svoboda, 1990, s. 42.

údělník Konrád Ota. Za vlády knížete Soběslava II. Morava opět zažila dosazování příbuzných pražského knížete do tamních údelů. Olomoucko ovládal nejprve Soběslavův bratr Oldřich, a když byl roku 1177 na rozkaz knížete uvězněn, ujal se země další jeho bratr Václav.⁶¹⁴ Co se osudů členů moravských sekundogenitur týče, budeme zde hovořit jen o Konrádovi Otovi, neboť ostatní moravští Přemyslovci se v zemi v dané době nenacházeli, a navíc o jejich osudech mnoho nevíme. Znojemský údělník se nejprve stal podporovatelem pražského knížete Soběslava II. Po jeho boku se účastnil bojů s Babenberky, které byly zapříčiněny sporem o Vitorazsko.⁶¹⁵ Nebudeme zde do podrobnosti rozebírat tento konflikt, o kterém jsme již hovořili v kapitole věnované Jindřichovi I. z Mödlingu. Postačí, když řekneme, že odvetným vpádem Babenberků byl silně zasažen právě znojemský údel. Zde bychom měli ještě připomenout, že kromě Znojemska ovládal Konrád Ota i Brněnsko, s jistotou jej držel od roku 1174.⁶¹⁶

Krátce po druhém českém vpádu do Rakous uskutečněném v prosinci 1176 se začaly kalit doposud korektní vztahy mezi Soběslavem II. a Konrádem Otou. Co vedlo ke zhoršení vztahů, přesně nevíme. Mohli bychom uvažovat, že vše nějakým způsobem souviselo se zajištěním olomouckého knížete Oldřicha a svěřením údelu Václavovi. Dalo by se totiž předpokládat, že si znojemský údělník, jakožto jediný v zemi se nacházející moravský Přemyslovec, činil i na toto území nárok. Či je možné, že si začal uvědomovat slábnoucí pozici pražského knížete a chtěl změnit stranu dříve, než bude pozdě. Svou roli jistě sehrála i obava z dalšího vpádu babenberského vojska na Moravu. Ať už byly důvody jakékoliv, vstoupil znojemský kníže do kontaktu s Babenberky a skrze ně i s Bedřichem, synem Vladislava II. Soběslav se sice pokusil přivést Konráda k rozumu a v červnu roku 1178 vpadl do jeho údelu, ale díky pomoci babenberského vojska byl odražen.⁶¹⁷ Znojemský údělník se následně s Babenberky účastnil výpravy k Olomouci, která měla usnadnit Bedřichův vpád do Čech.⁶¹⁸

Po vyhnání Soběslava a nástupu Bedřicha očekával Konrád Ota za své služby patřičnou odměnu. Zřejmě doufal v zisk Olomoucka, ze kterého uprchl Soběslavův bratr

---

⁶¹⁴ WIHODA, Martin. *Morava v době knížecí: 906-1197*, příloha přemyslovská knížata na Moravě – Olomoucký díl.

⁶¹⁵ Jarloch sice hovoří jen o Moravanech, ale účast Konráda je jistá vzhledem k tomu, že odvetný úder Babenberků směřoval zejména do jeho údelu. JARLOCH. *Letopis Jarlocha, opata kláštera milevského*, s. 471.

⁶¹⁶ BLÁHOVÁ, Marie – FROLÍK, Jan – PROFANTOVÁ, Naďa. *Velké dějiny země Koruny české. I. sv.*, s. 656. Držení Brněnska od roku 1174 předpokládá: SOMMER, Petr – TŘEŠTÍK, Dušan – ŽEMLIČKA, Josef (edd.). *Přemyslovci: Budování Českého státu*, s. 237.

⁶¹⁷ JARLOCH. *Letopis Jarlocha, opata kláštera milevského*, s. 472.

⁶¹⁸ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./II., Od Břetislava I. do Přemysla I.*, s. 1047.

Václav. Avšak v tomto ohledu nedosáhl svého cíle, neboť do Olomoucka dosadil Bedřich svého bratra Přemysla s titulem markraběte moravského.⁶¹⁹ Příliš nás asi nepřekvapí, že od této chvíle začal Konrád Ota pomýšlet na odplatu.⁶²⁰ Nemusel čekat dlouho, neboť roku 1182 povstali proti Bedřichovi předáci a nabídli pražský knížecí stolec Konrádovi. Ten na nic nečekal a nabídku přijal, načež po obléhání dobyl Pražský hrad.⁶²¹

Z pražského knížecího stolce se však znojemský a brněnský údělník neradoval příliš dlouho. Kníže Bedřich ihned po vypuknutí povstání zamířil do Říše k císaři Fridrichu Barbarossovi. Císař povolal Konráda Otu a Čechy na sněm do Řezna, kde měl celou záležitost vyřešit. Přestože Češi z počátku účast odmítali, nakonec svolili s účastí na sněmu. V Řezně na konci září 1182 pak došlo k události, kterou nám barvitě popisuje Jarloch. „*Nobiles soli praesentantur imperatori, quos ille terrere volens dolabra multa nimis fecit afferi, tanquam vellet eos facere decollari. Cum illi pedibus eius se provoluunt, veniam petunt et necessitate mutata in voluntatem Fridericum in domnum et ducem recipiunt et cum eo Pragam redeunt, magnum arbitantes lucrum tam ipsi, quam Cunradus quod crimine lesae maiestatis non sunt puniti. Sic sapiens imperatorem coniurationem rebellium sapienter repressit et isti quidem Boemiam reddidit, illum vero Moravia contentum esse precepit.*“⁶²² Tato informace vedla ke sporům mezi historiky o tom, co vlastně císař v Řezně učinil. Mnozí tuto zprávu chápou tak, že císař jmenoval Konráda Otu markrabím a Morava se tak stala markrabstvím, které mělo přímo podléhat Říši. Avšak toto byla zřejmě jen představa Konráda Oty. Ve skutečnosti i po takzvaném Řezenském soudu trvaly nároky pražských knížat na Moravu.⁶²³ Přesto nelze popřít, že se jednalo o radikální císařův zásah do státoprávních poměrů Českého knížectví, který měl jistě vést k oslabení moci pražských přemyslovských knížat.

Konrád tedy koncem září roku 1182 přišel o pražský knížecí stolec, ale získal vládu nad celou Moravou. Jak se zdá, byl se ziskem Moravy uspokojen a proti knížeti Bedřichovi nijak nevystupoval. To se projevilo i za povstání roku 1184, které proti pražskému knížeti

⁶¹⁹ Titul je poprvé použit v listině roku 1179. *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae, I. (805-1197)*, č. 291, s. 257–260.

⁶²⁰ K jeho osobnosti: ŽEMLIČKA, Josef. K osobnosti knížete Konráda II. Oty. In: FUXOVÁ, Iva (ed.). *Český stát na přelomu 12. a 13. století*. Opava: Slezská univerzita, 1993, s. 17–27.

⁶²¹ JARLOCH. Letopis Jarlocha, opata kláštera milevského, s. 481.

⁶²² Tamtéž, s. 481. „*Pouze velmoži jsou představeni císaři, který je chtěl vyděsit, a proto rozkázal přinést mnoho seker jakoby je chtěl setnout. Když se mu vrhli k nohám, prosíc o milost, změnili nutnost za vůli a přijali Bedřicha za svého pána a knížete. S ním se vrátili do Prahy domnívající se, že mají velké štěstí, když jak oni tak Konrád nebyli potrestáni za zločin urážky majestátu. Takovým způsobem moudrý císař spiknutí vzbouřenců moudře potlačil, Bedřichovi vrátil Čechy a Konrádovi nařídil, aby se spokojil s Moravou.*“ (Ekrť Tomáš trans.).

⁶²³ Podrobně: KEJŘ, Jiří. O tzv. bezprostřední podřízenosti Moravy říši. *Sborník archivních prací* (1978), s. 233–285.

Bedřichovi přichystala část předáků, do jejichž čela se postavil bratr Soběslava II. Václav.⁶²⁴ Konrád Ota tehdy zůstal neutrální. Spokojený však nezůstával kníže Bedřich, který si jistě připadal Řezenským soudem hluboce ponížen. Povstání z roku 1184 se podařilo potlačit a tehdy se pražský kníže rozhodl, že je čas potlačit příliš sebevědomého moravského příbuzného. V létě roku 1185 vyrazilo vojsko pod vedením Bedřichova bratra Přemysla na Moravu. Útok přišel ve vhodnou chvíli, kdy do dění v Čechách nemohl zasáhnout císař.⁶²⁵ České vojsko zastihlo Konráda naprosto nepřipraveného a ten se mu nebyl schopen postavit v poli. Díky tomu Přemysl poplenil Znojemsko a Bítovsko, načež se vrátil do Čech.⁶²⁶

Tím další konflikt mezi Přemyslovci nekončil. Přemysl opět z bratrova pověření vpadl na Moravu koncem roku 1185 snad s cílem definitivně zlomit moc Konráda Oty. Tentokrát jej však moravský úředník očekával se silným vojskem. Bitva u Loděnice, která sice skončila vítězstvím Přemyslova vojska, však nepřinesla ukončení konfliktu. Ztráty v českém vojsku byly tak velké, že znemožnily jakékoliv pokračování tažení. V té době se Konrád rozhodl jednat. Ostatně neměl moc na výběr, přišel o své vojsko a pokračování v konfliktu by jistě vedlo k územním ztrátám či hůře k jeho odchodu ze země. Roku 1186 se sešel ve Kníně s Bedřichem, kde se usmířili, a jak konstatuje Jarloch, od té doby mezi nimi panovalo přátelství.⁶²⁷ Samozřejmě tak jednoduché vše nebylo a dohodnuté nebylo jen usmíření. I přestože podrobnosti neznáme, vyplývá z následujících událostí, že Konrád Ota v Kníně uznal primát pražského knížete a svou podřízenost jemu. Za to si nejen mohl podržet titul markraběte, ale zřejmě se mu i dostalo příslibu nástupu na pražský knížecí stolec.⁶²⁸ A tento příslib dostal naplnění, neboť v březnu roku 1189 po smrti knížete Bedřicha usedl Konrád II. Ota na pražský knížecí stolec.⁶²⁹

Nástup moravského markraběte na pražský knížecí stolec přinesl velké změny na Moravě. Ty se týkaly tamních údělů. Jak jsme naznačovali, přímá kontrola země z Prahy byla obtížná, a tak nejednou do uprázdněných údělů dosazovali vládnoucí Přemyslovci své syny i bratry. V tomto ohledu byl však Konrád II. Ota hendikepován. Neměl totiž žádné blízké

⁶²⁴ JARLOCH. Letopis Jarlocha, opata kláštera milevského, s. 506.

⁶²⁵ Pobýval v Itálii. ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí 1034-1198*, s. 319.

⁶²⁶ JARLOCH. Letopis Jarlocha, opata kláštera milevského, s. 506.

⁶²⁷ Velikost a krvavost střetu potvrzuje Jarloch. Dle něj bylo slyšet boj až v Kounicích vzdálených celou míli od bojiště. JARLOCH. Letopis Jarlocha, opata kláštera milevského, s. 507.

⁶²⁸ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./II., Od Břetislava I. do Přemysla I.*, s. 1080. Je zajímavé, že císařská kancelář označuje Konráda za markraběte až po uzavření dohod v Kníně – mezi podzimem 1186 a jarem 1189. WIHODA, Martin. *Morava v době knížecí: 906-1197*, s. 239.

⁶²⁹ I přes domluvu s Bedřichem se nástup Konráda neobešel bez komplikací. Kněžna Alžběta, manželka Bedřicha, odmítala vydat Pražský hrad a souhlasila s otevřením bran až poté, co jí Konrád slíbil Olomoucko. Po předání Hradu Konrád svůj slib nevyplnil. JARLOCH. Letopis Jarlocha, opata kláštera milevského, s. 508.

příbuzné ani syny, o které by se mohl nejen v Čechách, ale zejména na Moravě opřít. Proto se zřejmě rozhodl povolát zpět do země potomky Oty III. Dětleba i Vratislava Brněnského. Olomoucka se ujali Vladimír s Břetislavem, Brněnsko snad přešlo pod správu Spytihněva a Svatopluka.⁶³⁰ O působení těchto Přemyslovců na Moravě mnoho nevíme. Zdá se, že zůstali loajální ke Konrádovi, z jehož milosti se mohli vrátit zpět do vlasti. Ale kromě Spytihněva se všichni drželi stranou vysoké politiky.

Po smrti Konráda II. Oty roku 1191 nastoupil na pražský knížecí stolec Soběslavovec Václav. O jeho vztahu k moravským údělníkům není mnoho známo, ostatně ani vláda tohoto knížete neměla dlouhého trvání. Jisté je pouze to, že v době, kdy se proti Václavovi postavil Přemysl se svým bratrem Vladislavem, podporoval Václava Spytihněv, který s ním nakonec uprchl z Čech.⁶³¹ Vlady v Čechách se tedy ujal roku 1192 Přemysl, zatímco Morava byla svěřena Vladislavovi, který vyhnal všechny údělníky.⁶³² Ti však neodešli do exilu na dlouho. Ani vláda Přemysla Otakara netrvala dlouho a na pražském knížecím stolci jej již koncem roku 1193 vystřídal Jindřich Břetislav, který roku 1194 vpadl na Moravu, zajal Vladislava a do údělů navrátil moravské Přemyslovce.⁶³³ Údajně měl také provést reorganizaci údělního systému. Z Brněnska vydělil Jemnicko pro Svatopluka. Znojensko, které nemělo od smrti Konráda II. Oty dědice, si kníže-biskup ponechal pro sebe.⁶³⁴

Kromě této reorganizace a návratu údělníků do vlasti zůstávají další události na Moravě nejasné. O činnosti údělníků nevíme téměř nic. Minimum zpráv máme i o Spytihněvovi, který se měl podílet na vládě v Čechách ke konci života Jindřicha Břetislava.⁶³⁵ Ale za svou podporu knížete-biskupa a předtím Soběslavovce Václava měl zaplatit. Poté, co Vladislav Jindřich přenechal pražský knížecí stolec svému bratrovi Přemyslovi, byl Spytihněv oslepen.⁶³⁶ Tím nám v podstatě moravští Přemyslovci mizí z pramenů. Zdá se, že po druhém nástupu Přemysla Otakara zůstali na Moravě, kam se opět vrátil s titulem markraběte Vladislav Jindřich. Avšak jakékoliv další informace o nich mizí. Nelze vyloučit, že právě na přelomu 12. a 13. století došlo k vymření těchto větví, ale stejně

⁶³⁰ BLÁHOVÁ, Marie – FROLÍK, Jan – PROFANTOVÁ, Naďa. *Velké dějiny země Koruny české. 1. sv.*, s. 659.

⁶³¹ Ke krátké Václavově vládě a jeho boji s Přemyslem podrobněji kapitola Jindřich Břetislav.

⁶³² K tomuto: WIHODA, Martin. *Vladislav Jindřich*. Praha: Argo, 2019, s. 35–45.

⁶³³ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./II., Od Břetislava I. do Přemysla I.*, s. 1141.

⁶³⁴ ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí 1034-1198*, s. 371.

⁶³⁵ Již delší čas jej sužovala choroba. BLÁHOVÁ, Marie – FROLÍK, Jan – PROFANTOVÁ, Naďa. *Velké dějiny země Koruny české. 1. sv.*, s. 672.

⁶³⁶ ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.: panovník, stát a česká společnost na prahu vrcholného feudalismu*, s. 71. Někteří badatelé však pochybují o existenci těchto posledních brněnských Přemyslovců. Úvahy shrnuje například: MĚŘINSKÝ, Zdeněk. Století posledních Přemyslovců na Moravě a ve Slezsku ve světle archeologických výzkumů a nálezů. *Archeologia historia* (1989), č. 1, s. 19–42, s. 19–20.

tak mohlo dojít i k likvidaci některých z nich.⁶³⁷ Posledním z moravských Přemyslovců byl syn Břetislava Olomouckého Sifrid, kanovník a královský kaplan, který zemřel přirozenou smrtí roku 1227.⁶³⁸ To, že přežil všechny své moravské příbuzné, by nás nemělo překvapit, neboť jako prelát nepředstavoval velké nebezpečí. Jeho smrtí vymřela i poslední z moravských přemyslovských sekundogenitur. Avšak údělný systém přestal zřejmě existovat již na přelomu 12. a 13. století.

---

⁶³⁷ SOMMER, Petr – TŘEŠTÍK, Dušan – ŽEMLIČKA, Josef (edd.). *Přemyslovci: Budování Českého státu*, s. 239.

⁶³⁸ K jeho osobě: WIHODA, Martin. Patnáct minut slávy olomouckého kanovníka Sifrida. In: DOLEŽALOVÁ, Eva – HRDINA, Jan – KAHUDA, Jan (edd.). *Pater familias: sborník příspěvků k životnímu jubileu Prof. Dr. Ivana Hlaváčka*. Praha: Scriptorium, 2002, s. 193–203.

6.2.3 Moravské úděly

Jak již bylo řečeno výše, Morava se v době moravských Přemyslovců dělila nejprve na dva, později na tři úděly. Olomoucký úděl měl původně zajišťovat obranu země proti Polsku a Uhrám, Brněnsko se Znojemskem proti Východní marce. Hranice mezi oběma jižními úděly a Olomouckem vedla od Podivína, jenž byl součástí Znojemska, na sever k Malé Hané a pramenům Svitavy. Hranici Znojemska a Brněnska tvořilo zejména rozvodí Oslavy a Svratky.⁶³⁹ I na Moravě, stejně jako v Čechách vznikla v raném středověku takzvaná hradská soustava.⁶⁴⁰ Kromě center údělů ji tvořily ještě Bítov, Břeclav, Přerov, Spytihněv a Hradec nad Moravicí.⁶⁴¹ Připomeňme zde rovněž, že sídelní území se tehdy koncentrovalo především v nížinách, což zmenšovalo reálnou velikost území, které kontroloval údělný kníže.⁶⁴²

Ekonomický potenciál údělů zvyšovalo, že jimi procházely významné obchodní cesty. Dvě nejvýznamnější vycházely z oblasti dnešní Vídně. První odtud vedla na Znojmo, dále na dnešní Moravské Budějovice a přes hraniční hvozdo do Čech. Druhá vycházela rovněž z oblasti Vídně, ale mířila na dnešní Mikulov, k Brnu a odtud dále na střední Moravu, snad i do blízkosti Olomouce, odkud zřejmě pokračovala až do Slezska. Předpokládá se, že tato cesta vlastně kopírovala starší větev Jantarové stezky.⁶⁴³ Přes Vlárský průsmyk a později Skalici směřovala z Moravy obchodní stezka do Uher.⁶⁴⁴ Spojení s Čechami zajišťovala jedna z nejvýznamnějších obchodních stezek na našem území, Trstenická stezka, která procházela i Olomoucí. Její odbočky Haberská a Libická stezka pak spojovaly Prahu i s ostatními sídly údělných knížat.⁶⁴⁵ Z výběru mýt a různých poplatků na těchto obchodních stezkách plynuly údělným knížatům nemalé zisky.

Další zisky mohla poskytovat i zemědělská produkce, obzvláště velmi úrodný pás na jihu Moravy. Toho si byl vědom i Kosmas, když charakterizoval země, které Vratislav svěřoval svým bratrům. Olomoucko označil za oblast hodící se spíše k lovům a chovu ryb,

⁶³⁹ SOMMER, Petr – TŘEŠTÍK, Dušan – ŽEMLIČKA, Josef (edd.). *Přemyslovci: Budování Českého státu*, s. 221.

⁶⁴⁰ K hradské soustavě obecně. ŽEMLIČKA, Josef. Přemyslovská hradská centra a počátky měst v Čechách. *Československý časopis historický* (1978), č. 4, s. 559–586.

⁶⁴¹ VÁLKA, Josef. *Dějiny Moravy díl 1.: Středověká Morava*, s. 57.

⁶⁴² K rozsahu osídlení příloha číslo XV.

⁶⁴³ MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk – ZUMPFE, Eva. Obchodní cesty na jižní Moravě a v Dolním Rakousku do doby vrcholného středověku. *Archeologica historica* (1998), č. 1., s. 173–181, s. 176.

⁶⁴⁴ MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. Středověké cesty na Moravě a ve Slezsku, s. 125–131.

⁶⁴⁵ K těmto cestám: KVĚT, Radan. *Atlas starých stezek a cest na území České republiky*; VÁVRA, Ivan. Haberská cesta. In: *Historická geografie 3*. Praha: 1969, s. 8–32; VÁVRA, Ivan. Trstenická stezka. In: *Historická geografie 6*. Praha: 1971, s. 77–132; SEVERIN, Karel. Trstenickou stezkou, cestou necestou, necestou (K vývoji názorů na průběh středověké komunikace). In: *Pomezí Čech a Moravy 4*. Litomyšl: Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli, 2000, s. 353–388.

zatímco Brněnsko bylo dle jeho líčení rovinaté a vhodné pro zemědělskou činnost.⁶⁴⁶ Činnosti, které Kosmas zmiňuje, musely mít v jeho době v údělech nemalý význam. Na jižní Moravě můžeme rovněž předpokládat zisky z produkce vína, ostatně je nám známa již z doby Velkomoravské říše.

Víme rovněž, že v moravských údělech se nacházela, obdobně jako v Čechách, služební soustava, tvořící páteř hradskeho hospodářského systému. Z Moravy známe několik lokalit, které svými názvy evokují služby, jež hradským centřům poskytovaly.⁶⁴⁷ Ekonomický potenciál údělů zvyšovala i podhradí sídel údělných knížat. Ta svým rozsahem značně převyšovala jiná hradská sídla. V podhradí nemůžeme předpokládat jen koncentraci služebníků, ale i dvorce úředníků a samozřejmě i sídla kupců. Zde se navíc konaly pravidelné trhy a shromažďovaly poplatky.⁶⁴⁸ Navíc se ve všech třech sídlech údělných knížat nacházely mincovny, které razily mince jednotlivých údělníků.⁶⁴⁹

Zajímavým jevem, ke kterému v době vlády moravských údělníků na Moravě došlo, byla takzvaná vnitřní kolonizace. Tato kolonizace byla zapřičiněna populační explozí v českém a moravském prostoru. To vedlo k tomu, že tehdejší sídelní plochy již nepostačovaly, a tak začínal postupný odliv obyvatel, nejprve do bližších, později vzdálenějších míst. Avšak tento pohyb nelze přímo považovat za kolonizaci, zde se dá hovořit spíše o sídelním pohybu. Ten směřoval zejména do výše položených doposud jen sporadicky osídlených poloh.⁶⁵⁰ O kolonizaci se dá hovořit ve chvíli, kdy se tohoto osidlovacího procesu někdo ujal a začal jej organizovat, ať už to byl panovník, raná šlechta, či církev. Pojem vnitřní kolonizace by měl naznačovat, že podněty k ní byly vnitrozemského rázu, což neznamená, že musela být výlučně slovanská.⁶⁵¹ Na Moravě se na kolonizaci údělníci vůbec nepodíleli, místo toho zde docházelo ke kolonizaci z podnětů olomouckého biskupa, klášterů a různých předáků. Osidlovány byly zejména oblasti Českomoravské vrchoviny, Jeseníků, severní Moravy, ale i v oblasti řidce osídlené střední Moravy a jihomoravských úvalů.⁶⁵² Přestože se na kolonizaci údělníci nepodíleli, zvyšovala ekonomický potenciál jejich údělů a rovněž rozšiřovala jejich moc do doposavad sporadicky osídlených oblastí.

⁶⁴⁶ KOSMAS. *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*, s. 110.

⁶⁴⁷ KRZEMIENSKA, Barbara – TŘEŠTÍK, Dušan. Přemyslovská hradiště a služební organizace přemyslovského státu. In: *Archeologické rozhledy XVII*. Praha: 1965, s. 624–655, s. 649.

⁶⁴⁸ ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí 1034–1198*, s. 298–299.

⁶⁴⁹ SOMMER, Petr – TŘEŠTÍK, Dušan – ŽEMLIČKA, Josef (edd.). *Přemyslovci: Budování Českého státu*, s. 206.

⁶⁵⁰ KLÁPŠTĚ, Jan. Změna – středověká transformace a její předpoklady. *Mediaevalia Archaeologica Bohemica Suppl. 2* (1994), s. 9–59, s. 17. Ke změnám k nimž docházelo ve 12. a 13. století podrobněji: KLÁPŠTĚ, Jan. *Proměna českých zemí ve středověku*. Praha: NLN, 2012.

⁶⁵¹ ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí 1034–1198*, s. 275.

⁶⁵² MĚŘINSKÝ, Zdeněk. Otázky kolonizace a interetnických vztahů na středověké Moravě, s. 99–118.

Z diplomatického materiálu lze částečně rekonstruovat i dvory některých úředníků. Samozřejmě lépe známe dvory druhé poloviny 12. století, a to většinou ze svědečných řad listin. Problémem však je relativně malé množství listin, které se často ztrácejí mezi Bočkovými falzy. Proto u mnohých úředníků můžeme dvůr jen předpokládat, přestože o něm nemáme žádné zprávy. Nemá cenu zde představovat personální obsazení dvorů jednotlivých úředníků. K objasnění toho, jací lidé se na dvorech úředníků pohybovali, nám může pomoci například donace olomouckého úředníka Oldřicha z roku 1174. Přestože jej nemůžeme považovat za moravského Přemyslovce, svědečná řada listiny nám může s rekonstrukcí úřadů nacházejících se u dvorů tehdejších úředníků pomoci. Ve svědečné řadě zde kromě církevních osob spjatých s biskupstvím nacházíme komořího, sudího i olomouckého kastelána. Dále pak správce různých hradských center v údělu a samozřejmě družiníky.⁶⁵³ Stejně úřady pak nacházíme i na pražském dvoře. Lze tedy konstatovat, že dvory moravských úředníků napodobovaly dvory pražských knížat, byť lze říci, že byly zřejmě menšího rozsahu.

Dvory nebyly jediné, v čem se moravští Přemyslovci snažili přiblížit a napodobit své pražské příbuzné. Zmínit musíme i prezentaci a zakladatelskou činnost. Ze zakladatelské činnosti zmiňme alespoň dva kláštery, každý založený jinou větví moravských úředníků. Klášter Hradisko založený Otou I. Olomouckým, který se měl stát zřejmě rodovým klášter této větve rodu, čemuž nasvědčují i v něm vedené letopisy.⁶⁵⁴ Za brněnskou a z ní vzniklou znojenskou větev zmiňme jejich společnou fundaci kláštera v Třebíči, který se stal společným pohřebištěm obou větví. Společná fundace se společným rodovým pohřebištěm měly připomínat původ obou větví.⁶⁵⁵ U reprezentace nelze také v případě moravských úředníků nezmínit nástěnné malby v rotundě svaté Kateřiny ve Znojmě.⁶⁵⁶ Podobným způsobem bychom mohli pokračovat i dále. Postačí však, když z hlediska dvorů, reprezentace a fundací konstatujeme, že moravští úředníci si v nich na svém území nezadali se svými vládnoucími příbuznými.

---

⁶⁵³ *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae, I. (805-1197)*, č. 270, s. 237–238.

⁶⁵⁴ Tyto letopisy jsou považovány za první moravskou kroniku. WIHODA, Martin. *Morava v době knížecí: 906-1197*, s. 71–75.

⁶⁵⁵ VÁLKA, Josef. *Dějiny Moravy díl 1.: Středověká Morava*, s. 41. Ke Klášteru například: OBŠUSTA, Petr. Třebíčské benediktínské opatství a jeho odraz v archeologických pramenech. In: JAN, Libor – OBŠUSTA, Petr (edd.). *Ve stopách sv. Benedikta. Sborník příspěvků z konference Středověké kláštery v zemích Koruny české konané ve dnech 24-25. května 2001*. Brno: Matice moravská, 2002, s. 219–229 či KRPÁLEK, JOSEF. *Bývalý benediktínský klášter v Třebíči ve světle archeologických pramenů*. Hradec Králové: netištěná diplomová práce, 2016. K církevním institucím na Moravě a dalším fundacím: MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. Církevní instituce na Moravě a jejich úloha ve vývoji hospodářství a osídlení od 10. století do předhusitského období. *Archaeologia historica* (1985), č. 1, s. 375–393.

⁶⁵⁶ K ní například: KRZEMIEŇSKA, Barbara – MERHAUTOVÁ, Anežka – TŘEŠTÍK, Dušan. *Moravští Přemyslovci ve znojenské rotundě*, k výzdobě rotundy část sepsaná Merhautovou.

6.2.4 Shrnutí

Odpovězme si nyní na naše otázky. Jaký byl vztah moravských Přemyslovců a jejich na pražském knížecím stolci se nacházejících příbuzných? Velmi proměnlivý, či přímo lze říci dynamický. Spolupráci střídaly konflikty, odchody do exilu, věznění a po nějakém čase rovněž návraty do vlasti. Klíčovou roli v těchto vztazích hrálo zejména pomíjení práv moravských údělníků na pražský knížecí stolec a snaha pražských Přemyslovců využít moravské úděly k zaopatření svých vlastních potomků. S tímto souvisí i otázka, jak vlastně máme chápat moravské údělníky? Jako obyčejné správce pod absolutní kontrolou pražských knížat či téměř samostatné vládců? Jak jsme již ukázali na příkladu zajetí Oty II. Olomouckého, Kosmas a zřejmě i pražští Přemyslovci chápali své moravské bratrance jen jako správce země, kteří nesmějí zapomínat, že jsou podřízeni Praze. Avšak úplně taková jejich situace nebyla. Lze souhlasit s míněním profesora Wihody, že moravští Přemyslovci vedli schizofrenní život.⁶⁵⁷ Byli počítáni mezi uchazeče o pražský knížecí stolec, a dokonce i považováni za přirozené správce země. Na druhou stranu jen tři z nich skutečně na pražský knížecí stolec dosedli a vláda málokterého se obešla bez konfliktu s vládnoucími Přemyslovci. Tím si lze odpovědět i na nastíněnou otázku. Moravské údělníky nemůžeme považovat za samostatné suverénní vládců. To však neznamená, že nevyvíjeli svou vlastní politiku, často i odlišnou od jejich pražských bratranců. Přestože měly být jejich úděly zřejmě dědičné, museli být ve své činnosti velmi opatrní, neboť mocnější pražský Přemyslovec je o ně dokázal připravit bez ohledu na jejich práva.

Co se mocenského zázemí týče, můžeme konstatovat, že ze všech tří údělů plynulo tamním Přemyslovcům nemalé bohatství, které nezabezpečovalo jen je, ale i jejich družiny a dvory. Na druhou stranu si musíme uvědomit, že tyto zisky, nesrovnatelně větší než mohli mít přední zemští předáci, byly menší než zisky a mocenská základna pražských knížat. I to byl jeden z důvodů, proč pražští Přemyslovci někdy tak snadno dokázali zbavit své moravské příbuzné jejich panství. Připomeňme zde ještě krátce, že co se dvorů a reprezentace týče, si moravští Přemyslovci v ničem nezadali se svými příbuznými, kteří vládli v Praze. Nejen že byli fundátory a donátory, ale rovněž v centrech hradských údělů vytvořili dvory, které odpovídaly dvorům panovnickým.

Přesuňme se nyní ke sňatkům a sňatkové politice. Na začátek konstatujme, že v Praze vládnoucí příbuzní tolik nezasahovali do sňatkové politiky moravských údělníků. Samozřejmě několik případů bychom našli, ale většina sňatků byla dílem diplomacie

⁶⁵⁷ WIHODA, Martin. Moravský údělník. In: NODL, Martin – ŠMAHEL, František (edd.). *Člověk českého středověku*. Praha: Argo, 2002, s. 92–117, s. 109.

moravských Přemyslovců. Připomeňme rovněž, že i v tomto případě všechny nám známe nevěsty či manželé pocházeli z nejvýznamnějších rodů. Zajímavé je určité konkrétní zaměření sňatkové politiky dvou moravských větví. Zatímco olomoučtí Přemyslovci se zaměřili východním směrem do Uher a na Rus, znojemští Přemyslovci se zaměřili na významné říšské rody. Je jisté, že oba tyto směry byly určeny geograficky. Co se brněnských údělníků týče, tak jejich sňatková politika je pro nás nejvíce neznámá, přesto nelze pochybovat o tom, že i zde nevěsty pocházely z významných dynastií.

6.3 Vedlejší větev Jindřicha, bratra knížete Vladislava II.

6.3.1 Jindřich

Kdy se nejmladší syn českého knížete Vladislava I. a jeho manželky Richenzy z Bergu narodil, přesně nevíme. V pramenech ho totiž nacházíme až na počátku 40. let 12. století, což však není nic překvapivého. Stejně je tomu i s jeho starším bratrem Děpoitem I. a mnoha jinými. Přesto se můžeme pokusit vymezit mezidobí jeho narození. Jedním z mezníků by byl rok 1125, kdy zemřel kníže Vladislav I., a krátce po něm i Jindřichova matka.⁶⁵⁸ S přihlédnutím k tomu lze předpokládat, že se Jindřich narodil nejpozději, krátce po smrti otce. Druhým mezníkem by bylo narození jeho starších sourozenců. Předpokládáme, že Děpolt se narodil v mezidobí let 1118-1124.⁶⁵⁹ Vzhledem k tomu, že kromě tří synů měl Vladislav I. ještě dceru, která však byla ze všech sourozenců nejstarší, mohli bychom předpokládat narození Jindřicha v mezidobí let 1119-1125, spíše však v první polovině 20. let. Zastavme se nyní ještě krátce u jeho jména. Žádného Jindřicha bychom do této doby mezi potomky Přemysla Oráče nenašli. Obdobně jako u Děpolda I. můžeme předpokládat, že jméno přišlo do Čech z německého prostředí, jistě přispěním Vladislavovy manželky. Jindřich byl zřejmě pojmenován po svém dědovi, hraběti Jindřichovi z Bergu.

O Jindřichově mládí nevíme vůbec nic. Lze se jen domnívat, že vyrůstal spolu s bratry u dvora knížete Soběslava I., bratra jeho otce. V pramenech se nám poprvé objevuje roku 1142 v souvislosti s válkou proti Vladislavovi II., který nastoupil na pražský knížecí stolec roku 1140. Víme, že roku 1142 se spolu s Vladislavem a Děpoitem postavil u Vysoké na Čáslavsku vojsku moravských úředníků a vzbouřených zemských předáků.⁶⁶⁰ Vladislav a jeho bratři zde však utrpěli drtivou porážku, jejíž rozsah nemohla zmenšit ani smrt části vlivných vzbouřenců. Porazený pražský kníže prchl s bratry do Prahy, kde se rozdělili. Obrana Pražského hradu a tamního knížecího stolce byla svěřena Děpoltovi. Vladislav se vydal pro pomoc ke Konrádovi III. do Říše. Jindřich měl těž shromáždit vojsko, které by pomohlo vzbouřence porazit. Bratr jej vyslal do Budyšínska.⁶⁶¹ Jakého úspěchu v Budyšínsku Jindřich dosáhl, nevíme. Teorie některých starších badatelů o tom, že k Praze dorazil s vojskem ve

⁶⁵⁸ Vladislav zemřel v Kladrubech dne 12. dubna. KOSMAS. *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*, s. 236. Richenza zemřela 27. září 1125. NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./II., Od Břetislava I. do Přemysla I.*, s. 560.

⁶⁵⁹ EKRT, Tomáš. *Děpoltici – vedlejší větev Přemyslovců*, s. 17.

⁶⁶⁰ Zatímco Vincencisu hovoří bratrech, aniž by je pojmenoval, kanovník vyšehradský hovoří přímo o Jindřichovi i Děpoltovi. VINCENCIUS. *Letopis Vincencia, kanovníka kostela pražského*, s. 412. KANOVNÍK VYŠEHRADSKÝ. *Kanovník vyšehradský*, s. 235. Musíme konstatovat, že podpora obou mladších bratrů byla pro Vladislava v této době klíčová. ŽEMLIČKA, Josef. *Křižovatky Vladislava II. Co mohl a nemohl druhý český král?*, s. 17.

⁶⁶¹ BLÁHOVÁ, Marie – FROLÍK, Jan – PROFANTOVÁ, Nad'a. *Velké dějiny země Koruny české. 1. sv.*, s. 573.

stejný den jako Konrád III. a že při následném pronásledování vzbouřenců utrpěl porážku, odmítl již Václav Novotný.⁶⁶² Můžeme jen předpokládat, byť prameny o tomto mlčí, že vojsko z Budyšínska se podílelo na následné pacifikaci Moravy.

Po roce 1142 nám Jindřich mizí z pramenů. S jistotou lze jen tvrdit, že nadále stál věrně po boku svého bratra Vladislava. Na rozdíl od Děpolda se nepodílel na pokusu o zajištění biskupa Jindřicha Zdíka, což by mohlo naznačovat, že byl na rozdíl od prostředního z bratří se svým postavením spokojen. V pramenech jej nacházíme až na dvou listinách Vladislava II., které byly vydány mezi lety 1146 a 1148. Jedná se o konfirmace pro olomoucké biskupství. Na obou listinách Jindřicha nacházíme mezi svědky společně s bratrem Děpoltem.⁶⁶³ Může nás zaujmout, že v listinách je mladší Jindřich uváděn před Děpoltem, tudíž na prestižnějším místě. Důvodem je zřejmě právě neúčast na pokusu o zajištění olomouckého biskupa, ale i velmi blízký vztah Jindřicha a Vladislava II. Děpolt I. měl sice také s Vladislavem dobré vztahy, byl jeho oporou a plnil z jeho pověření významné úkoly⁶⁶⁴, ale přesto se zdá, že si český kníže zůstával bližší s mladším sourozencem.

To potvrdily i následující události. Koncem roku 1144 dobyl mosulský sultán Zengí Edessu⁶⁶⁵, centrum prvního a nejvýchodnějšího z křižáckých států na Blízkém Východě. Zpráva o této události se rychle prohnala Evropou a vedla k vyhlášení křižové výpravy, jejímž cílem mělo být znovudobytí Edessy, což by posílilo pozici křižáckých států. Samotná výprava se poněkud opozdila, neboť první papežská bula o vyhlášení výpravy z roku 1145 se nedočkala velké odezvy. Větší reakci vzbudila až bula z roku 1146 a zejména propagace výpravy na panovnických dvorech cisterciákem Bernardem z Clairvaux.⁶⁶⁶ Roku 1147 oslovil tento vzdělaný cisterciák i Čechy a vyzval je k přijetí kříže. Hlásání této výzvy se pohotově ujal Jindřich Zdík a výsledky na sebe nenechaly dlouho čekat. Kříž přijal kníže Vladislav II., jeho bratr Jindřich a jejich bratranec Spytihněv. Děpoltovi byla na dobu nepřítomnosti knížete svěřena správa země.⁶⁶⁷ To, že si kníže zvolil za správce země Děpolda místo Jindřicha, by nás nemělo překvapit. I přes spor s Vladislavem, týkající se události s olomouckým biskupem, byl Děpolt zkušenějším válečníkem, což potvrdila i jeho obrana Pražského hradu roku 1142. Navíc spor, který mezi nimi díky pokusu o zajištění Jindřicha Zdíka roku 1145 vypukl, byl již

⁶⁶² NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./II., Od Břetislava I. do Přemysla I.*, s. 781.

⁶⁶³ *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae, I. (805-1197)*, č. 157, s. 161–163 a *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae, I. (805-1197)*, č. 158, s. 163–165.

⁶⁶⁴ EKRT, Tomáš. *Děpoltici – vedlejší větev Přemyslovců*, s. 27.

⁶⁶⁵ MAYER, Hans Eberhard. *Dějiny křižových výprav*. Praha: Argo, 2013, s. 113.

⁶⁶⁶ BLÁHOVÁ, Marie – FROLÍK, Jan – PROFANTOVÁ, Nad'a. *Velké dějiny země Koruny české. I. sv.*, s. 588–589. K jeho osobě v češtině: KAMENÍK, Milan. *Burgundsko – kraj mnichů. Citeaux a Bernard z Clairvaux*. Praha: Vyšehrad, 2002.

⁶⁶⁷ VINCENCIUS. *Letopis Vincencia, kanovníka kostela pražského*, s. 417.

ukončen a Děpolt tehdy požíval plné důvěry svého staršího bratra.⁶⁶⁸

Češi na výpravu vyrazili s určitým zpožděním oproti vojsku křižáků ze Svaté říše římské, které vedl Konrád III. Na cestu se vydali teprve koncem léta 1147 a hlavní vojsko dostihli až v Byzantské říši, snad v Nikáji, kde se nacházely zbytky poraženého Konrádova vojska.⁶⁶⁹ Za dané situace se Vladislav rozhodl k návratu, ostatně cesta přes Malou Asii byla nyní nemyslitelná. Avšak český oddíl se nevracel domů nejkratší cestou. Vladislav nejprve pobyl krátký čas v Konstantinopoli u dvora císaře Manuela. Odtud se vydal na Rus, přes niž se v létě 1148 vrátil do Čech. Při zpáteční cestě ještě stačil z neznámých důvodů uvěznit Sptyihněva.⁶⁷⁰ O tom, co Jindřich konal během výpravy, nevíme nic. Lze jen předpokládat, že spolu s bratrem byl hostem na dvoře císaře Manuela, možná se s Čechy zapojil ještě před odchodem do potyček s muslimy kolem Nikáje. Avšak nedosažení Svaté země se zřejmě stalo důvodem, proč se do ní Jindřich ještě jednou vydal, ale o tom až později.

Po návratu z křížové výpravy se nám Jindřich téměř na jedno desetiletí ztrácí z pramenů. Není bez zajímavosti, že stejně je tomu v tomto období s jeho bratrem Děpoltem I.⁶⁷¹ Snad se i nadále pohyboval v okolí svého bratra Vladislava a plnil pro něj různé úkoly. V pramenech Jindřicha znovu nacházíme až roku 1157. Tehdy se měl spolu s oběma bratry a moravskými úředníky zúčastnit výpravy císaře Fridricha Barbarossy do Polska⁶⁷², jejímž oficiálním cílem bylo prosazení nároků Vladislava II. Vyhnance. O tom, jak celá záležitost dopadla, jsme hovořili výše. Postačí, když poznamenáme, že společná účast všech bratří na této výpravě pro nás může být dalším důkazem dobrých vztahů.

Do následujících událostí, které silně ovlivnily život Vladislava, Jindřich nijak nezasáhl. Na rozdíl od svého bratra Děpolta nebyl přítomen jednáním mezi Vladislavem a Fridrichem Barbarossou roku 1157, a ani se s bratry neúčastnil císařova tažení do Itálie roku následujícího. Otázkou samozřejmě zůstává proč? O tom, že by jej prameny jen nezachytily, můžeme pochybovat. Ve svědečných řadách listin bychom ho s jistotou našli. Navíc Vincencius jeho účast na různých výpravách nezatajuje. S přihlédnutím k těmto informacím lze předpokládat, že se Jindřich po dobu nepřítomnosti svých bratrů ujal správy Čech obdobně

⁶⁶⁸ DEJMEK, Jindřich. Děpoltici – K mocenskému postavení a osudům jedné větve Přemyslovců. *Mediavelia Historica Bohemica* (1991), č.1, s. 89–139, s. 95.

⁶⁶⁹ ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí 1034–1198*, s. 234.

⁶⁷⁰ BLÁHOVÁ, Marie – FROLÍK, Jan – PROFANTOVÁ, Naďa. *Velké dějiny země Koruny české. 1. sv.*, s. 595.

⁶⁷¹ EKRT, Tomáš. *Děpoltici – vedlejší větev Přemyslovců*, s. 24–25.

⁶⁷² VINCENCIUS. *Letopis Vincencia, kanovníka kostela pražského*, s. 424.

jako Děpolt v době druhé křížové výpravy.⁶⁷³

V pramenech Jindřicha znovu nacházíme po návratu tehdy již krále Vladislava I. z Itálie. Spolu s bratrem Děpotlem byl roku 1159 přítomen obdarování kláštera Waldsassen.⁶⁷⁴ V okolí krále se jistě pohyboval i nadále, jak nám to dokazuje listina z roku 1160 pro Míšenské biskupství.⁶⁷⁵ Poté se nám Jindřich ztrácí na pět let z diplomatického materiálu. Ani v narativních pramenech o něm v tomto období nemáme zprávy. Ostatně naposledy se v nich objevuje roku 1157 a pak z nich až do své smrti mizí. Znovu se nám Jindřich v pramenech objevuje roku 1165 a to hned dvakrát. Nejprve se účastnil spolu s bratry jednání s císařem Fridrichem Barbarossou⁶⁷⁶, následně byl přítomen donaci Vladislava pro klášter Waldsassen.⁶⁷⁷ Pak se z diplomatického materiálu opět ztrácí, naposledy o něm slyšíme v roce 1169. Krátce poté zřejmě zemřel. Jeho smrt jistě citelně zasáhla Vladislava, jehož pozice se v těchto dobách otřásla.⁶⁷⁸

Vraťme se nyní o kousek zpět v Jindřichově životě. Právě ve výše popisovaném období, kdy Jindřicha jen málo nacházíme v pramenech, došlo k jeho pouti do Svaté země. Václav Novotný tuto cestu ohraničil mezidobím let 1163–1169.⁶⁷⁹ Otázkou zůstává, proč se Jindřich do Svaté země vydal. Možná ho k tomu vedla touha navštívit svatá místa či nutkání odčinit fiasko druhé křížové výpravy, ze které se česká část v nepříhodných podmínkách stáhla. Vždyť tímto stažením čeští křižáci nedodrželi složený slib. Jako nejpravděpodobnější důvod se však jeví smrt jeho manželky Markéty.⁶⁸⁰ Ostatně pokud by byl Jindřich stále ženatý, asi by v Jeruzalémě nevstoupil do řádu johanitů.⁶⁸¹ Právě smrt manželky a vstup do řádu mohly vést k jeho stažení z vyšší politiky. V tom případě bychom měli předpokládat, že se Jindřich na pouť do Svaté země vydal někdy po roce 1165.

Po vstupu do řádu se Jindřich vrátil do Čech a veškerou svou energii začal věnovat

⁶⁷³ Novotný možnost správy Čech Jindřichem naznačuje v souvislosti s jinou vybájenou historkou Bachmannovou o vypuzení znojemských údělníků. Této historice velkou váhu nepřikládá, ale Jindřichovu správu přímo nezavrhne. NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./II., Od Břetislava I. do Přemysla I.*, s. 872, poznámka 2.

⁶⁷⁴ *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae, I. (805-1197)*, č. 204, s. 192–193. Mezi svědky nacházíme opět Jindřicha přes starším bratrem Děpotlem.

⁶⁷⁵ *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae, I. (805-1197)*, č. 210, s. 197–199. Ve svědečné řadě opět před Děpotlem.

⁶⁷⁶ *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae, I. (805-1197)*, č. 223, s. 202–203.

⁶⁷⁷ *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae, I. (805-1197)*, č. 227, s. 204–206. Zde se poprvé ve svědečné řadě nachází za Děpotlem.

⁶⁷⁸ ŽEMLIČKA, Josef. Křížovatky Vladislava II. Co mohl a nemohl druhý český král?, s. 21.

⁶⁷⁹ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./II., Od Břetislava I. do Přemysla I.*, s. 982, poznámka 2.

⁶⁸⁰ Nevíme, v jakém roce zemřela, známe jen den, dle nerkologia doksanského to bylo 19. dubna. NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./II., Od Břetislava I. do Přemysla I.*, s. 982.

⁶⁸¹ Do řádu vstoupil za velmistra Gilberta d'Assailly (velmistrem v letech 1163–1170). Zmínka o tom se nachází v listině Jindřicha Břetislava pro johanity. *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae, I. (805-1197)*, č. 313, s. 285–287.

právě johanitům. Byl to on, kdo tento řád poprvé uvedl do Čech, snad hned po svém návratu. Stal se také jeho velkým dárcem, možná i převorem.⁶⁸² Více zpráv o něm však nemáme. Můžeme jen předpokládat, že jej citelně zasáhla smrt bratra Děpolda v Itálii roku 1167. Zopakujme tedy ještě jednou, že někdy po roce 1169 Jindřich zemřel.

Pokusme se nyní o krátké shrnutí. Můžeme tvrdit, že Jindřich výtečně vycházel se svým starším bratrem vládnoucím v Čechách a byl jeho oporou. Nikdy jej nezahlavil a ani se o nic takového nepokusil. Ostatně vztahy všech tří sourozenců byly velmi dobré a mladší bratři jistě svým působením pomáhali k posilování Vladislavových pozic.⁶⁸³ Přestože o Jindřichovi nemáme mnoho zpráv, nesmíme jej odsouvat do pozadí. Jeho působení bylo pro Vladislava a jeho vládu velmi důležité. Jeho smrtí odcházela ze světa poslední velká opora krále Vladislava I., neboť bratr Děpold i biskup Daniel byli již po smrti. Z Jindřichova života bychom měli zdůraznit právě jeho vstup do řádu, neboť i všichni jeho potomci našli své působiště v církvi svaté.

---

⁶⁸² NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./III., Čechy královské za Přemysla I. a Václava I. (1197-1253)*. Praha: nákladem Jana Laichtera, 1928, s. 128.

⁶⁸³ ŽEMLIČKA, Josef. *Přemyslovci: jak žili, vládli a umírali*, s. 87.

6.3.2 Jindřich Břetislav

Kdy se Jindřich Břetislav, syn Jindřicha a Markéty narodil, jak asi nepřekvapí, nevíme. V pramenech jej registrujeme až počátkem 80. let 12. století, více než jedno desetiletí po smrti jeho otce. Při zjišťování data narození nám nepomáhá ani fakt, že Jindřich Břetislav měl dvě sestry, Alžbětu a Markétu, které se obě staly prelátkami v Doksanech.⁶⁸⁴ Pomocí s vymezením mezidobí Jindřichova narození by nám mohlo období, v němž došlo ke sňatku jeho otce. I to pro nás však zůstává velkou neznámou. Víme jen, že choť Jindřicha, otce Jindřicha Břetislava, byla Markéta, o které kromě dne úmrtí nevíme vůbec nic. Netušíme, z jakého rodu pocházela, ani nic o jejím životě. Víme jen, že je později připomínána s manželem jako donátorka některých klášterů, o čemž bude řeč v následující kapitole. Kdy však mohlo dojít ke sňatku Jindřicha a Markéty? V úvahu přicházejí dvě období. Jedno bychom mohli vymezit první zmínkou o Jindřichovi v pramenech roku 1142 a odchodem na kruciátu 1147. Druhé pak rokem 1148 a 50. léty 12. století. Vzhledem k minimálně třem potomkům, musíme počítat s vysokou dětskou úmrtností, a pravděpodobnou smrtí Markéty v první polovině 60. let, by muselo v druhém případě dojít ke sňatku zhruba do poloviny 50. let. Toto druhé mezidobí se jeví jako pravděpodobnější a to hned ze dvou důvodů. Tím prvním je fakt, že ve stejné době došlo ke sňatku Děpolda I. s neznámou dcerou Albrechta Medvěda z Branibor, snad Gertrudou.⁶⁸⁵ Pokud se na sjednání sňatku nějakým způsobem podílel Vladislav, mohlo se jednat o součást jeho širší sňatkové politiky, do níž by jistě zapojil i svého nejmladšího bratra. Druhým důvodem je první vystoupení Jindřicha Břetislava v pramenech. V diplomatickém materiálu jej nacházíme počátkem 80. let. Navíc víme, že před návratem do Čech pobýval na studiích v Paříži.⁶⁸⁶ V Praze se pak objevil nejdříve kolem roku 1178, o čemž bude řeč níže. Pokud by ke sňatku jeho rodičů došlo v 50. letech, vrátil by se ze studií zhruba jako třicetiletý, což je mnohem pravděpodobnější než představa, že by se ze studií vrátil starší. Tudíž bychom mohli klást narození Jindřicha Břetislava i sňatek jeho rodičů do 50. let 12. století.

Než si představíme život tohoto Přemyslovce, zastavme se krátce u jeho dvojího jména. Jindřich Břetislav je totiž v pramenech většinou označován jen jako Jindřich.⁶⁸⁷ Přesto odborná literatura označuje tohoto knížete-biskupa jako Jindřicha Břetislava. Jméno Břetislav nacházíme až v pozdějších dokumentech, často méně věrohodných. Jako Břetislava označuje

⁶⁸⁴ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./III., Čechy královské za Přemysla I. a Václava I. (1197-1253)*, s. 77–78.

⁶⁸⁵ EKRT, Tomáš. *Děpoltici – vedlejší větev Přemyslovců*, s. 17–18.

⁶⁸⁶ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./II., Od Břetislava I. do Přemysla I.*, s. 1061.

⁶⁸⁷ Takto jej označuje například Jarloch.

tohoto Přemyslovce například Dalimil v souvislosti s jeho válkou proti Míši.⁶⁸⁸ Nevíme, zda jej Dalimil takto označil kvůli nějaké starší tradici, či chtěl popisované osobě dát slovanské jméno.⁶⁸⁹ Ať tak či onak bývá i přes určité pochybnosti nadále tento Přemyslovec označován oběma jmény.

O mládí Jindřicha Břetislava nic nevíme. Známé je nám pouze jeho studium v Paříži. Je možné, že dětství strávil v Praze, ale jisti si být nemůžeme. Lze předpokládat, že k církevní dráze jej přivedl jeho otec, snad po smrti matky Markéty. K tomuto rozhodnutí zřejmě Jindřicha vedla určitá míra zbožnosti, i on sám po smrti manželky vstoupil do církevního řádu, ale i snaha zajistit své potomky. Ač dle stále platného stařešinského zákoníku měl každý Přemyslovec teoretické právo usednout na pražský knížecí stolec, vzhledem k množství potencionálních uchazečů bylo prosazení velmi obtížné. Výnosná církevní prebenda mohla představovat větší jistotu. Zda se na nasměrování mladíka k církevní dráze podílel i Vladislav, nevíme. Nelze však vyloučit, že s ním mohl mít své plány. Ostatně Vladislavův syn Vojtěch se díky otci stal salzburským arcibiskupem.⁶⁹⁰ Další příbuzný jakožto vysoký církevní představitel mohl hrát v politice stárnoucího krále svou roli. Připomeňme zde ještě jednou, že obě sestry Jindřicha Břetislava se staly jeptiškami, což může být opět důkazem výše řečené zbožnosti a zřejmě i pragmatičnosti jejich otce.

V souvislosti se studiem Jindřicha Břetislava v Paříži, které snad probíhalo v 70. letech, musíme zmínit jednu věc. Ze studií v Paříži si totiž tento Přemyslovec nepřinesl jen značné vzdělání, ale i nové představy o náplni duchovní moci, které tehdy v Čechách nepanovaly. Přestože i zde existovali podporovatelé církevní reformy, po smrti biskupa Daniela roku 1167 ztratila na váze i sama biskupská hodnost. Od pražských biskupů se

---

⁶⁸⁸ DALIMIL. Rýmovaná Kronika česká tak řečeného Dalimila. In: *Fontes rerum Bohemicarum III.* EMLER, Josef (ed.). Praha: nákladem nadání Františka Palackého, 1882, s. 1-302, s. 157.

⁶⁸⁹ To by navíc odpovídalo protiněmeckému zaměření celé kroniky. ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí 1034-1198*, s. 520, poznámka 21.

⁶⁹⁰ Vojtěch byl třetím synem knížete Vladislava II. a jeho první manželky Gertrudy Babenberské. Mládí snad trávil v některém z českých klášterů, načež byl roku 1168 zvolen salzburským arcibiskupem. Není bez zajímavosti, že jeho předchůdcem byl Konrád Babenberský, strýc Gertrudy. Tamní kapitula, která jej zvolila, však byla nakloněna papeži Alexandrovi III., což musel Vojtěch respektovat, zatímco císař Fridrich Barbarossa podporoval papeže Kalixta III., který byl zvolen z jeho vůle. Díky tomu císař na sněmu roku 1169, ani přes Vladislavem nabízenou finanční částku, Vojtěcha neuznal a roku 1177 se mu jej dokonce povedlo sesadit. Roku 1183 se však směl na svůj post vrátit. Roku 1184 pomohl svému bratru Bedřichovi, během spiknutí Přemyslovce Václava, když vytáhl s vojskem do Čech. Nápomocen byl pak zejména Přemyslu Otakarovi v jeho říšské politice po roce 1197. Avšak svému příbuznému nemohl pomáhat dlouho, neboť na jaře roku 1200 zemřel. Jako arcibiskup je připomínám především zakládáním špitálů, stavbou románského dómu a tím, že za jeho episkopátu byla na území arcibiskupství objevena ložiska soli, čímž vzrostl jeho ekonomický potenciál. Samostatná práce mu doposud nebyla věnována. Českému čtenáři lze k základnímu seznámení doporučit: NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./II., Od Břetislava I. do Přemysla I.* a ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí 1034-1198*. Velké množství jeho listin se pak nachází v: *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae, I. (805-1197)*.

vlastně očekávaly jen dvě věci – poslušnost knížeti a duchovní péče o jeho dvůr.⁶⁹¹ Samotný Jindřich si z Paříže odvážel hlavně tendence vedoucí k omezení zásahů laiků do církve.⁶⁹² To mělo mít v jeho dalším životě a pro výše zmíněnou praxi velký význam.

Kdy přesně se Jindřich z Paříže vrátil, nevíme. V diplomatickém materiálu jej poprvé nacházíme roku 1181 jako probošta vyšehradského.⁶⁹³ Jeho předchůdcem v tomto úřadu byl Gervasius, kterého naposledy v pramenech registrujeme roku 1178.⁶⁹⁴ Václav Novotný předpokládal, že ještě roku 1178 tento Gervasius zemřel a jeho nástupcem se, neznámo kdy, stal Jindřich Břetislav.⁶⁹⁵ Nejeví se jako pravděpodobné, že by se Jindřich Břetislav vrátil do Čech před návratem svého bratrance Bedřicha. Ostatně se jednalo o Vladislavovce, kterému by nebylo za vlády Soběslava II. přáno, či by mu přímo hrozilo nebezpečí. Lze se spíše domnívat, že se Jindřich Břetislav stejně jako Děpolt II. vrátil do Čech krátce po Bedřichovi. V tom případě by se Jindřich navrátil a stal se proboštem kolem roku 1179. O tom, že mu k výnosné prebendě pomohl vládnoucí bratranec, který tím jistě sledoval své cíle, bychom neměli pochybovat.

Proboštem Jindřich Břetislav dlouho nezůstal. 25. března 1182 se stal pražským biskupem. Podotkněme jen, že teprve dva týdny předtím byl vysvěcen na jáhna, neboť úřad probošta zastával jako podjáhen.⁶⁹⁶ Kníže Bedřich zřejmě z počátku nepočítal s tím, že by se jeho bratranec stal v brzké době pražským biskupem. Po smrti biskupa Fridricha roku 1179 prosadila kněžna Alžběta, manželka Bedřicha, aby byl biskupem zvolen její kaplan Valentin. Ten však nebyl pro takovou funkci vůbec vhodný, údajně ani neovládal latinu.⁶⁹⁷ V jeho volbě bychom tedy mohli vidět snahu o prosazení biskupa, který bude absolutně poslušný knížeti. Valentin však dlouho biskupem nebyl, neboť roku 1182 zemřel. Přestože Jarloch v souvislosti s volbou svého oblíbence Jindřicha Břetislava, Valentinova nástupce, biskupem, hovoří o jejím řádném průběhu, tudíž bez zásahu světské moci, nelze určitý vliv Bedřicha vyloučit. Ostatně Jindřich Břetislav byl již od mládí připravován na zastávání obdobného úřadu.⁶⁹⁸ Pražský kníže jistě počítal s tím, že nový biskup, navíc jeho blízký příbuzný, bude dobrým spojencem, který mohl spolu s Děpoltem II. upevnit jeho pozici. V tomto ohledu se

⁶⁹¹ SOMMER, Petr – TŘEŠTÍK, Dušan – ŽEMLIČKA, Josef (edd.). *Přemyslovci: Budování Českého státu*, s. 207.

⁶⁹² DRŠKA, Václav – SUCHÁNEK, Drahomír. *Církevní dějiny: antika a středověk*, s. 237–240.

⁶⁹³ *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae, I. (805-1197)*, č. 295, s. 263–265.

⁶⁹⁴ *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae, I. (805-1197)*, č. 287, s. 251–253.

⁶⁹⁵ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./II., Od Břetislava I. do Přemysla I.*, s. 1061.

⁶⁹⁶ BLÁHOVÁ, Marie – FROLÍK, Jan – PROFANTOVÁ, Naďa. *Velké dějiny země Koruny české. I. sv.*, s. 651; JARLOCH. *Letopis Jarlocha, opata kláštera milevského*, s. 477–478.

⁶⁹⁷ JARLOCH. *Letopis Jarlocha, opata kláštera milevského*, 476.

⁶⁹⁸ ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí 1034-1198*, s. 321.

však Bedřich zmýlil.

Jindřich Břetislav se v květnu vydal k císaři pro investituru. V Mohuči byl rovněž vysvěcen na kněze. Jeho přítomnost na dvoře císaře nám potvrzuje i diplomatický materiál.⁶⁹⁹ V následujícím období zřejmě byly vztahy mezi knížetem a biskupem dobré. Minimálně nejsme zpraveni o žádném konfliktu. Jindřicha Břetislava také často nacházíme mezi svědky Bedřichových listin.⁷⁰⁰ Prameny nás ani nezpravují o tom, že by sehrál nějakou roli v konfliktech mezi pražským knížetem a moravským údělníkem Konrádem Otou.

Vztah mezi Jindřichem Břetislavem a knížetem Bedřichem se začal kalit kolem roku 1185. Pražský biskup tehdy mizí ze svědečných řad knížecích listin, což dokazuje jisté napětí. Co však bylo jeho zdrojem, s jistotou nevíme. Roli mohl sehrát stav církve v Čechách, ostatně jak jsme zmínili, byl Jindřich Břetislav ovlivněn reformními kruhy. Je však otázkou, proč trvalo tři roky, než došlo ke zhoršení vztahů. Můžeme s jistotou tvrdit, že až do roku 1185 byly vztahy obou mužů poměrně dobré. Je možné, že Jindřich byl zpočátku vůči knížeti povolnější, či Bedřich teprve nyní za klidnější situace začal opět uplatňovat svůj vliv v církevních záležitostech. Ať tak či onak vztahy mezi nimi se zhoršily a měly přerůst v otevřené nepřátelství.

Jarloch nám k roku 1185 podává zprávu o tom, jak si služebníci východočeského údělníka Děpolta II. začali dělat, co sami chtěli, což vedlo k útokům na obyvatele v oblasti pod správou tohoto Přemyslovce. Toto jednání vedlo pražského biskupa k vyhlášení klatby, čímž Děpolta II. přivedl k poslušnosti.⁷⁰¹ Z této krátké zprávy však můžeme vytežit více, než se zdá. Za prvé nešlo o to, že by obyvatelstvo východních Čech trpělo pod nadvládou východočeského údělníka. Ve skutečnosti došlo ze strany služebníků Děpolta II. k napadení biskupských statků a poddaných. Možná ani nešlo o útok v pravém slova smyslu, jen o nerespektování imunity církevního zboží⁷⁰², což ostatně mohla být doposud v Čechách běžná praxe. Lze se však také domnívat, že k této činnosti služebníků Děpolta II. došlo z jiného důvodu. Jak jsme již řekli, kalit se začaly ve stejné době vztahy biskupa a knížete Bedřicha. Ten jistě nechtěl připustit, aby bylo posíleno postavení Jindřicha Břetislava a omezena jeho kontrola církve. Je tedy pravděpodobné, že k útoku či nerespektování imunit

⁶⁹⁹ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./II., Od Břetislava I. do Přemysla I.*, s. 1063; *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae, I. (805-1197)*, č. 296, s. 267.

⁷⁰⁰ *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae, I. (805-1197)*, č. 300, s. 269–270; *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae, I. (805-1197)*, č. 301, s. 270–271; *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae, I. (805-1197)*, č. 304, s. 273–274; *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae, I. (805-1197)*, č. 305, s. 275–276.

⁷⁰¹ JARLOCH. *Letopis Jarlocha, opata kláštera milevského*, s. 505.

⁷⁰² BLÁHOVÁ, Marie – FROLÍK, Jan – PROFANTOVÁ, Nad'a. *Velké dějiny země Koruny české. 1. sv.*, s. 655.

nedošlo náhodou či na popud Děpolda II., ale s tichým souhlasem či přímo na popud pražského knížete.⁷⁰³ Bedřich mohl doufat, že tímto činem přiměje biskupa k povolnosti, ale následné vydání klatby ukázalo, že se zmylil. Podotkněme jen, že tento spor, který zřejmě ukončilo Děpoldovo podvolení se, ještě více zhoršil vztahy mezi Jindřichem Břetislavem a pražským knížetem.

Jak se zdá, ani jeden z Přemyslovců nehodlal ustoupit. Kníže Bedřich i nadále považoval zásahy do církevních záležitostí za běžnou praxi, s čímž reformními kruhy ovlivněný a velmi ambiciózní pražský biskup nemohl souhlasit. K razantnímu řešení se rozhodl roku 1186. Nejprve vyčkal na návrat císaře z Itálie, načež se za ním vydal v doprovodu sedmdesáti jezdců. Na Barbarossově dvoře si Jindřich Břetislav stěžoval na chování knížete a jeho ženy vůči církvi. Císař však řešení celé záležitosti odložil na plánovaný sněm. Není bez zajímavosti, že téměř půlroční pobyt u dvora vládce Svaté říše římské představoval pro pražského biskupa tak velkou finanční zátěž, že mu musel vypomoci sám císař.⁷⁰⁴ Sněm, během kterého došlo k řešení sporu, se uskutečnil začátkem března roku 1187. Jak nám dokazuje diplomatický materiál, dostavil se na něj nejen pražský kníže, ale i moravský markrabě Konrád Ota.⁷⁰⁵ Rozhodnutí císaře představovalo velký úspěch pro Jindřicha Břetislava, ale na druhé straně ponížení Bedřicha, jehož sebevědomím a postavením tento neúspěch citelně otrásl.⁷⁰⁶ Císař po nešťastné obhajobě českého knížete, který zpochybnil povinnost zodpovídat se svému kaplanovi, rozhodl, že biskup je říšským knížetem, což potvrdil i vydáním zvláštního privilegia.⁷⁰⁷ Nelze se však domnívat, že císař svým rozhodnutím hájil práva církevních představitelů. Není bez zajímavosti, že podobný spor vedl i s papežem a že by tudíž bylo logické, aby se postavil za Bedřicha.⁷⁰⁸ Svým rozhodnutím sledoval zejména posílení svého vlivu v Čechách. To pochopíme, jakmile si vysvětlíme, co vlastně císařův výrok znamenal.

Stav říšských knížat představoval nejvýznamnější skupinu velmožů ve Svaté říši římské a jeho členové byli často nejbližšími spolupracovníky vládce. Konstituoval se ve druhé polovině 12. století a signifikantní pro něj bylo, že jeho příslušníci byli v lenním vztahu přímo

⁷⁰³ EKRT, Tomáš. *Děpoldici – vedlejší větev Přemyslovců*, s. 30.

⁷⁰⁴ Císař měl zvát biskupa na obědy, dovolil mu světit kaple, z čehož mu plynuly alespoň nějaké příjmy. Rovněž přispíval na výživu biskupova doprovodu. JARLOCH. *Letopis Jarlocha, opata kláštera milevského*, s. 479–480.

⁷⁰⁵ *Codex diplomaticus et epistolarium regni Bohemiae, I. (805-1197)*, č. 315, s. 287.

⁷⁰⁶ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./II., Od Břetislava I. do Přemysla I.*, s. 1092–1093.

⁷⁰⁷ Samotné privilegium není dochováno. O císařově výroku nás zpravuje Jarloch: JARLOCH. *Letopis Jarlocha, opata kláštera milevského*, s. 480. Několik informací o něm nalezneme i v: *Codex diplomaticus et epistolarium regni Bohemiae, I. (805-1197)*, č. 316, s. 287–288. K události: KEJŘ, Jiří. O říšském knížectví pražského biskupa.

⁷⁰⁸ ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí 1034-1198*, s. 322.

k vládci Svaté říše římské. Přednostní postavení mezi nimi pak měla duchovní knížata.⁷⁰⁹ Z toho vyplývají dvě věci. Zaprvé Jindřich Břetislav se stal plně nezávislým na pražském knížeti, lze předpokládat, že i biskupské majetky byly v podstatě vyňaty z Českého knížectví a snad chráněny nějakými zvláštními imunitami. Navíc tím, že byla duchovní knížata v hierarchii výše než knížata světská, byl vlastně Bedřich považován za méně významného než jeho bratranec. Není pochyb o tom, že pro Bedřicha byl tento výrok velkou potupou. Navíc ve svém důsledku představoval i ohrožení celistvosti Českého knížectví.

Po císařově výroku se Jindřich Břetislav vrátil do Čech. On sám mohl být s výrokem nadmíru spokojen, byť zůstává otázkou, zda si uvědomoval, že byl jen využit k posílení Barbarossovy moci. Jak se zdá, po návratu se vztahy mezi ním a knížetem Bedřichem poněkud zlepšily. Samozřejmě si nelze představit, že bylo vše odpuštěno a zapomenuto, ale Jindřich Břetislav byl s daným stavem spokojený a Bedřich ho chtíc nechtíc musel respektovat. Určité zlepšení vztahů nám dokazuje i diplomatický materiál, kde Jindřicha Břetislava opět nacházíme mezi svědky knížecích listin.⁷¹⁰

Po smrti knížete Bedřicha 25. března 1189 nastoupil na pražský knížecí stolec moravský markrabě Konrád II. Ota.⁷¹¹ Z narativních pramenů nevyplývá, jaká byla za jeho vlády činnost pražského biskupa, ale dle diplomatického materiálu můžeme soudit, že spolu oba muži vycházeli. Jindřicha Břetislava nacházíme jako svědka na několika listinách nového pražského knížete⁷¹², ale od velké politiky se zřejmě držel stranou. Do jejího víru se pražský biskup vrhl až po Konrádově smrti.

Konrád II. Ota zemřel 9. září 1191⁷¹³ při tažení Jindřicha VI., jehož cílem mělo být prosazení nároků císaře na Sicilské království. Ještě před svým odchodem svěřil správu země do rukou Václava, nejmladšího syna Soběslava I. Ten se po Konrádově smrti, jakožto nejstarší Přemyslovec a též držitel Pražského hradu stal knížetem.⁷¹⁴ Avšak již na počátku roku 1192 Přemysl, syn Vladislava II., obsadil Pražský hrad a v něm nacházející se knížecí stolec. Václav urychleně shromáždil své věrné a Přemysla oblehl.⁷¹⁵ V této době se do bojů zapojil pražský biskup. Z nám neznámých důvodů se rozhodl podpořit Přemysla, kterému v této době

⁷⁰⁹ SCHULZE, Hans K. *Grundstrukturen der Verfassung im Mittelalter 3: Kaiser und Reich*. Stuttgart – Berlin – Köln: Kohlhammer, 1998, s. 62.

⁷¹⁰ Na první listině je Jindřich Břetislav označen jako ctihodný biskup pražský. *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae, I. (805-1197)*, č. 317, s. 288–290; *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae, I. (805-1197)*, č. 320, s. 292–294.

⁷¹¹ JARLOCH. *Letopis Jarlocha, opata kláštera milevského*, s. 508.

⁷¹² *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae, I. (805-1197)*, č. 322, s. 295–296; *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae, I. (805-1197)*, č. 323, s. 296–297; *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae, I. (805-1197)*, č. 326, s. 299–301.

⁷¹³ JARLOCH. *Letopis Jarlocha, opata kláštera milevského*, s. 509.

⁷¹⁴ BLÁHOVÁ, Marie – FROLÍK, Jan – PROFANTOVÁ, Nad'a. *Velké dějiny země Koruny české. 1. sv.*, s. 666.

nemohlo být více než dvacet šest let.⁷¹⁶ Snad pražský biskup soudil, že Václav není příliš schopným vládcem, či se rozpomněl na to, že jsou s Přemyslem bratrance. Roli by mohl hrát i věk nového kandidáta na pražský knížecí stolec. Jindřich Břetislav měl díky výroku císaře velmi silnou pozici a jistě byl též velmi ambiciózní. Možná doufal, že Přemysl bude ochotný vyslechnout jeho rady a nechá se jím ovlivnit. Ostatně někteří badatelé předpokládají, že se později snažil chovat jako stínový monarcha.⁷¹⁷

Ať již bylo důvodem cokoliv, pražský biskup začal jednat velmi energicky. V době obléhání Pražského hradu Václavem vyrazil k císaři, aby, jak nás zpravuje Jarloch, získal pro Přemysla Čechy a pro jeho bratra Vladislava Moravu. Císaře Jindřicha VI. však k podpoře Přemysla nepřivedlo urgování biskupa, nýbrž slib vysoké odměny. Pokud by nedošlo k jejímu zaplacení, měl se pražský biskup dobrovolně odevzdat do zajetí císaře.⁷¹⁸ Po tomto jednání se Jindřich Břetislav vrátil do Čech, ohlašujíc císařovo rozhodnutí. Václav upustil od obléhání a s Přemyslovcem Spytihněvem narychlo opustil zemi. Dodejme jen, že to ho nezachránilo. V Míšni byl zajat markrabětem Albrechtem, Přemyslovým švagrem, uvězněn a jakékoliv další zprávy o něm mizí. Snad v žaláři zemřel. Spytihněv v Míšni zajetí na poslední chvíli unikl.⁷¹⁹

Vlády v Čechách se tedy díky pomoci Jindřicha Břetislava ujal Přemysl a na Moravě začal vládnout Vladislav Jindřich. Oba ještě roku 1192 přijali své země od císaře jako léno, jak nám dokazuje jejich přítomnost u dvora Jindřicha VI.⁷²⁰ Avšak Přemyslovy vztahy s pražským biskupem se brzy začaly kalit. Jedním z důvodů by mohly být snahy Jindřicha Břetislava o zasahování do Přemyslovy vlády. To si zřejmě mladý kníže nechtěl nechat líbit. Stejně tak odmítal vyplatit Jindřichovi VI. biskupem slíbený obnos. Jindřich Břetislav, nespokojený se situací, která v Čechách nastala, vyrazil ještě na podzim roku 1192 na zbožnou pouť. Jeho cílem měl být hrob svatého Jakuba v Santiagu de Compostela.⁷²¹ Avšak během průjezdu Říší mu byl císařem Jindřichem VI. připomenut jeho dluh a slib, který dal pro případ jeho nesplacení. Císař tedy nařídil, aby se Jindřich Břetislav nevzdaloval od jeho dvora. Navrátit do vlasti se směl až na jaře roku 1193.⁷²²

Ani tento incident nepřiměl Přemysla k tomu, aby svůj dluh vyrovnal. Navíc jeho

⁷¹⁵ ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.: panovník, stát a česká společnost na prahu vrcholného feudalismu*, s. 60.

⁷¹⁶ ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí 1034-1198*, s. 327.

⁷¹⁷ Tamtéž, s. 367.

⁷¹⁸ JARLOCH. *Letopis Jarlocha, opata kláštera milevského*, s. 509.

⁷¹⁹ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./II., Od Břetislava I. do Přemysla I.*, s. 1126–1127.

⁷²⁰ *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae, I. (805-1197)*, č. 334, s. 304.

⁷²¹ BLÁHOVÁ, Marie – FROLÍK, Jan – PROFANTOVÁ, Nad'a. *Velké dějiny země Koruny české. I. sv.*, s. 667.

⁷²² Důkazem pobytu u dvora Jindřicha VI. je diplomatický materiál. *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae, I. (805-1197)*, č. 339, s. 308; *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae, I. (805-1197)*, č. 340, s. 308; *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae, I. (805-1197)*, č. 341, s. 308.

činnost začala vzbuzovat u císaře značnou nelibost, neboť se často křížila s jeho vlastními plány, či jej přímo ohrožovala.⁷²³ Přemyslovky politiky chytře využil Jindřich Břetislav. Jakmile zjistil plány svého bratrance, vydal se okamžitě za císařem, aby ho o všem informoval.⁷²⁴ Tehdy Jindřichovi VI. došla s Přemyslem trpělivost. Jeho chování bylo zřejmě na císařovy poměry příliš nezávislé, navíc ohrožující jeho vlastní postavení. Rozhodl se tedy, že udělí Čechy v léno jinému Přemyslovi. Otázkou bylo komu. Soběslavovec Václav byl zřejmě již mrtev, Vladislav se jako Přemyslův bratr jevil nespolehlivý. Velkou vážnost neměli ani zbývající moravští Přemyslovci. Zbývali ještě Děpoltici, ale ti byli v dané době mladí a drželi se stranou politického dění.⁷²⁵ Proto zřejmě císařova volba padla na pražského biskupa Jindřicha Břetislava. V červnu 1193 ve Wormsu zbavil Jindřich VI. Přemysla trůnu a Čechy udělil v léno Jindřichu Břetislavovi⁷²⁶, bez ohledu na mínění českých předáků. Císař sice ještě zbavil Jindřicha povinnosti vyplatit odměnu, kterou slíbil v souvislosti s udělením Čech Přemyslovi, ale tím jeho pomoc končila.⁷²⁷ Nový pražský kníže a zároveň pražský biskup se musel prosadit sám.

Jindřich Břetislav si však dokázal poradit i bez císaře. Na jedné straně nemůže být pochyb o tom, že jej podporovalo české duchovenstvo. Kromě toho se mohl kníže-biskup spolehnout na Přemyslovky nepřátele. Zdá se totiž, že část vlivných předáků Přemysl popudil svým způsobem vlády, což Jindřichu Břetislavovi nemálo pomohlo. Proti autoritativní vládě Přemysla stála Jindřichova pověst duchovního.⁷²⁸ S nadějí na prosazení vpadl na podzim 1193 Jindřich Břetislav do Čech. Dodejme, že jej doprovázel i Přemyslovec Spytihněv, který před časem z Čech uprchl. Po delším čekání vytáhl proti útočníkovi Přemysl doprovázen početným vojskem. Jak se zdá, jeho úspěch měl být samozřejmostí. Jenže když se vojska setkala u Zdic nedaleko Berounky, k žádné bitvě nedošlo. Pověst Jindřicha Břetislava a tvrdá vláda Přemysla zřejmě zapůsobily na zemské předáky. Ti začali jeden po druhém přecházet k Jindřichu Břetislavovi, počínaje váženějšími. Tato hromadné dezerce donutila Přemysla

⁷²³ Můžeme zmínit útok na Bavorsko, který se dotkl územní politiky císaře – Přemysl jej vedl, aby pomohl manželovi své neteře Albrechtovi z Bogenu. Navíc prostřednictvím Wettinů se spojil s koalici severoněmeckých a dolnorýnských knížat podporující snahy Jindřicha Lva a Welfů o získání moci nad Říší. ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.: panovník, stát a česká společnost na prahu vrcholného feudalismu*, s. 62.

⁷²⁴ Jarloch se nezmiňuje o koalici, ale o špatném chování Přemysla k biskupovi a jeho špatných rádcích, kteří podněcovali nenávisť vůči Jindřichu Břetislavovi v době jeho nuceného pobytu u císaře. To, že o všem císaře informoval, však potvrzuje. JARLOCH. *Letopis Jarlocha, opata kláštera milevského*, s. 509–510.

⁷²⁵ EKRT, Tomáš. *Děpoltici – vedlejší větev Přemyslovců*, s. 34.

⁷²⁶ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./II., Od Břetislava I. do Přemysla I.*, s. 1135.

⁷²⁷ JARLOCH. *Letopis Jarlocha, opata kláštera milevského*, s. 510. Císař se tehdy chystal na rozhodující úder vůči Sicílii, na níž měl nárok díky své choti. RAPP, Francis. *Svatá říše římská národa německého: od Oty Velikého po Karla V.*, s. 153–154.

⁷²⁸ ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí 1034-1198*, s. 369.

ustoupit na Pražský hrad, který čtyři měsíce se svými věrnými bránil. Obléhání neurychlil ani biskupem vyhlášený interdikt. Až před koncem roku 1193 padl Pražský hrad do rukou Jindřicha Břetislava, ale Přemysl s částí věrných prchl ze země.⁷²⁹

Jindřich Břetislav se tedy ujal vlády, čímž jistě došlo k naplnění všech jeho ambicí. Navíc kníže-biskup sjednotil svým nástupem Čechy, neboť v době, kdy se stal říšským biskupem, byly zřejmě jeho biskupské majetky z pravomoci pražských vládců vyňaty. Aby dokázal zastávat obě funkce, ulevil svým povinnostem v církevní sféře tím, že se často nechal zastupovat olomouckými biskupy.⁷³⁰ Nevystačil si však jen s Čechami. Ihned následujícího roku vytáhl na Moravu. Tam vládl bratr Přemysla Vladislav Jindřich. Přestože jeho vztahy s bratrem Přemyslem asi nebyly dobré – Vladislav bratra nepodpořil roku 1193 a na Moravu nezamířil ani prchající Přemysl – pocítil moravský markrabě sílu nového pražského knížete. Jindřich Břetislav vpadl v květnu 1194 s vojskem na jeho území.⁷³¹ Rychle obsadil důležitá centra, zbavil Vladislava vlády a přejal svrchovanost nad celou Moravou. Pro posílení svého postavení na Moravě si Jindřich Břetislav podržel Znojemsko, které nemělo po smrti Konráda II. Oty dědice.⁷³² Bývalý moravský markrabě skončil v zajetí u pražského dvora.

Jindřich Břetislav tak plně konsolidoval svou moc. Problém mu nečinili ani Děpoltici, které nacházíme na jeho listinách mezi svědky.⁷³³ Ani ze strany císaře nic nehrozilo. V domácích záležitostech měl Jindřich Břetislav zřejmě od císaře volnou ruku, za což však musel zůstat císaři poslušný. A v projevech poslušnosti se mu nevyrovnal snad žádný Přemyslovec.⁷³⁴ Z počátku vlády jej nacházíme několikrát u císařova dvora. Pražský kníže-biskup rovněž plnil různé úkoly, jako napadení Míšeňska roku 1194⁷³⁵, což učinil jistě velmi ochotně, neboť tamní markrabě byl Přemyslův švagr.⁷³⁶

Jindřich Břetislav se však nevěnoval jen válce. Jako kníže-biskup byl štedrým donátorem církevních institucí, stejně jako jeho předchůdci⁷³⁷ a rovněž řešil různé domácí

⁷²⁹ JARLOCH. Letopis Jarlocha, opata kláštera milevského, s. 510.

⁷³⁰ MEDEK, Václav. *Osudy moravské církve do konce 14. věku*. Praha: Česká katolická charita, 1971, s. 69–71.

⁷³¹ JARLOCH. Letopis Jarlocha, opata kláštera milevského, s. 511.

⁷³² VÁLKA, Josef. *Dějiny Moravy díl 1.: Středověká Morava*, s. 45.

⁷³³ EKRT, Tomáš. *Děpoltici – vedlejší větev Přemyslovců*, s. 34.

⁷³⁴ ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí 1034–1198*, s. 371.

⁷³⁵ *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae, I. (805–1197)*, č. 345, s. 311; *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae, I. (805–1197)*, č. 346, s. 311; *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae, I. (805–1197)*, č. 347, s. 312; JARLOCH. Letopis Jarlocha, opata kláštera milevského, s. 511.

⁷³⁶ ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.: panovník, stát a česká společnost na prahu vrcholného feudalismu*, s. 66.

⁷³⁷ *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae, I. (805–1197)*, č. 349, s. 314–316; *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae, I. (805–1197)*, č. 356, s. 321–323; *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae, I. (805–1197)*, č. 358, s. 325–327.

konflikty.⁷³⁸ Přesto jeho pozice nebyla tak pevná, jak se může zdát. I přes poslušnost císaři, kterou nám dokazuje i připojení se Jindřicha Břetislava k císařem chystané křížové výpravě⁷³⁹, se jejich vztahy postupně zhoršovaly. Důvodů mohlo být více. Tím hlavním mohla být obava Jindřicha VI. s přílišné koncentrace moci v rukou pražského knížete-biskupa. Ostatně císař si celou dobu ponechával v svém okolí jako pověstné želízko v ohni Přemysla, který mohl posloužit k zásahu v Čechách.⁷⁴⁰ Situaci knížete-biskupa navíc začalo ztěžovat i jeho zhoršující se zdraví, které mu zabránilo v odchodu na křižiátu.

Další tvrdou ránu přinesla návštěva papežského legáta Petra z Capuy roku 1197. Jeho pobyt opět odhalil otřesné poměry církve v Čechách, což vrhlo špatné světlo na Jindřicha Břetislava. Nebudeme zde zabíhat do podrobností, postačí, když řekneme, že když žádal při svěcení slib čistoty, byl málem od přítomných prelátů zabit. To však nebyl jediný problém knížete-biskupa. Zřejmě narazil na odpor zemských předáků, což Jarloch maskuje slovy, že musel trestat zlo.⁷⁴¹ K tomu všemu musíme ještě připočíst stále se zhoršující zdraví.

Této situace se rozhodl v květnu 1197 využít Přemysl. Se svými věrnými, kteří s ním sdíleli vyhnanství, a se zahraničními spojenci vpadl do Čech ve snaze obsadit Prahu. Tento pokus však nevyšel. Přestože část předáků mohla být s vládou knížete-biskupa nespokojena, jistě si nepřáli návrat autoritativního Přemyslova režimu. Proto podpořili Jindřicha Břetislava a v bitvě útočníka odrazili.⁷⁴² Avšak ani tento úspěch knížete-biskupa neuklidnil. Pro jistotu uvrhl Vladislava, pobývajícího na jeho dvoře, do vězení a z obavy o svou bezpečnost vyrazil těžce nemocný Jindřich Břetislav do Chebu. Tam 15. června 1197 zemřel a jeho tělo bylo odvezeno do Doksan, kde byla pochována i jeho matka.⁷⁴³ Navíc v tomto klášteře se nacházely jeho sestry, jak jsme se zmínili výše. Starší z nich jménem Markéta byla v té době představenou a po její smrti nastoupila do této funkce její mladší sestra.⁷⁴⁴

Pokusme se nyní o krátké shrnutí. Kníže-biskup Jindřich Břetislav byl beze sporu velmi ambiciózním mužem. Na rozdíl od svého otce, který věrně spolupracoval s bratry, nenavázal na tuto politickou linii. Pokud se svými bratrance Vladislavovci spolupracoval, tak to bylo většinou kvůli vlastnímu prospěchu. Nebál se ani ve vhodných chvílích změnit strany, což mu ostatně vyneslo i získání mety nejvyšší. Na druhou stranu bychom jen těžko hledali

⁷³⁸ *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae, I. (805-1197)*, č. 348, s. 312–313.

⁷³⁹ JARLOCH. *Letopis Jarlocha, opata kláštera milevského*, s. 511.

⁷⁴⁰ Novotný tuto možnost připouští. NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./II., Od Břetislava I. do Přemysla I.*, s. 1150.

⁷⁴¹ JARLOCH. *Letopis Jarlocha, opata kláštera milevského*, s. 511–512.

⁷⁴² Tamtéž, s. 512.

⁷⁴³ BLÁHOVÁ, Marie – FROLÍK, Jan – PROFANTOVÁ, Nad'a. *Velké dějiny země Koruny české. 1. sv.*, s. 675.

⁷⁴⁴ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./III., Čechy královské za Přemysla I. a Václava I. (1197-1253)*, s. 78.

nějakého věrného spojence či spolupracovníka „přelétavého“ knížete-biskupa. Jediný, komu v posledních letech důvěřoval a vinou zhoršujícího se zdraví jej i připouštěl k moci, byl moravský Přemyslovec Spytihněv.⁷⁴⁵

---

⁷⁴⁵ ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí 1034-1198*, s. 373.

6.3.3 Mocenské zázemí

Než se budeme věnovat mocenskému zázemí Jindřicha a jeho potomků, musíme si vysvětlit, co se pod tímto pojmem skrývá. Nejsou to statky patřící pražskému biskupství, které Jindřich Břetislav spravoval jako pražský biskup. Tyto majetky totiž nemůžeme považovat za rodové panství. Samozřejmě notně posílili pozici Jindřicha Břetislava, obzvláště po výroku Fridricha Barbarossy z roku 1187, kdy se z nich stala samostatná entita. Ale nikdy by po biskupově smrti nepřešly na jeho příbuzné. Naše otázka je jiná. Existovaly nějaké majetky srovnatelné s moravskými úděly či východočeským údělem Děpolticů i u této vedlejší větve?

O žádném hradeckém centru, které by měl Jindřich, popřípadě jeho syn v držení, zprávy nemáme. Krátkodobou správu jednoho z nich ale vyloučit nemůžeme, alespoň ne za života Jindřicha, bratra knížete Vladislava II. Obzvláště ne v době po návratu z druhé křížové výpravy, kdy nám mizí na mnoho let z pramenů, což by mohlo naznačovat, že se nenacházel u pražského dvora a vykonával činnost, která jej od knížete vzdalovala. Obdobně tomu je ve stejné době i s jeho starším bratrem Děpoitem I.⁷⁴⁶

Kromě nejistých úvah o krátké správě hradeckého centra máme několik konkrétních dokladů o majetcích této vedlejší větve. Nacházíme je v panovnických listinách potvrzující majetky klášterů. První zmínku o nějakých majetcích obsahuje falzum listiny knížete Bedřicha hlásící se k roku 1186 pro Kladrubský klášter, vzniklé pravděpodobně ve skriptoriu zmiňovaného kláštera. Mezi donátory je připomínán i kníže Jindřich, který měl klášteru darovat vesnice Otěšice, Leskovice, Waltherowo a Wратиwoyowice.⁷⁴⁷ Samozřejmě vzhledem k tomu, že se jedná o falzum, musíme být při vynášení soudů velmi opatrní. Na druhou stranu takováto falza si většinou kláštery vytvářely, aby si své majetky ochránily, neboť donace byly často prováděny jen ústně a později bylo obtížné je prokázat. Nemusíme proto předpokládat, že informace o vesnicích darovaných Přemyslovcem Jindřichem je nepravdivá. Druhou zmínku nacházíme v konfirmační listině krále Přemysla Otakara I. pro klášter v Doksanech. Zde je mezi všemi donátory zmíněn Jindřich se svou manželkou Markétou i Jindřich Břetislav. Zatímco v souvislosti s první dvojicí je zmiňována lokalita Sbinicz, s knížetem-biskupem Colowec.⁷⁴⁸ Můžeme předpokládat, že všechny zmíněné lokality byly součástí jakéhosi panství této vedlejší větve.

Než budeme pokračovat, musíme si uvědomit jednu věc. Donace tvoří pomyslnou špičku ledovce, skutečné majetky musely být mnohem větší. Ale díky donacím můžeme

⁷⁴⁶ EKRT, Tomáš. *Děpoltici – vedlejší větev Přemyslovců*, s. 26–27.

⁷⁴⁷ *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae, I. (805-1197)*, č. 405, s. 425–438.

⁷⁴⁸ *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae, II. (1198-1230)*, č. 286, s. 280–286.

získat alespoň hrubou představu. Když se snažíme zasadit zmiňované lokality do mapy, vyjde nám zajímavý obraz. Nejedná se o žádný shluk či koncentraci majetků. Jedná se o různé body nacházející se v Čechách, alespoň tedy u lokalit, které můžeme určit. Z toho by nám mohl vyplynout následující poznatek. Něco jako moravské úděly či východočeský úděl Děpolticů tato vedlejší větev neměla. Avšak plně závislá na panovníkovi nebyla. Zřejmě z jeho vůle získal Jindřich do držení několik vesnic a dvorců rozmístěných různě po Čechách, které měly sloužit k jeho ekonomickému zajištění. Rozptýlením statků mohl kníže sledovat i případné oslabení svého bratra, který mu byl sice oporou, ale vždy mohl představovat potenciální hrozbu. Je též možné, že podobný způsob zajištění zvolil Vladislav v případě Děpolta I., neboť Děpoltici východočeský úděl získali až za Děpolta II.⁷⁴⁹

O tom, jaký byl skutečný rozsah majetků této vedlejší větve a z něj vyplývající ekonomický potenciál, bohužel nemůžeme zjistit. Stejně tak se nedozvíme nic o služebnících na těchto majetcích usedlých. Alespoň se nám podařilo dokázat existenci mocenského zázemí této vedlejší větve. Navíc bychom mohli uvažovat o tom, že se nejednalo o něco zvláštního. Je možné, že nevládnoucí příbuzní mohli kromě údělů získávat také takovéto drobné majetky, které jim sice stačily k obživě, ale nikterak z nich nemohli ohrozit vládnoucího knížete.

---

⁷⁴⁹ EKRT, Tomáš. *Děpoltici – vedlejší větev Přemyslovců*, s. 28.

6.3.4 Shrnutí

Odpovězme nyní na v úvodu položené otázky. Ve vztazích této vedlejší větve a jejich vládnoucích příbuzných lze snadno rozlišit dvě období. První za života Jindřicha a druhé za života Jindřicha Břetislava. Jindřich, bratr knížete a později krále Vladislava, zůstal po celý svůj život podporovatelem svého bratra. Ani jednou proti němu nevystoupil a jak se zdá, jejich vztahy nekalil žádný významný spor. Můžeme říci, že plně ovládal pověstné umění být druhým a se svým postavením byl zřejmě smířený. Možná právě proto pomohl nasměřovat své potomky k církevní dráze, aby si zlepšili svou pozici, aniž by ohrozili své příbuzné. Jindřich Břetislav však na politickou linii svého otce nenavázal. Kdybychom v jeho vztazích k vládnoucím příbuzným hledali nějakou pověstnou cílenou linii, mohli bychom jen konstatovat, že výhradně sledoval své cíle. Z počátku se mohlo zdát, že navázal na otcovu politiku. Ale spolupráce s jeho nejbližšími příbuznými vladislavovci byla zřejmě motivována vlastním prospěchem. Ostatně jen díky knížeti Bedřichovi se mohl stát pražským biskupem. Po nějakém čase se ocitl s knížetem Bedřichem ve sporu, který vyústil v jeho povýšení mezi říšské biskupy. Dnes sice víme, že vše bylo součástí Barbarossových snah o oslabení moci pražského knížete, ale pro Jindřicha Břetislava to v daný moment představovalo především zlepšení jeho postavení. Majetky biskupství, předmět původního sporu, byly vyňaty z Českého knížectví a staly se samostatnou entitou. Tehdy se mohlo zdát, že je již pražský biskup spokojen s tím, čeho dosáhl. Ale ve chvíli, kdy se mu naskytl příležitost opět vylepšit své postavení, nezaváhal. Opustil knížete Václava a podpořil svého bratrance Přemysla v naději, že jej bude ovládat. Když se toto nepotvrdilo, neváhal Přemysla zradit. Nakonec se sám stal pražským knížetem. Tato přelétavá a čistě osobními ambicemi naplněná politika však měla jedno úskalí, kníže-biskup jen obtížně nalézal nějakého stálého spojence.

Mocenské zázemí této sledované větve je jen velmi obtížně rekonstruovatelné. Podařilo se však dokázat, že nějaké existovalo. Muselo být dostatečné k zajištění základní obživy, ale nedostatečné pro nějakou politiku. Ostatně právě to byl zřejmě další důvod k nasměrování členů druhé generace této větve na církevní dráhu. Ani o reprezentaci nemůžeme říci o mnoho více. Je sice pravděpodobné, že měl Jindřich svou družinu, která by mohla posloužit jako základ nějakého dvora, ale prameny nás o ničem takovém nezpravují. Jediné, co víme, je, že se členové rodiny stali donátory církevních institucí, což dokazuje jejich zbožnost, ale i napodobování stejné činnosti jejich vládnoucích příbuzných. Co se sňatkové politiky týče, musíme jen zopakovat, že kromě jména manželky Jindřicha Markéty nevíme nic. Můžeme jen předpokládat, že pocházela z urozeného rodu a že sňatek sjednal

Vladislav II. v rámci své širší politiky.

6.4 Děpoltici shrnutí

Jak již bylo řečeno v úvodu práce, Děpolticům jsem se věnoval již ve své bakalářské práci.⁷⁵⁰ Proto si zde jen vytvoříme shrnutí, které pak můžeme využít při závěrečné komparaci. Nejprve si řekněme, jaké byly vztahy této vedlejší větve s jejich vládnoucími příbuznými. Lze konstatovat, že byly velmi proměnlivé a odvíjely se od mocenského zázemí této vedlejší větve. Děpolt I. celý svůj život spolupracoval se svým bratrem Vladislavem, byl jeho oporou, plnil z jeho pověření různé úkoly a až na jeden incident nedošlo mezi nimi k žádnému sporu. Děpolt II. nejprve obdobně jako jeho otec navázal na spolupráci s vládnoucími příbuznými, od kterých získal východočeský úděl. A právě nově nabytý majetek jej zřejmě přiměl k určitému odklonu od vládnoucího příbuzného, před nímž nakonec uprchl ze země. Nebudeme zde zabíhat do detailů, postačí, když připomeneme, že se Děpolt II. z exilu vrátil a pod novým pražským knížetem plnil význačný úkol velitele českých křižáků, při němž zahynul. Pokud se ptáme na vztahy třetí generace Děpolticů a vládnoucích Přemyslovců, lze tvrdit, že byly naplněny mnoha konflikty. Pokud někdy tato generace s vládnoucími bratranci spolupracovala, či se držela stranou, bylo to jen tehdy, když z toho mohla sama mít zisk. Proti Přemyslu Otakarovi se tito Děpoltici neváhali spojit ani s jím zavrženým synem z prvního manželství Vratislavem. To vedlo k tomu, že získali určitý punc nechtěných příbuzných a rovněž nepříjemných sousedů. Díky tomu došlo v roce 1223 k jejich vyhnání ze země. Čtvrtá generace Děpolticů poté přežívala v exilu, doufajíc v návrat, avšak pro české krále nepředstavovala velké riziko, zvláště když byla ve Slezsku pod dohledem.⁷⁵¹

Mocenské zázemí Děpolticů tvořila tři východočeská hradská centra Čáslav, Chrudim a Vratislav. K nim přibylo v době třetí generace ještě Plzeňsko. Toto území přinášelo Děpolticům nemalé zisky. Přes východní Čechy procházely významné obchodní stezky směrem na Moravu, zřejmě se v nich těžila železná ruda a obě oblasti byly velmi úrodné. To této vedlejší větvi dovoľovalo podnikat politiku nezávislou na vůli pražského knížete, později krále. Toto bohatství, strategický význam a rovněž i blízkost ku Praze činily z údělu poněkud horkou půdu, která se snadno mohla stát předmětem zájvu vládnoucího příbuzného. Co se prezentace a dvora týče, musíme konstatovat, že o nich nemáme mnoho zpráv. S jistotou víme, že třetí generace Děpolticů kolem sebe ve východních Čechách vytvořila jakýsi protodvůr. Jména osob a úředníků u něj se nacházejících však známe pouze z jediné listiny. Kromě toho ještě jménem známe některé družiníky čtvrté generace. Přesto málo, co víme, lze

⁷⁵⁰ EKRT, Tomáš. *Děpoltici – vedlejší větev Přemyslovců*. Praha: 2019, netištěná bakalářská práce.

⁷⁵¹ Ve Vratislavi se svou družinou nacházela i Přemyslova dcera Anna, která se stala manželkou syna Jindřicha Bradatého Jindřicha II. EKRT, Tomáš. *Děpoltici – vedlejší větev Přemyslovců*, s. 41.

s jistotou konstatovat, že se Děpoltici snažili svým vládnoucím příbuzným vyrovnat a nikdy na vazbu k nim nezapomínali, jak dokazuje užívání titulu *dux Boemie* členy čtvrté generace.

Poslední námi sledovanou problematikou jsou sňatky a s nimi spojená sňatková politika. Můžeme konstatovat, že všechny nám známé sňatky Děpolticů byly s nejurozenějšími rody a dynastiemi. Sňatek Děpolt I. s dcerou Albrechta Medvěda z Branibor, jednoho z nejvýznamnějších říšských šlechticů, snad sjednal kníže Vladislav. Je rovněž možné, že vládnoucí Přemyslovci měli vliv i na sňatek dcery Děpolta I., která se provdala za hraběte Fridricha z Brehny z rodu Wettinů. Více již Děpoltici nebyli ve sňatkové politice vládnoucích Přemyslovců využiti, ostatně vzhledem ke zhoršujícím se vztahům ani být nemohli. Choť Děpolta II. nám není známa, ale tento velký Přemyslovec sjednal sňatek svého nejstaršího syna s dcerou Jindřicha Bradatého, čímž získal pro rod velmi významného spojence. Lze tedy říci, že ani v urozenosti nevěst a sňatkové politice si Děpoltici nezdali se svými vládnoucími příbuznými.

7. Komparace vedlejších větví panovnických rodů

Představili jsme si všechny námi sledované vedlejší větve, jejich osudy, mocenská zázemí, sňatkovou politiku i reprezentaci. Nyní se nabízí otázka, co měly společné a v čem se lišily. Začneme vztahy s vládnoucími příbuznými. U všech námi pozorovaných vedlejších větví jsme narazili na jeden společný moment, rapidní zhoršení vztahů. To mělo různé podoby, někdy jej reprezentovalo prosté odstranění z vysoké politiky, ale jindy jej doprovázelo měření sil na bitevním poli. Co bylo důvodem tohoto zhoršení vztahů? Na první pohled se může zdát, že úplně odlišné důvody. U vedlejší větve Babenberků k němu došlo s nástupem nového vladaře. Co se Arpádovců, moravských Přemyslovců, slezských Piastovců a Děpolticů týče, zhoršení vztahů se většinou nějakým způsobem dotýkalo otázky nástupnictví. U vedlejší větve Jindřicha, bratra knížete Vladislava II., vše mohlo souviset se zásahy knížete Bedřicha do církevní sféry a opomíjením rad jeho bratrance Jindřicha Břetislava. Přesto všechny tyto na první pohled odlišné věci mají něco společného. Všechny souvisí s určitou snahou odstranit členy vedlejších větví z nejvyššího dění v zemi, dnes bychom řekli odstranit je z nejvyšší politiky. Zkrátka je určitým způsobem odsunout na druhou kolej. Jak jsme již ukázali, důvody tohoto odsouvání stranou byly rozličné. Ale vždy měly za cíl odstranit určitou „konkurenci“, která se podílela nějakým způsobem na vládě v zemi či mohla ohrožovat nástupnictví vladařových potomků.

Způsoby, jakými byla tato „konkurence“ vládnoucí linie odstraňována, byly rozličné. S jistotou lze říci, že nejkrutější způsob jsme mohli sledovat u Arpádovců. Pomineme-li odchody ze země, kterých jsme byli též u vedlejších větví Arpádovců svědky, jednalo se především o oslepení. Tento způsob potrestání či odstranění z cesty nebyl ve středověké Evropě specifickým Uher. K oslepení členů vládnoucí dynastie docházelo i u Přemyslovců⁷⁵², Piastovců, ale i v Byzantské říši⁷⁵³. Na druhou stranu je nutné poznamenat, že ve 12. století se ve střední Evropě jednalo již o něco poměrně ojedinělého. Sice ve stejné době jako Almoš byl oslepen i Zbyhněv v Polsku, ale v Čechách se tehdy spory řešily většinou jen uvězněním. Stačí vzpomenout na osud Oty II. Olomouckého, kterého kníže Vladislav I. potrestal pouze uvězněním, byť mu mnozí jeho rádci navrhovali, aby svého příbuzného nechal oslepit. Lze tedy říci, že takováto krutost a mrzačení členů vládnoucí dynastie postupně mizela a rozhodně

⁷⁵² Zmínit lze v tomto případě osud knížete Jaromíra.

⁷⁵³ K Byzantské říši přehledově v českém jazyce: AVENARIUS, Alexandre – DOSTÁLOVÁ, Růžena – FIALA, Vladimír – HROCHOVÁ, Věra – LOOS, Milan – TŮMA, Oldřich – VAVŘÍNEK, Vladimír – ZÁSTĚROVÁ, Bohumila. *Dějiny Byzance*. Praha: Academia, 1992.

ji ve 12. století lze považovat za raritu.⁷⁵⁴

Nejčastějším způsobem odstranění vedlejší větve z vysoké politiky země bylo vyhnání jejich členů. Nutno říci, že vyjma Babenberků a vedlejší větve Jindřicha, bratra knížete Vladislava II., potkalo vyhnanství všechny sledované vedlejší větve. Ne vždy však bylo vyhnanství definitivní, ukázali jsme, že se členové vedlejší větví nejednou do vlasti vrátili. Pouze Děpolticům nebylo po jejich vyhnání kolem 1223 dáno, aby se znovu vrátili do vlasti. Tito Přemyslovci postupně zemřeli ve slezském exilu. V exilu zemřel i Almoš, avšak jeho smrt neznamenal vymření této linie. Nej mírnějším a též častým způsobem odsunutí vedlejší větve na druhou kolej bylo i prosté opomíjení a přehlížení. To se týkalo Jindřicha I. a Jindřicha II., ale v určité době i Jindřicha Břetislava a Děpolticů ke konci života Děpolta III. Částečně se toto odsunutí na druhou kolej týkalo i části moravských Přemyslovců, z nichž se někteří skutečně zajímali jen o správu svých údělů a doufali, že nezasahováním do vysoké politiky si je udrží.

Hovořili jsem o tom, že u všech sledovaných sekundogenitur došlo ke zhoršení jejich vztahů s vládnoucími příbuznými. Toto zhoršení vztahů také nejednou přerostlo v otevřený konflikt. Mohli jsme vidět, že k tomu došlo u všech pozorovaných sekundogenitur, u některých dokonce několikrát, kromě vedlejší větve Jindřicha I. a Jindřicha II. z Mödlingu. Na místě je otázka, proč tomu tak bylo. Dalo by s uvažovat o tom, že se vztahy mezi nimi a vládnoucími Babenberky nikdy nezhoršily tak, že by musely přerůst ve střetnutí na bitevním poli, či že si vzhledem k velikosti svého mocenského zázemí vůbec netroufli zkusit štěstí na bojišti. Avšak hlavní roli hrálo zřejmě odlišné kulturní prostředí v Rakouském vévodství oproti ostatním zemím. Připomeňme, že od udělení Východní marky až do doby Jindřicha I. nejsme zpraveni o jediném konfliktu uvnitř Babenberského rodu, který by byl řešen vojensky. I tento fakt mohl sehrát roli v tom, že Jindřich I. a Jindřich II. nevystoupili proti svým příbuzným, kteří je jednoznačně odsunuli stranou.

Poslední věcí, která se vztahů jednotlivých vedlejších větví a jejich vládnoucích příbuzných týká, je otázka toho, jak blízko měly k tomu, aby se ujaly vlády v zemi. V tomto ohledu můžeme rozlišit dvě skupiny vedlejších větví. Ty, které se vlády v zemi ujaly, byť třeba krátce, a ty, které k tomu měly blízko. Ještě, než se přesuneme k těmto dvěma vytvořeným skupinám, musíme si uvědomit jednu věc. Tou je otázka nástupnictví v námi sledovaných zemích. Všude, kde platilo seniorátní právo, měli všichni členové dynastie

---

⁷⁵⁴ Přestože v Polsku došlo k něčemu podobnému jako v Uhrách, byl Boleslav III. nucen vykonat rozsáhlé pokání. GALLUS, Martinus. *Kronika a činy polských knížat a vládců*, s. 126–129. O něčem podobném v Uhrách neslyšíme.

alespoň teoretický nárok na uchopení vlády. To se v našem případě týkalo vedlejších větví Přemyslovců, Arpádovců a slezských Piastovců. Avšak u Babenberků bychom mohli hovořit spíše o primogenituře, tudíž jedinou šancí na prosazení vedlejší větve bylo vymření linie vládnoucích příbuzných.

Do první námi vytvořené skupiny patří především obě sledované vedlejší větve Arpádovců. Jako jediné ze sledovaných vzorků se totiž dokázaly prosadit trvale. Všichni uherští arpádovští králové po Petrovi Orseolovi měli za předka Michala, stejně tak po Štěpánovi II. Almoše. Díky tomu potomci námi sledovaných vedlejších větví vládli v Uhrách až do vymření Arpádovců. Na druhou stranu oběma větvím v prosazení nepomohla existence seniorátu, ale náhoda v podobě vymření všech mužských členů vládnoucí linie. Nutno říci, že tato vymření vládnoucích linií a zúžení rodu uchránily Uhry od nástupnických konfliktů, které zažívaly Čechy a Polsko.

Dalším námi sledovaným vedlejším větvím se sice podařilo ujmout vlády, ale ne natrvalo. Spíše určitými krátkými epizodami byly vlády tří moravských Přemyslovců, kterým se nepodařilo dlouhodobě na pražském knížecím stolci uchytit. Obdobně je tomu s prosazením Jindřicha Břetislava. Sice to představovalo obrovský úspěch této vedlejší větve, ale vzhledem k tomu, že nový pražský kníže byl jediným mužským členem větve a navíc církevním představitelem, nemohlo se stát toto prosazení trvalým. Trvalé nebylo ani ovládnutí Krakova slezskými Piastovci, čímž se v podstatě stali polskými seniory. Po smrti Jindřicha I. Bradatého se sice jeho synovi Jindřichovi II. podařilo udržet Krakov a s ním spojený seniorátní stolec. Ale krátce po smrti v bitvě u Lehnice ztratil jeho syn jak Krakov, tak titul seniora. Nic na tom nezměnilo ani epizodické ovládnutí města vnukem Jindřicha II. Jindřichem IV. Prohem, neboť tento Piastovec nezanechal mužské potomky a jeho bratrance se místo do snahy o udržení Krakova vrhli na jeho Vratislavsko. Musíme si zde však uvědomit, že ovládnutí Krakova a přijetí titulu polského seniora jen stěží znamenalo kompletní ovládnutí země. Naopak v polském piastovském *regnu* zůstávaly oblasti nedotčené vlivem slezských Piastovců a titul seniorů tak měl spíše prestižní charakter.

Druhou skupinu vedlejších větví, které se sice neprosadily, ale měly k vládě blízko, představují Děpoltici a vedlejší větev Babenberků Jindřicha I. a Jindřicha II. z Mödlingu. U obou větví lze nalézt jeden velice podobný moment, kdy měly k vládě nejbliže. V případě Děpolticů se jednalo o období, v němž byla Děpoltovi I. svěřena jeho bratrem Vladislavem správa země.⁷⁵⁵ Pokud by tehdy Vladislav zemřel, jeho bratr by se bez větších obtíží stal

---

⁷⁵⁵ EKRT, Tomáš. *Děpoltici – vedlejší větev Přemyslovců*, s. 24.

pražským knížetem, ostatně kontroloval Pražský hrad s knížecím stolcem. U vedlejší větve Babenberků je situace analogická. Jednalo by se o období, kdy zřejmě Jindřich I. spravoval v době bratrovi pouti do Svaté země Rakouské vévodství. Pokud by jeho bratr na pouti zemřel, velmi pravděpodobně by se vlády ujal Jindřich, ale spíše než jako rakouský vévoda jako regent za Leopoldovy nezletilé syny. V případě Děpolticů lze nalézt ještě jeden moment, který lze interpretovat jako relativní blízkost k dosažení mety nejvyšší. Udělení Čech v léno Děpoltovi III. Filipem Švábským. Jak jsme však dokázali v praxi, šlo pouze o vyvíjení nátlaku a Děpoltici se díky tomu k vládě v Čechách více nepřiblížili, spíše naopak.⁷⁵⁶

Přesuňme se od otázky vztahů k mocenskému zázemí. U všech námi sledovaných vzorků jsme na nějaký úděl, statky či část země svěřenou do správy narazili. Jak jsme naznačili, byla tato zázemí velmi různorodá. Od údajné třetiny království, či možná Nitranského knížectví v případě Arpádovce Almoše, přes rozsáhlou část země postupně dále drobenou u slezských Piastovců a moravských Přemyslovců, několik hradebých center u Děpolticů, konglomerát lén a aloidních práv s centrem v Mödlingu u Jindřicha I. a Jindřicha II., až po drobné statky v případě vedlejší větve Jindřicha, bratra knížete Vladislava II. Zde je na místě položit si otázku, proč všechny vedlejší větve získávaly mocenské zázemí? Odpověď je velmi jednoduchá. Mocenské zázemí mělo představovat určité zaopatření nevládnoucích příbuzných, čímž mělo dojít k uspokojení jejich mocenských ambicí. Jak jsme si ukázali, tento cíl v námi sledované oblasti příliš nefungoval. Pokud došlo k bojům mezi vedlejšími větvemi a jejich vládnoucími příbuznými, poskytovala mocenská zázemí právě toliko potřebné zdroje pro vedení bojů. Zároveň však připomeňme, že členové vládnoucích linií si museli být této hrozby, kterou poskytování části země představovalo, dobře vědomi. Proto vždy propůjčovali či udělovali domény s menším rozsahem a zdroji, než byli jejich vlastní. Někdy pak nabývaly tyto domény jen takové velikosti jako panství šlechticů a předních velmožů.

Další otázkou, kterou jsme sledovali, byla otázka reprezentace. Musíme konstatovat, že na tomto poli se všechny námi sledované vedlejší větve nikterak nelišily od svých vládnoucích příbuzných. Pozorovali jsme, jak se všechny prezentovaly jako ochránci a donátoři církevních institucí. Samozřejmě u některých to bylo méně, u jiných více. Je nutné si však uvědomit, že tento rozdíl je dán rozdílnou pramennou základnou k jednotlivým sledovaným subjektům. Velké množství donací církevním institucím v relativně krátkém období máme doloženo u vedlejší větve Jindřicha I. a Jindřicha II. z Mödlingu. Z dikce listin

---

⁷⁵⁶ EKRT, Tomáš. *Děpoltici – vedlejší větev Přemyslovců*, s. 34–35.

je zřejmé, že tato rozsáhlá donátorská činnost byla podnícena brzkým úmrtím manželky Jindřicha I. Richenzy. Obecně však můžeme říci, že donátorská činnost souvisí s reprezentací vedlejších větví. Samozřejmě nelze pochybovat i o zbožných úmyslech, ale zároveň se donacemi členové vedlejších větví prezentovali jako ochránci a patroni církevních institucí. Donace jsou věci ve středověku známou a rozhodně se na nich nepodílel pouze panovník, nýbrž i šlechta a později bohatí měšťané. Avšak v raném středověku je drtivá většina donací panovnických. Nelze proto pochybovat o tom, že vedlejší větve se tímto snažily napodobovat vládnoucí příbuzné

S otázkou donací se pojí i otázka fundací. U většiny námi sledovaných vedlejších větví máme důkaz založení nějaké církevní instituce, přesněji kláštera. Výjimku v tomto případě tvoří Děpoltici a vedlejší větve Jindřicha I. a Jindřicha II. z Mödlingu. Otázkou je proč? Důvod se zdá být prostý. Založení kláštera není jednoduchá, ale především ani levná záležitost. Konvent s k němu náležejícími řeholníky je potřeba dostatečně hmotně zabezpečit. Navíc je potřeba nalézt pro fundaci vhodné místo. Známe několik případů neúspěšných fundací, které selhaly z důvodu blízkosti jiné církevní instituce. Zřejmě kombinace obou těchto věcí vedla k tomu, že tyto vedlejší větve nezaložily žádný klášter. V případě vedlejší větve Jindřicha, bratra kníže Vladislava II., nelze hovořit přímo o fundaci. Předpokládá se pouze, že Jindřich po vstupu do řádu johanitů přivedl tento řád do Čech a stal se i jeho převorem. Je jisté, že řád musel být při příchodu obdarován, ale panství tohoto Přemyslovce zřejmě nebylo příliš rozsáhlé, aby uživilo komunitu johanitů, byť byl Jindřich velkým donátorem řádu. Musíme spíše předpokládat určitou spolufundaci s tehdy vládnoucím Vladislavem. Co se ostatních sledovaných vedlejších větví týče, u všech jsme ukázali jednu či více fundací. Tudíž i v tomto ohledu vedlejší větve a později šlechta napodobovaly vládnoucí jedince.

S otázkou reprezentace souvisí i existence dvorů u vedlejších větví panovnických rodů. Opět lze říci, že i v tomto případě se jednalo o napodobování vládnoucích příbuzných. Existenci dvorů s úřady máme doloženou u vedlejší větve Babenberků, slezských Piastovců i moravských Přemyslovců. U vedlejší větve Jindřicha I. a Jindřicha II. z Mödlingu jistě stojí za zmínku i udržování význačných umělců při dvoře. Co se Děpolticů týče, je situace komplikovanější. Máme sice jednu listinu Děpolta III., která nám existenci dvora naznačuje, avšak nemáme tušení, kde by mohl takový dvůr trvale sídlit. U Jindřicha I. a Jindřicha II. byl sídlem Mödling, u moravských Přemyslovců tři centra údělů, u slezských Piastovců též známe jejich sídla, kde se utvořily dvory. Ale kde bylo sídlo Děpolticů? Kde mohl jejich dvůr

sídlit? Všechna jejich sídla byla poměrně malá a jak někteří autoři konstatovali, nehodná sídla úředních knížat. Spíše bychom v tomto případě mohli předpokládat jakýsi protodvůr, více blízký panovnické družině. Co se vedlejších větví Arpádovců týče, můžeme existenci dvora či minimálně družiny předpokládat, ale pramenná základna není v tomto případě dostatečná, abychom tuto tezi mohli potvrdit. Z narážek pramenů však jasně vyplývá, že minimálně Almoš měl mezi uherskými velmoži četné podporovatele, kteří jej museli obklopovat. Co se poslední námi sledované větve týče, je situace nejkomplikovanější. V případě Jindřicha Břetislava samozřejmě o dvoře ať už biskupa či později pražského knížete hovořit můžeme. Ale jak tomu bylo za života jeho otce Jindřicha? Pokud víme, nespravoval tento Přemyslovec žádné hradské centrum, které by se stalo jeho sídlem, a zároveň by se zde utvořil dvůr. Lze předpokládat, že Jindřicha obklopovala družina. Ale co se nějakého sídla a dvora týče, měli bychom být spíše skeptičtí.

Přestože ve své reprezentaci vedlejší větve napodobovaly vládnoucí příbuzné, je otázkou, do jaké míry se jim podařilo udržet si svou výsostnou pozici. Tím je myšleno, zda i přes tuto reprezentaci nezačínaly spíše splývat s nejmocnějšími velmoži. Na poli majetkovém k tomu dojít mohlo, ale jinak vedlejší větve dávaly svým chováním jasně najevo, že jsou příslušníky vládnoucí dynastie. Přesto minimálně v jednom případě ke splnutí vedlejší větve s nejvýznamnějšími velmoži došlo. Když jsme hovořili o Jindřichovi I. z Mödlingu a zmiňovali jsme jeho účast/neúčast na třetí křížové výpravě, ukázali jsme, že jej kronikář Ansbert zařadil mezi velmože Rakouského vévodství. Navíc jej ani nepostavil na přední, prestižní místo. Je samozřejmě otázkou, do jaké míry byl autor obeznámen s poměry v zemi, a reflektuje nám realitu. Přesto se jedná o zajímavý případ, který nám ukazuje, jak mohly vedlejší větve ztrácet v očích pozorovatelů svou prestižní pozici členů vládnoucí dynastie.

Poslední otázka, kterou jsme sledovali, se týkala sňatků a sňatkové politiky. Na úvod můžeme konstatovat, že členové námi sledovaných vedlejších větví uzavírali sňatky s členy předních vládnoucích rodin. Ani jednou jsme nenarazili na sňatek s někým méně urozeným. Tudíž opět se zde ukazuje, že si vedlejší větve byly vědomy toho, že jsou členy vládnoucí dynastie a že jsou výše než přední velmoži. Musíme si zde však uvědomit, že ne vždy vedlejší větve rozhodovaly o své sňatkové politice samostatně. Nejednou se dostávaly do vleku politiky svých vládnoucích příbuzných. V tomto ohledu hrály důležitou roli dvě věci. Za prvé vztahy členů vedlejší větve k jejich vládnoucím příbuzným. Pokud byly dobré, mohly být využity ve sňatkové politice, pokud však byly napjaté či nepřátelské, nemohlo k něčemu

takovému dojít. Za druhé mocenské zázemí vedlejší větve. Ukázali jsme si, že všechny námi sledované vzorky měly nějaké své mocenské zázemí. Avšak to mělo různý potenciál. Proto mohly být některé vedlejší větve ve své politice, i té sňatkové, samostatnější a jiné závislejší na panovníkovi. Samostatnou sňatkovou politiku vyvíjeli jednoznačně vedlejší větve Arpádovců, slezští Piastovci a i moravští Přemyslovci. Co se Děpolticů týče, o samostatné sňatkové politice lze hovořit s jistotou až za Děpolda II., který se zřejmě podílel na sjednání sňatku syna Děpolda s dcerou Boleslava I. Vysokého. V dobách předchozích můžeme předpokládat, že sňatková politika této linie byla určována Vladislavem II. Co se vedlejší větve Jindřicha, bratra Vladislava II. týče, i zde byla sňatková politika částečně určována vládnoucím příbuzným. Nelze pochybovat o tom, že sňatek Jindřicha a Markéty byl součástí politiky Vladislava II. Na druhou stranu zaslíbení všech potomků církevnímu životu bylo zřejmě rozhodnutím samotného Jindřicha. Tehdy již český král tímto rozhodnutím svého bratra přicházel o důležité figurky, které mohl využít ve své politice. To, že Vladislav bratrovi svou mocí nezabránil v tomto rozhodnutí, minimálně dokazuje, jak blízko měl ke svému nejmladšímu sourozenci. V případě vedlejší větve Jindřicha I. a Jindřicha II. z Mödlingu známe pouze jeden sňatek, který byl jednoznačně dílem rakouského vévody Leopolda. Na druhou stranu zde zopakujeme, že pokud můžeme soudit, bylo krátké manželství Jindřicha a Richenzy šťastné.

S přihlédnutím ke všemu, co jsme zde ukázali, můžeme konstatovat, že vedlejší větve panovnických rodů ve střední Evropě měly leccos společné. Všechny měly určité mocenské zázemí, vztahy všech s vládnoucími příbuznými se v určité době zhoršily. V reprezentaci jednoznačně napodobovaly své příbuzné a ani ve sňatkové politice se nikdy nesnížily ke sňatkům s méně urozenými. Vraťme se tudíž k v úvodu řečenému. Hovořili jsme o tom, že samotný pojem vedlejší větev je náš konstrukt. Ve středověku nezáleželo na linii rodu, ale na příslušnosti k dynastii. Přestože jsme našli určité rozdíly, které vedlejší větve odlišují od jejich vládnoucích příbuzných, musíme konstatovat, že samotný pojem příliš neodpovídá dobové realitě. Pod pojmem vedlejší si představíme něco méně významného, méně důležitého, či dokonce níže postaveného. Pravda vedlejší větve neměly takové majetky jako jejich vládnoucí příbuzní a jen některým z nich se povedlo ujmout vlády v zemi. Ale v čem jiném se lišili? Byli snad méně významní? Nebyli, jednalo se důležité muže, kteří se většinou podíleli intenzivně na vysoké politice. Lišili se snad v reprezentaci? Výše jsme dokázali, že vůbec. A co ve sňatkové politice? Potvrdili jsme si, že všechny sňatky vedlejších větví byly s předními vládnoucími rody. Z toho nám plyne, že označení vedlejší větev je nejen umělým

konstruktem, ale nevhodným umělým konstruktem, pod kterým si představujeme něco méně významného, méně důležitého. To rozhodně o námi sledovaných vzorcích neplatí. Na druhou stranu se musíme smířit s faktem, že se tomuto označení nelze úplně vyhnout. Možná by se dalo hovořit jen o rodových liniích pojmenovaných po prvním členovi, avšak současná věda i nadále preferuje a zřejmě preferovat bude termín vedlejší větvev.

Závěr

Cílem této diplomové práce byla komparace vedlejších větví panovnických rodů ve střední Evropě. Představení jejich vztahů s vládnoucími příbuznými, mocenských zázemí, sňatkové politiky, ale i reprezentace. Zároveň zjistit, zda můžeme u středoevropských vedlejších větví vysledovat nějaké obecné tendence a odpovědět na otázku, zda byly skutečně méně významné.

V práci se mi podařilo představit osudy všech vedlejších větví, jejich vztahy s vládnoucími příbuznými, mocenská zázemí, reprezentaci i sňatkovou politiku. Nutno však říci, že ne vždy jsem mohl zabíhat do podrobností, obzvláště moravští Přemyslovci a slezští Piastovci byli představeni spíše obecně. Vzhledem ke struktuře celé práce bylo však toto nutnou obětí. Obě tyto větve by si jistě zasloužily pozornost větší, ale pro téma práce se domnívám, že byly představeny dostatečně. Za největší úspěch tohoto představování vedlejších větví považuji kapitoly, které jsem věnoval vzorkům, jimž doposud pozornost věnována nebyla, či si jich badatelé delší dobu nevšimli. V případě Herzogen von Mödling vznikl ucelený text představující tuto vedlejší větev Babenberků, které v Čechách doposud nikdo pozornost nevěnoval. Ani v zahraničí jí od Gallova článku nikdo podrobněji nestudoval, což význam kapitoly jistě zvětšuje. Navíc v této části práce bylo odkázáno na nejnovější edice diplomatického materiálu, které Gallův autoritativní text nemohl obsahovat, neboť neexistovaly. Díky tomu může tato část práce ulehčit bádání budoucím historikům věnujícím se Babenberkům, troufám si říci, že nejen v českém prostředí.

Rovněž část práce věnující se vedlejší větvi Jindřicha, bratra knížete Vladislava II., představuje v Čechách první systematický text sledující tuto linii Přemyslovců. Dle mého názoru je i tato část velmi významná, ne snad protože by představovala bratra knížete Vladislava Jindřicha, o kterém toho tolik nevíme. Ale především protože je v ní uceleně a poměrně podrobně pojednáno o Jindřichovi Břetislavovi, kterému také až na jednu výjimku větší pozornost věnována nebyla. A to se jednalo o Přemyslovce, který sehrál v českých dějinách velmi významnou roli. Rovněž představení vedlejších větví Arpádovců českému prostředí považuji za velmi podstatné.

Co se vlastní komparace týče, domnívám se, že se podařilo najít několik věcí, které byly vedlejším větvím středoevropských panovnických rodů společné. V oblasti vztahů k vládnoucími příbuzným se u všech sledovaných vedlejších větví objevil moment, kdy došlo k jejich zhoršení. Toto zhoršení vždy souviselo se snahou odstranit vedlejší větve z nejvyšší politiky, v podstatě je odsunout stranou jako nežádoucí konkurenci vládnoucí linie. Rovněž

bylo v práci dokázáno, že toto odsouvání vedlo u většiny vzorků k ozbrojené konfrontaci, pouze v případě Herzogen von Mödling k tomuto vyústění nedošlo. Ale tento fakt byl dán odlišností říšského prostředí.

Zároveň jsem ukázal, že všechny vedlejší větve měly nějaké své mocenské zázemí, které sloužilo především k uspokojení jejich mocenských ambicí. Stejně tak se podařilo dokázat, že všechny sledované vzorky napodobovaly v reprezentaci své vládnoucí příbuzné. Co se otázky sňatků a sňatkové politiky týče, podařilo se ukázat, že ani zde se od sebe sledované vedlejší větve příliš nelišily. Jejich členové vždy uzavírali sňatky s příslušníky předních evropských rodů. Na druhou stranu se mi podařilo dokázat, že velikost mocenského zázemí často ovlivňovala sňatkovou politiku sledovaných vzorků. Jinak řečeno, čím menší mocenské zázemí vedlejší větev měla, tím méně nezávislou sňatkovou i jinou vysokou politiku mohla podnikat.

Dospěl jsem tudíž k závěru, že u sledovaných vedlejších větví lze nalézt mnoho podobností a jejich komparace má smysl. Zároveň jsem konstatoval, že vedlejší větve se od vládnoucích linií lišily jen v drobnostech. Tudíž i samotné označení vedlejších větev je nevyhovující a raději by bylo lepší používat označení rodová linie, třeba linie Almoše či linie Jindřicha, bratra knížete Vladislava II. Rozhodně také nemůžeme členy těchto linií považovat za méně významné. Naopak byli to lidé, kteří se nemalým způsobem podíleli na vysoké politice a kteří sehráli výraznou roli v dějinách zemí, ze kterých pocházeli. Bohužel právě protože se většině z nich nepodařilo dosáhnout mety nejvyšší a ujmout se vlády v zemi, jsou v širší veřejnosti zastíněni jejich vládnoucími příbuznými. Pro širší veřejnost jsou tudíž těmi druhými, méně významnými. Pro nás badatele však jejich členové byli, jsou a budou významnými osobami, které sehráli význačné role a které si rozhodně nezaslouží být upozadřováni svými vládnoucími příbuznými.

Seznam pramenů

- Annales Cracoviensis et Annales Cracoviensis compilata.* In: PERTZ, Georgius Heinricus (ed.). MGH SS, t. XIX, Hanoverae: 1866, s. 582–607.
- Annales Fuldenses.* In: PERTZ, Georgius Heinricus (ed.). MGH SS., t. I, Hanoverae: 1826, s. 337–415.
- Annales Mellicenses.* In: PERTZ, Georgius Heinricus (ed.). MGH SS, t. IX, Hanoverae: 1851, s. 480–535.
- Annales Silesiaci compilati 965–1279.* Błażowskim, M. (ed.). In: MPH, T. III. Lwów: 1878, s. 657–679.
- ANSBERT. *Historia de expeditione Friderici imperatoris (Der sogenannte Ansbert).* In: CHROUST, Anton (ed.). *Quellen zur Geschichte des Kreuzzuges Kaiser Friedrichs I.* MGH SRG nova series 5. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1928, s. 1–115.
- ANSBERT. *Třetí křížová výprava dle kronikáře Ansberta: historie o výpravě císaře Fridricha sestavená jakýmsi rakouským klerikem, který se jí účastnil jménem Ansbert: (skutky nejjasnějšího z římských císařů Fridricha).* SOUKUP, Pavel (ed.). Příbram: Knihovna Jana Drdy, 2003.
- Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. Tomus I, 396-1199.* BOČEK, Antonín (ed.). Olomouc: Skarniztl, 1836.
- Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae, I. (805-1197).* FRIEDRICH, Gustav (ed.). Praha: 1904–1907.
- Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae, II. (1198-1230).* FRIEDRICH, Gustav (ed.). Praha: 1912.
- Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae V/2.* DUŠKOVÁ, Saša – ŠEBÁNEK, Jindřich (edd.). Praha: *Academiae scientiarum Rei publicae Bohemicae*, 1981.
- Continuatio Claustro-neoburgensis secunda.* In: PERTZ, Georgius Heinricus (ed.). MGH SS, t. IX, Hanoverae: 1851, s. 613–624.
- Continuatio Claustro-neoburgensis tertia.* In: PERTZ, Georgius Heinricus (ed.). MGH SS, t. IX, Hanoverae: 1851, s. 629–637.
- Continuatio Zwetlensis Altera.* In: PERTZ, Georgius Heinricus (ed.). MGH SS, t. IX, Hanoverae: 1851, s. 541–544.
- DALIMIL. *Rýmovaná Kronika česká tak řečeného Dalimila.* In: *Fontes rerum Bohemicarum III.* EMLER, Josef (ed.). Praha: nákladem nadání Františka Palackého, 1882, s. 1–302.

- Děje Uhrů mistra P., řečeného Anonymus. In: PRAŽÁK, Richard (ed.). *Legendy a kroniky Koruny uherské*. Praha: Vyšehrad, 1988, s. 169–260.
- DĚTMAR Z MERSEBURKU. *Kronika*. WIHODA, Martin (ed.), NEŠKUDLA, Bořek – ŽYTEK, Jakub (trans.). Praha: Argo, 2008.
- DŁUGOSZ, Jan. *Joaniis Dlugossi, Annales seu cronicae incliti regni Poloniae, liber IV-VI*. BUDKOWA, Zofia et alii (edd.). Varsaviae: 1973.
- GALLUS ANONYMUS. *Gesta Principum Polonorum. The Deeds of the Princes of the Poles*. KNOLL Paul W. – SCHAER, Frank (edd.). Budapešť: Central European University Press, 2003.
- GALLUS, Martinus. *Kronika a činy polských knížat a vládců*. WIHODA, Martin (ed.). Praha: Argo, 2009.
- HIRSCH, Paul – LOHMANN, Hans-Eberhard (edd.). *Widukindi monachi Corbeiensis rerum gestarum Saxoniarum libri tres*. In: Mgh SS rer. Germ., t. LX. Hahn, Hannover: Hahn, 1935.
- Chronici Hungarici compositio saeculi XIV*. DOMANVSZKY, Sándor (ed.). SRH I, Budapest: 1937, s. 217–505.
- Chronica Poloniae maioris*. KÜRBIS, Brygida (ed.). MPH, nova series, T. VIII. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1970.
- Imperial Lives & Letters of the Eleventh Century*. BENSON, Robert L. – MOMMSEN, Theodor E. – MORRISON, Karl F. (edd.). New York: Columbia University Press, 1962.
- JARLOCH. Letopis Jarlocha, opata kláštera milevského. In: *Fontes rerum Bohemicarum II*. EMLER, Josef (ed.). Praha: nákladem Musea Království českého, 1874, s. 461–520.
- KADŁUBEK WINCENCY. *Magistri Vincentii Chronica Polonorum*. PLEZIA, Marianus (ed.). MPH, nova series, T. XI. Krakow: 1994.
- KADŁUBEK, Wincenty. *Mistrza Wincentago Kronika Polska*. ABGAROWICZ, Kazimierz – KÜRBIS, Brygida (edd.). Warszawa: Państw. Wydaw. Naukowe, 1974.
- KANOVNÍK VYŠEHRADSKÝ. Kanovník vyšehradský. In: *Fontes rerum Bohemicarum II*. EMLER, Josef (ed.). Praha: nákladem Musea Království českého, 1874, s. 201–237.
- Milevský letopis: zápisky Vincencia, Jarlocha a Ansberta*. KERNBACH, Anna – WIHODA, Martin (edd.). Praha: Argo, 2013.
- KÉZA, Simon. *Gesta Hungarorum*. BAK, János M. – BORKOWSKA, Urszula – CONSTABLE, Giles – KLANICZAY, Gábor (edd.). Budapešť: Central European University Press, 1999.

- KINNAMOS, Jan. *Deeds of John and Manuel Comnenus by John Kinnamos*. BRAND, Chares M. (ed.). New York: Columbia University Press, 1976.
- Kodeks dyplomatyczny Małopolski, t. I*. PIEKOSIŃSKI, Franciszek (ed.). Kraków: Wydawnictwa Komisji Historycznej Akademii Umiejętności w Krakowie, 1876.
- KOSMAS. *Cosmae Chronicon Boemorum*. In: *Fontes rerum Bohemicarum II*. EMLER, Josef (ed.). Praha: nákladem Musea Království českého, 1874, s. 1–200.
- KOSMAS. *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*. In: BRETHOLDZ, Bertod (ed.). MGH SS rer. Germ. N.S. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1923.
- KOSMAS. *Kronika Čechů*. BLÁHOVÁ, Marie – WIHODA, Martin (ed.). Praha: Argo, 2011.
- Kronika anonymného notára kráľa Bela (Gesta Hungarorum)*. MÚCSKA, Vincent (ed.). Budmerice: Vydavateľstvo Rak, 2000.
- Kronika Polska*. ĆWIKLIŃSKI, L (ed.). In: MPH, T. III. Lwów: 1878, s. 578–656.
- Kroniky stredovekého Slovenska: stredoveké Slovensko očami kráľovských a mestských kronikárov*. SOPKO, Július (ed.). Budmerice: Vydavateľstvo Rak, 1995.
- Kronika uhorských kráľov zvaná Dubnická*. SOPKO, Július Sopko (ed.). Budmerice: Vydavateľstvo Rak, 2004.
- Kronika Wielkopolska*. ABGAROWICZ, Kazimierz (ed.). Krakow: Universitas, 2010.
- LAMPERT Z HERSFELDU. *Lamperti Hersfeldensis Annales*. In: HOLDER-EGGER, Oswaldus (ed.). MGH SS rer. Germ., t. XXXVIII, Hanoverae: 1894, s. 1–304.
- Letopisy Hradištsko-Opatovické. In: *Fontes rerum Bohemicarum II*. EMLER, Josef (ed.). Praha: nákladem Musea Království českého, 1874, s. 383–400.
- Magnae Moraviae Fontes Historici III*. BARTOŇKOVÁ, Dagmar – HAVLÍK, Jaroslav – HRBEK, Ivan – LUDVÍKOVSKÝ, Jaroslav – VEČERKA, Radoslav (edd.). Brno: 1969.
- Monumenta Germaniae Historica: Leges, Constitutiones et acta publica imperatorum et regum, t. I*. Hanoverae: 1893.
- Monumenta Germaniae Historica: Die Urkunden Konrad I. Heinrich I. und Otto I*. Hanoverae: Hahnsche Buchhandlung, 1879–1884.
- Monumenta Germaniae Historica: Die Urkunden Heinrich II. et Ardvini diplomata*. Hanoverae: Hahnsche Buchhandlung, 1900–1903.
- NESTOR. *Nestorův letopis ruský: pověst dávných let*. DOLANSKÝ, Julius (ed.). Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1954.
- OTA Z FREISINGU. *Historie, aneb, O dvou obcích*. ČERNUŠKA, Pavel – MALÁ, Jana – NECHUTOVÁ, Jana (trans.). Praha: Argo, 2017.

- OTA Z FREISINGU. *Ottonis episcopi Frisingensis Chronica sive Historia de duabus civitatibus*. In: HOFMEISTER, Adolfus (ed.). Mgh SS rer. Germ., t. XLV, Hanoverae: 1912.
- OTA Z FREISINGU. *Ottonis gesta Friderici I. imperatoris*. In: WAITZ, G. (ed.). Mgh SS rer. Germ., t. XLVI, Hanoverae: 1912, s. 1–162.
- OTACHER. *Ottokars östreichische Reimchronik*. In: SEEMÜLLER, J. (ed.). MGH, Deutsche Chroniken 5/1-2. Hannoverae: 1890.
- PORFYROGENNETOS, Konstantinos. De administrando imperio. In: *Az Árpád-kori magyar történet bizánci forrásai. Fontes Byzantini Historiae Hungaricae aevo ducum et regum ex stirpe Árpád descendantium*. MORAVCSIK, Gyula (ed.). Budapest: 1984, s. 45–58.
- RAHEWINUS. *Rahewini gesta Friderici I. imperatoris*. In: WAITZ, G. (ed.). Mgh SS rer. Germ., t. XLVI, Hanoverae: 1912, s. 162–346.
- Rocznik Traski*. ĆWIKLIŃSKI, L. (ed.). In: MPH, T. II. Lwów: 1872, s. 826–861.
- Schlesisches Urkundenbuch Band I: 971-1230*. APPELT, Heinrich (ed.). Koln: H. Böhlau, 1971.
- Schlesisches Urkundenbuch Band II: 1231-1250*. WINFRIED, Irgang (ed.). Koln: H. Böhlau, 1977.
- Schlesisches Urkundenbuch Band III: 1251-1266*. APPELT, Heinrich – MENZEL, Joachim – WINFRIED, Irgang (edd.). Koln: H. Böhlau, 1984.
- Schlesisches Urkundenbuch Band IV: 1267-1281*. APPELT, Heinrich – MENZEL, Joachim – WINFRIED, Irgang (edd.). Koln: H. Böhlau, 1988.
- Schlesisches Urkundenbuch Band V: 1282-1290*. APPELT, Heinrich – MENZEL, Joachim – WINFRIED, Irgang (edd.). Koln: H. Böhlau, 1993.
- The Hungarian Illuminated Chronicle: Chronica de Gestis Hungarorum*. DERCSÉNYI, Dezső – KÁLTI, Markus – KÖNYVTÁR, Országos Széchényi (edd.). New York: Taplinger Publishing, 1970.
- THIETMAR. *Chronicon*. In: HOLTZMANN, Robert. (ed.). Mgh SS rer. Germ. Nova series, t. IX. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1935.
- TOMÁŠ ZE SPLITU. *History of the Bishops of Salona and Split*. KARBIĆ, Darimir – PERIĆ, Olga – SWEENEY, James Ross (edd.). Budapest: Central European University Press, 2006.
- Uhorsko-poľská kronika: nedocenený prameň k dejinám strednej Európy*. HOMZA, Martin (ed.). Bratislava: Libri Historiæ, 2009.

Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 1., Die Siegelurkunden der Babenberger bis 1215. FICHTENAU, Heinrich – MITIS, Oskar von – SANTIFALLER, Leo – ZÖLLNER, Erich (edd.). Wien: Holzhausen, 1950.

Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 2., Die Siegelurkunden der Babenberger und ihrer Nachkommen von 1216 bis 1279. FICHTENAU, Heinrich – MITIS, Oskar von – ZÖLLNER, Erich (edd.). Wien: Holzhausen, 1955.

Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 3., Die Siegel der Babenberger. GALL, Franz – MITIS, Oskar von (edd.). Wien: Holzhausen, 1954.

Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 4., Halbband 1. DIENST, Heide – MITIS, Oskar von – ZÖLLNER, Erich (edd.). Wien: Holzhausen, 1968.

Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich. Bd. 4., Halbband 2. DIENST, Heide – HAGENEDER, Herta – LACKNER, Christian – MITIS, Oskar von (edd.). Wien: Oldenbourg, 1997.

VINCENCIUS. Letopis Vincencia, kanovníka kostela pražského. In: *Fontes rerum Bohemicarum II.* EMLER, Josef (ed.). Praha: nákladem Musea Království českého, 1874, s. 407–460.

WIDUKIND Z CORVEY. *Dějiny Sasů.* IZDNÝ, Jakub – SPURNÁ, Kateřina (edd.). Praha: Argo, 2016.

Seznam literatura

- ANTONÍN, Robert – FUKALA, Radek – JIRÁSEK, Zdeněk (edd.). *Slezsko v dějinách českého státu*. Praha: NLN, 2012.
- APPELT, Heinrich. *Privilegium minus: das staufische Kaisertum und die Babenberger in Österreich*. Wien: Herman Böhlau, 1973.
- ARNOLD, Benjamin. *Princes and Territories in Medieval Germany*. Cambridge: Cambridge University Press, 1991.
- AVENARIUS, Alexande – DOSTÁLOVÁ, Růžena – FIALA, Vladimír – HROCHOVÁ, Věra – LOOS, Milan – TŮMA, Oldřich – VAVŘÍNEK, Vladimír – ZÁSTĚROVÁ, Bohumila. *Dějiny Byzance*. Praha: Academia, 1992.
- BAHLCKE, Joachim. *Śląsk i Ślązacy*. Warszawa: Scholar, 2001.
- BAHLCKE, Joachim – GAWRECKI, Dan – KACZMAREK, Ryszard (edd.). *Historia Górnego Śląska: polityka, gospodarka i kultura europejskiego regionu*. Gliwice: Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej, 2011.
- BALÁZS, György L. – BÉRES, Zsuzsa Béres – SULLIVAN, Christopher – SZELÉNY, Károly. *The Magyars: the birth of a European nation*. Budapešť: Corvin, 1989.
- BALZER, Oswald. *Genealogia Piastów*. Krakow: Avalon, 2005.
- BAR, Přemysl: *Monarchie slezských Jindřichů (1201–1290). Politika – Paměť – Symbolika*. Brno: netištěná disertační práce, 2010.
- BAR, Přemysl. Vratislavský vévoda Jindřich IV. Probus a poslední Přemyslovci. *Český časopis historický* (2008), č. 4, s. 753–787.
- BÁRÁNY, Attila. The Expansion of the Kingdom of Hungary in the Middle Ages (1000–1490). In BEREND, Nora (ed.). *The Expansion of Central Europe in the Middle Ages*. Londýn: Routladge, 2012, s. 333–380.
- BARTHA, Antal. *Hungarian Society in the 9th and 10th centuries*. Budapešť: Akadémiai Kiadó, 1975.
- BARTL, Julius – CICAJ, Viliam – KOHOUTOVA, Maria – LETZ, Robert – SEGEŠ, Vladimír – SKVARNA, Dušan. *Slovak History: Chronology & Lexicon*. Wauconda: Bolchazy-Carducci Publishers, 2002.
- BEREND, Nora (ed.). *Christianizace a utváření křesťanské monarchie: Skandinávie, střední Evropa a Rus v období 10.-12. století*. Praha: Argo, 2013.

- BEREND, Nora – UTABAŃCZYK, Przemysław – WISZEWSKI, Przemysław. *Central Europe in the High Middle Ages: Bohemia, Hungary and Poland, c. 900-c. 1300*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.
- BINIAŚ-SZKOPEK, Magdalena. *Bolesław IV Kędzierzawy - książę Mazowsza i princeps*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2009.
- BINIAŚ-SZKOPEK, Magdalena. Konflikty w łonie dynastii piastowskiej a wzrost znaczenia możnych na przykładzie sporów synów Bolesława Krzywoustego. In: DOBOSZ, Józef – KUJAWIŃSKI, Jakub – MATLA-KOZŁOWSKA, Marzena (edd.). *Pierwsze polsko-czeskie forum młodych mediewistów. Materiały z konferencji naukowej Gniezno 27-29 września 2005*. Poznań : Instytut Historii UAM, 2007, s. 159–172.
- BLÁHOVÁ, Marie – FROLÍK, Jan – PROFANTOVÁ, Nad'a. *Velké dějiny zemí Koruny české. 1. sv.* Praha: Paseka, 1999.
- BOBKOVÁ, Lenka. *Jan Lucemburský: otec slavného syna*. Praha: Vyšehrad, 2018.
- BOLINA, Pavel. Kde byl přepaden biskup Jindřich Zdík roku 1145. (Příspěvek k historii moravsko-českého pomezí). *Časopis Matice moravské* (2003), s. 343–373.
- BORAS, Zygmunt. *Książęta piastowscy Śląska*. Katowice: Wydawnictwo "Slask", 1974.
- BRUNNER, Horst – HAHN, Gerhard – MÜLLER, Ulrich – NEUREITER-LACKNER, Sigrid – SPECHTLER, Franz Viktor. *Walther von der Vogelweide: Epoche, Werk, Wirkung*. München: C. H. Beck, 1996.
- BRUNNER, Karl. *Leopold, der heilige: ein Portrait aus dem Frühling des Mittelalters*. Wien: Böhlau, 2009.
- BRUNNER, Karl – DOPSCH, Heinz – WELTIN, Maximilian. *Österreichische Geschichte 1122-1278. Die Länder und das Reich: der Ostalpenraum im Hochmittelalter*. Wien: Ueberreuter, 1999.
- CARTLADGE, Bryan. *The Will to Survive: A History of Hungary*. Oxford: Oxford University Press, 2011.
- CURTA, Florin. *Southeastern Europe in the Middle Ages, 500–1200*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
- CZAPLIŃSKI, Marek – KASZUBA, Elżbieta – WAS, Gabriela – ZERELIK, Rościsław (edd.). *Historia Śląska*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2002.
- DEJMEK, Jindřich. Děpoltici – K mocenskému postavení a osudům jedné větve Přemyslovců. *Mediavelia Historica Bohemica* (1991), č.1, s. 89–139.

- DOBEŠ, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha: NLN, 2005.
- DOBOSZ, Józef. *Kazimierz II. Sprawiedliwy*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2014.
- DRŠKA, Václav – SUCHÁNEK, Drahomír. *Církevní dějiny: antika a středověk*. Praha: Grada, 2013.
- DWORSATSCHEK, Marius. *Władysław II Wygnaniec*. Krakow: Universitas, 2009.
- EAST, W.G. The Danube Route-Way in History. *Economica* (1932), č. 37, s. 321–345.
- EISLEROVÁ, Jana. *Staré pověsti české – pro děti*. Praha: Fragment, 2019.
- EKRT, Tomáš. *Děpoltici – vedlejší větev Přemyslovců*. Praha: netištěná bakalářská práce, 2019.
- ENGEL, Pál. *The realm of St. Stephen: a history of medieval Hungary, 895-1526*. London: I.B. Tauris, 2005.
- FÍŠER, Rudolf. *Třebíč. Z historie benediktinského opatství*. Třebíč: FiBox, 2004.
- FLORI, Jean. *Rytíři a rytířství ve středověku*. Praha: Vyšehrad, 2008.
- FODOR, István. *In Search of New Homeland: The Prehistory of the Hungarian People and Conquest*. Budapešť: Corivna, 1982.
- FONT, Márta. *Koloman the Learned, King of Hungary*. Szeged: Szegedi Középkorász Műhely, 2001.
- FINE, John V.A. *The Early Medieval Balkans: A Critical Survey from the Sixth to the Late Twelfth Century*. Michigan: University of Michigan Press, 1991.
- FUKALA, Radek. *Slezsko – neznámá země Koruny české: knížecí a stavovské Slezsko do roku 1740*. České Budějovice: Veduta, 2007.
- GALL, Franz. “Die ‘Herzoge’ von Mödling.” *Archiv für österreichische Geschichte* (1954), s. 3–44.
- GRODECKI, Roman – WYROZUMSKI, Jerzy – ZACHOROWSKI, Stanisław (edd.) *Dzieje Polski średniowiecznej. Tom 1., do roku 1333*. Kraków: Platan, 1995.
- GYÖRFFY, György. *István király és műve*. Budapešť: Balassi Kiadó, 2000.
- GYÖRFFY, György. *King Saint Stephen of Hungary*. Highland Lakes: Atlantic Research, 1994.
- HERWIG, Wolfram. *Österreichische Geschichte 378–907. Grenzen und Räume - Geschichte Österreichs vor seiner Entstehung*. Wien: Ueberreuter, 1995.
- HLAVAČKA, Milan – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk – POLÍVKA, Miloslav – VEBER, Václav – VOREL, Petr – WIHODA, Martin. *Dějiny Rakouska*. 2. vydání. Praha: NLN, 2007.

- HÓMAN, Bálint. *Geschichte des Ungarischen Mittelalters band 1: Von Den Ältesten Zeiten Bis Zum Ende des 12. Jahrhundert*. Berlin: De Gruyter, 1940.
- CHARVÁT, Petr. *Zrod českého státu 568-1055*. Praha: Vyšehrad, 2007.
- CHOC, Pavel. *S mečem i štítem: české raně feudální vojenství*. Praha: Naše vojsko, 1967.
- IZDNÝ, Jakub. *Dějiny střední Evropy jako jednotného prostoru v dlouhém desátém století*. Praha: netištěná disterstační práce, 2019.
- JASIŃSKI, Kazimierz. *Rodowód Piastów małopolskich i kujawskich*. Wrocław: Wydaw. Historyczne, 2001.
- JASINSKI, Kazimierz. *Rodowód Piastów śląskich: Piastowie wrocławscy, legnicko-brzescy, świdniccy, ziebiccy, głogowscy, żagańscy, oleśniccy, opolscy, cieszyńscy i oświęcimscy*. Wyd. 2. popr. Krakow: Avalon, 2007.
- JASINSKI, Kazimierz. *Rodowód pierwszych Piastów*. Poznań: Wydawn. Poznańskiego Tow. Przyjaciół Nauk, 2004.
- JIRÁSEK, Alois. *Staré pověsti české*. Praha: Naše nakladatelství, 2015.
- JURECZKO, Andrzej. *Henryk III Biały książę wrocławski (1247-1266)*. Kraków: Avalon, 2013.
- JURITSCH, Georg. *Geschichte der Babenberger und ihrer Länder, 976-1246*. Innsbruck: Wagner, 1895.
- KALHOUS, David. Jaromír–Gebhard, pražský biskup a říšský kancléř (1038–1090). Několik poznámek k jeho životu. *Mediaevalia Historica Bohemica* (2003), s. 27–45.
- KAMENÍK, Milan. *Burgundsko – kraj mnichů. Citeaux a Bernard z Clairvaux*. Praha: Vyšehrad, 2002.
- KASTNER, Hugo. *Von Aachen bis Zypern: Geographische Namen und ihre Herkunft*. Baden-Baden: Humboldt Verlags GmbH, 2007.
- KEJŘ, Jiří. O říšském knížectví pražského biskupa. *Český časopis historický* (1991), s. 481–492.
- KEJŘ, Jiří. O tzv. bezprostřední podřízenosti Moravy říši. *Sborník archivních prací* (1978), s. 233–285.
- KERNBACH, Anna. Vladislav II. a odboj v roce 1142 očima pražského kanovníka Vincencia. In: MAŠEK, Michal – SOMMER, Petr – ŽEMLIČKA, Josef (edd.). *Vladislav II.: druhý král z Přemyslova rodu: k 850. výročí jeho korunovace*. Praha: NLN, 2009, s. 28–39.
- KERNBACH, Anna. *Vincenciova a Jarlochova kronika v kontextu svého vzniku: k dějepisectví přemyslovského období*. Brno: Matice moravská, 2010.

- KLÁPŠTĚ, Jan. *Proměna českých zemí ve středověku*. Praha: NLN, 2012.
- KLÁPŠTĚ, Jan. Změna – středověká transformace a její předpoklady. *Mediaevalia Archaeologica Bohemica Suppl. 2* (1994), s. 9–59.
- KONTLER, László. *Dějiny Maďarska*. Praha: NLN, 2001.
- KONTLER, László. *A history of Hungary: millennium in Central Europe*. Houndmills: Palgrave Macmillan, 2002.
- KOPAL, Petr. Neznámý známý rod. Pokus o genealogii Vršovců. *Sborník archivních prací*, č. 1 (2001), s. 3–84.
- KORBELÁŘOVÁ, Irena. K územně správnímu členění Slezska před rokem 1740. In: *Slezský sborník: Acta Silesiaca 100* (2002), č. 3, s. 161–180.
- KORTA, Waclaw. *Historia Śląska do roku 1763*. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2003.
- KORTA, Waclaw. *Najazd Mongołów na Polskę i jej Legnicki epilog*. Katowice: Śląski Instytut Naukowy, 1983.
- KOSZTOLNYIK, Zoltan J. *Five Eleventh-Century Hungarian Kings: Their Policies and Their Relations with Rome*. Colorado: Columbia University Press, 1981.
- KOSZTOLNYIK, Zoltan J. The Negative Results of the Enforced Missionary Policy of King Saint Stephen of Hungary: The Uprising of 1046. *The Catholic Historical Review* (1974), č. 4, s. 569–586.
- KRÁLÍK, Oldřich. *Kosmova kronika a předchozí tradice*. Praha: Vyšehrad, 1976.
- KRISTÓ, Gyula. *A Kárpát-medence és a magyarság régmúltja (1301-ig)*. Szeged: Szegedi Középkorász Műhely, 1993.
- KRISTÓ, Gyula – MAKK, Ferenc. *Az Árpád-ház uralkodói*. Könyvek: I.P.C., 1996.
- KRISTÓ, Gyula. *Die Arpaden-Dynastie: die Geschichte Ungarns von 895 bis 1301*. Budapest: Corvina, 1993.
- KRISTÓ, Gyula. *Hungarian History in the Ninth Century*. Szeged: Szegedi Középkorász Műhely, 1996.
- KRPÁLEK, JOSEF. *Bývalý benediktinský klášter v Třebíči ve světle archeologických pramenů*. Hradec Králové: netištěná diplomová práce, 2016.
- KRZEMIENSKA, Barbara. Břetislav II. Pokus o charakteristiku osobnosti panovníka. *Československý časopis historický* (1987), č. 5, s. 722–731.
- KRZEMIENSKA, Barbara – TŘEŠTÍK, Dušan. Hospodářské základy raně středověkého státu ve střední Evropě (Čechy, Polsko, Uhry v 10. a 11. století). *Hospodářské dějiny*, 1978, č. 1, s. 149–230.

- KRZEMIENSKA, Barbara. Krize českého státu na přelomu tisíciletí. *Československý časopis historický* (1970), č. 6, s. 497–532.
- KRZEMIENSKA, Barbara. Olomoučtí Přemyslovci a Rurikovci. *Časopis Matice moravské* (1987), s. 259–268.
- KRZEMIENSKA, Barbara – MERHAUTOVÁ, Anežka – TŘEŠTÍK, Dušan. *Moravští Přemyslovci ve znojenské rotundě*. Praha: Set out, 2000.
- KRZEMIENSKA, Barbara – TŘEŠTÍK, Dušan. Přemyslovská hradiště a služební organizace přemyslovského státu. In: *Archeologické rozhledy XVII*. Praha: 1965, s. 624–655.
- KUCERA, Heide – WALDNER, Georg – Waldner, Illse. *1100 Jahre Mödling – Die Geschichte einer Stadt*. Mödling: 2003.
- KULECKI, Michal. Ceremonial intronizacyjny Przemysłodow w X-XIII wieku. In: *Przegląd historyczny LXXV*. Warszawa: 1984, s. 441–451.
- KVĚT, Radan. *Atlas starých stezek a cest na území České republiky*. Brno: studio VIDI, 2011.
- LAUDA, Gerard: *Zaginiona kronika z pierwszej połowy XIII wieku w rocznikach królestwa polskiego Jana Długosza. Próba rekonstrukcji*. Poznań: Wydawn. Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 1983.
- LECHNER, Karl. *Die Babenberger. Markgrafen und Herzoge von Österreich 976-1246*. Wien – Köln – Weimar: Böhlau Verlag, 1976.
- LOSERTH, Johann. Das angebliche Seioratsgesetz des Herzogs Břetislav I. und die böhmische Succession in der Zeit des nationalen Herzogthums. Ein Beitrag zur altböhmischem Rechtsgesichte. *Archiv für österreichische Geschichte* (1882), s. 1–78.
- LUKAČKA, Ján. *Slovakia in History*. New York: Cambridge University Press, 2011.
- LUTOVSKÝ, Michal. *Po stopách prvých Přemyslovců I. Zrození státu 872-972. Od Bořivoje I. po Boleslava I.* Praha: Libri, 2006.
- LUTOVSKÝ, Michal. *Po stopách prvých Přemyslovců II. Léta krize a obnovy 972-1012. Od Boleslava II. po Jaromíra*. Praha: Libri, 2007.
- LUTOVSKÝ, Michal. *Po stopách prvých Přemyslovců III. Správa a obrana země (1012-1055). Od Oldřicha po Břetislava I.* Praha: Libri, 2008.
- LYON, Jonathan R. *Princely Brothers and Sisters: The Sibling Bond in German Politics, 1100-1250*. Ithaca and London: Cornell University Press, 2013.
- MADARÁSOVÁ, Jitka – STEINHÜBEL, Ján. *Nitrianske kniežatstvo: počiatky stredovekého Slovenska: rozprávanie o dejinách nášho územia a okolitých krajín od sťahovania národov do začiatku 12. storočia*. Bratislava: Rak, 2004.

- MAKK, Ferenc. *The Árpáds and the Comneni: Political Relations between Hungary and Byzantium in the 12th century*. Budapešť: Akadémiai Kiadó, 1989.
- MAKK, Ferenc. *Magyar külpolitika (896–1196)*. Szeged: Szegedi Középkorász Műhely, 1993.
- MAKK, Ferenc. On the Foreign Policy of Saint Stephen. In: ZSOLDOS Attila (ed.). *Saint Stephen and His Country: A Newborn Kingdom in Central Europe – Hungary*. Budapešť: Lucidus Kiadó, 2001, s. 37–48.
- MANTEUFFEL, Tadeusz. *The Formation of the Polish State: The Period of Ducal Rule, 963–1194*. Detroit: Wayne State University Press, 1982.
- MARSINA, Richard. Údelné vojvodstvo na Slovensku. *Zborník Slovenského národného múzea* (1987), *História* roč. 27, s. 199–212.
- MATLA-KOZŁOWSKA, Marzena. *Pierwsi Przemyslidzi i ich państwo (od X do połowy XI wieku). Ekspansja terytorialna i jej polityczne uwarunkowania*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2008.
- MAYER, Hans Eberhard. *Dějiny křížových výprav*. Praha: Argo, 2013.
- MEDEK, Václav. *Osudy moravské církve do konce 14. věku*. Praha: Česká katolická charita, 1971.
- MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. Církevní instituce na Moravě a jejich úloha ve vývoji hospodářství a osídlení od 10. století do předhusitského období. *Archaeologia historica* (1985), č. 1, s. 375–393.
- MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk – ZUMPFE, Eva. Obchodní cesty na jižní Moravě a v Dolním Rakousku do doby vrcholného středověku. *Archeologica historica* (1998), č. 1., s. 173–181.
- MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. Otázky kolonizace a interetnických vztahů na středověké Moravě. *Archaeologia historica* (1993), roč. 18, s. 99–118.
- MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. Století posledních Přemyslovců na Moravě a ve Slezsku ve světle archeologických výzkumů a nálezů. *Archeologia historia* (1989), č. 1, s. 19–42.
- MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. Středověké cesty na Moravě a ve Slezsku. In: MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk (ed.). *Morava ve středověku. Sborník příspěvků proslovených ve dnech 7. ledna až 25. března 1998 v rámci přednáškového cyklu Moravského zemského muzea v Brně*. Brno: Moravské zemské muzeum, 1999 s. 125–131.
- MIKA, Norbert. *Mieszko syn Władysława II Wygnańca, książę raciborski i pan Krakowa - dzielnicowy władca Polski*. Racibórz: WAW, 2006.

- MOLNÁR, Miklós. *A concise history of Hungary*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
- MULARCZYK, Jerzy. *Władza książęca na Śląsku w XIII wieku*. Wrocław: Wydawnictwo uniwersytetu Wrocławskiego, 1984.
- NECHUTOVÁ, Jana. *Latinská literatura českého středověku do roku 1400*. Praha: Vyšehrad, 2000.
- NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./II., Od Břetislava I. do Přemysla I.* Praha: nákladem Jana Laichtera, 1913.
- NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./III., Čechy královské za Přemysla I. a Václava I. (1197-1253)*. Praha: nákladem Jana Laichtera, 1928.
- NOVÝ, Rostislav. *Přemyslovský stát 11. a 12. století*. Praha: Univerzita Karlova, 1972.
- OBŠUSTA, Petr. Třebíčské benediktínské opatství a jeho odraz v archeologických pramenech. In: JAN, Libor – OBŠUSTA, Petr (edd.). *Ve stopách sv. Benedikta. Sborník příspěvků z konference Středověké kláštery v zemích Koruny české konané ve dnech 24-25. května 2001*. Brno: Maticе moravská, 2002, s. 219–229.
- OPLL, Ferdinand. *Fridrich Barbarossa. Císař a rytíř*. Praha: Paseka, 2001.
- PAWLOW, Kamen. *Via Regia, Königsstrasse oder Hohe Strasse. Thüringer Impressionen*. Erfurt: Begleitheft zur Wanderausstellung Erfurt – Bonn – Eisenach Gotha, 1998.
- PELCZAR, Sławomir. *Władysław Odonic. Książę wielkopolski, wygnaniec i protektor Kościoła (ok. 1190-1239)*. Kraków: Avalon, 2018.
- PIETRAS, Zdislaw. *Bolesław Krzywousty*. Katowice: Wydawnictwo "Slask", 1978.
- POHL, Walter – VACHA, Brigitte. *Die Welt der Babenberger: Schleier, Kreuz und Schwert*. Graz – Wien – Köln: Styria, 1995.
- PRINZING, Günter – SALAMON, Maciej (edd.). *Byzanz und Ostmitteleuropa 950–1453: Beiträge einer table-ronde während des XIX. International Congress of Byzantine Studies, Copenhagen 1996*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 1999.
- PRINZING, Günter – SALAMON, Maciej – STEPHENSON, Paul. *Byzantium and East Central Europe*. Krakov: Jagiellonian University, 2001.
- Přehled dějin Československa I [do roku 1526]*. Praha: Nakladatelství Academia, 1980.
- RAPP, Francis. *Svatá říše římská národa německého: od Oty Velikého po Karla V.* Praha: Paseka, 2007.

- RENDINA, Claudio. *Příběhy papežů: dějiny a tajemství: životopisy 265 římských papežů*. Praha: Volvox Globator, 2005.
- REITINGER, Lukáš. *Vratislav: první král Čechů*. Praha: Argo, 2017.
- RICHTER, Werner. *Beiträge zur Geschichte von Heiligenkreuz im Wienerwald 1133-2008*. Heiligenkreuz: Be&Be-Verlag, 2011.
- RÓNA-TAS, András. *Hungarians and Europe in the Early Middle Ages: An Introduction to Early Hungarian History*. New York: Central European University Press, 1999.
- ROUBIC, Antonín. Obnovení biskupství v Olomouci. In: BYSTRICKÝ, Jan (ed.). *Historická Olomouc a její současné problémy VIII: tématický sborník zaměřený na problematiku kultury v Olomouci 10. - 13. století s přihlédnutím k širším vývojovým a územním souvislostem*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1990, s. 19–30.
- SÁNDOR-LÁSZLÓ, Tóth. *Levediától a Kárpát-medencéig*. Szeged: Szegedi Középkorász Műhely, 1988.
- ȘERBAN, Turcuș. *Saint Gerard of Cenad: The Destiny of a Venetian around the Year One Thousand*. Cluj-Napoca: Romanian Cultural Institute, 2006.
- SEVERIN, Karel. Trstenickou stezkou, cestou necestou, necestou (K vývoji názorů na průběh středověké komunikace). In: *Pomezí Čech a Moravy 4*. Litomyšl: Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli, 2000, s. 353–388.
- SCHEIBELREILER, Georg. *Die Babenberger. Reichsfürsten und Landesherren*. Wien – Köln – Weimar: Böhlau Verlag, 2010.
- SHELLE, Karel. *Velké dějiny Zemí Koruny české. Tematická řada, Stát*. Praha: Paseka, 2015.
- SCHMIDT, Roderich. Die Einsetzung der böhmischen Herzöge auf den Thron zu Prag. In: BEUMANN, Helmut – SCHRÖDER, Werner (edd.). *Aspekte der Nationenbildung im Mittelalter*. Sigmaringen: Thorbecke, 1978, s. 439–463.
- SCHULZE, Hans K. *Grundstrukturen der Verfassung im Mittelalter 3: Kaiser und Reich*. Stuttgart – Berlin – Köln: Kohlhammer, 1998.
- SCHULZE, Hans K. *Hegemoniales Kaisertum. Ottonen und Salier*. Berlin: Siedler, 1991.
- SLÁMA, Jiří. Kosmovy záměrné omyly. In: KLÁPŠTĚ, Jan – PLEŠKOVÁ, Eva – ŽEMLIČKA, Josef (edd.). *Dějiny ve věku nejistot. Sborník k příležitosti 70. narozenin Dušana Třeštíka*. Praha: NLN, 2003, s. 261–267.
- SLÁMA, Jiří. Přemyslovci a Morava. *Sborník společnosti přátel starožitností* (1991), s. 51–68.

- SMEJKAL, Jan. Peníze na Moravě v době Přemyslovců. In: FIFKOVÁ, Renáta (ed.). *Sága moravských Přemyslovců. Život na Moravě od XI. do počátku XIV. století. Sborník a katalog výstavy pořádané Vlastivědným muzeem v Olomouci a Muzeem města Brna k 700. výročí tragické smrti Václava III., posledního českého krále z dynastie Přemyslovců*. Olomouc: Vlastivědné muzeum, 2006, s. 133–144.
- SNOCH, Bogdan. *Tragedia Piotra Włostowica*. Katowice: Śląski Instytut Naukowy, 1987.
- SOMMER, Petr – TŘEŠTÍK, Dušan – ŽEMLIČKA, Josef (edd.). *Přemyslovci: Budování Českého státu*. Praha: NLN, 2009.
- STARÝ, Marek. K právním aspektům nástupnictví na knížecí stolec a královský trůn v Čechách za vlády Přemyslovců. In: *Právněhistorické studie*, Praha: Karolinum, 2005, s. 29–69.
- STEINHÜBEL, Ján. Uhorskí králi a Nitrianske kniežata v rokoch 1046-1077. *Historický časopis* (2001), č. 3, s. 394–414.
- STEINHÜBEL, Ján. Uhorské kráľovstvo a Nitrianske knižatstvo za vlády Štefana I. *Historický časopis* (2000), č. 1, s. 3–34.
- STEINHÜBEL, Ján. Zánik Nitrianskeho kniežatstva. *Historický časopis* (2002), č. 3, s. 385–406.
- STEPHENSON, Paul. *Byzantium's Balkan Frontier: A Political Study of the Northern Balkans, 900–1204*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
- ŠRÁMEK, Josef. K výročí roku 1063: Moravský biskup Jan aneb O jednom obraze z Kosmovy kroniky. *Vlastivědný věstník moravský* (2013), č. 3, s. 228–244.
- ŠRÁMEK, Josef. Letopisy Hradištsko-opatovické a jejich místo v kulturních dějinách přemyslovského věku. *Chrudimské vlastivědné listy* (2011), č. 3, s. 12–14.
- ŠRÁMEK, Josef. Zamyšlení nad stránkami análů hradištsko-opatovických. Poznámka na okraj jedné středověké památky ve světle současného bádání. *Vlastivědný věstník moravský* (2011), č. 4, s. 305–314.
- TÉRA, Michal. *Kyjevská Rus: dějiny, kultura, společnost*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2019.
- TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmova kronika. Studie k počátkům českého dějepiscetví a politického myšlení*. Praha: Academia, 1968.
- TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530–935)*. Praha: NLN, 1997.

- TŘEŠTÍK, Dušan. *Vznik Velké Moravy: Moravané, Čechové a střední Evropa v letech 791-871*. Praha: NLN, 2001.
- TYERMAN, Christopher. *Svaté války: dějiny křížových výprav*. Praha: NLN, 2012.
- VÁLKA, Josef. *Dějiny Moravy díl 1.: Středověká Morava*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1991.
- VANÍČEK, Vratislav. *Soběslav I.: Přemyslovci v kontextu evropských dějin v letech 1092-1140*. Praha: Paseka, 2007.
- VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny zemí Koruny české. 3. sv. 1250-1310*. Praha: Paseka, 2002.
- VANÍČEK, Vratislav. *Vratislav II. (I.): první český král: Čechy v době evropského kulturního obratu v 11. století*. Praha: Vyšehrad, 2004.
- VÁVRA, Ivan. Haberská cesta. In: *Historická geografie 3*. Praha: 1969, s. 8–32.
- VÁVRA, Ivan. Trstenická stezka. In: *Historická geografie 6*. Praha: 1971, s. 77–132.
- WETZKY, Karl. *Bůh tomu chce: Češi a Moravané na III. Křížové výpravě do svaté země*. Brno: Moravská bastei, 1998.
- WIDHALM, Gloria-Maria (ed.). *Lexikon des Mittelalters. Band 9: Werla bis Zypresse, Anhang, Registerband*. München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 2003.
- WIHODA, Martin. Anály hradištsko-opatovické nebo První moravská kronika? Po stopách nekosmovského pojetí českých dějin. In: MALÍŘ, Jiří – VLČEK, Radomír (edd.). *Morava a české národní vědomí od středověku po dnešek: sborník z konference Češi nebo Moravané? K vývoji národního vědomí na Moravě, konané dne 28. 2. 2001 v Brně*. Brno: Matice moravská, 2001 s. 25–32.
- WIHODA, Martin. *Morava v době knížecí: 906-1197*. Praha: NLN, 2010.
- WIHODA, Martin. Moravský údělník. In: NODL, Martin – ŠMAHEL, František (edd.). *Člověk českého středověku*. Praha: Argo, 2002, s. 92–117.
- WIHODA, Martin. Patnáct minut slávy olomouckého kanovníka Sifrida. In: DOLEŽALOVÁ, Eva – HRDINA, Jan – KAHUDA, Jan (edd.). *Pater familias: sborník příspěvků k životnímu jubileu Prof. Dr. Ivana Hlaváčka*. Praha: Scriptorium, 2002, s. 193–203.
- WIHODA, Martin. *Vladislav Jindřich*. Praha: Argo, 2019.
- WIHODA, Martin. *Zlatá bula sicilská: podivuhodný příběh ve vrstvách paměti*. Praha: Argo, 2005.

- WIHODA, Martin. Znojemští úředníci v politickém a mocenském systému přemyslovské monarchie. In: CYPRIAN, Pavel (ed.). *Znojemská rotunda ve světle vědeckého poznání*. Znojmo: Jihomoravské muzeum ve Znojmě, 1997. s. 18–45.
- WLODARSKI, Bronislaw. *Polityczne plany Konrada I. księcia mazowieckiego*. Toruń: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1971.
- WRZESIŃSKI, Wojciech (ed.). *Dolny Śląsk: monografia historyczna*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2006.
- ZELENKA, Jan. Kosmas, Mnich Sázavský, Jarloch a sedmdesátá léta 12. století. In: MAŠEK, Michal – SOMMER, Petr – ŽEMLIČKA, Josef (edd.). *Vladislav II.: druhý král z Přemyslova rodu: k 850. výročí jeho korunovace*. Praha: NLN, 2009, s. 50–68.
- ZELLER, Bernhard. *Die Babenberger und das Stift Heiligenkreuz im Wienerwald*. Heiligenkreuz: Be&Be-Verlag, 2010.
- ZIENTARA, Benedykt. *Bolesław Wysoki. Tułacz, repatriant, malkontent. Przyczynek do dziejów politycznych Polski XII wieku*. Krakow: Avalon, 2008.
- ZIENTARA, Benedykt. *Henryk Brodaty i jego czasy*. Warszawa: Państw. Inst. Wydaw, 1975.
- ZÖLLNER, Erich (ed.). *Das babenbergische Österreich (976-1246)*. Wien: Österreichischer Bundesverlag, 1978.
- ZUPKA, Dušan. Rituály zmierenia v zápasoch o uherský trón v druhej polovici 11. storočia. In: NODL, Martin – WIHODA, Martin (edd.). *Rituál smíření: konflikt a jeho řešení ve středověku: sborník příspěvků z konference konané ve dnech 31. května - 1. června 2007 v Brně*. Brno: Matice moravská, 2008, s. 57–70.
- ŽÁČEK, Rudolf. *Slezsko*. Praha: Libri, 2005.
- ŽAMBERSKÝ, Antonín. K zakládací listině třebíčského kláštera. *Naším krajem: vlastivědné čtení o jihozápadní Moravě* (1996), č. 7, s. 28–36.
- ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí: (1034–1198)*. Praha: NLN, 2007.
- ŽEMLIČKA, Josef. „Duces Boemarrorum“ a vznik přemyslovské monarchie. *Československý časopis historický* (1989), č. 5, s. 697–721.
- ŽEMLIČKA, Josef. *Do tří korun: poslední rozmach Přemyslovců (1278-1301)*. Praha: NLN, 2017.
- ŽEMLIČKA, Josef. K osobnosti knížete Konráda II. Oty. In: FUXOVÁ, Iva (ed.). *Český stát na přelomu 12. a 13. století*. Opava: Slezská univerzita, 1993, s. 17–27.

- ŽEMLIČKA, Josef. Křižovatky Vladislava II. Co mohl a nemohl druhý český král? In: MAŠEK, Michal – SOMMER, Petr – ŽEMLIČKA, Josef (edd.). *Vladislav II.: druhý král z Přemyslova rodu: k 850. výročí jeho korunovace*. Praha: NLN, 2009, s. 17–27.
- ŽEMLIČKA, Josef. „Moravané“. *Český časopis historický* (1992), č. 1., s. 17–32.
- ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar II.: král na rozhraní věků*. Praha: NLN, 2011.
- ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.: panovník, stát a česká společnost na prahu vrcholného feudalismu*. Praha: Svoboda, 1990.
- ŽEMLIČKA, Josef. *Přemyslovci: jak žili, vládli a umírali*. Praha: NLN, 2005.
- ŽEMLIČKA, Josef. Přemyslovská hradská centra a počátky měst v Čechách. *Československý časopis historický* (1978), č. 4, s. 559–586.
- ŽEMLIČKA, Josef. Vyšehrad 1130: soud, nebo inscenace? (K "nekosmovskému" pojetí českých dějin.). In: PÁNEK, Jaroslav – POLÍVKA, Miloslav – REJCHRTOVÁ, Noemi (edd.). *Husitství – reformace – renesance: sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela*. Praha: Historický ústav AV ČR, 1994, s. 47–68.